

Liviu Rebreanu

ADAM ȘI EVA

LIVIU REBREANU

ADAM ȘI EVA

1925

“Man muss nicht alles glauben
was die Leute sagen; *man muss aber*
auch nicht glauben das sie es ganz
ohne Grund sagen“.

KANT

ÎNCEPUTUL

Odaia era albă ca un culcuș de fecioară. Apusul își filtra agonia prin două ferestre înalte, schițând pe parchet două romburi de lumină portocalie, care cuprindeau picioarele patului într-o îmbrățișare tremurătoare.

Un miros straniu de albeață respirau pereții proaspăt văruiți și se cernea în unde subțiri pe măsuța cu trei scaune dintre ferestre, pe soba de teracotă din colț, pe noptiera de la căpătâiul patului și chiar pe jilțul de paie în care veghea sora de caritate Dafina, îmbrăcată în șorț alb, cu bonetă albă pe creștet și cu o cruciuliță roșie între sânii plini de sănătate. Din unghere răsăreau umbre sfioase, cenușii, înaintau domol și apoi, brusc, se stingeau, speriate parcă de tăcerea deasă ce căptușea odaia și înghițea tic-tacul grav al pendulei atârnate deasupra calendarului, pe fâșia de zid dintre cele două geamuri.

Dafina ședea neclintită, cu mâinile în poală pe ziarul împăturit frumos, privind la bolnavul care zăcea cu brațele întinse peste învelitoarea albă, capul înfășurat într-un pansament alb din care i se vedea numai fața de ceară, vrâstată cu trei linii negre paralele — sprâncenele, genele și mustățile. Pleoapele-i închise păreau niște pete violete, iar buzele cărnoase erau atât de palide că de-abia li se deosebeau marginile. În ochii surorii de caritate mocnea înduioșare și nedumerire. Compătimea pe bietul bolnav cu toată pasiunea, mai ales de când descoperise că e victima unei drame amoroase. Era foarte blândă și tot atât de sentimentală.

Cârlionții aurii răzvrătiți îi alintau obrajii rumeni, și ochii ei leneși, albaștri, pâlpâiau în lacrimi. Colega pe care a schimbat-o azi dimineață i-a șoptit în grabă că pacientul e un profesor mare, că a fost împușcat de un muscal gelos, că l-au adus aseară târziu aci, la Sanatoriul Sf. Maria, și că

doctorul Filostrat e tare înfuriat, ceea ce înseamnă că șansele de scăpare sunt puține…

Pentru Dafina, fire lacomă de iubiri romantice, cuvintele tovarășei fură ca un bob de sare pe o rană vie; inima îi sfârâia de curiozitate. Dorea amănunte, multe, minunate, și nu venea nimeni să i le dea. Bolnavul nu se clintise toată ziua; nici când i s-a schimbat pansamentul n-a deschis ochii. Pe foaia de temperatură, cu litere caligrafice, scria doar numele: Toma Novac.

A avut mari speranțe în Universul pe care i l-a strecurat, spre amiază, tovarășa. „Drama din Strada Albă“ însă era lichidată în câteva rânduri seci. Dafina le-a citit și răscitit, căutând înțelesuri tainice în frazele convenționale. Negăsind ce râvnea, sufletul i se scălda într-o tristețe sură în care pluteau, ca firicele destrămate dintr-o țesătură veche, cuvintele tipărite: „Ieri, pe la ora șapte seara, în Strada Albă no. 7, emigrantul rus Ștefan Aleksandrovici Poplinski, stabilit de curând în Capitală, venind de la Berlin, unde se refugiase în urma revoluției, a tras patru focuri de revolver asupra dlui Toma Novac, bine cunoscutul profesor de la Universitatea din București. Cauza crimei pare a fi eterna gelozie. Din primele cercetări ar rezulta că simpaticul profesor a fost surprins în flagrant delict de adulter cu tânăra și frumoasa soție a străinului gelos. Toate patru gloanțele au lovit în plin, încât profesorul Novac, transportat grabnic la sanatoriul doctorului Filostrat, se află în agonie. Numai o minune i-ar mai putea salva viața.

Criminalul a fost arestat. Doamna a scăpat neatinsă, alegându-se doar cu spaima. Crima a produs o senzație imensă, deoarece asasinul este descendentul unei familii mari; se zice chiar că ar fi baron. În Capitală avea puține cunoștințe. Era hotărât să rămâie definitiv în țară, frumoasa lui soție fiind originară din Basarabia, unde se spune că ar avea moșii străvechi…“ Dar cum e eroina? Și cum s-au cunoscut, cum s-au iubit, cum au fost surprinși? Apoi criminalul?… Întrebările frământau pe Dafina în jilțul de paie ca într-un scaun de tortură. Încerca să-și mai astâmpere setea cântărind pe eroul dramei. Îi plăcea.

Își zicea că merită să fie iubit și de o contesă. Îl iubea.

Pe urmă îi veni să citească iar, mai atent, știrea din ziar.

Poate că totuși va descoperi vreun semn între rânduri asupra pacientului iubit. Desfășură domol gazeta și se adânci în „Crima din Strada Albă“.

Atunci Toma Novac ridică pleoapele ca și când s-ar fi trezit dintr-un somn fără visuri. O durere uniformă îi înfășura tot corpul. Lumina moale îi

ustura ochii mari negri, cu o lucire stranie, cu bulbii roșii ca înecați în sânge. Văzu întâi pendula dintre ferestre: limba se legăna rar, greoi, fără zgomot, iar cadranul părea spălăcit de nu putea distinge nici cifrele, nici minutarele. Dedesubt însă, pe calendarul de perete, citi ușor un șapte negru arab și altul roșu roman.

„Ciudat calendar!“ îi trecu prin minte. „Și luna e scrisă cu cifre… N-am mai pomenit…“ Și numaidecât își zise, parc-ar fi vrut să-și controleze luciditatea: „Ziua a șaptea din luna a șaptea… Coincidență!… Care-i luna a șaptea?“ În aceeași vreme însă privirile ochilor imobili lunecau, mirate și întrebătoare, de ici colo: „Unde sunt?… Ce s-a întâmplat?“ Pe frunte simțea o bandă de fier ce-i apăsa țeasta. Se gândi să întindă brațul, să-și pipăie capul. Încercarea de mișcare i-o reteză din începuturi o năvală de durere care-i stârni un gemăt scurt, năbușit. Gemătul apoi scormoni alte dureri, ca niște cuțite înfipte deodată crestându-i trupul în mii de locuri, încât nu mai îndrăzni nici să închidă ochii.

Dafina auzi suspinul ca prin vis, se spăimântă, scăpă ziarul din mâini, sări în picioare și murmură buimăcită, apropiindu-se de pat:

— Doriți ceva, domnule?… O, bine că v-ați…

Toma Novac de-abia acum o zări. Îl supără atât de rău că strânse repede pleoapele, uitându-și suferințele.

„Sanatoriu!“ se gândi pe urmă mai nedumerit, aproape mânios. „Ce caut eu aici?… Ce s-a întâmplat?“ În loc de răspunsuri, urechile lui urmăreau respirația înfricoșată a surorii de caritate care rămăsese uluită lângă pat.

Peste un răstimp îi auzi pașii, numai trei, foșnetul rochiei de stambă nouă, pârâitul scaunului de nuiele și pe urmă fâșâit de hârtie. Dafina își întocmea ziarul, clătinând din cap, cu ochii la eroul ei, al cărui piept se zbuciuma ca sfârtecat de o gheară nevăzută.

În tăcerea ce-și urzea din nou păienjenișul în odaie, gândurile bolnavului porniră furtunos după explicații. Amintirea însăși parcă i-ar fi fost rănită, nu izbutea să se înfiripeze. Crâmpeie vagi îi răsăreau și se stingeau în creieri, fără să se poată închega într-o rânduire cu rost. Tocmai târziu se ivi, șovăitor, chipul unei femei care-și smulse numele din caleidoscopul cioburilor de imagini: „Ileana…“ Apoi numele porni singur, în zigzaguri vertiginoase, să adune într-un mănunchi amintirile răzlețe și amorțite. Chipul femeii se limpezea acum: un căpșor blond cu niște ochi în care bulbucea fericirea… Îi răsări în suflet o bucurie atât de fierbinte că

într-însa parcă i se topiră îndată toate durerile. O clipă. Apoi în spatele femeii se ridică o umbră care o îmbrățișă, din ce în ce mai brutal, până când vedenia bălaie se transformă într-o figură sălbatică și hidoasă cu privirea clocotitoare de ură. Pe urmă patru răbufnituri, ca lovituri de ciocan, îi răsunară în urechi, izgonind chiar fărâmăturile de gânduri din creierii aprinși.

Bubuiturile, mereu câte patru, se repetau tot mai repede, amalgamându-se în sfârșit într-un vâjâit prelung ce-i alerga prin oase, prin carne, prin nervi, ațâțând pretutindeni focare de dureri. Apoi și vâjâitul se curmă brusc, parcă i s-ar fi extirpat rădăcinile auzului, lăsând în urmă doar un întuneric amar în care rătăceau iarăși frânturi de gânduri fără stăpân, ca stropii de ploaie în noaptea vântoasă de toamnă.

„Acum trebuie să mor!“ îi luci în sfârșit deodată, ascuțit ca o săgeată.

Gândul îl întărâta întocmai ca cleștele de fier ce-i zdrobea fruntea. Ar fi vrut să-l strivească, dar își simțea adormite toate puterile.

„Acuma trebuie să mor!“ îi juca prin creieri, stăruitor, un ritm sprinten ca o sfidare.

Necutezând să-l alunge, căută să se împace cu el: „Cine se naște trebuie să moară.“ Un zâmbet ironic îi înflori alături. Asta era o lozincă de-a lui împrumutată din înțelepciunea populară. O repetase peste douăzeci de ani, tam-nesam, pretutindeni, ostentativ, deși își dădea seama cât e de ieftină. Și totuși, acuma parcă vorbele acestea, în ciuda ironiei, au dobândit un înțeles nebănuit de adânc!

„Moartea e o ipoteză până în momentul când omul se pomenește în brațele ei, fără nici o speranță de întoarcere.“ Fraza apăru nechemată, ca un răspuns la lozinca lui răsuflată. Își aducea aminte foarte clar cum a surâs, cu o superioritate îngâmfată, când a auzit-o întâia oară, dar nu se putea dumeri: unde a auzit-o și cine a rostit-o? Silindu-se să descopere în trecut pe cel ce a spus fraza, se îmbulzi iar, poruncitor, gândul: „Acum trebuie să mor.“ Atât de poruncitor astă dată, că-i stârni veșnica întrebare: „De ce?“ Înaintea lanțului de argumente, fără început și fără sfârșit, prin care se silise o viață întreagă, zadarnic, să ajungă la o încheiere deplin satisfăcătoare, i se întruchipă în suflet iarăși femeia de adineaori, mai ispititoare, ca o călăuză pentru o cale lungă și necunoscută. Inima i se umplu deodată de o fericire dureros de mare. Numai o clipire ținu, dar clipirea parcă răscumpăra din belșug suferințele tuturor vieților.

„Fericirea adevărată e totdeauna o clipă, se gândi bolnavul, cu amintirea ei proaspătă în suflet. Mai multă n-ar putea îndura firea omului care, deseori, într-o viață de mulți ani, nu are norocul să întâlnească nici clipa aceasta, nici măcar să se apropie de ea.“ Toma Novac își simțea mintea limpede și liniștită, ca după o odihnă binefăcătoare. Amintirile îl pândeau din toate ascunziș urile, se înșiruiau, zâmbeau, sfioase și albe ca florile castității. Îi mângâiau inima, vorbindu-i numai despre Ileana.

Era o dimineață de mai când a întâlnit-o, întâmplător, pe o stradă plină de lume. A recunoscut-o înainte de a se apropia de dânsa, deși n-o mai văzuse niciodată. De câteva zile inima lui o aștepta și o căuta. Și a găsit-o printre miile de oameni indiferenți. I-a zărit mai întâi ochii verzi cu luminile calde și moi. S-a cutremurat până în temeliile ființei lui, ca și când i s-ar fi lămurit fulgerător toate misterele vieții. Apoi li s-au încrucișat privirile și din uimirea ei a înțeles că și ea l-a recunoscut, deși nu l-a mai văzut niciodată. Mergea la brațul unui bărbat străin, dar Toma simțea cum inima ei rămânea în urmă lângă inima lui.

Șapte zile lungi a pierdut-o. Îndoieli și nădejdi i-au răscolit măruntaiele sufletului. Pe urmă s-au întâlnit iar, pe neașteptate.

A urmărit-o pretutindeni, ceasuri întregi, până acasă, seara târziu. Și a doua zi a bătut la poarta ei, a intrat și s-au îmbrățișat înainte de a-și cunoaște numele. Își dădeau seama amândoi că sufletele lor se căutau de mult, poate de mii și mii de ani.

Străinul, la brațul căruia o zărise pe stradă, i-a găsit îmbrățișați. În fața revolverului, Toma Novac a avut o singură grijă: Ileana. A primit gloanțele fără nici o durere. Numai țipătul ei l-a durut, un țipăt desperat în care se sfâșia o inimă.

„Acuma trebuie să mor!“ îi țâșni iar în creieri un fir de argint înroșit ce arse amintirile dimprejur, lăsând în urmă un gol cenușiu.

Golul se mărea mereu ca o bășică în care sufli fără să-ți pese că s-ar putea sparge.

„Asta înseamnă că se apropie sfârșitul“ se gândi bolnavul și, pe portița gândului, simțea cum se furișa în golul amenință tor o dâră de groază care totuși părea plăcută.

În aceeași clipă însă Toma Novac mai simțea că sora de caritate a venit iar lângă pat; îi auzea chiar bătăile inimii.

„Se uită la foaia de temperatură, își zise dânsul. Acuma se uită la mine… Acuma ridică mâna… parc-ar vrea să-mi pipăie pulsul…“ Groaza

dinlăuntru cu gândurile de-afară se împreunară deodată într-un simțământ de ușurare. Alte amintiri i se deșteptară, întâi încâlcite, apoi mai închegate și în sfârșit rotunjite ca verigile unui lanț.

— A, Tudor Aleman! suspină Toma cuprins de o mulțumire mare. Da, da, Aleman… În sfârșit.

Acum își dădu seama că Aleman a rostit fraza care-l zbuciumase adineaori și că amintirea lui a fost aici, la picioarele patului, lângă sora de caritate, așteptând doar prilejul să-și vestească prezența și să-i ofere toate lămuririle.

Un om mărunțel, slăbuț, cu un barbișon alb, cu părul alb și obrajii rumeni, cu niște ochi negri veșnic zâmbitori și atât de vii că privirea lor te pătrundea până în fundul sufletului.

Toma Novac l-a cunoscut în casa avocatului Brebenaru, la un botez. A sosit târziu, în timpul slujbei religioase. Preotul citea și cânta, un dascăl fonf îi răspundea, iar lumea împrejur sporovăia pe înfundate. Singur Aleman asculta cu evlavie cuvintele evangheliei. La sfârșit, după prezentări, Novac murmură indiferent:

— Frumoasă slujbă…

— Glasul lui Dumnezeu e totdeauna frumos, zise bătrânul cu o sclipire stranie în ochi.

Toma îl privi puțin mirat și trecu. Schimbă câteva vorbe cu Brebenaru, apoi cu o doamnă grasă și cochetă, apoi se întoarse iar la Aleman, parcă l-ar fi atras o vrajă. Omulețul explica unei domnișoare nerăbdătoare că moartea, ca și nașterea, n-are decât o însemnătate relativă în cursul adevăratei existențe a sufletului.

Toma Novac, cu ironia-i obișnuită, își aruncă lozinca în cumpănă. Bătrânul însă răspunse grav cu o frază care se înfipse ca o suliță în mintea profesorului:

— Moartea e o ipoteză până…

Nu se mai despărțiră toată seara. Vorbiră numai despre viață și moarte și despre Dumnezeu. Aleman spunea lucruri ciudate, dar cu atâta candoare în privire că Toma îl asculta cu plăcere și numai în gând își zicea că are de-a face cu un naiv.

— Naivitatea e virtute divină! spuse brusc Aleman, parcă ar fi citit gândul interlocutorului său. Naivitatea, nu filozofia!

— Din păcate însă sunt tocmai profesor de filozofie, murmură Toma zâmbind.

— Știu. Am fost și eu, urmă bătrânul, puțin aprins. Ce-i drept, nu la universitate, ci la un biet liceu. Și am crezut în filozofie cum trebuie să fi crezut apostolii în Hristos. Dar când mi-a murit nevasta, cea dintâi, am întors spatele tuturor filozofilor. Atunci am priceput că filozofia e o jucărie de cuvinte. Un cuvânt explică alt cuvânt care lămurește iar un cuvânt, așa mereu, până ce, în pragul morții, sufletul se pomenește gol și părăsit în fața lui Dumnezeu.

— Din păcate însă eu sunt necredincios, așa că Dumnezeu…

îl întrerupse Toma Novac, tot zâmbind, deși mai nerăbdător.

— Eram sigur! triumfă Aleman cu o mândrie supărătoare.

De altfel și eu am fost necredincios. Când te-ai dezgustat de filozofie, nu mai vrei să crezi în nimic. Așa și eu, până ce mi-a murit a doua nevastă.

— Moartea convertește de obicei pe necredincioșii care nu așteaptă decât să creadă! făcu Novac cu un gest elegant, dar și cam batjocoritor.

— Da, da! Fără nici o ironie, domnule profesor! se încăpățână bătrânul. Așa este! Căci moartea e taina tainelor și totodată cheia necunoscutului.

Oftă, își netezi barbișonul. Avea acuma ochii înlăcrimați și atât de blânzi, parcă s-ar fi scufundat într-un mister. Se uită la Toma cu umilință și cu căldură, încât profesorul se simți vinovat și se gândi să-l împace cu o vorbă bună. Înainte de-a apuca să deschidă el gura, Aleman tresări ușor, ca și când și-ar fi venit în fire, și rosti, cu un alt glas și cu obișnuita-i privire surâzătoare:

— Iată, am alunecat! Aici e sărbătoarea vieții și noi vorbim despre moarte. Dacă îți face plăcere să continuăm, vino pe la mine, domnule profesor! Ca să te ispitesc, te anunț că am și o bibliotecă interesantă. Când vrei să te aștept? Toma Novac îi dădu o zi și o oră, mai mult în glumă. Era hotărât să nu meargă. N-avea vreme de pierdut cu discuții zadarnice despre lucruri zadarnice. Totuși, la data stabilită, bătu la ușa bătrânului, care-l întâmpină cu o bucurie zgomotoasă:

— Știam că ai să vii! Trebuia să vii! Ai vrut să mă ocolești, dar…

După vreun ceas de vorbărie Toma Novac îl întrebă:

— Adică d-ta crezi că ai dezlegat taina cea mare? Tudor Aleman răspunse repede, cu o convingere aproape ostentativă:

— Încă de-acum șapte ani! Și de-atunci moartea nu mă mai spăimântă, căci viața adevărată e una și neîntreruptă, dincolo de viața și moartea pământească. Viața e Dumnezeu!

— Un cuvânt explică alt cuvânt și așa mai departe — glumi Novac. Ceea ce arată că filozofia n-a vrut să te părăsească, deși d-ta ai părăsit-o!

Atunci bătrânul întrebă scurt, aspru:

— D-ta ai văzut cum mor oamenii?

— Cum mor?… Da… cred că da… îngână Toma, nesigur din pricina uimirii.

— Ei bine, eu am văzut murind sute, sute de oameni! zise Aleman cu o înflăcărare subită, în care fâlfâia credința pătimașă. Și în ochii multora am zărit străfulgerările ce luminează și lămuresc misterul. În clipa morții deabia omul e dezlegat să explice ceea ce n-a putut înțelege pe pământ: începutul și sfârșitul între care se înșiră cele șapte vieți ale sufletului. Cele mai cumplite chinuri ale morții trupești nu sunt în stare să înăbușe licărirea în care trăiește, în afară de timp și spațiu, scânteia divină. Am șovăit mult, și eu, până să înțeleg. Științele pozitive m-au obișnuit să-mi impun multiple verificări înainte de a crede.

— Un fel de metempsihoză împrospătată, murmură profesorul, ridicând din umeri.

— Poate că da… Fiindcă ținem negreșit să tălmăcim prin vorbe o realitate pe care numai sufletul o poate pătrunde. O, Doamne, ce ușor e să iei în râs chiar pe Dumnezeu! adăugă bătrânul cu imputare.

— Dar omul care gândește nu se poate mulțumi cu realități sufletești nelămurite! D-ta zici că ai pătruns rostul vieții și al lumii. Înțelegerea d-tale totuși nu înseamnă nimic, dacă nu e accesibilă tuturor.

Toma Novac dorea o explicație clară, rotundă, ca un sistem în care toate părțile se potrivesc între ele spre a alcătui împreună un întreg. Aleman însă parcă se ferea de o expunere, obiectând în răstimpuri că legile sunt o născocire omenească și deci incapabile să îmbrățișeze esența lucrurilor. Se pierdea în amănunte și digresiuni, iar când își dădea seama, revenea, începea altă idee.

— D-ta ai călătorit mult, zise bătrânul deodată vesel, ca și când ar fi găsit ce căuta. Nu ți s-a întâmplat să ai impresia că ai mai umblat prin unele ținuturi, deși știai bine că le vedeai întâia oară în viața asta? Sau n-ai întâlnit niciodată vreo persoană absolut necunoscută și pe care totuși să simți precis că o cunoști?

— Da… Exact! răspunse Toma înviorat. Chiar și d-ta… Din clipa când te-am văzut la Brebenaru, mă bate mereu gândul că te-am mai întâlnit și mă întreb: unde?

— Aceeași siguranță o am și eu, zâmbi Aleman. Parcă am fi fost buni prieteni, cândva, demult, poate în altă viață.

— Dacă cumva n-o fi la mijloc vreo sugestie, adăugă profesorul, gânditor.

— Nu, nu! Asta nu se lichidează cu o vorbă goală! se împotrivi bătrânul. Sugestie! Iar o vorbă! Îndată ce lipsește explicația, vine un cuvânt sec s-o înlocuiască.

Se plimba agitat de ici-colo, cu mâinile la spate, bufnind.

Apoi, parcă supărarea i-ar fi rânduit gândurile, urmă:

— Cine vrea să explice totul prin cuvinte ajunge curând să nu poată explica nimic! Eroarea începe din clipa când vrem să identificăm cuvântul cu spiritul. Sufletul n-are nevoie de cuvinte pentru a înțelege. Sufletul comunică direct cu lumea spirituală, cu lumea lumilor. Și doar spiritul e esența, spiritul etern, infinit, cuprinzător a toate. Însăși lumea materială nu poate fi decât o față a esenței divine. Veșnica materie e implicată de esența ei. De altfel materia și toată lumea materială există numai în funcție de percepția omenească.

Densitate, culoare, căldură, toate atributele materiei există numai pentru om. În fond nu e nici o deosebire între eterul sideral și corpurile cerești; toate sunt, în ultimă analiză, o formă de manifestare a spiritului. Modificările aparente alcătuiesc și întrețin atributele fără număr. Precum materia se transformă neîncetat, dobândind, prin aceasta, o existență efectivă, și spiritul are să-și asigure echilibrul atributelor printr-o perpetuă regenerare. Licăririle spirituale trebuie să se îmbine permanent cu schimbările din planul material. Regenerarea spiritului nu se poate săvârși decât prin identificarea cu materia. Transformările materiei sunt astfel înfățișări diverse ale spiritului animator, începând cu cele mecanice și până la cele biologice. Deosebirea e numai de grade, încât gradul suprem ar fi omul în care spiritul se recunoaște pe sine însuși dincolo de scoarța materială.

Dacă materia e aceeași în atomii ei, spiritul cuprinde virtual toată dumnezeirea. Întreg și parte sunt identice. Ca și atomii materiali, miliardele de miliarde de atomi spirituali se află într-o mișcare eternă între lumea materială și cea spirituală. Viața unui atom e însăși viața universului. Unul e totul și totul e unul.

Dar atomul material e echilibrul dintre două energii. În atomul spiritual echilibrul îl formează două principii. Echilibrul principiilor e spiritualitatea.

Când atomul se rupe în planul spiritual, echilibrul i se frânge, principiile se diferențiază și se prăbușesc în planul material. Timpul și spațiul devin realități pentru părțile întregului. Începe viața materială. Cele două principii însă rămân esența spirituală și în transformările pe care le îndură ca animatori materiali. Spiritul pur palpită în ele ca un ideal spre care râvnesc necontenit. Întoarcerea în planul spiritual totuși e imposibilă până ce nu vor redobândi, prin unire, echilibrul pierdut. Râvna lor spre idealul spiritual se concretizează astfel în penibila încercare de a se regăsi și de a se reuni.

În planul material, cele două principii reprezintă infinitele forme ale pozitivului și negativului, care, pe treptele mai de sus ale scării vieții, se numesc masculin și feminin. Când principiul își recunoaște originea, apare sufletul și omul!

Iată acuma un atom spiritual pierzându-și echilibrul. Cele două principii se diferențiază îndată în două suflete, bărbat și femeie, sortite de-acum vieții materiale. Urmează căi diferite spre aceeași țintă. Trebuie să treacă prin toate planurile existenței pământești, purtând pretutindeni dorul lor de unire și permanenta nostalgie după lumea spirituală. În clipa când sufletul gol se întrupează, începe viața omului. Pentru suflet e încercarea supremă. Încătușat complet în coaja materială, trebuie să-și recucerească anevoie cunoștința de sine, să urmeze supus legile vieții materiale. Mereu trează stăruie doar trebuința de-a găsi perechea lui de echilibru. Bărbatul și femeia se caută în vălmășagul imens al vieții omenești. Un bărbat din milioanele de bărbați dorește pe o singură femeie din milioanele de femei. Unul singur și una singură! Adam și Eva!

Căutarea reciprocă, inconștientă și irezistibilă, e însuși rostul vieții omului. Pentru a înlesni căutarea aceasta se fac, se refac și se desfac toate legile și convențiile morale și sociale, tot ceea ce se numește emfatic progresul omenirii. Instinctul iubirii e reminiscența originii divine. Prin iubire numai se poate uni sufletul bărbatului cu sufletul femeii pentru a redeveni parte din lumea spirituală. Iubirea aceasta e rodul divin al sufletului omenesc. Dumnezeu sub chipul iubirii trăiește în om.

Iubire și Dumnezeu, conștient sau inconștient, trebuie să alcătuiască suprema preocupare a sufletului omenesc. Fără de ele omul nici n-ar putea exista!

O viață omenească nu ajunge însă pentru a prilejui întâlnirea bărbatului cu femeia. Spațiul și timpul sunt piedici pe care sufletul strâns în obezile materiale numai treptat le poate învinge. Apoi chiar când le-a învins,

intervin obstacolele convențiilor sociale care de multe ori sunt mai puternice decât puterile oricărui om. Avântul sufletului se sfarmă în clipa prăbușirii trupești. Moartea materială descătușează sufletul fără a-i înlesni posibilitatea de unire cu sufletul pereche. Unirea lor numai în viața materială poate fi mântuitoare. Așa sufletul slobozit după întâia incarnare va pluti în alte planuri ale lumii ca o sărmană conștiință pură, așteptând prilejul unei noi întrupări omenești. A doua viață pe pământ începe, și moartea o curmă iar, și sufletul tot nu și-a dobândit perechea adevărată.

Apoi urmează a treia viață, secerată de a treia moarte. Apoi alta și iar alta. Poate că în timpul unei reincarnări celălalt suflet a rămas în vreo sferă îndepărtată; atunci omul simte cumplit zădărnicia vieții pământești și a tuturor zbuciumărilor sale, încercând să se apropie de Dumnezeu prin singurătate și meditație.

Câte vieți terestre alcătuiesc o viață adevărată?… Șapte!…

De ce tocmai șapte? O, Doamne, Doamne, de ce șapte? Dar pentru că șapte e numărul sfânt! A fost sfânt totdeauna, în toate sufletele!

Fiecare moarte materială pecetluiește regretul zădărniciei.

În ochii muribundului, în lumina ultimei clipe, tremură durerea neputincioasă a sufletului. A trăit în zadar.

A șaptea viață aduce de-abia fericirea unirii cu celălalt suflet.

De aceea a șaptea moarte cuprinde revelația. Fiindcă moartea a șaptea înseamnă sfârșitul existenței materiale și începutul întoarcerii în lumea spirituală, sufletul retrăiește într-o străfulgerare toate viețile anterioare pentru a se putea bucura mai deplin de strălucirea vieții noi, eterne, ce-l așteaptă. De-acuma nu va mai rătăci în sferele lumii materiale, ci, transformat în principiu pur, echilibrat iarăși în atom spiritual cu celălalt suflet, redevenit de asemenea principiu, își va relua existența divină în planul spiritual.

Și iată cercul închis! Spiritul regenerat prin materie, materia animată prin spirit! Unitatea desăvârșită prin dualitate.

Aleman se oprise de mult în fața lui Toma, care ascultă cu ochii în pământ. Glasul bătrânului avea inflexiuni ciudate.

Când tăcu Aleman, Toma tresări, parcă tăcerea l-ar fi deșteptat dintr-un vis. Ridică fruntea. Aleman își mângâia barbișonul cu amândouă mâinile pe rând, zâmbea plin de încredere.

— Pe d-ta te mulțumește aievea sistemul? întrebă Novac cu o sfială neobișnuită.

— Care sistem? se minună Aleman. Nu, nu! Nici un sistem!

Sistem înseamnă o compoziție savantă, pe când eu ți-am povestit doar o evoluție sufletească!

— Dar evoluția d-tale, trebuie să recunoști, e o simplă combinație metafizică, domnule Aleman! zise Toma, iar puțin ironic. Pe de o parte disprețuiești filozofia ca pe o creație hibridă a minții, de altă parte însă clădești pe o revelație îndoielnică un adevărat labirint arbitrar.

Bătrânul se posomorî și întrerupse cu o amenințare:

— Ai să te convingi totuși odată că vorbele sufletului merită mai multă încredere!

— Încrederea nu vine decât prin verificarea directă!

— Verificarea directă e rezervată pentru clipa supremă!

reluă Aleman mai patetic. Atunci ai să-ți aduci aminte! Eu sunt mai înțelept ca d-ta; am priceput din moartea altora și am învățat. Cei mulți nu se cumințesc decât prin moartea lor.

— În orice caz verificarea în clipa supremă e cam tardivă, așa că…

— Bine… bine… bine, repetă bătrânul, mohorât, drept încheiere. Nu mai stăruim!… Bine, bine… bine…

Totuși se împrieteniră. Se întâlneau des. Vorbeau mereu despre aceleași lucruri. Aleman găsea veșnic amănunte noi care credea că lămuresc mai bine ceea ce nu se poate pătrunde dintr-o singură ochire. Pe Toma însă îl interesa mai mult omul decât construcțiile lui. Uneori, gândindu-se la el, se tulbura și-i bătea mima, roasă parcă de o teamă. Atunci îndoiala îi șoptea: „Dar dacă?“… O alunga îndată. Se rușina că el, profesor de filozofie, poate fi zdruncinat de închipuirile unui bătrân exaltat…

* * *

„De ce mi-au venit tocmai acum în minte toate vorbele lui?“ se întrebă bolnavul, cuprins deodată de un cutremur.

O clipă întrebarea rătăci de colo până colo printre cutiuțele creierului. Un crâmpei mai chinuitor o izgoni: „Dar dacă?…“ Gândul nu îndrăznea să se întregească. Inima lui Toma îl simțea însă ispititor, mai dureros decât dacă ar fi fost sfârșit.

„Clipa supremă conține verificarea directă“ își aminti pe urmă, slab, ca o voce dintr-altă lume.

Amintirea îi stinse durerea din inimă, încât se simți iar mulțumit, încrezător. Își zise că poate gândurile stranii ce i se vâltoresc în minte sunt

aiurări pricinuite de febra care l-a doborât. Pe urmă își zise totuși că nu poate fi vorba de aiurări.

Conștiința i-e foarte limpede, atât de limpede, că acuma aude chiar tic-tacul pendulului, ba și un ciripit de păsări, de-afară, prin geamurile duble. Ar mai fi trebuit, ca să se convingă deplin, să deschidă ochii, dar nu cuteza de frică să nu-l năpădească iar durerile. De când s-a trezit, acuma parcă se simțea mai liniștit. Doar respirația îi era grea, fiindcă își auzea plămânii gemând.

Deodată un zgomot nou îi izbi urechile.

„Vine cineva… Cine-o fi?“ se gândi, auzind cum se scoală sora de caritate din jilțul de paie și cum jilțul suspină ușurat de povară.

Zgomotul dăinui câteva clipe în coridor, apoi ușa se deschise larg în țâțâni unse. Doctorul Filostrat, înalt, uscat, ras, cu părul bogat și creț, apăru în prag. Făcu un gest de cavaler medieval, zicând curtenitor:

— Poftim, doamnă… Poftește și d-ta, domnule Aleman.

O doamnă zveltă, blondă, în rochie neagră simplă, cu pălărie mică neagră, intră șovăind, murmurând ceva cu voce muiată în lacrimi. Tudor Aleman, în jachetă cenușie, cu cravată neagră, cu joben cenușiu într-o mână și în cealaltă cu un bastonaș tineresc, se repezi în odaie parcă l-ar fi împins cineva de la spate. Privirile amândurora căutau pe bolnav, fără măcar să observe pe Dafina, rămasă cu gura căscată la doamna frumoasă în care bănuia pe însăși eroina dramei din Strada Albă.

Doctorul închise ușa cu băgare de seamă, se apropie de pat, se uită la bolnav, îi atinse pulsul cu un deget, întrebând pe sora de caritate:

— Ei?

— Nimic, domnule doctor, bolborosi Dafina încurcată mai ales de privirile doamnei. Adineaori a deschis puțin ochii, câteva secunde, și de-atunci e mai neliniștit. Vedeți ce greu respiră!

— Ei da, mormăi Filostrat cu o ușoară strâmbătură. Ce să facem? Mare-i Dumnezeu…

Doamna veni lângă Filostrat, întrebătoare și rugătoare, în vreme ce Aleman, în vârful picioarelor, înconjură patul și ajunse lângă Dafina.

— Doctore, doctore! șopti doamna atât de încet încât cuvintele păreau un oftat înăbușit.

Filostrat strânse din umeri în semn de compătimire și neputință.

Ochii doamnei, verzi, mari, cu lumini de taină, se înmuiară într-un văl de lacrimi.

— Doamnă, vă rog… mult… doamnă! zise doctorul, blând și totuși cu o mustrare. Mi-ați făgăduit c-o să vă stăpâniți durerea… Vă rog… V-am făcut o favoare deosebită când v-am îngăduit să-l vedeți, deși bolnavul are nevoie de liniște absolută.

Gândiți-vă că orice emoție i-ar putea fi fatală. Dacă n-ați fi îndurat împreună cu el spaima atentatului, vă rog să credeți că niciodată n-aș fi consimțit să trec peste… Așa, am fost silit să fac aceeași excepție și pentru domnul Aleman, prieten bun cu bolnavul.

Aleman, care examinase cu înfrigurare fața lui Toma Novac, trecu acuma repede de partea doctorului, bombănind cu imputare:

— De azi dimineață mă zbat să pătrund și…

— Mulțumesc, doctore, murmură doamna foarte moale și puțin înecată de plâns.

Amândouă glasurile izbiră ca niște săgeți urechile bolnavului.

Auzise clar toate zgomotele, pașii, vorbele Dafinei și pe-ale doctorului. Ascultase însă numai ca să afle ceva despre starea lui. Glasurile noi îi vălmășiră o clipă simțurile.

„Ileana!“ Numele i se aprinse în inimă, stăpânitor, umplând-o de fericire.

Încercă să i se încuibeze în minte gândul: „Aleman a venit pentru verificare… E sigur că trebuie să mor…“ Trecu însă ca un fulger, lăsând întipărit în tot cuprinsul sufletului numai tremurarea glasului ei și numele: „Ileana…“

— Doctore, te rog, te implor, spune-mi drept, mai e vreo speranță? întrebă doamna, frângându-și mâinile, cu ochii la bolnavul care se zbuciuma.

Toma sorbea glasul ca o sărutare fierbinte. Îi mângâiau sufletul undele lui mătăsoase. Ileana pronunța cuvintele îndulcindu-le moldovenește, de păreau mai calde.

Fericirea era atât de vie în sufletul bolnavului încât se temea să nu-l înece. Inima îi bătea rar, ca și când fiece bătaie ar fi căutat să prelungească clipele fericirii.

— Toate patru gloanțe s-au oprit în corpul victimei, explică Filostrat, grav, adresându-se lui Aleman. Situația e îngrijorătoare. Nici n-am încercat să le extragem. Poate să fie vreo hemoragie internă. De altfel a pierdut mult sânge, organismul s-a slăbit… Extenuarea… În sfârșit, Dumnezeu mai face minuni!

— Și acuma din cauza mea se prăpădește! izbucni doamna nemaiputându-se stăpâni. Iartă-mă, Toma, iubirea mea, singura mea iubire dumnezeiască!

— Iubire și Dumnezeu, mormăi Aleman, gros, aspru, cu o lucire subită în ochii de tăciune. În urechile bolnavului glasul Ilenei se împleti deodată cu al lui Aleman într-un amestec supărător. Simțea privirile lor. Îl usturau. Explicațiile doctorului i se păreau stupide. Ce primejdie, când conștiința lui e limpede ca apa de izvor! Vru să dovedească tuturor că a biruit moartea și încercă brusc să se ridice. Dureri furtunoase îi transformară mișcarea într-o zvârcolire neputincioasă. Atunci se îndârji mai rău și deschise mari ochii negri, cu bulbii înroșiți.

Întâlni tocmai privirea ei, tremurătoare de milă. Pe obrajii albi lacrimile curgeau șiroaie. Mâinile îi erau împreunate pe piept ca la rugăciune. În adâncimile verzi ale ochilor licărea trist iubirea tainică. În aceeași vreme însă vedea și ochii lui Aleman, două mărgele negre în care fâlfâia o curiozitate bolnăvicioasă.

Încrucișarea privirilor dură numai o clipă. Și atâta obosi pe Toma. Pleoapele parcă-i erau de plumb. Simțea că i s-au înțepenit deschise. Privirea ostenită i se odihni în peretele dintre cele două ferestre. Zări calendarul cu un șapte negru arab și altul roșu roman, iar deasupra pendula a cărei limbă se legăna rar, rar…

Cadranul era acuma lucitor de alb. Minutarele, două dungi negre, însemnau ora șapte precis.

„Trei șapte… numărul sfânt…“ îi trecu prin minte.

Auzi foarte clar și în același timp glasul Ilenei și pe al lui Aleman:

— Doctore, uite că moare… Scapă-l, doctore… sca…

— Vezi strălucirea rece a privirii, doctore? Ai vă…

Auzul i se frânse brusc, parcă s-ar fi trântit o ușă tăind în două cuvintele, lăsând afară silabele din urmă. Apoi geana de lumină i se stinse în ochi, lăsând suspendată în stânga limba pendulei.

„Acuma e clipa verificării supreme? se gândi Toma. Acuma ar fi să-mi retrăiesc, într-o fulgerare, toate cele șapte vieți. Și totuși nu se…“ Gândul se opri la mijloc, neterminat.

Sufletul parcă i se prăbușea în veșnicie, vertiginos. Avea senzația scufundării, care însă nici nu-l spăimânta, nici nu-l bucura, ca și când orice simțire pământească i s-ar fi șters din fire, fără urme. Căderea ținu o

secundă sau un lanț de veacuri — nu-și dădea seama. Se schimbă însă pe nesimțite într-o înălțare tot atât de fulgerătoare și tot atât de indiferentă.

Conștiința îi era totuși mai trează și mai cuprinzătoare. Plutea deasupra spațiului și în afara timpului.

Golul infinit îl înconjura, monoton. Împrejur, în nesfârșit, pâlpâiau raze albe, palide, din altă lume, ca niște ispite născătoare de amintiri ale unei existențe divine. Sufletul înțelegea și se îndoia între regrete și speranțe. Singurătatea îl îmbrățișa și îmbrățișarea ei îl tortura…

CAPITOLUL I - NAVAMALIKA

Apoi chinul se lămuri într-o așteptare ca presimțirea unei schimbări inevitabile. Sufletul se zbuciuma în tulburarea viitorului prezent. Conștiința își pierdea treptat limpezimea atotcuprinzătoare, parcă s-ar fi scufundat într-un nour alburiu și năbușitor. Sferele lumii noi apăsau ființa sufletului și îl mărgineau din ce în ce. Era o fâlfâire plăpândă în spațiul fără început și fără sfârșit, în bătaia timpului transparent.

Începu senzația unei coborâri prin planuri tot mai dese în care conștiința se subția ca un fir de argint răsucit fără cruțare.

Și deodată însăși conștiința parcă se frânse în două, iar sufletul se închise într-un zid nepătruns.

1

— Fii frumos ca cei doi Asvini, fii nobil ca regele Yayati, fii darnic ca Rantiveda, fii cucernic și drept ca Siva, fiul lui Usinar, iar numele tău să fie Mahavira!

Așa binecuvântă păstorul Kaurava pe noul născut, înfățișându-l soarelui ce-și sulița lumina răcoroasă în zarea răsăritului. În mâinile noduroase și arse de vânturile fierbinți ale Indiei, copilașul roșcovan gângurea speriat, sorbind lacom razele viorii ale dimineții.

— Mahavira! suspină Radha, femeia păstorului, cu glas plângător de fericire, din culcușul de zdrențe, uitându-și durerile în mândria de-a fi dăruit lumii un om.

Kaurava o privi cu recunoștință. Era întâiul lor copil și i se părea că a dobândit o comoară. Inima lui slăvea pe atotputernicul Vishnu.

— Radha, murmură păstorul cu blândețe, sunt omul cel mai fericit din lume!

Așeză odrasla la sânul mamei. Radha era în ochii bărbatului mai frumoasă ca o floare roșie de lotus. Acuma însă, cu copilul în brațe, îi apărea asemenea copacului sfânt mango, alcătuind o singură ființă cu nevinovata floare albă navamalika. Îi îmbrățișă din ochi pe amândoi și zise:

— Mă duc să cer binecuvântarea înțeleptului rishi.

Porni. După câțiva pași se întoarse.

— Radha, să-i duc și copilul!

Ochii femeii se umplură de lacrimi. Marele rishi să binecuvânteze rodul pântecelui ei! Pustnicul vestit, pentru înțelepciunea și cucernicia lui, în tot ținutul până la Hastinapur, orașul regelui. Înfășură copilașul într-o haină și-l sărută cu foc:

— Du-te, Kaurava!

Soarele se ridica dintre dealurile line, acoperite cu cedri bătrâni. Fața lui purpurie surâdea aspru ca obrajii viteazului în vâltoarea luptei. Spre miazănoapte, în fundul zărilor, sfânta Himalaya, cu coamele veșnic cărunte, lăcașul puternicului Indra, se înălța ca un zid ocrotitor. Șiraguri de munți coborau în caturi tot mai joase, în culori tot mai închise până la codrul de kesara cu poiana sfântă unde piosul rishi își petrecea viața în posturi și rugăciuni. În depărtare, spre apus, brâul de argint al râului Malini licărea blând înainte de-a se pierde în valurile tulburi ale sfântului Ganga care curge de vale, la miazăzi, cale de două zile de-aci. Satul Ram, câteva colibe sărace de lemn necioplit, era răsfirat pe coasta ușoară. Căsuțele rare, cu loc de pășune printre ele, păreau niște movile cenușii în verdele moale al câmpului.

Păstorul, cu copilul în brațe, urca voios pe cărarea bătătorită de pașii credincioșilor, spre codrul de kesara. O gazelă, cu ochii mari și curioși, îl întâmpină la marginea pădurii. Kaurava se bucură; era semn bun. Printre crengile cedrilor razele soarelui țeseau păienjeniș de aur. În văzduh, mirosul florilor roșii de patala se îmbina cu gâlceava cetelor de maimuțe care se avântau speriate din copac în copac. Țipetele lor răsunau ascuțite ca niște tăișuri de pumnale, spintecând val-vârtej liniștea codrului.

Kaurava ajunse gâfâind în poiana sfântă, străbătută de un pârâu stăvilit, în care înțeleptul cu ucenicii săi își făceau băile de pocăință. Coliba sfântului era proptită de trunchiul unui copac prăvălit de furtuni. Primprejur, veșminte de scoarță, agățate de crengi, se uscau la soare. Înaintea colibei, la

marginea pârâului, bătrânul cu barba albă până-n brâu se închina, cu ochii pierduți în lumina soarelui, nemișcat ca un stâlp de piatră.

Îmbătat de fericirea copilului, păstorul porni să treacă prin pârâu, din sus de locul de scaldă. Înainte însă de-a atinge apa cu picioarele-i necurate, auzi ca un tunet mânios:

— Num!

Se opri spăimântat. Era avertismentul pustnicului, supărat că-i tulbura rugăciunea. Se ghemui pe iarbă, la mal, cu odorul în poală. Pe fața-i dogorâtă de arșițe, bucuria alungă îndată teama. De peste pârâu soseau, ca niște îndemnuri, rugăciunile către Surya, stăpânul soarelui. Buzele moșneagului parcă nici nu se mișcau și totuși cuvintele pluteau în văzduhul îmbălsă mat ca niște flori sfinte nevăzute:

— Ca tâlharii se ascund stelele și noaptea dinaintea ta, Surya, atotvăzătorule! înalță-te peste mulțimea de zei și oameni, deasupra marelui nesfârșit, să cercetezi cerul lui Indra!

Șapte armăsari roșii poartă carul tău, Surya cu plete de raze, Luminătorule! Urcându-te în cerul-cerurilor, mântuiește-mă de groaza întunericului, Mărinimosule, și alină durerile inimii mele, Binefăcătorule! Surya, Surya!

Când isprăvi închinăciunile, înțeleptul făcu semn lui Kaurava să se apropie, dar din jos de locul scaldei. Păstorul se supuse și trecu prin apă până-n genunchi, sfios parc-ar fi luat o baie de curățirea păcatelor.

Marele rishi îl aștepta, așezat pe o blană de antilopă, având alături toiagul cu șapte noduri. În dosul colibei, trei ucenici bătrâni se căzneau să aprindă focul de jertfă, frecând o uscătură de lemn sami pe o buturugă de măslin. Kaurava se aruncă la picioarele sfântului și-i sărută haina de scoarță aspră, udă de baia dimineții.

— Stăpâne prea milostive, uite copilul meu! bâlbâi dânsul.

Binecuvântează-l!

Înțeleptul luă copilașul în mâinile-i cu pielea zbârcită ca și scoarța hainelor, îl privi lung și rosti:

— Fii frumos ca cei doi Asvini, fii nobil ca regele Yayati, fii darnic ca Rantiveda, fii cucernic și drept ca Siva, fiul lui Usinar!

Kaurava se avântă iar la picioarele moșneagului și i le îmbrățișă cu mai mare izbucnire evlavioasă. Dacă marele înțelept a binecuvântat copilașul cu aceleași cuvinte, înseamnă negreșit că clipa nașterii a fost pe placul zeilor eterni. Apoi, luându-și odorul, adăugă întrebător:

— E întâiul născut din sângele meu, milostive rishi, și l-am numit Mahavira!

— Mahavira! oftă bătrânul cu ochii în depărtare și repetă îngăduitor: Mahavira…

Aprobarea înțeleptului desăvârși fericirea păstorului care își zise în sine:

— Marele erou înseamnă numele Mahavira, marele Vishnu să-l ocrotească!

2

Kaurava era toată ziua cu vitele și cu grijile vieții. Radha, tânără și copilăroasă, rămânea cu copilașul. Cu dragostea ei s-a făcut Mahavira de șapte ani. Era blând ca maică-sa, avea ochii ei negri și sufletul ei visător. Asculta mai bucuros poveștile ei cu regi, viteji, cu brahmani făcători de minuni, cu lupte nesfârșite între neamuri de eroi, decât să se joace cu copiii din sat.

Pe urmă însă Mahavira trebui să treacă alături de tatăl său, să păzească vitele. Povestirile minunate îl urmăreau mereu.

Era harnic și alergător, încât Kaurava putea fi liniștit în privința viitorului bogățiilor sale. Dar în ochii copilului ardea un foc înăbușit care-l umplea de griji.

Când ajunse de două ori șapte ani, Mahavira întrecea în cumințenie chiar pe tatăl său Kaurava, căruia soarta nu-i mai dăruise altă odraslă. Înțelepciunea copilului acuma îl înfricoșa.

Se sfătuia deseori cu Radha și femeia, rămasă tot nesocotită, dorea să vadă pe Mahavira luptător în oastea regelui Arjuna.

Kaurava clătina din cap, uluit. În mintea lui de vaisya nu puteau prinde rădăcini asemenea gânduri. El multe nu știa și nici măcar nu bănuia din tainele lumii. Avea închipuirea de altar în fața colibei, pe care făcea zilnic jertfele obișnuite, cerând marelui Vishnu, în vorbe simple, belșug în prăsila vitelor, iarbă grasă și vreme bună, ori rugându-l umil să-l ferească de fiarele sălbatice pe el și cireada sa. Pentru dânsul Vishnu și Siva erau tot. Alte nume de zei și regi, cuprinse în rugăciuni învățate din copilărie, aveau în inima lui răsunet misterios. Îl spăimântau doar ca duhurile rele Rakshas. Își simțea totuși neștiința ca o povară și de aceea se frământa pentru Mahavira.

Într-un amurg apoi luă copilul de mână și porniră spre poiana sfântă.

— Stăpâne, primește pe Mahavira să te slujească și să se lumineze din rămășițele înțelepciunii tale! zise Kaurava închinându-se. Să afle din gura ta sfântă ceea ce mintea mea proastă nu e în stare să-l învețe!

Înțeleptul tăcu îndelung. Se uită de două ori în ochii copilului, luminoși și cuminți. Răspunsul era greu. Brahmanul se murdărește chiar numai vorbind cu oamenii necurați. Și totuși vorbi: Să vie dimineața și seara, înainte de rugăciune, să usuce hainele ucenicilor.

Mahavira mergea voios în poiana sfântă de câte două ori pe zi. Sârguința lui plăcu ucenicilor care întâi, de frică să nu se murdărească, nici nu se uitară la dânsul. Începură să-i vorbească și în cele din urmă îl îndrăgiră, spre mulțumirea brahmanului însuși.

Multe luni de zile se duse Mahavira în poiana sfântă, în mijlocul ucenicilor marelui înțelept, și mintea i se deschise ca o floare sub sărutarea soarelui. Începea să înțeleagă lucruri despre care nici nu visase, dar care zăceau amorțite în inima lui. Cerul și pământul își deschideau tainele și se populau cu ființe vii, cârmuitoare de lumi. Sufletul nu se mai simțea singur nicăieri.

Era însă de nouăsprezece ani și inima lui avea tresăriri ciudate. Se temea de Yama, judecătorul din împărăția morților, se închina în fața lui Vishnu, marele stăpân al zeilor, iubea pe Siva, domnul pământului, și pe Lakshmi, soția mult iubită a lui Vishnu, și pe Indra, stăpânitorul cerului albastru, și pe Surya, soarele binefăcător care-și poartă prin văzduh carul cu șapte armăsari roșii mânați de regina zorilor Aruna, și pe toți cei treizeci și trei de zei din Brahman. Dar în sufletul lui mai viu trăia Kama, copilul frumos, călare pe papagal, cu arcul de trestie împletit cu flori și în tolbă cu cinci săgeți de sirișa.

În vreme ce brahmanii își împlineau pocăința zilnică, scufundaț i în contemplarea sufletului lor, Mahavira privea, cu inima dornică, desișul codrului, așteptând parcă să se ivească o fecioară cerească Apsara, să-l mângâie și să-i șoptească vorbe frumoase. Încet-încet dorul i se înfiripă în ochii sufletului: o fecioară subțire, mlădioasă, învelită într-o haină străvezie care-i alintă formele, cu ochii verzi ca pajiștea spălată de rouă înainte de arătarea trandafiriei Aruna. O vedea râzând: gura ei era roșie ca lotusul cel mai scump.

În vremea aceea brahmanii îi vorbeau deseori despre taina tainelor:

— Numai Unul este fără Al Doilea și această singură realitate este Atman. Cel ce se coboară în adâncimea sufletului său găsește acolo pe

Atman, lumea cea adevărată unde nu e deosebire între ce a fost și ce va fi, între ce este și ce pare a fi, căci numai mintea omenească, neputincioasă de a cuprinde tot, a născocit împărțirile care sunt pricina tuturor neînțelegerilor. Inima omului dezleagă ușor toate tainele. Inima e cheia înțelepciunii.

Mahavira se simțea aievea pe calea adevărului. Inima lui înțelegea și râvnea scânteia care să aprindă focul cel mare.

— Trebuie să vie fecioara, își zicea dânsul, pitulându-se mereu în același loc, nemișcat, cu ochii spre același colț al poienei sfinte.

Și, socotind că numai acolo, sub scutul marelui brahman, poate să se apropie de el fecioara cerească, hotărî să rămâie în slujba sfântului toată viața. Tălmăci tatălui său gândul ce-l poartă, dar Kaurava se spăimântă.

— înțelepciunea îndepărtează pe om de cumințenie, își zise Kaurava, încercând să se împotrivească cu vorba hotărârii feciorului.

Mahavira însă avea mai multă putere în cuvinte. Spuse că marele înțelept ar fi mai binevoitor dacă l-ar vedea gata să-și dăruiască întreaga ființă pentru mântuirea veșnică. Numai la orașe, unde se adună toată stricăciunea omenească și unde chiar brahmanii se tăvălesc în ticăloșie, omul păcătos e osândit să rămână în vecii vecilor în aceeași varna. Iar de nu l-ar primi înțeleptul să trăiască mereu în poiana sfântă, el e în stare să se ascundă în singurătatea codrului, să se hrănească numai cu iarba musta ca porcii, și totuși să aștepte ivirea fecioarei cerești Apsara, care-i va aduce mântuirea cea mare.

Auzindu-l Kaurava vorbind așa, se spăimântă mai rău, încât nici nu îndrăzni să întrebe ce are să se aleagă mai târziu de vitele lor, dacă Mahavira, singurul său vlăstar, va părăsi pentru totdeauna vatra părintească. Se sfătui cu Radha: ce-i de făcut? Și, după șapte zile de sfat, hotărâră să-l însoare. Înainte de a-i spune gândul lor, trebuiau să-i găsească o fată bună, harnică și cu avere. Radha se însărcină s-o dibuiască. Ea cunoștea mai bine pe toți oamenii din sat, până și copiii. Totuși ceru și povețele câtorva bătrâne iscusite în asemenea treburi. Se opriră asupra fetei Anuya a lui Durga. Se duse însuși Kaurava să se tocmească. Durga avea multe vaci și oi, un câmp de orez și robi fără număr care prindeau peștele din râul Malini, îl cărau la oraș și aduceau în schimb câte trebuiau gospodăriei. După ce se înțeleseră din preț, Kaurava chemă pe Radha și cerură să vadă pe Anuya. Le plăcu. Era o fată voinică, cu picioarele mari, cu mâini mari, cu sânii mari și cu nasul mic. Era bună de muncă și de mamă.

Mahavira se întristă când află porunca părinților. Trebuia să se supună, căci Kaurava era stăpânul și tatăl său. Inima lui însă plângea. Încă nu cunoscuse femeie. Se duse la marele rishi și-i imploră, oftând, binecuvântarea. Își luă rămas bun de la brahmanii ucenici și de la fecioara cerească pe care o așteptase în zadar.

3

Mahavira se mai ducea din când în când în poiana sfântă, acuma însă ca un străin de viața înțelepților.

Era primit acolo ca și ceilalți nevoiași de primprejur care veneau să se închine marelui rishi și să-și pocăiască astfel sufletele. Într-o zi un brahman din poiana sfântă căută acasă pe Mahavira. Înțeleptul înțelepților, mânat de o poruncă cerească, vrea să plece de îndată la Hastinapur, cetatea sfântă a regilor. N-a spus nimănui de ce, dar ucenicii bănuiau că vrea să dojenească pe regele Arjuna. Înțeleptul are aproape o sută de ani și e slăbit la trup de posturi și rugăciuni, încât nu poate porni la drum așa de lung, singur. Ucenicilor le-a poruncit să rămâie în poiană să urmeze neîntrerupt pocăința.

Pe Mahavira l-a ales să-l însoțească. Deci să se pregătească.

Se făcu fierbere în satul Ram pentru cinstea nemaipomenită ce dobândise Mahavira din senin. Se zicea că fiul lui Kaurava are să ajungă dvija, de vreme ce înțeleptul l-a ales soț în călătoria cea mare. Kaurava era mândru și jertfi un vițel alb lui Vishnu, în semn de bucurie, iar Anuya și Radha se apucară, plângând, să-i gătească merinde bogată. Mahavira însă, ascultând sfatul ucenicilor, dărui merindea săracilor și nu luă de-acasă decât blana leopardului pe care-l ucisese cu doi ani în urmă. Femeile se bociră mai tare, iar Kaurava îi făgădui să aibă grijă de nepoței și să-i crească, orice s-ar întâmpla.

Satul întreg, cu mic și mare, i-a petrecut până la țărmul râului Malini. Marele înțelept, fiul lui Vasishta, purta obișnuitul veșmânt de scoarță încins cu brâul de brahman, era desculț și avea în dreapta toiagul cu șapte noduri. Barba-i albă flutura în adierea vântului, cu sclipiri de argint vechi, întocmai ca și coamele sfintei Himalaya în miezul zilelor de vară. Cu mâna stângă se sprijinea pe brațul puternic al lui Mahavira care, înalt, chipeș, lat în umeri, cu pletele negre și cu blana de leopard strânsă pe coapse, avea în ochii cuminți luciri de bucurie tainică și de umilință pioasă. Nu se uitară deloc

înapoi, nici măcar la despărțire, spre mulțimea care-i binecuvânta urându-le sănătate și noroc la drum.

Merseră șapte luni de zile, trecură prin șapte orașe și de șapte ori șapte sate și peste nenumărate pârâuri și ape mari.

Când oboseau, poposeau unde se nimerea. Mâncau poame și rădăcini găsite în cale. Pretutindeni lume multă îi privea trecând, căci înaintea lor alerga vestea că marele înțelept, fiul lui Vasishta, merge să dojenească pe regele Arjuna. Și norodul se temea parcă s-ar fi coborât însuși atotputernicul Vishnu pe pământ.

Urcară munți și coborâră văi multe, străbătură codri sălbatici și câmpii mănoase până ce ajunseră la apele sfântului Ganga, cel cu ostroave multe și cu tufișuri nepătrunse de trestia vetasa.

Zăboviră șapte zile în Doab, pe urmă merseră mai departe, acuma mereu prin câmpuri nesfârșite de orez. Sosiră la inima sfântului Ganga, trecură dincolo, înaintară până la sfânta Djamuna cu apele limpezi albastre-verzui și iară veniră în Doab, luând-o spre răsărit. Apoi într-o dimineață Mahavira văzu, în fundul zării, zidurile cetății regale și murmură:

— Hastinapur…

Brahmanul însă nu ridică ochii, parcă i-ar fi fost scârbă.

Vestea se îngroșa cu cât se apropia de cetate. Un negustor viclean dădu de știre tuturor că însuși Durvâsa, cel mai strașnic dintre sfinții brahmani, s-a coborât din Himalaya cu blestemele zeilor. Un pescar pios spunea, dimpotrivă, că blândul și înțeleptul Narâda, fiul lui Brahma, vestitorul zeilor, vine cu o solie de binecuvântare de la Siva. Cei mai mulți credeau totuși că cel ce sosește trebuie să fie chiar Vasishta, brahmanul sfânt ucis odinioară de către regele Kansa după îndemnul frumoasei Nisumba, adăugând că mai poartă în piept săgeata otrăvită ca un semn al răutăților regești de totdeauna.

Orașul sfânt Hastinapur creștea mereu în fața drumeților, pe o spinare de deal, închizând zarea. În mijloc, pe colina turtită, deasupra zidurilor înconjurătoare înalte de zece coți, se ridicau pereții de marmură roșie ai palatului regal cu șapte rânduri de coperișuri piramidale, între coroanele verzi ale platanilor seculari ca niște evantaie uriașe. Împrejurul cetății, din trei părți, se oploșea orașul, cuprinzând, în peste zece mii de case, mai mult de o sută de mii de suflete.

O sută de trepte de piatră albă și apoi o alee de platani, prunduită cu multă grijă, coborau din cetate, la miazănoapte, spre Ganga, la scăldătoarea

regelui.

În Hastinapur, cetatea cu șapte porți, era frământare ca întrun furnicar. Oamenii ieșeau în fața caselor, se sfătuiau, se adunau în pâlcuri pe ulicioarele fără număr și se uitau mereu spre Doab, să zărească pe marele rishi. Din când în când câteun îndrăzneț se repezea cu vești la poarta apuseană a cetății, păzită de soldați mulți cu spete scurte și lănci cu vârfuri de aramă, așezați pe două rânduri; fruntașul, umblând de ici-colo semeț, nici nu voia să audă. De-abia când un bătrân cărunt spuse că fiul lui Vasishta a sosit la marginea orașului sfânt, maimarele oștilor șovăi. Trimise șapte oameni să cerceteze dacă-i adevărat, iar el intră grabnic în cetate să vestească pe regele Arjuna care se întorsese de curând, împreună cu prietenii săi, de la o mare vânătoare de gazele.

Înțeleptul înțelepților, proptindu-se pe umărul lui Mahavira, urca greu ulițele spre cetate. Aripile porții de aramă erau larg deschise. Ostașii căzură în genunchi și-l lăsară să treacă, copleșiți de spaimă. Mulțimea rămase la poartă ca în preajma unei mari nenorociri.

Alături de înțeleptul care mergea cu pleoapele strânse ca să nu mai vadă zădărniciile lumești pierzătoare de suflete și care totuși înainta drept spre țintă parcă ar fi cunoscut locurile și cărările mai bine ca paznicii ori chiar însuși regele, Mahavira se uita împrejur uimit și fermecat. Pagoda, cu numeroasele cintri susținute de stâlpi de granit, cu bazinurile pentru scaldele zilnice ale brahmanilor, cu copacii pentru uscarea hainelor lor, cu purohitarii în veșminte albe și brâu roșu, încremeniți în contemplație pioasă ca niște bolnavi uitați acolo demult, apoi staulele elefanților de război, cu sutele de îngrijitori, casele marilor sfetnici, cu colonade de piatră și cu coperișuri și caturi multe, și în sfârșit palatul regelui Arjuna, cu terase deschise, adumbrite cu învelitori de purpură, sprijinite pe coloane răsucite de bambu, cu trepte albe de marmură — toate i se păreau minuni din basme. Își amintea povestirile din copilărie și-și zicea că ceea ce i-a fost dat să vadă aievea acuma, e mai presus de închipuirile lui de odinioară.

Pășeau numai pe cărări presărate cu prundiș cernut, străjuite ici de platani falnici, colo de câte un mango stufos, dincolo de un kesara cu ramurile tremurătoare. Cotiră pe o alee spre palatul regelui. În dreapta, la vreo douăzeci de pași, pe oglinda unui lac cu apa albastră ca undele sfintei Djamuna, se alintau perechi aurii de ciakravaka, rața minunată a brahmanilor.

Mahavira întoarse privirea peste capul înțeleptului. Un lanț de fecioare zglobii, în văluri subțiri ce le înmuiau trupurile gingașe, se fugăreau împrejurul lacului, râzând, chemându-se… Lui Mahavira i se părea că vede aievea o ceată de fecioare cerești, cum le visase el altădată în poiana sfântă. Inima îi bătea de o bucurie nemărginită. Între ele zări una cu trupul plăpând ca trestia încovoiată de mângâierea zeului Vayu. Tocmai se desprinsese din cerc, acoperindu-și cu mâinile albe sânii ce tremurau de oboseală ca două porumbițe înfricoșate. Auzi pe celelalte strigând-o cu drag:

— Navamalika!… Navamalika!

Fecioara se întoarse și Mahavira îi întâlni ochii mai verzi ca pajiștea ce împrejmuia locul. În blândețea lor tainică Mahavira își citi într-o singură clipire tot trecutul și viitorul.

Privirea lor îi deschidea parcă porțile cerului și-i arăta calea unirii eterne în Brahma.

Văzându-l, râsul fecioarei încremeni pe buzele umede.

Tovarășele ei o chemau, zicându-i în glumă:

— Ce e cu tine, Navamalika! Nu cumva te-a lovit vreo săgeată de sirișa din arcul înflorit al șăgalnicului Kama? Ea nu auzea glasurile lor. Îl vedea numai pe el și el era acuma toată lumea ei.

Mahavira și Navamalika simțeau, în aceeași clipă, că s-au mai văzut, că se cunosc din vecii vecilor și că soarta lor e împlinită pentru totdeauna.

— Mahavira! mormăi înțeleptul aspru, băgând de seamă că însoțitorul său se gândea să se oprească.

Trebui să-și urmeze calea alături de moșneagul sfânt; ochii lui însă rămaseră vrăjiți înapoi la gingașa Apsara, care stătea în același loc ca o vedenie fermecătoare de suflete.

— Mavamalika! își zicea Mahavira. Are numele celei mai gingașe flori și într-adevăr ea e floarea cea mai scumpă din lumea lui Siva!

— Mahavira! își zicea Navamalika. Numele lui e marele bărbat și într-adevăr nu poate să fie sub cerul lui Indra bărbat mai mare ca dânsul!

Cei doi drumeți suiră treptele terasei, trecură prin săli minunate, printre curteni în veșminte strălucitoare de pietre scumpe și ajunseră în fața tronului. Regele Arjuna ședea falnic în scaunul de aur, având la stânga pe femeia care-i născuse trei feciori. Împrejurul tronului stăteau celelalte șaptezeci și șapte de femei ale puternicului rege, toate tinere și frumoase, ca niște nestemate într-o coroană domnească, toate îmbrăcate numai în văluri țesute din fir de aur și de argint și împodobite cu diamante, încât sala

scânteia de focurile ochilor și ale pietrelor prețioase. În dreapta și în stânga veneau sfetnicii regelui, cu toiegele de bambu, cu bărbile îngrijite, apoi mai departe fruntașii oastei, cu haine aspre, înarmați până-n dinți.

Puțin la o parte se afla marele purohita, arhiereul casei regale, înconjurat de sacrificatorii cu știința de la bahvrica, de cântăreții versurilor sâman, blânzii udgâtar, apoi de potrivitorii jertfelor, ucenici de-ai școalei Yayurveda, și în sfârșit de paznicii tuturor sacrificiilor, neîndurătorii atharva, îngrijitorii celor ce s-au întâmplat și încă nu s-au împlinit.

Mahavira însă parcă nu mai vedea nimic. În sufletul lui nu mai trăia decât fecioara Navamalika. De-abia în fața tronului se mai dezmetici puțin, auzind glasul dârz al marelui pustnic:

— Te dojenesc, rege Arjuna! Șapte luni și șapte zile am umblat ca să-mi târăsc bătrânețile până la tine și să-ți strig în față: oprește-te! Ai uitat poruncile sufletului, te-ai înconjurat de femei fără număr și te-ai lăsat copleșit de poftele stârnite în inima ta slabă de lacoma zeiță Rati. Pilda ta a cuprins țara întreagă, de la un capăt la altul, și toate cele șapte ostroave care împlinesc pământul. Tu ai îndemnat pe oamenii nepricepuț i să primească stăpânirea plăcerilor trupești și să-și bată joc de poruncile zeilor! Nefericire ție, rege Arjuna! Blestemată va fi amintirea ta! Ia seama, rege! Vremea se apropie! Găsește-ți sufletul și pocăiește-te!

Cuvintele bătrânului cu barba căruntă și spinarea gârbovită de înțelepciunea anilor scăpărau ca niște fulgere cumplite peste capetele mulțimii de fruntași. Mahavira simți o săgeată de mustrare în inimă. Dojana parcă-l privea și pe dânsul, care, toiag de drum al înțeleptului, îmbrățișa în gând numai pe Navamalika. Ceru în suflet iertare sfântului, dar în rugăciunea lui se amesteca amintirea fecioarei, ea însăși o rugăciune, unindu-se cu gândurile cucernice ca o merinde a veșniciei.

Atunci regele Arjuna se sculă în picioare și vorbi. Ochii îi erau încărcați de mânie și vorbele-i parcă erau săbii:

— În lanțuri ar trebui să te arunc pentru dojana-ți nedreaptă, bătrâne fără minte! Oprit-a oare Vishnu vreodată pe oameni să iubească femeia și să se înmulțească? Sfintele datini nu poruncesc oare regilor să-și sature inima în patul femeilor poftite spre a lăsa mulți urmași de sânge curat în lume? Marele înțelept, ca și când n-ar fi auzit răspunsul regelui, murmură:

— Mahavira!

Și porni cu Mahavira afară.

Ieșind, Mahavira auzi din urmă, batjocoritor și amenințător, glasul regelui:

— Tatăl tău, Vasishta, umbla călăuzit de gazela sfântă, iar tu murdărești casta brahmană, sprijinindu-ți bătrânețea pe brațul unui nemernic sûdra!

Inima lui se umplu de înfricoșare, parcă vorbele regelui ar fi deschis deodată o prăpastie între el și Navamalika. De-abia acuma își dădu seama că până la inima fecioarei e o cale atât de lungă că o singură viață nu va ajunge poate s-o străbată.

4

Coborâră treptele terasei. Slujitorii regelui se aruncau cu fața la pământ înaintea marelui înțelept. Împrejurul lacului nu se mai zăreau fecioarele zburdalnice. Un glas tânguitor de ciakravaka spinteca tăcerea, ca o prevestire urâtă. Văzduhul se întunecase. Munți de nouri negri se frământau deasupra orașului. Doar spre apus și miazănoapte stăruia, ca o făgăduință, o dungă vânătă de cer.

Pășeau desculți pe prundișul cărărilor albe. Înțeleptul mormăia cuvintele neînțelese în care Mahavira simțea mânia zeilor jigniți.

Apoi deodată un fulger orbitor despică vălmășagul norilor, iar trăsnetul zgudui din temelii cetatea regelui. Marele pustnic ridică spre cer toiagul cu șapte noduri, parc-ar fi ispitit mânia lui Rudra, tatăl furtunilor nimicitoare. Mahavira tremura, cuprins de spaimă. I se părea că de acuma va porni ploaia de foc care să prăpădească palatul regelui afurisit și inima lui era îngrijorată că prăpădul nu va cruța pe Navamalika.

Când sosiră la poarta de aramă, alt trăsnet cutremură văzduhul. Paznicii îngroziți, văzând pe înțeleptul mânios, zvârliră armele și sărutară urmele picioarelor lui.

Și se porni o ploaie fierbinte, cu stropi mari ca boabele de vișine pârguite. Trăsnetele se întețeau și firele de ploaie leșiatică ciocăneau coperișele caselor ca pliscurile unor nevăzute cobitoare. Norodul, aflând ce se petrecuse în palatul regelui, se risipise și se ascunsese parc-ar fi așteptat sfârșitul lumii. Ochi umflați de înfricoșare priveau de prin case cum trecea, în revărsarea apelor cerești, marele sihastru cu barba albă fluturată de vânt, cu părul alb răscolit de ploaie, cu toiagul de brahman înălțat spre tronul lui Rudra. Alături, Mahavira mergea cu fruntea plecată, cu inima toropită de amărăciune. Vecinătatea moșneagului sfânt nu-i mai mulcomea sufletul.

Venind spre Hastinapur i se păruse că împrejurul lor erau toți zeii. Acum înțeleptul îi era o povară, căci din pricina lui trebuia să se depărteze de cetatea în care trăia Navamalika. Și cu cât se depărta, cu atât simțea mai limpede că unde e Navamalika, acolo e și inima, că numai acolo e mântuirea.

Pășeau iar pe cărările cotitoare din Doab, printre câmpuri de orez, pe sub copaci cu crengile sfâșiate de furtună. Mahavira se uita înapoi mereu-mereu. Orașul sfânt Hastinapur, zidurile cetății mărețe dispăruseră. Urgia cerului se potolise. În față soarele scăpăta roșu, furios. În dreapta, departe, apele tulburi ale sfântului Ganga aveau sclipiri trandafirii. Înțeleptul se întoarse într-acolo și Mahavira înțelese că vrea să se curețe de atingerea orașului stricat printr-o baie în fluviul sacru.

Pământul se înmuia sub picioarele lor. Ochiuri de apă licăreau dintre tufișuri de trestie și ierburi cu frunza lată, înalte cât omul. Când pământul se simți iarăși vârtos, se pomeniră în fața sfântului Ganga, cu apele liniștite galbene, atât de lat că celălalt țărm de-abia se putea deosebi în zare.

Mahavira se așeză sub un palmier tânăr. Malul era lin. Un prundiș se zugrăvea sub un strat subțire de noroi gălbui, ca un fagure de miere. Brahmanul pășea spre marginea apei.

Picioarele desculțe desenau urme uniforme în care se dezveleau pietricele albe și rotunde. Înțeleptul se opri și își lunecă privirea bătrână pe oglinda undelor sfinte. Stătu așa un răstimp, cu gândurile duse, înfășurat în razele roșii ce i le trimitea din asfințit Surya, ca o haină de glorie. Când soarele închise geana luminoasă, moșneagul intră în râu încet, cu pași șovăitori, pipăind cu toiagul de brahman. Valurile calde și moi mângâiau picioarele uscate. Iar se opri. În haina de scoarță, cu părul și barba de argint, părea un copac împovărat de zăpadă. Apoi mai înaintă spre adânc. Amurgul cernea peste dânsul pulbere de întuneric.

Mahavira îl privea, cum îl privise de atâtea ori, dar acuma gândurile lui zburau aiurea. Vedea că buzele înțeleptului se mișcau. Glasul însă i se împreuna cu gâlgâirea apelor sfinte și se înălța spre cer, tainic, neînțeles de urechi omenești.

Apoi marele pustnic ridică în sus toiagul cu șapte noduri.

Brațul îi tremura. Apa îi venea până la șolduri și undele se jucau cu brâul roșu. Glasul i se făcu mai puternic, alergă parcă printre valurile gălăgioase până ce, brusc, le stăpâni cu sfântul cuvânt care răsună ca un tunet:

— Aum!

Înțeleptul se aplecă spre răsărit. Barba albă atinse apa, se scufundă. Rămase deasupra numai părul, o pată albă. Toiagul de brahman plutea întins pe valuri. Apoi, într-o clipire, se stinse tot.

Mahavira crezu întâi că moșneagul vrea să guste din apa sfântă. Pe urmă se sperie. Sări în picioare, își lepădă blana de leopard, se repezi în râu să caute pe marele rishi. Pânzele înserării se îngroșau în văzduhul plin de murmurul undelor tulburi. Mahavira căută în zadar.

Ieși pe uscat. Singurătatea îl cuprinse în brațe și-i turnă fiori de groază în suflet. Își zise că s-a împlinit minunea cea mare.

Vishnu a chemat în lumea zeilor pe înțeleptul rănit în inimă de către regele Arjuna.

Se părea că n-au mai rămas pe pământ decât păcatul și pedeapsa, și-i era frică. Se întreba de ce nu l-a luat și pe dânsul marele înțelept în lumea cealaltă. Din amărăciunea părerilor de rău îi răsări în inimă Navamalika. Amintirea ei îi spori tulburarea. Se crezu vinovat, începu să se bată cu pumnii în piept și strigă desperat:

— A murit înțeleptul!

Plânse amarnic ca și când s-ar fi prăbușit lumea întreagă și ar fi rămas el singur pe mormântul de ruine.

Împrejur, noaptea își întindea stăpânirea. Prin tufișurile dese, prin coroanele copacilor bătrâni, răcoarea se îngâna tainic cu șoaptele valurilor neostoite, cu țârâitul de greieri, strident ca niște împunsături de ace. Apoi undeva, aproape, o ciakravaka își începu chemările triste la care soțul amărât răspunse curând, de pe celălalt țărm al râului, cu glas stins de depărtare.

Mahavira își curmă deodată lacrimile și ascultă cântecul raței brahmanilor. Tânguirile păsărilor lovite de crâncen blestem parcă jeleau moartea înțeleptului pustnic. Ciakravaka însă se apropia mereu de locul unde stătea ghemuit Mahavira pe blana de leopard. Cântecul, cu cât se apropia, devenea mai sfâșietor, parc-ar fi pornit din însuși sufletul bărbatului. Mahavira nu-și mai dădea seama dacă plânge moartea sfântului sau dorul de Navamalika. Se uită împrejur, așteptând vreun ajutor nebănuit sau o minune cerească. În tufișuri se iveau sclipiri ciudate: uneori ochii înțeleptului, alteori privirea fecioarei. Erau întâi ca niște mângâieri. Pe urmă însă îi trecu prin minte că ar putea fi ochi de fiare sălbatice, care îl pândesc, sau chiar duhurile rele Raksha, care vor să-l chinuiască toată noaptea.

Închise pleoapele, să nu mai vadă nimic. Tânguirile rațelor sfinte îi stăpâneau urechile și-i picurau în suflet, stăruitor, amărăciune și spaimă. Atunci socoti că ar trebui să plece undeva. Nu se poate să adoarmă aici, pradă tuturor duhurilor nopții. Se ridică, își încinse blana. Încotro să apuce?! Nici ziua nu cunoștea locurile, dar noaptea? Buimăcit, bolborosi ca o apărare:

— A murit înțeleptul înțelepților…

Îndată se mulcomi cu gândul că nu i se poate întâmpla nici o răutate pe țărmul sfântului Ganga. Își așternu blana de leopard, se ghemui, își cuprinse picioarele, peste fluiere, cu amândouă brațele, își odihni fruntea pe genunchii împreunați.

Ciakravaka nu mai contenea cu tânguirile și, prin trestia deasă, vântul sâsâia ca șerpii întărâtați.

Deodată însă văzduhul se înfioră de trilurile dulci ale unei kokila, pasărea măiastră care îndulcește somnul zeiței Lakshmi.

Inima lui Mahavira se umplu de bucurie atotstăpânitoare. Navamalika îi alungă toate temerile. Nu mai auzea nici jeluirile raței brahmane, nici șuierul vântului, ci numai picurările fermecătoarei kokila. Parcă era chiar glasul fecioarei Navamalika.

Între pleoapele strânse îmbrățișa toată ființa ei. Buzele îi tremurau:

— Navamalika… Navamalika…

Somnul îi aduse împlinirea speranțelor. Regele Arjuna îl făcu conducătorul carului său de război și, drept răsplată pentru vitejia cu care a luptat, îi dărui pe Navamalika… Se deșteptă cu sărutarea ei pe buze și cu amintirea unei nemărginite fericiri în suflet. Își spălă obrajii în apele sfântului Ganga. Vroia să fie frumos, deși simțea că n-are nevoie să cucerească. Apa răcoroasă îl dezmetici.

Aruna, cu raze trandafirii în buclele de aur, vestea răsăritul soarelui.

5

Mahavira porni singur înapoi, spre sfântul oraș Hastinapur, să dea de veste norodului și regelui că a murit marele rishi în apele râului etern. Avea remușcări pentru că se gândea totuși la Navamalika.

Ajunse la marginea orașului tocmai când soarele sulița mai fierbinte. Mergea pe ulița strâmbă către cetatea regală. Nimeni nu-l lua în seamă.

Doar copii goi și murdari căscau gura după dânsul din pricina blănii de leopard care-i strângea mijlocul.

Mahavira se miră și apoi se supără că nu-l mai cunoaște lumea. Iuți pașii și începu să strige:

— A murit înțeleptul, fiul lui Vasishta!

Atunci oamenii se opriră, întrebându-se cine e străinul și ce strigă. Unii își aduseră aminte că l-au văzut ieri întovărășind pe pustnicul de sub Himalaya. Încolți în suflete bănuiala că s-a întâmplat vreo nenorocire. Câțiva alergară să-l întrebe. Mahavira însă striga întruna:

— Marele rishi a murit…

Vestea se întinse ca focul în paie. Paznicii cetății, cuprinși de înfrigurarea norodului, lăsară pe Mahavira să intre pe poarta de aramă. În vreme ce gura lui repeta plângător aceleași cuvinte, inima îi tremura și din ochi căuta nerăbdător pe Navamalika.

Strigătele străinului ridicară în picioare toată cetatea. Războinici și brahmani și slujitori furnicau pe cărările întortocheate, înconjurară pe Mahavira care înainta mereu spre palatul regelui Arjuna, uitându-se împrejur tot mai îngrijorat. Apoi deodată descoperi pe Navamalika, pe terasa unui palat ascuns între platani uriași, și inima i se făcu cât un puișor speriat de kokila.

Fecioara îl zări și se avântă spre cărarea pe care umbla el. Când o văzu în fața lui, cu sânii palpitând, i se opriră picioarele, singure, și bâlbâi zăpăcit:

— A murit înțeleptul…

Adăugă însă îndată, fierbinte ca o flacără mistuitoare:

— Navamalika!…

Privirile lor se sorbeau încrucișându-se, îmbrățișându-se.

Până la treptele palatului regal mai erau doar câțiva pași.

Soarele cernea raze de aur pe covoarele de pajiște, pe oglinda lacului albastru cu perechile de ciakravaka.

— Regele… Regele…

Glasuri murmurau împrejur. Pe terasa umbrită se ivise Arjuna cu ochii plini de mare mânie. Mahavira nu auzea glasurile șoptitoare, nici nu vedea privirile spăimântate.

Sufletul lui își simțea înfățișarea în ochii verzi ai fecioarei.

Căzu în genunchi, ca înaintea unei zeițe coborâte pe pământ, și îi cuprinse picioarele cu amândouă brațele, bolborosind cuvinte pe care nici el

nu le înțelegea și prin care inimile lor totuși se întâlneau. Îl zgudui glasul regelui Arjuna:

— Afară, sùdra!

Mahavira bâigui speriat:

— A murit marele rishi…

În aceeași clipă toiagul greu al regelui căzu și-l izbi în creștet, ametindu-l. Zeci de brațe apucară pe Mahavira care striga năuc:

— Înțeleptul s-a stins în apele sfântului Ganga!

Ochii lui mai întâlniră privirea fecioarei îngrozite. Era târât spre poartă într-un vălmășag de urlete peste care stăpânea glasul regelui Arjuna rostind parcă același cuvânt nimicitor:

— Sùdra… Sùdra…

La poarta de aramă străjerii îl primiră cu lovituri de spete.

Fu zvârlit pe urmă mai la vale, ca o grămadă de carne netrebnică, în mijlocul unui grup de oameni care vorbeau aprins despre moartea marelui rishi. Cineva recunoscu pe Mahavira; îl văzuse adineaori ducând vestea cea minunată în cetate. Se ridicară glasuri, întâi sfioase, apoi mânioase, că regele și-a îngreuiat păcatul de ieri schingiuind azi pe solul care venise cu știrea morții înțeleptului. Strânseră pe Mahavira din țărâna uliței, îl adăpostiră în casa giuvaiergiului Gianuka, niște femei îi spălară rănile și-l puseră să povestească pe îndelete cum s-a stins fiul lui Vasishta. Amănuntele treceau din gură în gură și oamenii murmurau:

— Minune!… Mare minune!…

Un pescar zdrențos, cu fața murdară, luminată de însuflețire, zise poruncitor:

— Mă duc la sfântul Ganga, poate să aflu acolo rămășițele înțeleptului!

Porni. Mulți îl urmară, mai ales bătrâni cu ochii înfricoșați de taine și femei speriate de mânia zeilor care amenință să se abată asupra orașului. Curând alte cete, mai numeroase, alergară spre râul sfânt. Pe țărmul mlăștinos mii de oameni umblau de ici-colo, gemând, căutând și implorând îndurare cerului. Unii intrară în valuri și mulți se înecară, fericiți să poată muri în apele sfinte care au înghițit pe marele înțelept.

Mahavira rămase uitat în casa giuvaiergiului. Era văduv de mulți ani Gianuka și trăia singur-cuc, ciocănind toată ziua la brățări, inele și alte podoabe scumpe pentru curtea regelui, pentru mai-marii țării și femeile lor. Îl iubeau toți pentru că îl cunoșteau om supus, muncitor, blând și credincios.

Seara, întorcându-se din cetate și găsind acasă pe Mahavira, giuvaiergiul se miră, dar nu-l alungă. Îmbucară împreună, apoi ieșiră în fața ușii, se așezară jos și ceru străinului să-i spună tot. Gianuka îl ascultă și zâmbi:

— Am priceput, străine. Mare noroc ai avut că regele n-a poruncit îndată să-ți taie capul!

— Ce-am greșit oare, stăpâne? Pentru că am adus vestea despre sfârșitul înțeleptului?

— Și asta, dădu din cap giuvaiergiul. Regele Arjuna nu poate ierta dojana marelui rishi. Dar mai rău ai păcătuit apropiindu-te de Navamalika. Așa. Căci Navamalika nu e o Apsara, cum crezi tu, ci chiar fata vistiernicului Gutayana.

Arjuna a îndrăgit-o atât de mult că în curând o va lua în palatul său. Tu însă ai murdărit pe Navamalika, îmbrățișândui picioarele albe, și ai răscolit mânia stăpânului care de-abia așteaptă să-i culeagă fecioria, nădăjduind să dobândească un vlăstar frumos ca maică-sa și viteaz ca dânsul.

Mahavira întrebă cu glas de frică:

— Dară părinții ei se învoiesc să o dăruiască regelui?

— Nepriceput ești, se sfătoși Gianuka. S-ar putea oare mai multă cinste pentru un părinte decât să-și vadă odrasla în patul regelui?

— Dar ea? urmă Mahavira încăpățânat.

— Navamalika? Ar fi o nebună dacă nu s-ar mândri că regele îi poftește trupul și iubirea. De altfel cine întreabă ce vrea o fată fără minte?

— Dar regele Arjuna are șaptezeci și șapte de femei! stărui Mahavira. Navamalika să fie cea din urmă?

— Va fi cea dintâi, fiindcă pe ea o iubește mai mult regele!

spuse giuvaiergiul cu mândria slujitorului credincios care ocrotește pe stăpânul său.

Mahavira tăcu. Era întuneric acuma și Gianuka nu vedea cât de albi s-au făcut obrajii străinului și nici nu auzea cât de cumplit îi bătea inima.

— Păcat numai că sărmana Navamalika nu prea e bine, urmă giuvaiergiul într-un târziu, aproape înduioșat de gândurile sale. Când i-am dus podoabele pe care i le-am gătit din aurul regelui Arjuna, am găsit-o plânsă. Maică-sa îmi spuse că s-a speriat fata din pricina vălmășagului stârnit de tine. A și chemat o babă să-i descânte.

— Navamalika știe că sunt în casa ta? întrebă deodată Mahavira, apucând mâna giuvaiergiului.

— Cum să știe, când nici eu nu știam? răspunse Gianuka râzând de întrebarea lui fără rost. Dacă s-ar afla și apoi s-ar întâmpla să se îmbolnăvească mai rău Navamalika, ar fi vai de tine, căci regele ți-ar curma viața. De aceea acuma culcă-te, să aduni puteri, iar mâine să pleci acasă de unde ai venit!

— Am să plec negreșit! murmură Mahavira cutremurânduse parc-ar fi rostit o vorbă de ocară.

Se culcă afară, lângă ușă, pe blana lui de leopard, și toată noaptea o petrecu privind stelele care licăreau întocmai ca ochii fecioarei Navamalika. Inima lui suspina, iar în minte i se frământau mii de planuri: cum să mai pătrundă până la ea, cum s-o smulgă din brațele regelui, s-o ducă undeva, să trăiască numai ei doi lumea lor. Își zicea mereu că va pleca acasă, dar mereu adăuga că nu poate pleca singur. Simțea foarte lămurit că aici îl amenință primejdii și, în același timp, că nici o primejdie nu e mai cruntă decât despărțirea de Navamalika. Încerca să-și înăbușe inima gândindu-se la marele rishi, la satul de sub Himalaya, la copiii săi și la Anuya.

Gândurile i se stingeau în creieri ca niște luminițe în bătaia soarelui de amiază. Dimineața îl găsi cu ochii înroșiți de nesomn și cu sufletul zdrențuit de nehotărâre.

— Fie-ți calea binecuvântată! îi zise Gianuka, ieșind cu somnul în gene.

— Primește-mă slugă în casa ta! îl rugă Mahavira, umil ca un câine rătăcit într-o ogradă străină. Giuvaiergiul îl privi nedumerit:

— De ce nu te întorci acasă?

— Nu mai pot pleca de-aci, zise Mahavira cu fruntea în pământ. Nu mai cunosc calea până la poalele sfintei Himalaya.

Gianuka se înfricoșă: cum să adăpostească el, slujitorul curții, pe străinul oropsit de regele Arjuna? Nici măcar n-avea nevoie de dânsul. Mahavira însă i se părea cuminte și supus.

Nu-l lăsa inima să-l gonească. Șovăind, amână răspunsul.

Înspre amiază, plecând cu o cutie de argint, spuse lui Mahavira:

— Alte podoabe pentru frumoasa Navamalika…

Se întoarse târziu, vesel:

— De-acuma poți sta aici cât poftești, străine! Oamenii te-au uitat parcă nici n-ai fi umblat prin cetate. Așa uită de repede oamenii! Toată lumea vorbește numai despre serbările ce le pregătește regele Arjuna în cinstea fecioarei Navamalika.

De altfel și ei i-a trecut spaima. Am găsit-o ciripind ca o turturică. Numai ea m-a întrebat de tine, dacă nu cumva te-am văzut. Se vede că ea nu te-a uitat, fie că ai speriat-o prea rău, fie că i-a plăcut înfățișarea ta. Tânără și nesocotită cum e, n-ar fi de mirare să-i fi pă-truns inima o săgeată de sirișa.

Mahavira își stăpâni bucuria. Lepădă blana de leopard și se încinse cu un șorț vânăt de slujitor. A doua zi însă, când Gianuka se gătea să meargă în cetate, Mahavira zise:

— Ia-mă cu tine, stăpâne, să-ți fiu de ajutor!

— Vishnu să mă ferească să fac una ca asta, se apără giuvaiergiul. Dacă te-ar recunoaște cineva, mi-ai primejdui și mie viața!

Mahavira nu stărui. Speranța îi oțelea răbdarea. În fiecare zi Gianuka îi povestea noutățile din cetate. În fiecare zi afla câte ceva despre Navamalika.

Apoi, într-o zi, Gianuka vorbi triumfător:

— Mâine dimineață Navamalika se va scălda în apele sfântului Ganga, iar seara se va culca în patul regelui Arjuna.

Mahavira îngălbeni. Toate speranțele se risipeau în sufletul său ca mărgelele când se rupe ața pe care au fost înșirate.

Însuși chipul fecioarei parcă i se topea în inimă, amenințând să nu mai rămâie decât o durere nesfârșit de chinuitoare. Își pierdu stăpânirea. Se aruncă la picioarele giuvaiergiului, plânse, îi mărturisi că Navamalika e rostul vieții lui, îl rugă să-l ia cu dânsul în cetate, s-o vadă barem ultima oară.

Gianuka nici nu îndrăzni să înțeleagă dintr-o dată, atât de îngrozitor era ce-i auzeau urechile. Îl izgoni cu vorbe blânde, dar hotărâte. Mahavira, ca și când i-ar fi încolțit în inimă o nouă speranță, se supuse îndată. Își luă blana de leopard și plecă fără părere de rău. Văzându-l dus, Gianuka respiră ușurat:

— Slavă ție, Vishnu, Atotputernicule, că m-ai scăpat de primejdia cea mare!

6

Fără să-și dea seama, Mahavira mergea spre sfântul Ganga.

Amurgul cobora repede. Ajunse pe întuneric afară din oraș.

Nu cunoștea locurile, dar nu-i era frică. Departe, în câmpia înnegrită, râul sfânt se deslușea ca o panglică cenușie cu unduiri mătăsoase. Într-acolo

se îndrepta acuma hotărât, ca spre un liman mântuitor. Trunchiuri putrede de copaci doborâți de vânturi încercau să-l abată din drum, tufișuri îl plesneau cu crengi subțiri peste față, gropi și șanțuri îi încetineau pașii, bălți și ochiuri de mlaștini îl trăgeau de picioare. Nimic nu-l oprea. Întreaga ființă îi era pătrunsă de chipul fecioarei. N-avea nici un gând în creieri. Sufletul însă îi era plin de o încredere stranie și mângâietoare.

Osteneala și somnul îl copleșiră mai târziu. Se trânti sub un copac și adormi îndată atât de adânc că nici un vis nu se putu apropia de dânsul.

Îl deșteptă soarele cu raze calde care-i gâdilau pleoapele.

Simți în suflet o hotărâre gata, parcă șapte nopți ar fi chibzuit până să-i potrivească toate amănuntele. Inima îi era ușoară și veselă ca în preajma unei mari fericiri.

Spre apus, ca un gard viu, se zărea aleea de platani coborând din cetate și întinzându-se până la scăldătoarea regală în Ganga.

— Pe-acolo are să treacă Navamalika, îngână Mahavira ca și când ar fi vorbit cu cineva.

Porni voios. Ajunse repede. Se ascunse într-un desiș aproape de alee și așteptă liniștit. De la giuvaiergiul Gianuka știa prea bine că nici un picior de om nu se poate afla prin preajma scăldătoarei când trece regele, cu atât mai puțin când va trece Navamalika. Din ascunzătoarea lui vedea bine cărarea bătută cu nisip alb printre platanii cu trunchiurile groase cât mijlocul unui bărbat. O urmărea până la treptele de piatră care urcau în cetate și până la poarta de bronz cu cuie de aur, zăvorâtă.

În minte i se depăna un plan ce se închegase singur; cum se va strecura până la marginea aleii, cum va lua în brațe pe Navamalika, apoi cum va dispărea cu dânsa în tufișele sfântului Ganga înainte ca ostașii de pază să-și vie în fire, cum va duce-o departe până în codrii de pe Himalaya.

Într-un târziu auzi zgomot de pași. Erau ostașii trimiși să cerceteze ținutul ca nu cumva ochi străini să pângărească pe iubita regelui. Mahavira nu se clinti din loc. Trei vlăjgani, cu sulițe lungi scotocind prin tufe, trecură pe-aproape. Vorbeau despre Navamalika, cu glas tare, amănunțindu-i frumusețea prin cuvinte murdare. Unul oftă:

— Ei, de-aș fi eu la noapte în locul regelui…

Ceilalți râseră grosolan.

Apoi Mahavira văzu ostașii rânduindu-se pe alee, câte unul la o sută de pași, de o parte și de cealaltă.

„De-acuma trebuie să vie!“ se gândi Mahavira și întoarse privirea spre poarta din capul scării de piatră.

Deodată inima i se strânse ca într-un cleşte de fier. Poarta de bronz se deschise încet, greoi. Apăru întâi vistiernicul Gutayana, părintele fecioarei, în haina strălucitor de albă, cu un toiag lung în dreapta. Apoi, în urma lui, șapte fecioare în văluri de argint, cu părul pe spate, cu picioarele goale. Apoi Mahavira se cutremură. În pervazul porții se ivea Navamalika.

Era albă și ea ca celelalte, dar înfășurată într-un văl de aur presărat cu pietre scumpe care scânteiau în bătaia soarelui. Două roabe negre, cu apărători de păun, îi țineau umbră și răcoare.

Apoi veneau șapte femei de-ale regelui în veșminte roșii ca lotusul cel scump. Pe urmă patrusprezece sclave purtau pe umeri litiera de bambu, așternută cu blănuri de tigru și perne de mătase, în care avea să se urce Navamalika, după baia sfântă, ca să n-o mai atingă nici o necurățenie pământească până ce regele se va milostivi s-o facă femeie.

Mahavira stătu împietrit un răstimp, urmărind apropierea alaiului tăcut. O tresărire puternică îl vesti c-a sosit clipa. Se târî printre tufe, domol ca șarpele, îngrijorat numai să nu-l zărească vreunul din ostașii ce străjuiau aleea. Izbuti să se strecoare până lângă un trunchi scorburos. În dreapta și în stânga paznicii nici nu se vedeau; dincolo însă, chiar în fața lui, rezemat de tulpina platanului, un ostaș voinic, cu niște mâini mari, noduroase, care țineau drept o suliță mai înaltă ca dânsul, se uita cu ochi lacomi spre cetate, de unde venea încet convoiul.

Tăcerea era ca pânza deasă. Doar muștele și niște bondari greoi bâzâiau sfios printre frunze. Apoi Mahavira auzi scârțâit de pași pe nisipul cărării și un zumzet blând, cântecul fecioarelor ce însoțeau pe Navamalika. În clipa aceea, deasupra lui, în platan, o kokila porni să psalmodieze duios, ca o melodie de iubire, încât ostașul din față ridică ochii căutând pasărea măiastră a zeului Kama.

Inima lui Mahavira plângea ca o rană proaspătă, iar în creieri i se chinuiau roiuri de gânduri. Cântecul kokilei se unea cu murmurul fecioarelor într-o armonie care proslăvea iubirea lui și pe Navamalika.

Se furișă mai aproape de marginea aleii, cu groază în suflet că paznicul de dincolo i-ar putea auzi bătăile inimii.

Gutayana trecea agale, cu ochii în pământ, târându-și prin nisip toiagul. Printre cele șapte fecioare recunoscu unele pe care le văzuse lângă lacul din

cetate. Navamalika avea privirea rătăcitoare parcă ar fi căutat mereu pe cineva. Pieptul ei se zbuciuma sub vălul de fir și șoldurile i se legănau.

Deodată ochii ei întâlniră focul privirii lui Mahavira în tufișul ce-l adăpostea. Se opri brusc. Obrajii ei erau luminați de văpaia unei bucurii mântuitoare. În aceeași clipire, Mahavira năvăli din ascunzătoare. O ridică în brațe și se întoarse cu ea spre desișuri. Navamalika își rezemă trupul pe pieptul lui și îi cuprinse capul cu mâinile albe. Fața lui Mahavira se odihnea între sânii ei feciorelnici. Nările i se umplură de mirosul corpului ei. Își pierdu cumpătul simțind atingerea pieliței catifelate. Buzele lui sărutau cu desperare sânii scăpați din strivirea vălului. Numai trei pași mai putu face. Fericirea îl copleși. Uită toate primejdiile, toată lumea în îmbrățișarea ei.

El și ea erau începutul și sfârșitul.

Roabele cu apărători de păun amuțiră de spaimă. Femeile regelui însă țipau ca din gură de șarpe. Fecioarele dinainte se întoarseră, Gutayana veni gâfâind. Ostașul de sub platan se repezi ca uliul asupra lui Mahavira, îi smulse din brațe pe Navamalika și apoi, apucându-l de gât, începu să-i care la pumni în obraz, căci sulița o scăpase jos în zăpăceală. În câteva clipe sosiră și alți paznici, năpustindu-se cu toții pe Mahavira, trântindu-l la pământ, zdrobindu-l în lovituri. Fu legat cobză și azvârlit deoparte, în vreme ce Navamalika, înconjurată de femei, îngâna:

— Mahavira… Mahavira…

Vistiernicul o luă de mână și alaiul își urmă calea, parcă nu s-ar fi întâmplat nimic. Navamalika însă întoarse capul și văzu pe Mahavira însângerat, încătușat, nemișcat. Avu o tresărire, ca și când ar fi vrut să se oprească, dar Gutayana o sprijini, mulcomind-o:

— Liniște, liniște, Navamalika! A fost un rob ticălos, amețit de frumusețea ta.

Fecioara suspină. Nu-și mai simțea picioarele. Pe piept o ardeau urmele buzelor lui.

Trei ostași dezlegară pe Mahavira, apoi îl înțepară cu vârful de suliță și-l loviră cu picioarele să se scoale.

— Înainte, înainte, gâfâi răgușit paznicul de sub platan, izbindu-l cu pumnul noduros în coaste.

— Navamalika! murmură Mahavira, cu ochii pe aleea sfântă.

Alaiul nu se mai vedea.

Pe la amiază, Mahavira intra iar în cetate, pe aceeași poartă de aramă, acum însă călăuzit de ostașul cu pumnii noduroși, care-l trăgea de un lanț petrecut pe după gât, și de ceilalți doi care în răstimpuri îl izbeau din spate cu picioarele sau cu vârful suliței. În cetate se aflase despre întâmplarea de pe aleea regală.

— El e tâlharul? întrebă fruntașul paznicilor de la poartă.

Ostașul dinainte răspunse doar din cap, smucind furios lanțul. Atunci fruntașul se apropie de Mahavira și-l scuipă în obraz:

— Câine!

Trecură pe cărări lăuntrice până la temnița de lângă poarta Yama. Fu coborât pe niște scări întunecoase într-o văgăună ce se afla sub zidul cetății. Acolo ostașul îi puse cătușe la picioare, îl legă cu lanțul de un stâlp de piatră și apoi îl lăsă singur. Mahavira auzi răbufnitul lespedei grele care astupa gura temniței. Încercă să se miște, dar nu izbuti decât să se întoarcă cu fața în sus. Trebui să stea așa, ca un trunchi sfâșiat de dureri. Trupul îi era însângerat de lovituri, încins doar peste mijloc cu șorțul de la Gianuka. Blana de leopard îi rămăsese în ascunzătoarea din tufiș. Pământul rece și umed îi mai răcorea chinurile.

Ochii deschiși mari sorbeau numai întuneric. Încet-încet gândurile se limpeziră. Amintiri începeau să-i lumineze întunericul. Navamalika, cu ochii verzi ca livada înrourată, plutea în jurul lui. Îi simțea în nări mirosul sânilor. Buzele îi erau dogorâte de urmele sărutărilor. Pe gât, în locul lanțului, îl strângeau brațele ei calde. Sufletul îi era pătruns de o fericire aromitoare, iar gura lui șopti fierbinte:

— Navamalika…

Ca o străfulgerare îi apăru presimțirea morții, care însă se topi fără urme în noianul de fericire. Timpul însuși parcă se oprise în loc să-i statornicească bucuria. Într-un târziu îi trecu prin minte că în noaptea aceasta regele Arjuna are să strângă în brațe pe Navamalika. Și deodată se stinse lumina amintirilor, și temnița rămase mai neagră, mai chinuitoare ca un mormânt.

Se zvârcoli ca o râmă să se scoale să-și rupă lanțurile și să alerge în ajutorul ei. Guzgani flămânzi se fugăreau primprejur.

După sforțări crâncene, ajunse să se ridice în picioare. Stătu o vreme așa, rezemat de stâlpul de piatră. Un zgomot de sus îl dezmetici. Părea că lespedea grea s-ar fi dat la o parte. Pași mânioși coborau pe trepte. Mahavira se învioră. Poate că totuși va împiedica pângărirea fecioarei.

Același ostaș îi dezlegă picioarele din lanț și-l târî afară.

Mahavira văzu mulțumit că soarele e în asfințit și-și zise că Navamalika mai poate fi mântuită. O sumedenie de paznici furioși îl înconjurară. Fu pornit pe o cărare. Cineva, din spate, îl plesnea neîncetat cu un bici. Loviturile îi frigeau inima. Își mușca buzele, dar nu scotea nici un strigăt de durere.

La stânga, pe o terasă albă, femeile regelui se îmbulzeau să vadă pe cel ce a încercat să răpească pe Navamalika.

Multe îl compătimeau. Îl găseau frumos, deși trupul lui era murdar de noroi amestecat cu sânge.

Ajunse într-o hală deschisă. Regele Arjuna ședea în scaunul de judecată, înconjurat de marii sfetnici și de brahmanii curții.

Ostașul trânti cu fața la pământ pe Mahavira înaintea stăpânului, care însă făcu semn să se ridice ca să-l vadă mai bine. Paznicii din spate tăbărâră cu bicele asupra lui Mahavira până îl sculară în picioare.

Regele îl privi lung, vrând să-i citească din ochi pentru ce s-a năpustit câinele de sûdra la Navamalika. Ochii lui Mahavira însă rătăceau de ici-colo, aprinși de îngrijorare, căutând pe cineva. Arjuna înțelese că privirea lui umblă după fecioara iubită. Sări de pe scaun și strigă:

— Să piardă lumina ochilor!

Mahavira parcă n-ar fi auzit. Ochii mari negri aveau o lucire fierbinte și nerăbdătoare.

Două mâini vrăjmașe îl apucară de umeri, iar în față îi apăru un om scund, uscățiv, cu pielea gălbejită, cu gura strâmbă într-un rânjet ciudat, cu ochii pieziși. Era călăul regelui Arjuna, primit în dar de la stăpânitorul oamenilor galbeni. Un brâu portocaliu îi subția mijlocul. Omul galben schimbă o privire cu paznicii de la spatele lui Mahavira, apoi ridică amândouă mâinile strânse în pumni, cu degetele mari întinse și întoarse înlăuntru. În clipa următoare Mahavira simți o durere sfâșietoare, parcă două pumnale i s-ar fi înfipt în orbite zdrobindu-i bulbii ochilor. Un țipăt de fiară, prelung, șerpui în văzduh. Mahavira căzu în genunchi. Pe obraji îl frigeau două dâre de sânge. Bolborosi totuși în neștire, ca o chemare deznădăjduită.

— Navamalika…

Regele Arjuna auzi șoapta, se ridică iar de pe scaunul de judecată și porunci:

— Smulgeți-i limba!

O mână își înfipse degetele în pletele lui Mahavira și-i dădu capul pe spate, în vreme ce alte degete osoase îi frământau încheieturile fălcilor, silindu-l să caște gura. Un clește rece îi apucă limba pitită în dosul dinților de jos și, cu o smucitură scurtă, i-o rupse din rădăcină. Valuri de sânge bolboceau în gura lui Mahavira, zvârcolindu-se într-un horcăit înfundat.

— Să-l jupoaie de viu și să-l arunce hrană câinilor! răcni regele Arjuna, furios, parcă în gâlgâirile de durere ar fi auzit iarăși numele fecioarei.

Bicele se abătură pe spinarea lui Mahavira cu atâta poftă că-i sfârticară carnea și-l făcură să se ridice în picioare.

Ostașul cu lanțul îl târî afară. O ceată de robi se repeziră să spele urmele de sânge pe pardoseala lucioasă…

Mahavira nu-și simțea picioarele care totuși îl duceau pe aceleași cărări, înapoi spre poarta Yama. Dincolo de zid, în fața porții, se afla terasa chinurilor, unde cei osândiți erau arătați norodului veșnic doritor de cruzimi. Un vestitor sufla într-un bucium de corn, chemând poporul să alerge să vadă și să se înfricoșeze. La poalele terasei, în piața cea mare, din care porneau șapte ulicioare, se și adunase mulțimea deasă, nerăbdătoare. Zvonuri felurite se încrucișau despre străinul care a pângărit pe aleasa regelui Arjuna. Cei mai curioși puneau întrebări ostașilor ce păzeau, ca un gard viu, terasa. Și ostașii răspundeau cu glume grosolane, ațâțând și mai mult așteptările.

Un fior străbătu prin mulțime când apăru în poartă călăul care alergase înainte să-și pregătească cele trebuincioase. Era cunoscut și iubit pentru iscusința lui uimitoare. Glasuri prietenoase porniră, chemându-l pe nume:

— Ham-Ciun!… Ham-Ciun!

Omul galben se simțea măgulit. Se închină rânjind și apoi își rândui sculele aduse într-un săculeț cenușiu despre care se zicea în popor c-ar fi din piele de om.

Se făcu tăcere mare împrejurul terasei. Mahavira se ivise, cu orbitele roșii, cu obrajii năclăiți de sânge, cu gura ciopârțită ca o rană căscată. Ostașii îl loveau necontenit cu bicele ca nu cumva, încetând, osânditul să se prăbușească. Ham-Ciun îi smulse șorțul de la brâu și spuse ceva, foarte încet, ostașilor.

Doi câte doi apucară pe Mahavira de picioare, îl întoarseră cu capul în jos și-l duseră sub piroanele bătute în zidul cetății.

În câteva clipe fu atârnat întocmai ca o vită înjunghiată gata de jupuit. Trupul se zvârcolea, capul se legăna măturând cu pletele lespedele terasei.

Călăul alese un cuțit cu lama lungă și îngustă. Îl ascuți îngrijit pe o gresie rotundă. Apoi se apropie de osândit și trase cu vârful cuțitului o linie dreaptă de la buric până sub gât, încet, cu mare băgare de seamă să nu pătrundă prea adânc și să nu țâșnească mult sânge. Mahavira se zbătea mai crunt și din gura însângerată izbucniră niște glasuri groase, înecate.

Ostașii se înșirară de amândouă părțile și priveau cu ochi lacomi. Jos, norodul se îmbulzea, cu respirația năbușită, urmărind toate mișcările. Pe urmă Ham-Ciun luă cuțitul în dinți, ca să-l aibă la îndemână, și începu jupuirea cu degetele, izbind uneori cu piciorul în capul osânditului, care se tot bălăbănea și-i stânjenea meșteșugul.

Munca omului galben se isprăvi de-abia când cele din urmă raze ale soarelui se stinseră în apus. Atunci, cu o mulțumire mândră, reteză pielea vie la mâini și la glezne, și o desfășură, arătând-o întreagă mulțimii. Ostașii dezlegară corpul, îl ridicară în picioare, Mahavira se clătină și se prăvăli. Loviturile de bice șfichiuiră cu sete mormanul de carne crudă, care se mai ridică, mai merse câțiva pași și apoi se prăbuși fără simțire.

Ham-Ciun luă repede alt cuțit, întoarse pe Mahavira cu fața în sus, îi făcu o crestătură adâncă în piept, ca să-l trezească din leșin. Mahavira își mai veni în fire, simți cuțitul cum îi pătrunde în gât. Trupul se întinse ca într-o sforțare supremă. Conștiința mai morfoli o frântură de gând: „Fecioara Navama…“ Pe urmă se întunecă brusc…

* * *

Sufletul avu senzația unei ușurări înălțătoare. Apoi senzația însăși se subție ca un abur care se împrăștie. Mai dăinui amintirea unei vieți zadarnice, apoi și ea se stinse.

Conștiința pură de-acuma plutea fulgerător spre planuri tot mai înalte, ca și când ar fi încercat să ocolească un destin.

Mișcarea însă se îngreuia cu cât sferele se ușurau, până ce se transformă în imobilitate chinuitoare.

Între două lumi, sufletul gol se scufundă în nesfârșitul singură tății…

CAPITOLUL II - ISIT

… Singurătatea era cenușie și apăsătoare. Sufletul tremura, o fâlfâire de eter în nemărginire. Amintirea vieții pure în altă lume străbătea ca un luminiș înviorător, ca o promisiune a împlinirii speranțelor. O așteptare grea

îl atrăgea din ce în ce mai stăruitor spre o țintă necunoscută. Timpul alerga alături, apă tulbure în care se îneacă toate schimbările.

Apoi reminiscențele se întunecară și așteptarea se prefăcu iar într-o prăbușire dureroasă. Sufletul parcă se subția, în vreme ce conștiința i se împovăra mereu până ce, brusc, se stinse ca o flacără peste care s-a lăsat un capac greu…

1

Copilul se născu în ziua a șaptea a misterelor lui Osiris, în anul când se făcu a șaptea numărătoare a vitelor sub stăpânirea marelui Kufu, domnul celor două coroane.

Era întâiul vlăstar al nomarhului Senusret din Abotu. Bucuria tatălui nu cunoștea margini, mai ales că soția și sora sa Merit îi dăruise fecior. Împlinea patruzeci și trei de ani. Trăise ros de groază că i se va stinge neamul care râvnea în taină să cucerească tronul Faraonilor ajuns în puterea nomarhilor din Nu-Ptah.

Îl numi Unamonu și-l înfățișă cu mândrie Celui iubitor de dreptate, bunului Osiris, fiul lui Geb și al lui Nut.

Peste patru ani Senusret avu o nouă bucurie. Merit îi născu o fetiță, pe care, după dorința ei, o numi Neferura.

Acum nomarhul din Abotu își zise că poate muri liniștit.

Unamonu și Neferura, uniți prin căsătorie, îi vor continua neamul și-i vor păstra curat sângele.

Când se făcu Unamonu de șaptesprezece ani, nomarhul primi poruncă de la Kufu să-i mai trimită degrabă vreo două sute de oameni voinici pentru Casa Veșniciei la care munceau, de multă vreme, mii și mii de robi, fără a ajunge s-o isprăvească. Senusret puse o ceată de ostași să-i adune, de prin locurile de dincolo de Marea Oază, cât mai mulți nubieni. I se aduseră curând, legați în lanțuri, peste trei sute. Vru să-i pornească, precum era obiceiul, cu un dregător care să-i predea Faraonului. În ultimul moment se răzgândi. Era un prilej bun spre a înfățișa regelui pe Unamonu.

În fruntea bărcilor cu oamenii negri, plutea corabia nomarhului cu pânza roșie triunghiulară umflată de vântul cald de miazăzi. Întâlniră sute de vase ce urcau anevoie spre Svenet după blocurile de piatră trebuincioase pentru piramida uriașă a Faraonului. Senusret arăta lui Unamonu orașele de pe țărmii fluviului sfânt până la Nu-Ptah.

Kufu primi pe nomarhul din Abotu, prietenește, în sala cea mică a tronului. De pe coloanele albe ce susțineau tavanul înstelat, cuvintele sfinte aurite pofteau viață lungă domnului viteaz și numai biruințe. Faraonul ședea pe un scaun de aur, cu pschentul în cap, cu barba falsă regală pe piept, iar picioarele desculțe i se odihneau pe o lespede de argint.

Ascultă bucuros pe Senusret și răspunse prin câteva vorbe pe care scribul, ghemuit alături, le însemnă cu sfințenie pe o foaie de papirus. În sală era zăpușeală grea și pe obrajii Faraonului, de sub pschentul împletit din fire de aur curat, se prelingeau dâre de sudori lucitoare. Trei perechi de sclave, goale, cu apărători de pene de struț, se străduiau zadarnic să mai răcorească puțin aerul dimprejurul tronului. Unamonu avu fericirea să poată săruta piciorul Faraonului și să primească, din mâinile lui, ca amintire, un scarabeu de aur cu pecetea stăpânului stăpânilor.

Cel bun însă îi mai îngădui mulți ani de viață. Senusret avu mângâierea să învețe pe micul Unamonu a scrie sfintele semne și a le citi, a vindeca boli și a rândui socoteli, a mânui săgeata și arcul, lancea și sabia.

Senusret, foarte mulțumit de toate, se întoarse apoi acasă, împreună cu Unamonu, în orașul sfânt Abotu, ale cărui împrejurimi adăposteau așezămintele de veșnicie ale întâilor Faraoni stăpânitori peste cele două țări egiptene și în mijlocul căruia se înălța falnic marele templu al zeului Osiris, domnul tuturor lucrurilor, binefăcătorul lumii, regentul eternității.

Cinci ani trebui să petreacă Unanomu între preoții zeului, să înfrunte toate ispitele, să-și însușească toate învățăturile ca să dobândească în sfârșit inițierea în tainele lumilor văzute și nevăzute. După ce se înfățișă zeiței Isis ca un luminos desăvârșit, Senusret ii dădu de soție pe Neferura, împreună cu o casă nouă, clădită înadins pentru ei, urându-le doar să-i dăruiască un nepot.

Unamonu era acuma bărbat între bărbați. În ochii lui negri domneau parcă visuri și dorințe tainice. Mitra albă, pe craniul ras, îi lungea puțin fața. Avea o fire blândă, potolită, spre deosebire de sora și soția sa Neferura, mlădioasă și frumoasă ca floarea de lotus, dar aspră și sâcâitoare încât ajunsese spaima tuturor slujitorilor.

Bătrânul Senusret se stinse într-o dimineață caldă de primăvară, fără a fi bolit. Găsindu-l mort, Merit începu să se vaite desperat, își sfârtică hainele, își smulse puținul păr alburiu ce-i mai împodobea capul. Țipetele ei aduseră degrabă și pe Neferura la căpătâiul mortului, apoi pe toate femeile din Pahimtu, încât palatul și grădina nomarhiei se umplură de bocete.

Numai Unamonu își stăpâni durerea și porunci sclavilor să ridice îndată corpul rece al tatălui său și să-l ducă în casa morților, unde să-l gătească pentru călătoria cea mare. Apoi el însuși merse cu vestea tristă în mijlocul celor șapte mari preoți ai lui Osiris, înștiințându-i că, urmaș de sânge al lui Senusret, se urcă în scaunul de nomarh. Preoţii și dregătorii de frunte i se închinară până la pământ, după obicei, și-i urară să trăiască și să domnească milioane de milioane de ani întru mulțumirea lor și a orașului sfânt Abotu. Noul nomarh însă, în aceeași zi, trimise solie umilă Faraonului, dând de știre că înțeleptul Senusret s-a săvârșit din lumea aceasta și că el, Unanomu, este de azi înainte stăpânitorul locurilor.

2

Trei zile Unamonu aproape că nu ieși din casa morților unde, sub privegherea preotului Aahotep care ardea mereu miresme și citea rugăciuni, sclavi pricepuți munceau cu sârguință la îmbălsămarea cadavrului. Fiind el însuși un hekau care cunoștea toate, așeză cu mâinile lui în pântecele mortului amuletele sortite să ușureze trecerea sufletului prin primejdiile lumii lui Osiris.

Apoi corpul, acoperit cu pânză de in, fu lăsat să se usuce șaptezeci de zile, iar Unamonu se apucă să cerceteze cu amănuntul pregătirile făcute de răposatul pentru odihna-i de veci. Îi era mare frică să nu fi uitat ceva și astfel să se zădărnicească lunga călătorie a sufletului înspre Câmpiile Yalu.

Senusret își clădise din vreme mormântul. Șaptezeci de robi au săpat doisprezece ani, în coasta stâncoasă dinspre Uahe Psoi, coridor larg și adânc în fundul căruia alți muncitori au tăiat odăițele funerare. Meșteri iscusiți au zugrăvit pe pereți întâmplările mai de seamă ale vieții lui pământești, presărându-le cu semne de cuvinte sfinte. Chiar sarcofagul de bazalt fusese gata cu șapte ani înainte de moartea lui. Unamonu cobora zilnic în Casa Veșniciei, citea și răscitea formulele magice de care are nevoie sufletul spre a dobândi nemurirea ca Osiris, supraveghea îngrămădirea celor trebuincioase în încăperea zidită alături de lăcașul de odihnă a corpului.

Înmormântarea se făcu în ziua a șaptezeci și șaptea.

Mulțime nesfârșită veni să însoțească pe Senusret în ultima-i călătorie pământească; toți cei trei mii șapte sute de preoți ai marelui templu, apoi mai-marii orașului, capetele tuturor breslelor de meseriași, păstori, țărani, până și mult disprețuiții porcari. Femeile se boceau de se cutremura

văzduhul, în vreme ce ostașii cu sulițe aurite și căști de piele pășeau țeapăn, înconjurând mumia purtată de șasesprezece slujitori și urmată de vaca cu coarnele poleite pentru jertfă. În fruntea cortegiului mergea însuși Unamonu, înfățișând pe credinciosul zeu Horus, având în dreapta și în stânga preoți întruchipând pe Thot și Anubis, iar la spate pe maică-sa Merit, care ținea locul zeiței Isis, și pe Neferura, care avea rolul blândei Neftis.

Porniră spre marele templu și se opriră câteva clipe în fața pilonului uriaș străjuit de catarge înalte, în vârful cărora fluturau steagurile celor două coroane. Unamonu murmură o rugăciune și pe urmă convoiul se îndreptă spre Casa Veșniciei.

Înfășurată într-un lințoliu alb, având pe piept, ca o podoabă pioasă, chipul bunului Osiris, cu fața ovală și zâmbitoare, cu biciul Faraonic într-o mână și în cealaltă cu toiagul de păstor, mumia fu așezată pe banca de nisip de lângă gura mormântului.

Preotul sacrificator ucise vaca și împărți carnea.

Ceremonia fu lungă și solemnă, cum se cuvine. Merit și Neferura, neștiind cuvintele sfinte și trebuind să le rostească după șoaptele preoților dimprejur, încurcară puțin slujba, încât de vreo două ori Unamonu încruntă din sprâncene. În cele din urmă însă mumia fu coborâtă sub pământ și așezată în sarcofag, într-o dungă și cu gâtul pe o rezemătoare ca să poată vedea mai lesne formulele mântuitoare pentru viața de dincolo ori să și le reamintească de le-ar fi uitat. Zidarii începură degrabă să astupe intrarea coridorului subteran, în vreme ce mulțimea întristată se ospăta din pomenile bogate.

Toată noaptea următoare Unamonu urmări în gând peregrinajul sufletului tatălui său. Îl vedea ajungând la templul lui Osiris, bătând la poarta împărăției sufletești, pătrunzând în sala îndoitei dreptăți, unde omul se desparte de păcate spre a se învrednici pentru viața eternă. În fund, sub un naos de sicomor, Zeul cel bun și drept, așteaptă pe fiul Senusret care sosește tremurând. O cumpănă uriașă se află în mijlocul sălii. Mait, femeia dreptății și a adevărului, stă în picioare, aproape, să cântărească inima răposatului. Mai încolo, o fiară groaznică, Amait, mâncătoarea, jumătate crocodil și jumătate hipopotam, întoarce gura către Osiris, cerându-i parcă voie să sfâșie pe cel de-abia venit. Și împrejur, ghemuiți pe călcâie, șed liniștiți cei patruzeci și doi de zei judecători, întocmai atâția câte nomuri are Egiptul și câte păcate grele ispitesc pe om în viața pământească.

Anubis pune inima pe cântar. Senusret se înfricoșează cumplit și zice: „Inima mamei mele, inima nașterii mele, inima vieții mele, nu te scula cu mărturie împotriva mea, nu fi vrăjmașa mea în fața nemuritorilor!“ Isis, bună și iubitoare, e gata să-i sară în ajutor. Dar nu e nevoie. Senusret a fost fără păcate, încât zeul Thot poate vesti stăpânului Osiris: „Răposatul e cântărit pe cântar și nu e greșeală într-însul, inima lui e dreaptă, acul cântarului arată drept…“ Atunci Osiris rostește bucuros: „Biruitor să iasă răposatul ca să umble prin toate locurile, printre duhuri și printre zei, iar paznicii porților Apusului deloc să nu-l oprească!…“ Cuprins de mare veselie, Senusret înșiră toate cele o sută și unu de nume ale lui Osiris, apoi pe ale tuturor zeilor deosebit, apoi pe ale celor șapte săli ale raiului cu patrusprezece porți și patrusprezece locuințe…

Unamonu nici nu mai putu adormi în noaptea aceea.

Mereu i se părea că a uitat ceva și că sufletul celui ce i-a dat viață, rămas fără sprijinul talismanului cuvenit, va fi mâncat de vreun duh vrăjmaș și se va pierde în neant pentru vecie. Gândul îl îngrozea. Primejdia nimicirii i se înfățișa ca o amenințare ce-l aștepta și pe el. Trebuia s-o înlăture. Simțea poruncitor că viața lui e nevoie să se prelungească și dincolo de moarte, ca și când ar fi avut o însărcinare tainică de împlinit.

A doua zi se hotărî să înceapă îndată a-și clădi Casa Veșniciei. Se sfătui cu meșteri, își alese locul într-o parte ascunsă a dealurilor. Făcu el însuși niște planuri, porni lucrul numai cu oameni de încredere. Și se liniști, parc-ar fi invins de acuma puterea morții.

Peste doi ani închise ochii maică-sa Merit, nu atât de bătrânețe, cât de jale pentru neuitatul ei Senusret pe care l-a iubit mult și cu care se învoiau în toate.

Și peste alți doi ani, un sol domnesc aduse nomarhului știrea că a murit Faraonul. Orașul sfânt Abotu se cutremură de întristare, iar Unamonu se găti grabnic să plece la Nu-Ptah, la înmormântarea celui ce a fost rege și la încoronarea celui nou. Neferura, cum află de plecarea lui, îl linguși și-l rugă să o ia și pe dânsa. N-a avut parte să iasă nici barem până la Nut-Amon, deși e soție de nomarh și ar avea dreptul să se mai arate și ea în lume. Plânse și își blestemă soarta nenorocită.

Toți bărbații își iau nevestele când e vorba de niște serbări așa de frumoase. Nu e nici slută, nici proastă, să fie osândită a-și îngropa tinerețea în orașul unde nu întâlnești decât preoți și morminte. Vrea să cunoască și ea obiceiurile curții, să vorbească cu femeile Faraonului.

Unamonu nu putu rezista. O luă.

3

Nu-Ptah, orașul domnesc, jelea zgomotos pe Kufu, în vreme ce marii preoți ai zeului Amon pregăteau încoronarea principelui regal Dadefra, cel mai mare dintre cei treizeci și trei de feciori ai răposatului.

Unamonu fu găzduit în Casa Faraonului, ca și ceilalți nomarhi sosiți. Moștenitorul tronului se afla de câteva zile în templu, supunându-se curățeniilor obișnuite înainte de încoronare.

Kafra, al doilea fecior al lui Kufu, se însărcinase cu primirea nomarhilor. Stătea toată ziua în mijlocul lor, vorbea cu fiecare, se interesa de mersul treburilor. Avea vorba bună și privirea de oțel. Unamonu îl îndrăgi.

În ziua încoronării orașul își întrerupse jalea. Toată lumea se îmbulzi pe ulițele strâmte și strâmbe, iar cei mai norocoși pe aleea dintre palatul regal și marele templu al lui Amon, pe unde trebuia să treacă cortegiul. Când apăru Dadefra, cu pschentul greu pe cap, cu mantia de fir pe umeri, iar în mâini cu toiagul și biciul zeului Osiris, orașul întreg izbucni într-un clocotitor strigăt de bucurie.

În sala tronului, în templu, pretutindeni, Unamonu urmărise numai fața noului Faraon, lată, cu buzele cărnoase și umede.

De pe frunte i se prelingeau mereu, împrejurul sprâncenelor, picuri de nădușeală, brăzdând fardul gros cu care sclavele negre îi rumeniseră obrajii. În ochii măslinii avea oboseala și lâncezeala omului ce-și petrecea vremea numai în brațele femeilor.

Privindu-l, Unamonu simțea o ură ciudată împotriva Faraonului.

Căuta să o înăbușe și nu izbutea. Își aduse aminte niște cuvinte pe care i le șoptise odinioară tatăl său despre moștenitorul tronului: „Dadefra mai mult iubește femeia decât pe Amon…“ Apoi zvonul ajunsese demult până la Abotu despre Isit, fata unui rob, pe care Dadefra a luat-o în Casa Femeilor sale. Din pricina ei principele ocolește pe sora și soția sa, și o umilește. Isit l-a fermecat cu farmece necunoscute, făcându-l să poftească mereu alte femei, dar să nu se despartă de ea nici o noapte. În timp ce înconjurau zidurile sanctuarului, Unamonu întrebă pe un preot din cortegiu:

— Faraonul are copii?

— Are trei, cu Isit, răspunse preotul uimit că un nomarh nu știe ceea ce știe ultimul sclav din Nu-Ptah.

Un ospăț minunat sfârși solemnitatea, în grădinile palatului, bogate în umbre de platani, cu pajiști tunse și înflorite ca niște covoare, cu bănci de sicomor și de marmură. Mese joase erau întinse pe marginile aleilor pentru căpeteniile breslelor și miile de slujitori ai Casei Faraonului. Chiar în fața palatului, pe terasa albă, se improvizase un chioșc uriaș, acoperit, unde se așezară nomarhii cu soțiile lor și toți sfetnicii regali cu marii preoți ai tuturor zeilor.

Dadefra apăru întovărășit de Marea Femeie, sora și soția sa, și de Isit, femeia inimii sale. Toată lumea se închină sărutând pământul, dar în sufletul mai-marilor se ascunse anevoie mirarea că Faraonul nici la ospățul încoronării nu s-a putut despărți de Isit. În loc să țină de mână pe soția sa domnească, Dadefra își sprijinea brațul stâng pe umărul frumoasei ibovnice, care zâmbea triumfătoare și se uita peste mulțimea ploconită ca și când ea ar fi fost adevărata stăpână a celor două țări.

Unamonu ședea la o masă aproape de masa Faraonului.

Când zări pe Isit, tresări parcă i s-ar fi împlântat o săgeată în inimă. Nu-și mai putu lua ochii de la ea. Îl cuprinse o spaimă care totuși îi mângâia sufletul.

„Isit… Isit…“ Îi umblă prin minte numele ei într-un vârtej sălbatic parcar fi căutat urmele unei amintiri ascunse undeva în tainițele sufletului.

„O cunosc pe Isit… De unde o cunosc?“ se întrebă deodată, încercând să-și adune într-o grămadă toate clipele vieții, să poată alege pe cele lămuritoare.

Nu găsi nimic, dar simțământul stărui, tot mai viu, umplându-i inima cu bucuria arzătoare a unei revederi de mult așteptate.

Isit stătu o clipă în picioare, înainte de a se lăsa pe banca așternută cu blănuri de lei, în stânga Faraonului. O pană stufoasă de struț, albă, înfiptă în părul arămiu, buzele subțiri, culoarea sângelui, nasul mic, răsfrânt puțin ștrengărește…

Rochia străvezie îi dezmiardă trupul. Gulerul de fir brodat cu pietre scumpe se răsfrânge pe umerii fildeșii, iar în față i se odihnește pe sânii rotunzi ca două portocale. În picioare poartă sandale de aur.

Cete de sclavi alergau printre mese, cu tăvi grele încărcate de mâncăruri. Gâștele fripte întregi erau mai căutate și vinurile vechi în cupe cu două torți pe care le umpleau mereu fecioare slujitoare. Neferura era

fericită, se simțea mai frumoasă ca toate femeile, râdea și mânca. Dezghiocând cu degetele-i fine carnea albă de pe un piept de gâscă, șopti lui Unamonu:

— Pâinea noastră de semințe de lotus e mai bună ca asta de orz…

Unamonu n-o auzi. Strângea în mână o bucată zdravănă de friptură din care nici nu gustase. Se uita necontenit la masa Faraonului, în neștire. Neferura îi mai zise ceva. Nu înțelese, dar își veni în fire.

„Isit are într-adevăr vrăji tainice“ se gândi îngrijorat.

Bău două cupe de vin, una după alta, și intră în vorbă cu un nomarh bătrân despre Casa Veșniciei pe care și-o înălțase răposatul Kufu, sfârșită de-abia acum un an, parcă Faraonul și-ar fi presimțit moartea. Bătrânul mâncăcios, cu fața murdară de unsori și fărâmături de carne, cu ochii holbați de lăcomie, răspundea în monosilabe, înghițind după fiecare gură de mâncare câte o gură de vin. De-abia când isprăvi halca de friptură i se deschise cheful de vorbă, pornind să povestească cum și-a clădit el un mormânt scump în apropierea piramidei marelui Faraon, ca să se odihnească în vecii vecilor lângă stăpânul cel bun și drept. Unamonu nu-l mai putea asculta.

Ochii lui sorbeau iar pe Isit care nici barem nu-l văzuse. Apoi brusc întrerupse povestirea bătrânului, zicând din toată inima:

— E frumoasă Isit, femeia regelui…

Nomarhul clipi șiret, întoarse capul s-o vadă și murmură:

— Frumoasă. Și nu va îmbătrâni niciodată. Are treizeci de ani, a născut trei copii și iată, parcă-i o fecioară de cincisprezece.

Neferura prinse vorbele bătrânului, oftă și adăugă cu imputare:

— A, dacă aș afla și eu tainele ei! Unamonu le știe și nu mi le spune.

Unamonu se uită la ea mirat, parcă ar fi văzut-o întâia oară.

Și îi veni în gând, din senin: „Femeia asta mi-e străină, deși e sora și soția mea, iar Isit, deși mi-e străină, parc-ar fi adevărata mea soră și soție!“ Gândul i se păru ciudat, îl înfricoșă. Vrând să-l alunge, își aruncă iar ochii la Isit care râdea zgomotos și se răsfăța în vreme ce Faraonul îi mângâia spinarea goală. Ura împotriva lui Dadefra izbucni mai vie în inima lui Unamonu. Se zbuciuma parc-ar fi plănuit să se repeadă să scape pe Isit de alintările unui dușman. Glasul Neferurei îl potoli:

— Vezi ce frumoasă e rochia marii favorite? Am să-mi fac și eu una la fel. Ce zici, mi-ar sta bine? Îți place tăietura mânecilor în coadă de

rândunică? Uite cum o îmbrățișează Faraonul! O, și sărmana regină zâmbește trist și rabdă. Dar și ea e prea rece. Isit e mult mai dulce.

Atunci Isit, cu gâtul întins sub sărutarea regală, întoarse ochii spre masa la care ședea Unamonu, îi întâlni privirea și rămase deodată așa, cu buzele întredeschise și înflorite de surâsul zburdalnic. Unamonu de-abia acuma îi văzu bine ochii mari, albaștri ca cerul dimineții, cu genele lungi încărcate de fard, cu o strălucire misterioasă și ispititoare în care scânteiau amintiri din alte lumi. Privirea ei tulburată se odihni atât de lung asupra lui Unamonu că atrase atenția tuturor. Însuși Faraonul se uită spre masa nomarhului din Abotu și șopti ceva Isitei care avu o înfiorare parcă ar fi trezit-o dintr-un vis plăcut.

Neferura observase privirea favoritei și se roși de mândrie când Dadefra învrednici de asemenea cu o privire masa lor. Murmură încântată:

— Ai văzut, Unamonu? Isit s-a uitat la mine. Și Faraonul.

Dintre toate numai la mine s-au uitat. Sunt fericită.

Sclavii aduceau acum fructe și dulcețuri.

În fața mesei regale, în locul pătrat înadins lăsat liber, apăru dansatoarea Tantnuit, goală din cap până în picioare, cu un văl roșu diafan în mâini, cu răsuciri de corp voluptuoase, însoțită de cântărețele din sistru, flaut și harpă. Ochii Faraonului se aprinseră văzând trupul dansatoarei. O melodie tărăgănată începu. Câteva roabe tinere, ghemuite între cântărețe, băteau din palme în tact rar. Tantnuit dansa cu mișcări de șolduri și tremurări de pântece, învârtind vălul parcă s-ar fi apărat de îmbrățișări prea pătimașe. Dadefra o sorbea, lingându-și mereu buzele, cu priviri lacome. Apoi, când dansatoarea se grămădi la picioarele lui, la sfârșit, îi dărui un inel de cornalină, strângându-i brațul puțin asudat.

Tantnuit nici nu apucase să iasă și piticul Danga, răsfățatul curții, se repezi înlăuntru. Fu primit cu râsete gălăgioase la care el răspunse scoțând limba. Umblă în patru labe cu lătrături de cățel flămând, se dădu peste cap. Faraonul însă nici nu se uita la el acuma. Mânios că Dadefra nu-l ia în seamă, piticul zbieră ceva într-o limbă sălbatică. În zadar. Deabia mai râseră câțiva nomarhi necunoscători ai cuviinței obișnuite la ospețele regale.

Veni un harap cu niște maimuțe învățate să joace ca oamenii după o muzică specială de fluiere și tobe. Toată lumea se minună afară de Dadefra. Nu-i mai plăcu regelui nici chiar meșterul străin cu doi papagali dresați să vorbească între ei despre noul Faraon și să strige la urmă: „Milioane de

milioane de ani stăpânului Dadefra!“ Deodată Faraonul porunci cu glasul aspru:

— Tantnuit!

Maestrul plăcerilor regale alergă desperat. Tantnuit, înfășurată într-o mantie de in, ședea între tovarășele ei, sub un palmier bătrân, aproape. Cum o văzu iar, Dadefra se lumină la față. În mijlocul dansului, spuse o vorbă reginei și alta favoritei, se sculă, făcu semn dansatoarei, o luă de mână și apoi porniră toți patru spre poarta palatului. Plecând, Isit se mai uită o dată lung la Unamonu, parcă ar fi căutat să-și umple ochii cu privirea lui.

Faraonul cuprinse în mers mijlocul dansatoarei Tantnuit, pipă indu-i șoldurile goale cărnoase. Se ridicară de pretutindeni murmure de ușurare:

— Dadefra a poftit pe Tantnuit. Dadefra a scăpat de vraja frumoasei Isit! Slăvit fie marele Amon!

Unamonu se bucura și nu-și dădea seama de ce; i se făcuse un gol dureros în inimă când nu mai văzu pe Isit, și totuși era vesel.

— Mereu s-a uitat la mine Isit, îi spuse la ureche Neferura, triumfătoare. Dar dansatoarea Tantnuit e mai frumoasă și deacuma ea va fi aleasa Faraonului.

Toate cuvintele pe care le auzea i se păreau înmuiate în fericire.

Serbarea continuă. Veniră alte dansatoare, apoi luptătorii libieni. Unamonu privea și zâmbea mereu, pierdut. La o masă alături, femeia nomarhului din Mes-Ra, o bâtrână înăcrită, zise cu glas tare:

— Faraonul va izgoni din Casa Femeilor sale pe Isit, cu toate că e mama copiilor lui, iar Isit va fi iar sclavă cum a fost și maică-sa…

Unamonu prinse vorbele bătrânei. Îi plăcură atât de mult că-i venea s-o îmbrățișeze. Îi răspunse râzând încrezător:

— Așa! S-o izgonească Faraonul! Am s-o cumpăr apoi eu pe Isit, s-o duc acasă la noi, la Abotu.

I se încurcă limba parc-ar fi fost beat, deși nu băuse nici pe sfert cât ceilalți.

Neferura surâse foarte mulțumită că Unamonu se gândește să-i cumpere ca roabă pe Isit, iubita Faraonului.

4

A doua zi Unamonu se duse la marele preot al lui Osiris, despre care știa că cunoaște toate cele ce se petrec în casele Faraonului. Trebuie să afle

neapărat ce-i cu Isit sau barem să vorbească despre ea. Marele preot cunoscuse și iubise odinioară pe Senusret. Fiind guraliv din fire, nu aștepta decât să fie stârnit, încrezător în fiul lui Senusret, preotul își deschise larg inima, mai ales când veni vorba despre noul Faraon.

— Nu sunt bune semnele! Dadefra e cu totul robit de femei, mormăi dânsul cu amărăciune. În loc să-l doară grijile cârmuirii, se gândește veșnic la poftele trupului nesăturat. Faraonul trebuie să fie asemenea lui Amon, zeul zeilor, și Dadefra nu-și poate stăpâni nici pornirile inimii…

Unamonu dădea din cap cu gravitatea cuvenită și chibzuia mereu cum ar putea întreba ce s-a făcut cu Isit. Preotul însă îi spuse singur cât de indignați sunt toți slujitorii zeilor din pricina purtării noului Faraon. Nu s-a mai pomenit de când lumea ca un domn al celor două țări să se arate cu ibovnica de mână chiar la ospățul încoronării. Să aibă femei câte îi dorește inima, dar să le păstreze în Pahimtu, cum e obiceiul, pentru potolirea trupului. Ș-apoi cum a plecat de la masă cu Tantnuit, lăsând de rușine pe mai-marii țării, ca să se culce degrabă cu ea!

— E cu totul robit femeilor, gemu bătrânul iar îndurerat.

Atunci Unamonu zise cu glas care parcă voia să pipăie:

— Dar barem așa Dadefra a scăpat din mrejele vrăjitoarei?…

Preotul zâmbi îngăduitor:

— Crezi c-a scăpat? Nu cunoști pe Dadefra, tinere! N-a scăpat și nici nu poate scăpa. Isit i-a pătruns în sânge ca otrava dulce de care nimeni nu mai vindecă pe om. De când a luat pe Isit în Casa Femeilor sale, Dadefra a mai schimbat mii de femei, după toane. Toate au trecut, Isit a rămas.

— Dansatoarea Tantnuit e prea frumoasă, îngână Unamonu cu o strângere de inimă.

— Numai trupul ei e frumos, pe când Isit are și sufletul frumos! răspunse bătrânul apăsat.

— Isit… șopti Unamonu stins, parcă i s-ar fi topit încet toate nădejdile.

— Tantnuit poate fi bună pentru o noapte, dar Isit pentru toată viața! urmă preotul.

— Faraonul trebuie să alunge pe Isit din Casa Femeilor sale!

zise nomarhul cu o lucire de mânie în ochii speriați.

— Niciodată! După fiece femeie nouă, Dadefra se leagă mai mult de Isit!

Unamonu îngălbeni. Se uita la marele preot ca și când i-ar fi cerut îndurare. Bâlbâi apoi îngrozit:

— Trebuie s-o alunge!

— Trebuie? făcu atunci bătrânul zâmbind puțin batjocoritor.

Află dar că adineaori am văzut, în grădina palatului, pe Dadefra, în chioșcul de sicomor, împreună cu Isit. El o ținea pe genunchi și o săruta, iar ea de-abia răspundea la mângâierile lui…

Preotul nici nu observă cum se clătina din picioare Unamonu, parcă i-ar fi venit amețeală. Continuă să-i povestească întâmplări din căsnicia Faraonului, să compătimească apoi pe regina care n-a avut norocul să fi născut barem vreun copil, să laude în sfârșit pe Kafra și să regrete că răposatul Faraon n-a lăsat moștenitor pe Kafra, spre binele și mărirea țării.

Unamonu nu mai auzea nimic, ca și când ar fi mâncat din carnea spurcată a peștelui oxirinx, care a înghițit bărbăția binefăcătorului Osiris. De-abia seara își veni în fire, zicându-și că marele preot e un zevzec care toråie verzi și uscate, și că Isit, orice-ar fi, nu mai poate rămânea în Casa Femeilor lui Dadefra.

Marea Femeie a Faraonului pofti la o petrecere, în casele ei, pe toate femeile nomarhilor. Neferura se găti de dimineață până după amiază, își puse toate podoabele. Voia să fie iar cea mai frumoasă, cum își zicea că a fost și la ospățul încoronării. Se întoarse de-acolo la Unamonu strălucitoare de fericire:

— Am fost fermecătoare, iubitule! Am petrecut minunat!

Toată lumea m-a admirat. Câteva femei de-ale Faraonului au chemat pe loc sclavele să-mi vadă rochia, să le facă și lor rochii la fel…

Unamonu o așteptase înfrigurat. Spera să afle ceva despre Isit. Neferura îi povesti amănunțit cum a cunoscut pe toate cele optzeci și opt de femei ale lui Dadefra, silindu-se să-și amintească numele lor și mai cu seamă rochiile și podoabele fiecăreia. Regina nu-i prea plăcuse; o găsise într-adevăr prea rece și tristă. Bărbatul, nerăbdător, întrebă:

— Dar Isit? A izgonit-o Faraonul? Neferura îi aruncă doar o privire disprețuitoare, ca și când întrebarea nici n-ar merita răspuns. Mai vorbi un răstimp despre sandalele reginei și pe urmă trecu la Isit. Unamonu suspină.

— Mai toată vremea numai cu mine a stat Isit! zise femeia cu mândrie. Nu-ți spuneam eu la ospăț că se uită mereu la mine? Chiar așa a fost. Mi-a mărturisit Isit că eu am fost cea mai frumoasă!

Unamonu tremura. Inima îl îndemna să-i pună deodată mii de întrebări. Îi era frică să nu-i ghicească taina Neferura. Tăcea și-i sorbea cuvintele.

— M-a întrebat și de tine, urmă Neferura, strângând buzele cam ironic. Parcă-i era rușine să vorbească despre un biet nomarh. Ai avut noroc că i-am plăcut eu mult de tot! Ca să mă măgulească pe mine, m-a întrebat de mai de multe ori și despre tine. Vezi ce înseamnă să ai o femeie isteață și frumoasă cum sunt eu? Și cât de puțin m-ai prețuit tu până acuma! N-ai merita să fac atâtea sacrificii pentru tine, Unamonu!

Bărbatul murmură cu o pizmă ce i se vedea pe față:

— Fericită ești tu, Neferura!

— Sunt cum mi se cuvine să fiu! zise femeia privindu-l de sus. Îmi pare însă rău că nu rămânem aici!

— Până la înmormântarea lui Kufu trebuie să stăm…

— Eu vorbeam să rămânem aici totdeauna, făcu Neferura.

Păcat că nu se poate. Isit m-a întrebat de ce nu venim în Nu-Ptah, că doar tu ești prietenul Faraonului. Nu știa frumoasa că soarta te-a osândit să trăiești în Abotu. Se îmbiase chiar să vorbească Faraonului să ne aducă la curte, să-ți dobândească vreo dregătorie potrivită.

— S-a îmbiat Isit? întrebă Unamonu cu o izbucnire de bucurie, care se înecă însă repede în amărăciune. Adăugă trist: Adevărat, nimeni în lume, nici chiar Faraonul, nu mă poate smulge din marele templu al Celui Bun. Numai moartea.

— I-am spus și totuși ea a mai stăruit, zise femeia. Mă iubește mult de tot, nici nu-ți poți închipui cât mă iubește. E o ființă nespus de drăgălașă. Nu mă mir că Dadefra îi zice „stăpâna gingășiei“ și o ține ca ochii din cap!

— Lumea spunea că are s-o alunge, oftă Unamonu, fără speranță.

— Mai curând va alunga Faraonul pe toți preoții și maimarii țării decât să se despartă de Isit! răspunse Neferura cu o siguranță ce nu mai îngăduia nici o îndoială.

Unamonu era zdrobit. Visul, pe care și-l făurise dintr-o vorbă auzită întâmplător, care înflorise în sufletul lui ca o lume aievea, se destrăma. În inimă însă îi rămase dorul după Isit ca un cărbune aprins. Rătăcea pe ulițele murdare, printre oameni urâți și gălăgioși, îmbrăcați în zdrențe, prin aleile grădinilor palatului, grăbit și speriat parc-ar fi căutat ceva pierdut pentru totdeauna. Apoi, din senin, a doua zi întrebă pe Neferura:

— Cum i-e glasul?

— Glasul reginei? se miră femeia neînțelegând îndată.

— Nu… șovăi Unamonu. Nu al reginei…

— Vorbești de Isit, râse Neferura. Cald și dulce, parcă te mângâie.

Mai trecu o zi până ce Unamonu întrebă iar:

— Era veselă?

— Isit e veselia întrupată, îl lămuri Neferura. Dar inima ei oftează des. Așa e inima, niciodată nu se mulțumește cu ce are.

— Poate că nu-l iubește pe Dadefra? îndrăzni Unamonu.

— Care femeie n-ar iubi un rege?…

Unamonu nu mai avea odihnă. Zile întregi pândea primprejurul porților grele ce despărțeau Casa Femeilor regale de atingere cu lumea bărbătească. Nădăjduia s-o zărească. I s-ar fi astâmpărat inima întâlnindu-i barem o privire. Încercă să intre în vorbă cu paznicii scopiți, care însă, de frica morții, îl izgoniră ca pe un sclav pribeag.

În sfârșit sosi ziua înmormântării răposatului Kufu. Ca nomarh al orașului sfânt unde a înviat din morți blândul zeu Osiris, Unamonu avu rol de frunte în desfășurarea ceremoniei și îndeosebi la ritul deschiderii gurii. Se încurcă totuși în litaniile pe care le știa bine de mic copil. Ochii lui descoperiseră pe Isit printre celelalte femei regale. În tot timpul slujbei săvârșite în templul nou ce se ridicase lângă Casa Veșniciei lui Kufu, nu se mai gândea decât să-i audă glasul, chiar de-ar fi să-și piardă pe urmă fericirea sufletului în viața de dincolo. Se bucură când mumia Faraonului dispăru în pântecele piramidei uriașe.

Mii de vaci și mai multe păsări fură jertfite spre a dobândi, pentru sufletul mortului, mila Celui ce iubește dreptatea. Mii de mii de oameni înconjurau Casa Veșniciei care părea un munte de lespezi lucitoare. Ospățul pomenilor mulțumi toată lumea. Fumul sacrificiilor acoperea câmpia întreagă, ca un nour albastru, și cobora până peste apele Nilului sfânt. Mii de preoți mari și mici împărțeau bucăți de carne sfințită norodului lihnit de foame și totuși certăreț.

Faraonul oferea, chiar cu mâinile sale sfinte, bucățile cele mai bune din vaca cea mai grasă fruntașilor țării, începând cu Marea Femeie Regală, urmând cu prinții, frații săi, cu femeile casei sale. Unamonu, ca mare stăpân peste marele templu al marelui Osiris, dădea mână de ajutor Faraonului.

Acuma era fericit. Putea vedea de aproape pe Isit, care a stat toată vremea acolo, lângă Dadefra și lângă el. Uneori mantia lui albă atingea haina ei albastră și fină ca pânza de păianjen.

S-au privit întâi lung, citind fiecare în ochii celuilalt bucuria inimilor ce s-au regăsit după despărțiri de milioane de ani.

Fețele lor erau luminate de sclipirea ochilor care se mângâiau.

Apoi Faraonul a întrerupt farmecul cu o întrebare. Isit răspunse și Unamonu îi auzi doar glasul, fără a înțelege cuvintele.

Fericirea îl amețea. Își dădea seama că, de s-ar mai uita la ea, nu-și va putea stăpâni patima și o va îmbrățișa în fața lumii întregi. Nu mai cuteză un răstimp să întoarcă ochii spre dânsa.

Simțea însă mereu privirea ei pe obrajii lui, pe pieptul lui, pe mâinile lui, care tremurau ciopârțind un șold rumen de vacă sacrificată. Apoi, însetat după inima ei, ridică iar pleoapele.

Îi întâlni zâmbetul fierbinte. O văzu cum ținea în mână o felie de friptură din care de-abia gustase. Văzu bine chiar locul de unde au mușcat dinții ei mici, albi.

Mâinile Faraonului erau unsuroase de carnea ce o dăruia, în semn de prietenie, fruntașilor dintre fruntași. Unamonu tăia bucățile cu dibăcie, deși cuțitul îi juca în mână. Deodată însă, tocmai când se uita pierdut la Isit, îl deșteptă o durere ascuțită în arătătorul stângii. Tăișul cuțitului îi pătrunsese până la os.

Scoase un țipăt scurt, năbușit. Sângele țâșnea din rană.

Dadefra se întoarse spre el, văzu și surâse. Isit, speriată, se repezi întrebând:

— Te-ai tăiat rău?

— M-am zgâriat puțin, bolborosi Unamonu cu ochii în ochii ei.

— Totuși, să te leg! adăugă Isit, aruncând o privire rugătoare Faraonului.

— Leagă-l! porunci Dadefra.

Unamonu zâmbea uluit. Nu-l durea nimic și se uita doar la Isit, care, având felia de carne în mână, nu știa ce să facă.

Îi veni el în ajutor. Cu același cuțit tăie o fâșie din mantia-i albă și o întinse frumoasei Isit. Ea o luă, dar rămase tot atât de încurcată. Atunci Unamonu puse cuțitul pe altarul de piatră și apucă lacom carnea din mâna ei. Isit râse. Râsul ei era ca o picurare de grăunțe de argint. Legându-l, îi șopti:

— Te doare?

— Nu! răspunse Unamonu tainic.

Atingerea degetelor ei calde îi dădea fiori de beție. Îi simțea respirația ușoară pe mâna murdară de grăsimi și roșită de sânge. Suflarea ei era ca umbra sicomorului în arșița verii.

Cum stătea puțin plecată peste brațul lui, îi vedea umerii plini și, sub rochia ce-i dezvelea gâtul, rotunjimea sânilor. În nări sorbea mirosul trupului ei mai amețitor și mai dulce ca toate parfumurile înti.

— Cum te cheamă? îl întrebă pe urmă Isit, îndreptânduse, privindu-l în adâncul ochilor, în vreme ce degetele ei pipăiau ușor mâna lui înfășurată.

— Unamonu din Abotu, zise dânsul domol și înfricoșat de bătăile inimii sale.

— Unamonu! repetă ea cu glas visător, parcă dincolo de sunetul cuvântului ar fi simțit adierea unei amintiri.

Isit se retrase apoi la locul ei și rămase gânditoare, cu buzele repetând mereu, fără glas, numele lui. Unamonu își privea mâna stângă pe care o mângâiaseră degetele ei, îngrijorat numai să nu-i dispară urmele. Apoi văzu felia de carne în mâna dreaptă, văzu urmele dinților ei. Mușcă brusc în același loc, cu o lăcomie sălbatică, încercând așa să-și mulcomească pofta inimii. Isit îl zări. În ochii ei ca cerul lucea soarele bucuriei.

5

Peste câteva zile avea să plece acasă, cu Neferura, la Abotu. Se îngrozea. Toți cei patruzeci și doi de nomarhi își luară rămas bun de la Faraonul Dadefra, sărutând de șapte ori pământul. Faraonul le porunci să înceapă degrabă numărătoarea vitelor.

Unamonu nădăjduise să mai vadă pe Isit. Trebui să pornească pe Nil în sus cu nădejdea sfărâmată. Începuse vântul de miazăzi parcă ar fi vrut să oprească corabia care îndepărta pe Unamonu de dragostea inimii lui. Pe cât era corabia de încărcată cu daruri de-ale Faraonului pentru marele templu al lui Osiris, pe atât de împovărat cu dureri era sufletul nomarhului. Treizeci și trei de perechi de lopeți sfârticau apele râului sfânt vâltorite de mânia vântului fierbinte. Unamonu ședea afară, în arșiță, pe scaun înalt, cu fața spre orașul în care rămânea Isit. Nemișcat, înfășurat în mantia albă, cu mitra albă în cap, părea un Osiris fără barba sfântă. Privirea lui cerceta chinuită orizontul, deși era mult de când templele, palatele, grădinile pieriseră ca închipuirile unui vis frumos care se spulberă când deschizi ochii.

Două sclave negre se sileau să-l apere de sulițele soarelui, făcându-i mereu vânt cu niște apărătoare uriașe de papirus.

Coborî noaptea și Unamonu rămase singur, în același loc, pe același scaun. Zadarnic îl chema Neferura în chioșcul unde li se pregătise pat moale

și masă bogată. Singurătatea îl ispitea. Tăcerea o măsura plescăitul regulat al lopeților, precum sclipirile stelelor pipăiau puterile întunericului. În urechile lui răsuna din ce în ce mai limpede glasul ei până ce auzi, repetate de mii de ori, cuvintele pe care i le spusese ea. Acuma cuvintele acelea parcă aveau înțelesuri multiple, în ele parcă s-ar fi topit toată iubirea lor. Mâna stângă îi era legată de aceeași fâșie pe care i-o potrivise ea acum șapte zile. Târziu, privind oglinda apei cu licăriri misterioase, îi apăru din valuri însăși Isit, albă, zâmbitoare. Se apropia cu legănări de șolduri și cu o strălucire pătimașă în ochii ca două stele. I se părea mai ademenitoare decât zeița Isis, cea ocrotitoare a iubirilor și a tainelor. Unamonu întinse brațele, însetat. Chipul dispăru ca o vedenie înșelătoare…

Acasă, tristețea i se încuibă în suflet ca frigurile cele rele în oase. Neferura credea că e bolnav și rugă pe marele rekhakhet, care cunoștea toate leacurile, să redea lui Unamonu sănătatea și veselia. Nomarhul află și fu cuprins de bănuieli: poate că într-adevăr Isit l-a fermecat cu vreo vrajă, precum a fermecat și pe Dadefra? Își aminti cum a mâncat carnea din care mușcase ea. Alergă în sanctuarul templului, mormăi acolo toate formulele mântuitoare de farmece, înghiți din toate zemurile sfințite câte o gură. Dar noaptea următoare Isit îl dojeni în vis: „Așa mă iubești?“ și Unamonu avu remușcări și plânse în taină că și-a pângărit iubirea.

Pe urmă își atârnă speranțele de marea sărbătoare a bunului Osiris. Noul Faraon are să vie la Abotu cu toată curtea, după obiceiul din strămoși. Va veni și Isit. Cu cât se apropia luna Choiak, cu atât Unamonu se înviora. Dadefra sosi fără femei.

Nomarhul cunoscu atunci toate sfâșierile deznădejdii, precum Neferura gustă toate mulțumirile bucuriei. Era unica femeie de neam mare. Faraonul îi vorbi numai ei ca unei surori de sânge; la ceremonia marelui mister înfățișă pe zeița Isis. Mai avea o singură dorință: s-o îndrăgească Dadefra și s-o ia în Casa Femeilor sale pentru totdeauna.

Același mare preot care îi vorbise lui Unamonu despre Isit, în curtea templului osirian din Nu-Ptah, îi povesti acum frământările cele mai noi din casa Faraonului. Regina s-a săturat de umilințe. „Dacă merge și Isit la Abotu, eu rămân acasă!“ i-a zis în față Faraonului, îndemnată în ascuns de către vrednicul Kafra. Faraonul s-a mâniat și era să vie într-adevăr numai cu Isit și celelalte femei, iar pe Aia s-o lase acasă. Ar fi fost o rușine fără seamăn. În ultima zi, spre fericirea celor două țări, Dadefra a ascultat rugăciunile marilor preoți și n-a mai adus pe Isit, dar nici pe regină.

Unamonu ascultă povestirea preotului până la capăt, apoi îi întoarse spatele fără o vorbă, încât bătrânul se înfurie și-i strigă în gura mare:

— Necuviinciosule!

Înainte de a pleca înapoi, Kafra, care însoțise pe rege la marea sărbătoare, luă deoparte pe Unamonu să schimbe cu el câteva cuvinte între patru ochi. Nomarhul spera iar în vreo taină care i-ar putea hărăzi pe Isit. Kafra însă îl ispiti mai mult din ochi, parc-ar fi vrut să-i citească în suflet ceva. Unamonu avu o nouă dezamăgire. Kafra îl întrebă despre revărsarea Nilului, despre retragerea apelor, despre culesul viilor… Nici măcar nu pomeni de Isit.

Acum Unamonu se găsea fără nici un sprijin. Doar vreo minune l-ar mai putea apropia de Isit. Începură îndoielile. Poate că ea nici nu se mai gândește la dânsul. A răstălmăcit el niște cuvinte nevinovate ale ei și a ajuns să-și închipuie că marea favorită a Faraonului ar fi în stare să se coboare până la el.

Suferă din pricina prostiei lui. Își aduse aminte cum i-a spus Neferura că Isit a întrebat-o despre el și totuși, la înmormântarea lui Kufu, a rămas pe gânduri, când i-a spus numele, parcă nu l-ar fi auzit niciodată.

Hotărî să și-o smulgă din inimă. Își zise că trupul lui poftește cu patimă bolnavă trupul alesei Faraonului, ca să găsească plăcerea trecătoare pe care nu i-o mai poate dărui sora și soția sa Neferura. Plăcerea aceasta ușoară însă poate s-o caute la alte femei. Tatăl său Senusret, pregătindu-l pentru marea preoție, îl învățase să disprețuiască poftele trupești și să nu vadă în femeie decât mijlocul de-a avea urmași, care să-i păstreze neamul. De aceea nici n-a cunoscut altă femeie afară de Neferura.

Începu să caute femei. Când aduse în casă pe cea dintâi, Neferura îngălbeni. Se lăudase către prietene că Unamonu ar muri mai bine decât să o împartă pe ea cu alte muieri. Era singurul nomarh care nici nu avea Pahimtu. Ce nevoie de Casa Femeilor, când nu dorea nici o femeie? Îl ocărî, plânse, leșină.

Unamonu parcă era de piatră. Porunci îngrijitorului caselor să-i pregătească degrabă un Pahimtu. Femeia cea nouă era frumoasă și foarte tânără; o alesese pentru asemănarea ei cu Isit.

Era fata unui preot mărunt al marelui templu. Toată familia se bucură și slăvi pe buna Isis că a trimis odraslei lor un noroc așa de mare. Peste șapte zile Unamonu se sătură de trupul ei. O păstră însă în Pahimtu și o copleși cu daruri.

Puse pe păstorul tainelor să-i găsească alta. I se mai aduse o fecioară, mai drăguță, mai fragedă.

Când avu șapte femei în Pahimtu, lui Unamonu îi trecu prin minte că mulțumirea plăcerii trupești nu astâmpără focul inimii.

Nu se dădu bătut. Voia să ucidă în sufletul său pe Isit cu orice preț. Trebuia să nimerească o femeie care s-o înlocuiască barem. Pe care o poftea, o lua. Nici nu le mai aducea în Casa Femeilor. Își împlinea pofta unde se întâmpla. Nu mai alegea.

Între sclavă și stăpână nu e deosebire. E aceeași femeie.

Totuși cu cât schimba mai multe, cu atât golul din inimă îi creștea. Isit îl urmărea pretutindeni, ziua-noaptea.

Apoi într-o bună zi, pe neașteptate, porni spre Nu-Ptah, cu o barcă ușoară și iute ca săgeata de argint. Se duse la Dadefra și-i ceru voie să dea numele „Bunătatea Faraonului Dadefra, fiul lui Kufu“ unui canal mare ce plănuise. Faraonul primi bucuros. Unamonu însă n-avu nici o bucurie. Nu izbutise să zărească pe Isit. Ba mai află că Faraonul, spre a o feri de mânia reginei Aia, a clădit un palat nou în mijlocul unei grădini minunate, înadins pentru Isit. Acolo nu poate pătrunde nimeni afară de Dadefra.

Unamonu văzu cu ochii lui zidurile grădinii și coperișul casei de marmură albă. Era mormântul sufletului său.

6

Șase ani se chinui Unamonu, nomarhul din Abotu. Se ducea din când în când la Nu-Ptah, se apropia de palatul alb, așteptând minunea. S-a împrietenit cu marele scrib Tetunu, purtătorul peceții regale și paznicul tainelor Faraonului. Îi aducea daruri scumpe și, prin cuvinte meșteșugite, îi smulgea vești despre Isit, căci Tetunu o vedea uneori. Află că Isit, din veselă și zburdalnică ce era, s-a făcut gânditoare și mohorâtă parcă inima ei ar fi roasă de o durere ascunsă. Unamonu se mângâia. Isit îl dorește. Isit din pricina lui e întristată.

Neferura își recâștigase mulțumirea de când Unamonu renunțase la celelalte femei, deși le mai ținea în Pahimtu. Îi cerea însă, de câte ori pleca la Nu-Ptah, s-o ia și pe dânsa. În cele din urmă îi împlini dorința socotind că, prin Neferura, va ajunge la Isit. Marele scrib îl sfătui să se potolească. N-ar fi bine să se amestece în cearta din familia Faraonului. Dacă s-ar duce Neferura la regina Aia, s-ar putea supăra Faraonul; dacă ar pătrunde la Isit,

s-ar mânia regina și toți prietenii ei, în cap cu viteazul Kafra. Cei mici să nu se bage în neînțelegerile celor puternici. Unamonu stărui. Își plăsmuise prea multe speranțe.

Neferura trebuie să vorbească cu Isit. Puțin îi pasă de supărările reginei. El numai pe Dadefra vrea să-l slujească. Faraonul e stăpânul lui. Tetunu se înduplecă. Dadefra, prin mijlocirea lui, îngădui bucuros soției nomarhului din Abotu să cerceteze pe Isit în casa iubirii regale.

Neferura se minună de bogățiile ce le văzu acolo, dar și mai mult de primirea ce i-o făcu Isit. Parc-ar fi fost surori, așa o îmbrățișă și o cinsti. Era drăgălașă ca și acum șase ani, dar în ochii albaștri plângea o taină chinuitoare. Vorbiră despre multe nimicuri și mai ales despre solemnitățile de odinioară care le-au prilejuit putința să se cunoască și să se împrietenească.

— Unamonu ce face? întrebă apoi deodată Isit cu glasul mai dulce.

Neferura îi povesti cum s-a schimbat Unamonu, parc-ar fi mereu bolnav. Isit avu o tresărire. Ochii i se umplură de lacrimi.

„Atât de mult mă iubește că o înduioșează chiar suferința soțului meu!“ se gândi Neferura, măgulită.

Isit nu se plângea de singurătate. Avea mii de sclave și Faraonul îi ghicea toate dorințele și i le împlinea cu bucurie.

— Mă iubește prea mult Faraonul, zise Isit cu un suspin.

Din pricina mea nu poate iubi pe sora sa regală. Eu nu sunt vinovată de nimic! Sunt o biată femeie. De câte ori nu l-am rugat în genunchi să se întoarcă la Aia, iar pe mine să mă lase în voia soartei! Nu-i cer nici măcar să mă păstreze în Casa Femeilor sale. Degeaba! Mai curând zice c-ar da foc tuturor orașelor din cele două țări, decât să mă piardă pe mine.

Până ajunseră acasă, Neferura trebui să-i povestească totul lui Unamonu, de zeci de ori, vorbă cu vorbă. Ascultând-o, sufletul i se lumină. De-acuma era sigur că Isit înfățișează însăși taina ființei lui. Fără ea, viața lui nu putea avea înțeles, nici aici, nici în altă lume. În ochii ei e strălucirea luminii lui Osiris. Numai unindu-se cu ea, s-ar topi în sânul marelui zeu. Isit e talismanul nemuririi lui, precum el e chezășia eternității pentru ea.

De-abia amândoi, împreună, alcătuiesc un suflet divin vrednic să contemple veșnicia. Iubirea lor e iubirea în Osiris, fericirea fericirilor și taina tainelor.

Trebuie să smulg cu orice preț pe Isit din temnița iubirii Faraonului! își zise Unamonu.

Se închise în odaia vrăjilor care se afla în dosul sanctuarului.

Era hotărât să încerce puterea unui hekau despre care însemnările sfinte spuneau doar atâta: „Dărâmă țările și coroanele!“ Nimeni nu îndrăznea să dezlănțuie vraja aceasta, căci cerea moartea vrăjitorului însuși. Unamonu îndrăzni. Fără Isit, viața lui nu mai merita frica morții. Topi zece tabonu de aur curat, îl amestecă cu șapte picături din sângele său și făcu o statuetă întruchipând pe Isit. Apoi o ascunse într-un palat miniatură asemănător casei albe în care trăia marea favorită. Șaptezeci de zile în șir, de câte șapte ori pe zi scotea chipul ei de aur din închipuirea de palat, mormăind de câte șapte ori cuvinte vechi pe care nici el nu le înțelegea. La sfârșit sfărâmă palatul cu un ciocan de argint, iar statueta o topi din nou și o prefăcu într-un lănțișor pe care și-l atârnă după gât, ca să-l poarte până la împlinirea vrăjii.

A doua zi sosi în Abotu o veste grozavă: a murit regina Aia. Unamonu își frecă mâinile în ascuns:

— Iată puterea neîncercatului hekau!

Porunci să-i pregătească marea corabie cu trei pânze și porni îndată spre Nu-Ptah. Înainte de a se arăta în zare orașul Mes-Ra, întâlni un șir lung de vase iuți, venind tocmai dinspre miază-noapte. Steagul lui Kafra fâlfâia pe toate corăbiile. Unamonu nu pricepea: cum pleacă tocmai Kafra de la înmormântarea reginei Aia? Totuși voia să-și continue calea. I se făcură semne să oprească. Fu chemat pe vasul lui Kafra. Îi vorbi însuși principele:

— Faraonul a otrăvit pe Aia, Marea Femeie Regală, sora lui și a mea, ca să ridice pe tron, în locul ei, pe Isit, aleasa inimii sale. Viața mea și a tuturor odraslelor marelui Kufu se află în primejdie mare. Dadefra vrea să ucidă pe toți cei din neamul Faraonilor, să dăruiască amândouă țările copiilor săi cu Isit. Marii preoți din Nu-Ptah s-au cutremurat de atâta nelegiuire și m-au îndemnat pe mine să mântuiesc țările lui Amon de stăpânul stăpânit de o sclavă fără minte. Iată de ce am plecat. Și te întreb, Unamonu, ca să răspunzi îndată: mergi cu mine ori cu nelegiuirea?

— Merg cu tine! zise Unamonu, fără șovăire.

— Te-am crezut dușmanul nostru, urmă Kafra, mulțumit.

Soția ta a fost o dată la Isit, în casa iubirii regale. Acuma vom ucide pe Dadefra și vom restabili domnia dreptății!

Unamonu strălucea de bucurie. Se împlinea puterea vrăjii descătușate. Dacă va muri Dadefra, Isit va fi scăpată și va fi a lui.

— Toți nomarhii țării de miazăzi sunt de mult de partea noastră, adăugă Kafra. Tu singur ai tăcut. Acuma ne ducem la vest, să adunăm oștire multă,

să ne gătim de luptă. Până în șaptezeci de zile trebuie să izbândim!

7

Un an și jumătate se zvârcoli războiul până ce, într-o ciocnire cruntă, aproape de Mes-Ra, oștile Faraonului fură zdrobite și împrăștiate. Dadefra însă fugi la Nu-Ptah să strângă în grabă oaste nouă.

Kafra înainta falnic spre miazănoapte, doborând în trecere templele ridicate de Dadefra. Odată cu moartea regelui nelegiuit, voia să piară toate urmele trecerii prin lumea aceasta. În fața orașului Nu-Ptah, dădu peste oștirile noi ale Faraonului. Se încinse o bătălie mai crâncenă; începută îndată după răsăritul soarelui, ținu o jumătate de zi. Dadefra, cu oastea sfărâmată, fu pus pe fugă, încât nu se mai putu opri până în spatele piramidei sale neisprăvite, unde avea să învingă sau să moară.

Unamonu adusese lui Kafra cei mai buni ostași și cele mai multe bogății. De aceea era mâna dreaptă și sfetnicul cel mai ascultat al principelui. Înverșunarea pentru zdrobirea cât mai grabnică a lui Dadefra, Unamonu o întreținea. Întârzierile îi frigeau inima. I se păru lung sorocul de șaptezeci de zile; soarta n-a îngăduit biruința cea mare nici după ce au trecut de două ori șapte luni. Nerăbdarea lui sporea cu cât se apropia de orașul Nu-Ptah. Îl cuprindeau clipe de groază: dacă în vălmășagul războinic ar fi omorâtă și Isit? Îi era frică alteori să n-o fi luat cu el Dadefra, să cadă în mâinile ostașilor însetați de măcel.

Bucuria fiecărei victorii îi era amărâtă: oare n-o fi și ea printre cadavrele pe care le batjocoreau învingătorii răzbunători? Descosea furios pe toți prizonierii: „Unde-i Faraonul… Dar Isit?“ Oamenii tremurau, bâlbâiau, nu știau nimic. Își așteptau moartea cu torturi grele. Unamonu îi ucidea, crezând că sângele lor va astâmpăra setea inimii lui chinuite.

Iscoade veniră cu vestea că Dadefra a pus să ardă mumia reginei Aia și a-i risipi în vânt cenușa. Kafra răcni:

— Tot astfel va pieri Isit!

Unamonu auzi și înmărmuri. Atunci străd-uințele și nădejdile lui trebuie să se prăbușească. Așteptă să se mai mulcomească mânia lui Kafra și apoi îi ceru să-i dăruiască pe Isit.

— Sufletul meu are nevoie de Isit! stărui Unamonu.

Kafra văzu o înflăcărare ciudată în ochii lui. Înțelese că nomarhul are de gând să-și împlinească o răzbunare mare.

I-o făgădui.

Grosul oastei ocoli orașul Faraonilor, îndreptându-se pe urmele lui Dadefra. Unamonu își opri o ceată bună de soldați:

— Mergem să găsim pe Isit!

— Dacă cumva n-a luat-o Dadefra! răspunse Kafra, despărțindu-se.

Unamonu simți un ac în inimă. Intră în oraș. Întâlni un preot.

— Isit!… Unde-i Isit! strigă Unamonu.

— Faraonul n-a mai avut vreme s-o ia… Isit a rămas în casa iubirii! zise preotul, ploconindu-se până la pământ.

Ulițele erau pustii. Oamenii înfricoșați se ascundeau. Ici-colo fugari răzleți din oastea lui Dadefra încercau să dobândească îndurare, aruncându-se cu fața în țărână în semn de supunere.

Biruitorii îi măcelăreau ca pe niște vite de jertfă, își muiau armele în sângele fierbinte.

În sfârșit Unamonu zări zidurile albe care împrejmuiau casa iubirii regale, și, printre coroanele de palmieri și sicomori, terasele înflorite ale coperișului. La poarta cea mare era o grămădire de oameni. Poate că alte cete de ostași au sosit acolo mai de mult și atunci Isit…

Începu să alerge. Câțiva soldați tineri, agitându-și lăncile cu vârful de bronz ruginit de sânge, îl întrecură. În urma lui pașii celorlalți veneau greoi, amestecați cu gâfâieli obosite, cu vorbe murdare și râsete grosolane. Era acuma în mijlocul cetei, înconjurat de trupuri goale de la brâu în sus, lucitoare de sudori, cu arcuri lungi pe umeri și tolbe de săgeți în spinare.

Încotro întorcea privirea, întâlnea numai oameni.

Apoi deodată se poticni, parcă cei din față s-ar fi izbit de un zid. Ceata se risipi. Unamonu se repezi înainte. Poarta cea mare era numai la vreo cincizeci de pași. Câțiva ostași de-ai lui, străpunși de săgeți, se zvârcoleau în nisip, gemând și văitându-se. Un pâlc de dușmani înarmați dispăru pe poarta care se închise cu zgomot greu de bronz.

Unamonu alergă spre poartă, cuprins de spaimă, răcnind către soldații vrăjmași ce se iveau pe zidurile grădinii:

— Dați-mi pe Isit și vă dăruiesc viața!

— Vino să ți-o iei! răspunse un glas gros, batjocoritor, urmat de râsetele celorlalți.

În aceeași clipă Unamonu auzi șuier de săgeți împrejurul său. Se opri năuc. Oamenii lui năvăliră asupra porții, în vreme ce arcașii trăgeau în cei de pe ziduri, silindu-i să se ascundă.

Lovituri de pumni, de mânere de săbii răbufneau în poarta de cedru întărit cu benzi de bronz. Câteva topoare începură să sfârtice așchii. Bolovani grei, aruncați dinlăuntru, întrerupeau truda celor de-afară, întărâtându-i în sălbăticie. Unamonu, desperat, în mantia-i albă tivită cu lotuși de aur, cu blana de panteră pe umăr, își frângea mâinile, umbla de ici-colo, zorindu-și ostașii să spargă poarta mai degrabă și dorind totuși să nu izbutească, de teamă că nu va putea scăpa pe Isit de furia lor. Glasuri aprinse se întreceau în sudălmi:

— Isit, zdreanța Faraonului, să vie aci!… Ea ne trebuie!..

Eu am s-o sugrum cu mâinile mele!.. Eu am să-i rad sânii cu sabia asta!… Nu însă înainte de a-mi fi făcut eu pofta cu ea!…

Vreau să trec și eu pe unde a trecut Faraonul!… Și eu…

Toate cuvintele lor erau cuțite în inima Iui Unamonu. Se amestecă printre ei, să fie barem acolo când se va prăvăli poarta, să alerge, înainte, s-o apere pe Isit. O piatră îi zdreli umărul. Nu simți durerea, într-atâta grija pentru viața ei îi stăpânea inima.

Apoi cineva porunci oamenilor să se împartă în două: o parte să rămâie aici, ceilalți să înconjoare grădina și să escaladeze zidul fără apărare.

— S-a sfârșit, își zise Unamonu văzând o ceată depărtându-se.

Peste câtva timp auzi răcnete prelungi în grădină, departe.

Cei din fața porții izbeau mai aprig. Apoi urletele din grădină se întețiră, apropiindu-se parcă. Ultimii apărători de la poartă dispăruseră să înfrunte pe dușmanii pătrunși înlăuntru.

Unamonu zări în colțul porții o spărtură. În vreme ce ostașii loveau cu securile din ce în ce mai furioși, Unamonu încercă să se strecoare în grădină. Blana de panteră îi alunecă, mantia de in se sfâșie, umărul drept îi era însângerat. Pătrunse totuși.

Se rostogoli ca un sac pe prundișul alb. Era fericit. Se ridică sprinten și porni în goană spre clădirea albă, înaltă, cu coloane care sprijineau sus șapte terase transformate în grădinițe de flori. Trepte de marmură arătau intrarea străjuită de statui colosale ale zeiței Hator cu cap de pisică. Unamonu părăsi cărarea prundită. Alerga în linie dreaptă, peste pajiștea tunsă cu îngrijire, printre tufe de flori multicolore. Zgomotul luptei rămase în urmă. Se simțea biruitor. Va lua în brațe pe Isit și vor fugi împreună.

Cele două rânduri de zeițe parcă-i făceau semne să se grăbească. Urechile ciulite de pisică se mișcau, încurajându-l.

Unamonu începu să țipe în culmea bucuriei:

— Isit!… Isit!… Sufletul meu!… Iată-mă!

În capul treptelor albe, între statuile cenușii ale zeiței voluptății, răsări brusc un bărbat înalt, spătos, cu pieptul gol, cu un șorț roșu dinainte, ca un arcaș. Unamonu văzu o față negricioasă, aspră și doi ochi umflați de ură. Întinse amândouă brațele, parc-ar fi vrut să spuie arcașului că a venit să salveze pe Isit. Omul ridică arcul, ochind. Unamonu strigă cu glas în care tremura numai iubirea:

— Isit!… Isit!…

Auzi săgeata zbârnâind în aer, o clipă apoi simți o lovitură în gât și îndată o durere ascuțită. Picioarele mai alergară câțiva pași, se împleticiră, corpul se răsuci cu brațele înălțate spre cer și se prăvăli la pământ, pe spate. Săgeata înfiptă adânc în gât stătea acuma vertical și se zbătea ca coada unui șarpe furios. Unamonu își simțea sângele fierbinte bolbocind în rană și prelingându-se pe gât, când în dreapta, când în stânga, după cum se clătina săgeata vrăjmașă. În aceeași vreme se gândea însă că Isit poate nici nu mai e aici sau că omul cu ochi de ură a ucis-o ca să nu cadă în mâinile dușmanilor. Gândul îi ștergea durerea. Ochii lui vedeau foarte sus cerul aproape alb și o ramură uscată de palmier, ca o mână întinsă în gol. Îi trecu prin minte să facă o sforțare și să-și smulgă săgeata din rană, să nu fie otrăvită. Brațele îi erau parcă pironite în pământ, nu le putu mișca. Doar pieptul i se încovoia într-o zvârcolire. Apoi se gândi fără teamă că trebuie să moară și Isit…

Cerul se întunecă brusc, parcă s-ar fi tras o perdea neagră, și în clipa aceea gândul se stinse neisprăvit.

* * *

Sufletul izbucni ca dintr-o încleștare purificatoare. Zborul se iuțea mereu prin sfere tot mai ușoare. Mișcarea se transforma în plutire fără țintă, apoi în imobilitate. Materia informă înconjura stropul de conștiință ca o temniță de întuneric. Pe urmă atmosfera se limpezi într-o pânză de lumină, pe care surâdeau amintirile unei existențe divine și speranțe palide.

O încercare de înălțare rupse echilibrul în conștiință.

Formele materiei se topiră în golul nemărginirii. Spațiul însuși se stinse în conștiință. Doar timpul se învârtea sub cercul ei ca o chemare neobosită care îndurerează singurătatea…

CAPITOLUL III - HAMMA

… În golul nesfârșit, sufletul stingher pâlpâia ca o licărire de speranță.

Așteptarea dincolo de timp era străbătută mereu de o rază caldă din infinit, aducătoare de îndemnuri.

Apoi așteptarea se subția și timpul parcă începea iar să curgă în linie dreaptă. Conștiința spațiului se închega treptat, se îngroșa în unde tot mai dese. Planuri de materie se schimbau caleidoscopic, împovărând aripile sufletului și născând senzația mișcării.

Era o coborâre spre o țintă nouă, nelămurită și totuși simțită ca o călăuză sigură. Sufletul parcă își chibzuia forma, în vreme ce conștiința se zbuciuma tot mai neputincioasă.

Și deodată conștiința se curmă, copleșită de îmbrățișarea lumii noi…

1

Îi dădu numele Gungunum, în amintirea regelui viteaz, înțelept și iubitor de dreptate care a stăpânit odinioară în Larsa și despre care spunea deseori că ar fi fost un străbun de-al ei.

Ea însăși era femeia marelui nubanda Pidur Libur, slujitorul și prietenul regelui Samsu-Iluna, fiul și urmașul neuitatului Hammurabi, domn peste Sumer și Akkad. Se numea Nim-Utumu, era veselă că a născut fecior și aștepta cu nerăbdare plină de mândrie întoarcerea soțului ei din războiul împotriva regelui Rim-Sin, care năvălise în țară, cuprinzând orașele Uruk și Isin, măcelărind mii și mii de oameni.

Nim-Utumu mai născuse de șase ori, dar nu avusese norocul să-i trăiască nici o odraslă. Tremura pentru viața lui Gungunum și jertfea zilnic câte o vacă albă marelui zeu Marduk,

Pidur Libur sosi mohorât din război. Biruise oastea dușmană în câteva bătălii, dar regele Rim-Sin izbutise să scape. Și până ce nu va fi jupuit de viu Rim-Sin, se știa că n-are să fie pace și liniște la hotare. Supărarea însă îi trecu în clipa când Nim-Utumu îi înfățișă copilașul de două luni, voinic și sănătos. Îl strânse la piept, făgădui jertfe bogate zeilor și porunci lui Ululai, feciorul bătrânei Luballat, să fie câinele lui Gungunum.

Așa crescu Gungunum nedespărțit de Ululai. Când împlini Gungunum cinci ani, Ululai împlinea douăzeci.

Acuma hoinăreau împreună pe ulițele și prin grădinile falnicului oraș Babilu. Se duceau deseori pe țărmurile zidite ale râului sfânt Buranun care spinteca în două orașul ocrotit de marele Marduk, zeul zeilor. Acolo mai ales, privind bărcile nenumărate ce mișunau pe valurile nămoloase, Ululai îi povestea câte grozăvii din războaiele regilor din Babilu cu vecinii neastâmpărați și hrăpăreți. Lui Gungunum nu prea îi plăceau, dar asculta cuminte pentru că iubea mult pe Ululai, deși Ululai îl bătea în ascuns, fiind o fire sângeroasă ca toți oamenii din Assur. Și Ululai din Assur era. Ajunsese în Babilu când fusese numai de trei ani, cu maică-sa, Luballat, pe care o luase prizonieră de război un ostaș de-al regelui Hammurabi și o vânduse pe un preț de nimic, deoarece avea copil mic, părinților lui Nim-Utumu, care apoi a adus-o în zestre lui Pidur Libur.

Mai ales despre războiul cu kasiții știa multe Ululai. I-l povestise de atâtea ori încât Gungunum cunoștea cum a pornit regele Samsu-Iluna împotriva lor, cum i-a înfrânt, dincolo de orașul Kuta, că șapte mii au căzut în luptă și nouă mii în prinsoare împreună cu regele Ulamburiaș, iar ceilalți, încercând să fugă, s-au înecat cu miile în apele râului Idigna ca șoarecii.

Plăcerea cea mare pentru Ululai era răzbunarea lui Samsu-Iluna implorându-i ocrotirea. Bătrâna Luballat, sclava meșteră în dădăcirea copiilor, îl scălda de câte trei ori pe zi în apă neîncepută, adusă din râul sfânt Buranun, mormăind fel de fel de descântece care alungă negreșit duhurile tuturor bolilor.

asupra dușmanilor ajunși în mâinile lui. Îi luceau ochii ca ai tigrului, fața i se strâmba și nările i se umflau parc-ar fi mirosit sânge proaspăt, când spunea, cu glas răgușit, cum Samsu-Iluna, după ce și-a îngropat morții, a pus să jupoaie de vii o mie de prizonieri, iar pe ceilalți i-a tras în țeapă și a făcut din ei gard de spaimă la graniță, lăsându-i acolo să-i mănânce ciorile și să fie de învățătură celor ce ar mai îndrăzni să năvălească în țară. Regele Samsu-Iluna a scos, cu mâinile sale, ochii regelui Ulamburiaș, precum fruntașii oastei babiluiane au scos ochii fruntașilor kasiți prinși. Pe urmă i-au legat în fiare pe toți și i-au adus în Babilu, mânați dinapoi cu bicele, ca o turmă de porci. Aici, la poarta templului Esagil, lăcașul marelui Marduk, le-au tăiat brațele din coate și apoi au fost lăsați să-i scuipe și să-i schingiuiască poporul, să moară de foame și să-i sfâșie câinii pribegi.

— Și eu am scuipat pe Ulamburiaș, gâfâia Ululai cu patimă, și l-am lovit cu băț de trestie peste obraz. Gemea și se zvârcolea. Eram de două ori

șapte ani. Atunci tu nici nu erai pe lume, Gungunum! Peste un an de-abia te-a născut pe tine Nim-Utumu!

Gungunum privea tăcut, înfiorat. Într-un târziu murmură:

— Eu nu vreau sânge…

Ululai scuipa cu dispreţ, se înfuria și jura că nu-i va mai povesti niciodată nimic. Mânia însă îi trecea repede. Era guraliv și tăcerea îl chinuia mai tare chiar decât duhurile rele de care se temea cumplit, îndeosebi de când, din nebăgare de seamă, a săvârșit marele păcat de-a fi scuipat în sfântul râu Buranun. A avut noroc că nu l-a văzut nimeni, altfel judecătorii regelui l-ar fi osândit să i se smulgă limba din gură.

De-atunci se simte veșnic urmărit de duhurile utukke, chiar și în somn. I-e frică să iasă noaptea pe-afară, să nu-l sugrume vreun utukku hain care-l pândește, știut fiind că în beznă puterea duhurilor e mai mare ca a zeilor. Spaima lui Ululai se mai întețise de când, deunăzi, în templul zeiței Iștar, un ghicitor abkallu, scrutându-i viitorul în ulei plutitor pe apă, i-a spus că va muri de mâna dușmanului.

Ceasuri întregi petreceau prin multele temple ale zeilor, căscând gura la mulțimea de oameni ce forfoteau în curțile pardosite cu lespezi albe și negre, la altarele de jertfe și la preoții sacrificatori, supărăcioși, pătați de sânge ca și măcelarii. Lui Ululai îi era drag să hoinărească mai mult prin Emah, casa minunată a zeiței Iștar, cu grădina plină de Femeile Plăcerii, care jertfeau necontenit ocrotitoarei lor sâmburi de măsline ca să le dăruiască bărbați mulți și bogați. Ululai trăgea nădejdea că odată și odată va pune mâna și el pe o harimatu grasă și frumoasă, cum îi plăcea lui să fie femeia bună de iubit. Gungunum însă era mai bucuros să stea toată ziua în Esagil, mai ales când se țineau judecățile, sub poarta cea mare străjuită afară de doi gigantici lamasse cu trup de taur, cu cinci picioare, cu cap de om și cu aripi de balaur. Se uita pierdut numai la scriitorul care însemna sentințele pe tăblițe de lut. I se păreau o jucărie nespus de plăcută semnele ciudate ce le zgâria iscusitul dupșaru, cu stilul de trestie, pe cărămida de lut moale. Mergând apoi acasă, ruga mereu pe Ululai să-i facă și lui o tăbliță și un stil, dar sclavul se temea de semnele care întemnițează numele oamenilor și-i făcea mai bucuros săbii de lemn ori alte jucării. Într-o zi, fiindcă era prea cumplită arșița și Nim-Utumu le poruncise să stea acasă la umbră, Ululai se apucă să împletească un coș asirian pentru Gungunum. Împletind firele subțiri de trestie, povestea niște vitejii sângeroase ale unui luptător din Assur. Gungunum privea și asculta. Vedea iar pe brațul drept al

sclavului semnul săpat în carne. Niciodată n-a îndrăznit să-l întrebe, socotind că ar fi ceva în legătură cu duhurile rele de care se temea Ululai. Acuma nu-și putu stăpâni curiozitatea și zise, întrerupându-l:

— Ce e acolo, pe brațul tău, Ululai?

— Asta? făcu sclavul cu un rânjet ciudat. E semnul care nu se stinge niciodată. Arată că sunt ardu și că stăpânul meu e Pidur Libur, marele nubanda din Babilu. Un scriitor mi-a spus demult că aici stă chiar numele tatălui tău.

— Cine ți-a făcut semnul care nu se stinge? mai întrebă copilul pipăind cu un deget urma de rană veche.

— Fierul înroșit în foc, râse Ululai.

— Te-a durut rău?

— Nu-mi aduc aminte, eram cât tine de mic!

— Îmi face și mie semn cu fierul înroșit? zise Gungunum deodată înfricoșat.

— Tu ești amelu și stăpân, răspunse sclavul. Dar dacă ai cădea în mâinile dușmanului, ai fi și tu ardu și te-ar însemna negreșit cu fierul roșu!

— Eu nu vreau să mă bat cu dușmanul, făcu copilul repede, adăugând apoi cu o înseninare: Eu vreau să fac semne pe tăblițe de lut!

Ululai se înfurie și, uitându-se împrejur, îl zgâlțâi de urechi zdravăn. Gungunum nu cuteză a plânge, dar, cu ochii năpădiți de lacrimi, se depărtă și nici nu se opri până sub poarta păzită de câinele cel rău, veșnic legat în lanț. Acolo îl găsi Pidur Libur care tocmai sosea acasă. Întâi se spăimântă: dacă l-ar fi mușcat câinele? Pe urmă strigă pe Ululai:

— Câine ticălos, cum ai lăsat copilul în primejdie? Îl bătu cumplit, umplându-l de sânge. Nemulțumit cu atâta, vru să-i taie brațele amândouă din coate, pedeapsa cuvenită slugii necredincioase. Numai rugămințile soției sale Nim-Utumu îl înduplecară să-l ierte.

Sclavul, ca să se răzbune, pârî a doua zi pe Gungunum că îi bate mereu capul să-i facă tăblițe de lut. Asirianul era sigur că Pidur Libur va stâlci în bătaie pe copilul care-l face de râs umblând să învețe a zgâria semne în lut, în loc să se gătească a mânui bine armele. Rămase însă uluit când marele nubanda, mâna dreaptă a regelui, râse de bucurie și-i porunci să împlinească pe dată dorința lui Gungunum. Ululai făcu o tăbliță care semăna mai degrabă cu o cărămidă, și un stil ca un băț de împuns bivolii când se tăvălesc în nămol. Copilul se juca acuma toată ziua cu bățul și cărămida, spre marea mulțumire a lui Pidur Libur care, văzându-i străduințele, îi aduse

într-o seară câteva tăblițe și un stil de la însuși marele scriitor al regelui. Ba într-o zi, mai zăbovind pe-acasă, arătă lui Gungunum cum se ține stilul între degete și cum se apasă cu vârful în lutul moale pentru a dobândi semne frumoase ca urmele de cuie culcate.

Gungunum, sârguitor, ruga de-acuma mereu pe tatăl său să-l mai învețe. Pidur Libur însă nu voia să-l pună la muncă grea. Mai are vreme. Deocamdată era mulțumit că Gungunum iubește meseria scrisului. Astfel avea încredere că își va putea arăta recunoștința față de ocrotitorul zeu Nabu. Căci Pidur Libur din simplu dupșaru a ajuns întâiul sfetnic al regelui Samsu-Iluna. Pe vremea înțeleptului Hammurabi a învățat dânsul în școala cea mare de la Borsippa, în templul Ezida al zeului Nabu, născocitorul scrisului și oblăduitorul scriitorilor. Fiind silitor și deschis la minte, a învățat în trei ani cât alții nu sunt în stare a cuprinde nici în zece ani sau mai mulți. Marele preot al zeului, mai mare peste toți învățătorii din Borsippa, îl iubea din toată inima și, când i-a cerut Hammurabi un dupșaru isteț, i-a trimis îndată pe tânărul Pidur Libur. Așa s-a făcut scriitor al regelui, cu locuința la palatul cel măreț din Babilu, cunoscând pe Samsu-Iluna și împrietenindu-se cu el, încât, în ziua când s-a stins Hammurabi și s-a suit pe tron Samsu-Iluna, Pidur Libur a fost ales mare nubanda în grija căruia cade toată averea regelui, toate moșiile sale și toată țara în vreme de pace, iar în război fiind căpetenia oastei alături de marele stăpân.

De-abia în toamna când sosi la Babilu uriașul bloc de granit din muntele Amurru spre a se ridica un monument nemaipomenit marelui Marduk, zeul-zeilor care a purtat regelui Samsu-Iluna numai noroc în războaie, în vremea când Gungunum împlini treisprezece ani, Pidur Libur zise, într-o dimineață, către femeia sa Nim-Utumu:

— La vară, după sărbătoarea Akiti, voi pune pe Gungunum în grija ocrotitorului Nabu, la Borsippa, să învețe sfintele semne…

Nim-Utumu îi căzu în genunchi, să n-o despartă de lumina ochilor ei. Pidur Libur se supără și o lovi cu piciorul. Femeia țipă, se prefăcu că leșină, apoi toată ziua se plânse sclavelor că Pidur Libur are de gând să înstrăineze copilul. Fiindcă bărbatul nu mai aduse deloc vorba despre planul său, Nim-Utumu se liniști. Își închipuia că bocetele și lacrimile ei l-au convins. Avea și ea planuri pentru viitorul lui Gungunum: să-l însoare cu o fată de neam mare, poate chiar cu vreuna din Casa Femeilor regale, și să-l vadă apoi ișakku peste vreun oraș mare.

2

Sosi întâia dimineață a lunii Nisanu, când începea sărbătoarea Akiti, care ținea unsprezece zile neîntrerupte. Orașul Babilu, cu terase și temple fără număr, cu palate și grădini fără pereche, cu mii de ulițe șerpuind printre căsuțe sărace de trestie și lut, înconjurat cu ziduri înalte de cărămidă arsă, late cât să meargă pe ele, alături, două care trase de câte trei măgari, apărat de șanțul adânc, de trei ori mai larg ca zidul și veșnic plin cu apă curgătoare din Buranun — trebuia să adăpostească acuma lume multă din toate cele patru regiuni ale țării. Zeii din diferitele orașe, întovărășiți de sumedenie de preoți și credincioși, veneau să se închine marelui Marduk, care avea să hotărască destinele pentru un an întreg. Fiindcă zeii erau mai mulți de câte temple se aflau în orașul colosal, cei mai săraci și mai puțin temuți fură nevoiți să se mulțumească cu niște corturi ridicate înadins pentru ei în grădini.

Cum în prima zi regele Samsu-Iluna, însoțit de Pidur Libur și alți mari sfetnici, plecă la Borsippa de unde aveau să se întoarcă împreună cu zeul Nabu, Gungunum voia să vadă și să înțeleagă bine toate ceremoniile sfintei sărbători Akiti.

Umblă până seara, cu nedespărțitul Ululai, să cunoască pe zeii străini.

A doua zi ulițele orașului gemeau de lume. Gungunum știa că încă n-are de văzut nimic deosebit. Marele preot urigallu s-a scăldat, înainte de răsăritul soarelui, în apă de râu, s-a îmbrăcat în veșmânt alb de in, a intrat în sanctuarul lui Marduk și a spus acolo o rugăciune tainică. Cel puțin așa îi povestise odinioară un slujitor al templului, căci despre lucrurile acestea tatăl său n-a vrut să-i vorbească niciodată, zicând că are vreme să le învețe mai târziu, când le va și pricepe rostul.

De altfel nici ziua a treia nu aducea nimic pentru cei necuprinză tori ai tainelor. Doar seara, trei ceasuri după ce apune soarele, se spunea că un argintar, un lemnar și un țesător au să meargă la templu, să facă acolo două statuete, una din lemn de cedru și alta din lemn de tamarin, pentru întâmpinarea zeului de la Borsippa. Gungunum dorea să-i vadă intrând pe poarta cea mare de la Esagil. I se părea că, văzând pe lucrători, va înțelege ceva neînțeles. Ieși mai târziu de-acasă, cu Ululai. Până la sfârșitul soarelui, se gândea să privească puțin pregătirile ce se făceau pe malurile canalului Arahtu, ce venea de la Borsippa, pentru primirea bărcii divine. Ululai însă îl duse spre templul Emah, în grădina minunată a zeiței Iștar, unde mii de

curtezane sacre se îmbiau trecătorilor, căci de dragul lor a păstrat Iștar pe bărbat și l-a dăruit lor. Cărările albe erau bătătorite de sute de bărbați de toate vârstele, toți dornici de plăceri pătimașe și gratuite, cum numai în vremea sărbătorii Akiti se găseau în grădina zeiței. Pe pajiștea tunsă, la poalele copacilor, sub tufele de flori, pretutindeni femeile voluptăților, care goale de tot, care umbrite de văluri diafane menite să le facă mai ispititoare, se lăfăiau în așteptarea poftitorilor, unele lungite cu fața în sus, altele ghemuite și repetând felurite semne obscene, fiindcă prin grai nu le era îngăduit să oprească pe nimeni.

Ululai plescăia din limbă când vedea câte o kizretu mai grăsună și cu sânii mari. Avea el acuma acasă o femeie pe care i-o cumpărase mai de mult Pidur Libur și care îi născuse vreo patru copii. Îi era scârbă de ea și de trupul ei istovit de muncă. Îi trebuiau femei meștere în dragoste. Soarele încă nu apusese, dar în grădina iubirii coborâseră umbre ademenitoare.

Gungunum privea uluit corpurile curtezanelor sacre, se roșea și simțea valurile de sânge care îi strângeau inima.

— Haidem, Ululai, la Esagil! Iată, sfințește soarele și ajungem prea târziu! zise apoi deodată, cuprins parcă de o teamă.

— Mai stai, stăpâne! îl rugă sclavul. Avem vreme destulă.

Nu putem pleca de aici așa…

Gungunum nu văzu fața lui Ululai, dar înțelese și se roși mai tare. Totuși stăruința îi plăcea. Inima îi bătea ca niciodată.

Ici-colo, din tufișuri, se auzeau oftări și gemete de plăcere.

Ululai zăbovea, voia să se uite mai bine și se strâmba de râs.

Apoi, la o cotitură, chiar la marginea cărării, dădură peste o pereche încopciată, nepăsătoare de oamenii care treceau și care, nici ei, n-o luau în seamă, ca și când ar fi fost mânați înainte de gânduri grele.

— Uite! șopti Ululai apucându-l de mână și încercând să-l oprească.

Gungunum își smulse mâna și trecu mai departe. Îi tremurau genunchii.

Sub un salcâm cu crengile atârnate până la pământ, ca o perdea străvezie, Ululai zări două harimate. Bâlbâi răgușit:

— Aici!

Gungunum îl urmă aproape în neștire. Rămurelele îl mângâ iară pe obraji întocmai ca niște degete dojenitoare. Amândouă femeile erau goale; mama și fata, slujitoarele zeiței Iștar.

Mama grasă, cu pântecele și șoldurile ca pernele, își ținea în mâini sânii mari și vorbea foarte încet cu fata mlădioasă, fragedă, cu coapse de băiat, cu

pieptul de-abia rotunjit, învăluită în păru-i lung bălai, ca într-o blană de pui de leu.

Văzându-i că se apropie de ele, cea grasă se lăsă îndată pe spate, râzând către fată și îngânând batjocoritor:

— Pomana de Akiti…

Ululai se aruncă asupra ei ca un tigru flămând. Cea tânără sărise în picioare. Avea un surâs speriat pe față. Gungunum o privea rușinat, mai ales că sclavul gâfâia alături și se zvârcolea.

Fata își reveni, zâmbi, îl luă de mână și-i șopti:

— Culcușul meu e dincolo. Aici e locul mamei. De cealaltă parte a tulpinei era întins pe pajiște un covoraș pestriț. Fata se așeză, trăgând jos și pe Gungunum care tremura și-și simțea fruntea brobonată de sudori. Fiindcă stătea fără măcar să o privească, fata îi înțelese sfiala, avu o lucire de mândrie în ochi și zise fierbinte:

— Copile, eu am să te fac bărbat! îi smulse cingătoarea de la brâu, îl sărută pe buze, îi cuprinse gâtul cu brațele ei moi și se întinse pe covor încolăcindu-l cu picioarele. Sângele clocotea în vinele lui Gungunum, parcă s-ar fi aprins.

Când ieșiră din grădina templului Emah, era întuneric de-a binelea. Secera lunii albea pe cerul negru, ciuruit de stele.

Pe ulițe oamenii se îmbulzeau ca ziua. Pașii desculți tipăiau înfundat ca niște șoapte înfricoșate. Gungunum era atât de rușinat, parcă ar fi săvârșit o murdărie. Ululai fluiera mulțumit, uitând chiar de duhurile care-l pândeau. Mergea drept spre casă, fără să-și mai aducă aminte că fusese vorba să se ducă la Esagil, să vadă pe cei trei lucrători. Aproape de casă, Ululai zise deodată, cu un râs gros:

— Acum ești și tu bărbat, stăpâne!

Gungunum nu răspunse. Nici nu îndrăzni să se uite în ochii mamei sale în seara aceea. Se culcă și toată noaptea se visă numai în grădina iubirii, printre trupuri de femei și suspine de voluptate.

3

A doua zi, Gungunum porni de acasă mai devreme. Ululai îi zâmbea cu înțeles, aducându-i aminte astfel grădina zeiței Iștar.

Gungunum se mai roși puțin, dar amintirea i se stinse repede.

Erau multe de văzut azi. Curiozitatea îl copleșea. De altfel tot orașul ieșise pe ulițe. Oamenii se îmbulzeau împrejurul templelor în care, două ceasuri după răsăritul soarelui, începeau purificările cele mari.

Gungunum se duse la Esagil să vadă ieșirea marelui urigallu din sanctuarul nebiruitului zeu Marduk. Se credea că aceasta poartă mult noroc. Era o lume ca nisipul mării în curtea cea mare, pătrată, mai cu seamă străini veniți de departe și care încă n-avuseseră parte să se bucure de contemplarea ceremoniei.

Gungunum se înghesui și ajunse chiar în față. Tocmai atunci începea curățirea. Un preot kalu, îmbrăcat în alb, având pe umăr un ștergar și în mână o cădelniță în care ardeau miresme, stropea pereții cu apă sfântă luată din Buranun și Idigna, ce o purta în urma lui, într-un vas de argint, alt preot, mai tânăr, în vreme ce un al treilea bătea cu pumnul în toba de aramă balaggu. Toți trei cântau rugăciuni, cu glasuri aspre, spăimântătoare, iar bătrânul kalu, trecând pe lângă uși, se închina deosebit și freca țâțânile cu ștergarul alb de in. Isprăvind, plecară pe poarta cea sfântă, afară, cântând și bătând mai zdravăn în toba balaggu, spre lăcașul zeului Nabu, cel înțelept. Gungunum cu Ululai îi urmară singuri, căci încolo toată lumea rămase să aștepte ivirea norocoasă a marelui urigallu din sanctuarul zeului zeilor.

— Noi am văzut pe urigallu și anul trecut, zise Gungunum ca o scuză către sclavul care mormăia nemulțumit. E mai frumos acolo.

Ululai nu răspunse. El nu pricepea de ce n-au stat acolo unde surâde norocul. Nici Gungunum nu-și dădea seama.

Îl rodea o nerăbdare parc-ar fi fost în preajma unei întâmplă ri inevitabile. Nu-și găsea locul. Căuta ceva și nici nu bănuia ce.

În curtea templului, lângă altarul micilor jertfe, aștepta o oaie albă, păzită de un preot așipu cu sabia la umăr, iar pe altar un vas cu ulei de cedru. În clipa când se iviră în poartă preoții lui Marduk, cel cu sabia reteză dintr-o singură lovitură capul victimei și apoi începu să bată furios într-un balaggu până ce se scurse tot sângele. Atunci bătrânul kalu luă vasul cu ulei, celălalt puse capul de oaie pe altar și ridică în brațe cadavrul cald încă. Moșneagul porni să ungă cu ulei porțile templului și mai vârtos ușa sanctuarului, în vreme ce tovarășul său ștergea pereții cu trupul oii. Iar ceilalți răcneau rugăciunile cuvenite. În sfârșit adunară rămășițele jertfei și plecară zgomotos până afară din oraș, să le arunce în Buranun.

Gungunum făcu întâi câțiva pași, să-i însoțească. Își luă seama. Se uita însă mereu împrejur, umbla de ici-colo prin mulțimea de oameni, parcă ar fi

avut să se întâlnească negreșit cu cineva. Peste vreun ceas veni o ceată de preoți, aducând din visterie cerul de aur cu care trebuia să îmbrace întreg templul înțeleptului Nabu, de sus până jos. Ceremonia ținu mult. Grupuri de kale, unii din lire halhallatu, alții din timpine lilissu, făceau un zgomot asurzitor din care țâșneau, ca niște plângeri sugrumate, cuvintele rugăciunilor cântate de glasuri înfricoșate.

Înainte de-a se sfârși înveșmântarea templului, Gungunum făcu semn lui Ululai și se strecurară afară. Era aproape de amiază și tocmai la amiază avea să sosească barca de aur de la Borsippa, cu zeul Nabu și cu regele Samsu-Iluna. Deabia mai apucă să mănânce ceva. Maică-sa, Nim-Utumu, îl zorea; îi era frică să nu întârzie.

Amândouă țărmurile zidite ale canalului Arahtu gemeau de oameni. La debarcader se afla masa de aur pe care adineaori s-au slujit jertfe de miere marelui Marduk și pe care acuma se vor dărui altele celui mai înțelept dintre zei. Toți marii preoți, în frunte cu marele urigallu, înconjurați de fruntașii țării și sfătuitorii regelui, așteptau pe terasa debarcaderului. Oile albe, ce urmau să fie sacrificate, behăiau speriate, puțin mai la o parte. Pe treptele de piatră, sub un umbrar improvizat din frunze de palmier, femeile celor mari, în podoabe sclipitoare, vorbeau tare despre lucruri de nimic, îngrijorate să nu li se strice frumusețea din pricina zăpușelii. Aici, în rândul întâi, era și Nim-Utumu cu Gungunum.

Deodată, dinspre Borsippa, pe țărmurile canalului, se apropie o bucurie sălbatică în valuri tot mai puternice. Un clocot de mii de glasuri umplu văzduhul moleșit de căldură.

Mii de brațe goale se frământau peste capetele mulțimii cuprinsă de însuflețire. Barca divină, îmbrăcată în aur, se ivea în zare. Gungunum se uita, mișcat și uluit, ca într-o așteptare dureroasă. Căutând din ochi, în depărtare, barca zeului, întâlni, numai la câțiva pași, pe treptele femeilor, o fetiță de vreo doisprezece ani. Privea și ea, ca toată lumea, spre locul de unde sosea zeul cu regele. Se ținea de brațul unei femei mai bătrâne, desigur maică-sa. După haina albastră ca cerul, subțire și străbătută cu figuri de fir, prinsă în jurul gâtului cu un lănțișor de aur, după părul lung ce-i atârna pe spate, strâns doar la ceafă cu o panglică albastră care-i înfășura și fruntea, după brățările simple de aur ce-i împodobeau brațele goale din sus de coate, Gungunum știa că era o fecioară zârmașitu.

Numai fața nu i-o vedea și totuși nu mai putea să-și ia ochii de la ea.

Apoi, tocmai când barca divină ajungea la debarcader, fecioara întoarse capul, parcă ar fi simțit privirea arzătoare.

Gungunum se cutremură până în rădăcinile sufletului. Întâlni niște ochi albaștri peste care genele lungi negre aruncau umbre, dându-le o întunecime viorie. În lumina lor erau moliciune și o văpaie ciudată. Când i se încrucișă privirea cu a lui Gungunum, parcă toată înfățișarea fecioarei se schimbă. Pe buzele subțiri încremeni surâsul ștrengăresc, iar ochii i se umplură de o duioșie în care licărea și speranța, și chemarea, și o iubire tulburătoare.

De-aci înainte Gungunum nici nu mai voia să știe de ceremonia pe care o aștepta, în fiece an, cu neastâmpăr.

Barca se oprise, cântecul preoților și zgomotul tuturor instrumentelor acopereau chiotele de entuziasm ale mulțimii. El privea în ochii fecioarei necunoscute, sorbindu-le lumina cu o dorință atotstăpânitoare. De-abia când coborî regele pe țărm, urmat de Pidur Libur, Gungunum socoti c-ar fi mai bine să meargă la tatăl său, de unde s-ar putea uita mai liniștit numai la ea. În vreme ce fură jertfite cele nouăsprezece oi și pe urmă, până ce zeul Nabu fu așezat pe carul tras de marii preoți îmbrăcați în albastru, Gungunum văzu pe tatăl său vorbind cu un bătrân care mai apoi se duse drept la fecioara necunoscută și o alintă ca pe un copil.

— Cine e bătrânul cu care vorbeai adineaori? întrebă repede Gungunum.

— E Ahnuri, fiul lui Șamaiatu, vechi ișakku din Eridu, un oraș care e departe tare, tocmai lângă mare, răspunse Pidur Libur, mângâindu-l, luându-l de mână și apoi amestecându-se în vorbă cu alți bărbați.

Cortegiul se urni. Preoți cântăreți mergeau în frunte, apoi venea carul zeului, apoi regele Samsu-Iluna pe jos și, după el, îndată Pidur Libur cu Gungunum de mână, apoi încet-încet mai-marii orașului și toată lumea, până la templul lui Nabu, unde zeul fu închis cu mare pompă în sanctuar. De-acolo, precedat de marele urigallu, regele plecă spre Esagil. Gungunum era amărât, pierduse pe fecioara cu ochii albaștri și nici măcar n-avea nădejde s-o mai întâlnească, fiindcă femeile nu puteau lua parte, nici ca privitoare, la ceremonia din templul lui Marduk.

La poarta cea mare toată lumea se opri. Chiar Pidur Libur rămase lângă stâlpul colțuros de-afară. Regele singur, îmbrăcat cu toate podoabele domnești, pătrunse în curtea templului și stătu acolo, umil, așteptând în bătaia soarelui arzător. Peste câtva timp marele urigallu ieși din sanctuar, despuie pe Samsu-Iluna de sceptrul greu, de mantia scumpă, de cercul

înfățișând mărirea, de arma șaruru, de mitra regală, și le duse de le așeză pe toate pe un scaun în fața marelui Marduk. Apoi se întoarse la rege, îi trase o palmă peste obraz, îl călăuzi înaintea zeului, acolo îl mai trase de urechi și-l puse în genunchi să se spovedească. Pe când Samsu-Iluna era la picioarele zeului zeilor, Gungunum descoperi sub poartă, mai departe, pe Ahnuri din Eridu. Se umplu de bucurie și începu să se frământe cum s-ar putea apropia de dânsul să-l întrebe despre fecioara fermecătoare.

Regele apăru iar în curte cu marele urigallu care-i aducea insignele domniei. Pidur Libur, ca mare nubanda, îi ajută să se împodobească iarăși. Urmă o clipă de tăcere adâncă. O îngrijorare cumplită stăpânea toate sufletele. Samsu-Iluna însuși parcă era cuprins de spaimă. Marele urigallu, în tăcerea dureroasă, se apropia încet, cu pași întinși, cu privirea înflăcărată. Se auzeau limpede lipăirile picioarelor desculțe pe pardoseala curții. Se opri în fața regelui și apoi, brusc, îi trăsni o palmă zdravănă peste obrazul drept, încât răsună curtea. Ochii regelui fură năpădiți de lacrimi. Pidur Libur se aruncă la picioarele lui, strigând fericit:

— Au curs lacrimi!

Parcă s-ar fi ridicat o povară de pe toate inimile. Lumea izbucni în urlete de bucurie. Mulți se târau să sărute haina regelui. El însuși râdea mândru, ștergându-și lacrimile cu dosul palmei. Minunea se împlinise: dacă au curs lacrimi, înseamnă că anul va fi cu belșug și războaiele vor fi biruitoare.

Gungunum, profitând de emoția generală, se furișă lângă bătrânul Ahnuri și, apucându-l de ciucurii hainei, îl întrebă:

— Ișakku, spune-mi cum se numește fata ta? Bătrânul îl măsură o clipă mirat și, recunoscându-l, răspunse:

— Tu ești feciorul lui Pidur Libur?… Aha… Pe fata mea?…

Îți place?… O cheamă Hamma!

Gungunum se făcu roșu ca sângele proaspăt, nu mai îndrăzni să întrebe altceva, ci alergă la tatăl său care se apropia de ieșire, în urma regelui. Ahnuri clătină din cap, se gândi că n-ar fi rău dacă feciorul marelui nubanda ar lua de soție pe Hamma, și râse mulțumit.

Seara, după asfințitul soarelui, Gungunum merse iar cu tatăl său la Esagil, unde urma o ceremonie nouă. Lui însă puțin îi mai păsa de toate ceremoniile. Se gândea mereu la Hamma și voia să mai intre în vorbă cu Ahnuri, să-l mai întrebe despre ea. Era sigur că acuma are să-l întâlnească. Marele urigallu legase, cu viță de palmier, într-un snop, patruzeci de trestii.

Snopul fu așezat solemn într-un șanț anume săpat în mijlocul curții, și apoi stropit din belșug cu miere, lapte și ulei.

Un taur alb fu adus pentru jertfă. Regele Samsu-Iluna îi împlântă, cu mâna lui, un cuțit drept în inimă. Pe urmă un preot kalu veni cu o trestie aprinsă, o dădu regelui, iar regele, cu mâna lui, dădu foc snopului. Alți preoți se repeziră îndată cu torțe și le aprinseră la focul snopului sacru. Curtea se umplu de lumini roșiatice și de umbre mari ce jucau pe pereți dimprejur. Gungunum alerga acuma de ici-colo să dibuiască pe Ahnuri din Eridu. Nu-l găsi. Întorcându-se acasă, târziu, întrebă pe tatăl său de ce n-a venit la serbarea aceasta guvernatorul orașului Eridu.

— A trebuit să plece în orașul său, îndată după spovedania regelui, zise Pidur Libur îngrijorat, parcă întrebarea i-ar fi răscolit o rană ascunsă. Trei soli, unul după altul, au venit cu vești negre de la miazăzi. Iluma-Ilum, regele Țării de la Mare, se mișcă și amenință cu foc și sânge granița noastră. De aceea stăpânul Samsu-Iluna a poruncit să meargă acasă îndată Ahnuri și să pregătească apărarea hotarului.

Toate nădejdile lui Gungunum se sfărâmară. Plânse, în noaptea aceea, cu fața înfundată în culcuș, să nu i se audă suspinele. Adormi sperând s-o mai vadă barem în vis. În zadar.

A doua zi se deșteptă abătut parcă și-ar fi pierdut rostul vieții.

În loc să se ducă la serbările sfinte, care continuau, ascultă pe Ululai și merse la Emah în grădina iubirii. Trupurile de femei îl scârbiră însă. Dorea numai pe Hamma. În ziua a șaptea, Pidur Libur îl luă să vadă îmbrăcarea lui Marduk în hainele de aur. Gungunum se plictisi cumplit chiar și ziua următoare, când îi fu hărăzit să privească de aproape cum dă mâna Samsu-Iluna cu Marduk spre a-l conduce la Akiti. Nimica nu-l mai mulțumea. Îndată după sărbătorile Akiti, Pidur Libur porunci lui Gungunum să se pregătească să meargă la Borsippa, la școala de scriitori. Nim-Utumu se îngrozi mai tare ca odinioară. Bărbatul însă o liniști repede: se va muta și ea, cu Gungunum, la Borsippa. Avea el acolo, chiar lângă Ezida lui Nabu, o casă cumpărată, de câțiva ani, cu două mâne și zece sicle de argint, pe care o păstra numai pentru solemnități religioase, să aibă unde să se odihnească. În casa aceea vor sta până ce Gungunum va isprăvi învățătura în școala cea mare a vestitului magician Gimilu.

Pregătirile ținură aproape două luni. În sfârșit se hotărî ziua plecării. Pidur Libur se retrase într-o odaie cu Gungunum. Era foarte înnourat.

— Ești bărbat, Gungunum, și trebuie să știi toate! îi zise.

Află dar că Iluma-Ilum, regele Țării de la Mare, a năvălit cu oaste mare și a luat cetatea noastră Eridu, a măcelărit oamenii, a pângărit templele. Bătrânul ișakku Ahnuri a fost ucis în grele chinuri…

— Dar Hamma? întrebă brusc Gungunum, tremurând de spaimă.

— Care Hamma? se miră Pidur Libur, neînțelegând despre cine vorbește.

— Fata lui Ahnuri, îngână tânărul, rușinat, stăpânindu-și inima.

— Nu știu, făcu tatăl, puțin supărat că Gungunum întreabă asemenea mărunțișuri. Cine se gândește la o muiere, când se prăpădesc atâți bărbați? O fi omorât-o sau o fi luat-o sclavă vreun ostaș dușman. Acum însă noi trebuie să răzbunăm cutezanța câinelui de la Mare. Înțeleptul oracol paazu a prorocit chiar azi biruințe stăpânului nostru Samsu-Iluna. Deci războiul poate începe. Zeii noștri ne vor sprijini. Marele Marduk e cu noi, iar Șamaș ne va îngădui să spălăm în sânge batjocura vrăjmașului. Eu voi pleca în curând cu oastea, tu însă apucă-te cu suflet de învățătură. Dacă ar fi să mor și să mă scufund în țara de unde nimeni nu se mai întoarce, tu să rămâi la învățătură și apoi să slujești pe regele nostru cu cinste și bărbăție!

Gungunum asculta cu ochii mari și nu înțelegea nimic. În mintea lui pusese stăpânire singur gândul că Hamma s-a prăpădit. I se părea că s-a prăbușit toată lumea.

4

În Borsippa fu urmărit multă vreme de amintirea fecioarei fermecătoare. Simțea mereu c-a cunoscut-o de când lumea, că a trăit cu ea în același adăpost, că soarta lui se leagă de soarta ei. Dacă s-a pierdut ea, de ce mai trăiește el? se întreba deseori și totdeauna îi tresărea inima.

Încetul cu încetul viața de toate zilele îl cuprinse în mrejele ei, făcându-l să mai uite pe Hamma. Învățătura îl obosea, mai ales la început, când a trebuit să frământe lut, să facă tăblițe și stiluri de trestie pentru cei înaintați în cunoștințe. Era o muncă de sclav care îl amărea. Apoi învățătorii, preoți bătrâni și supărăcioși, nu sufereau nici o lenevire și pedepseau cu bătăi orice abatere. Dacă nu i-ar fi fost frică de mânia lui Pidur Libur, s-ar fi lăsat de meserie în prima lună, mai ales că maică-sa îl încuraja în disprețuirea învățăturii.

După trei luni însă, când trecu la semnele vorbirii, dragostea de lumină îi reveni și se schimbă repede în adevărată patimă. Într-un singur an a

învățat toate slovele și semnele simple, precum și diferitele lor feluri de-a fi citite. În anul al doilea își însuși grupurile de semne, formulele obișnuite și legile împreunării cuvintelor, iar în al treilea formulele vechi și rare, apoi toate socotelile. Între timp mai fu inițiat și în unele taine religioase, învățând zeci de litanii pentru sacrificii la felurite ocazii, ba chiar și descântece pentru bolile mai ușoare și ceva din știința prezicerii.

Fiind ager la minte, fu îndrăgit de toți învățătorii. După al patrulea an însuși marele machu al școalei spuse lui Pidur Libur că Gungunum n-are ce să mai învețe aici, iar când regina Barnamtara, femeia lui Samsu-Iluna, avu nevoie de un dupșaru mai iscusit, Gungunum fu ales și trimis fără șovăire.

În Casa Femeii mai erau doi scriitori pentru trebuințele obișnuite. Gungunum avea să orânduiască niște tăblițe vechi pe care regele Samsu-Iluna le adunase ca pradă de prin orașele sumeriene subjugate și le dăruise doamnei Barnamtara.

Când văzu Gungunum odăi întregi pline de coșuri cu tăblițe, îl îngrozi gândul că va trebui să citească toată biblioteca aceasta. Se apucă totuși de lucru. Puse deoparte întâi tăblițele cu cântece rituale, fără să le mai cerceteze, fiindcă la Borsippa mai ales cu ele fusese hrănit. Le cunoștea dintr-o aruncătură de ochi. În câteva zile le înșiră pe sfori, le pecetlui cu etichete de lut în formă de măsline găurite pe care însemna cuprinsul coșului. Zăbovi mai îndelung la tăblițele cu diferite formule magice și îndeosebi la cele tălmăcitoare de visuri. Ziua aproape nici nu se mai gândea, demult, la Hamma; noaptea însă îi apărea mereu în toate visurile, îl chema, îl dojenea. Întrebase el și la Borsippa pe un șailu, dar lămuririle nu-l mulțumiră. Încerca acuma să găsească în tăblițele de lut cheia tălmăcirii adevărate. După multe zile pierdute, renunță. Erau numai formule generale, goale de înțeles.

Apoi dădu peste niște coșuri cu tăblițe care păstrau povestirile despre luptele dintre zei, despre facerea lumii și a oamenilor, despre potopul cel mare, despre coborârea zeiței Iștar în arallu, despre vitejiile lui Gilgameș… Povestirile acestea îi mângâiau inima. Citindu-le, parcă se ridică într-o lume nouă unde toate tainele se dezleagă. Din nenorocire, tocmai coșurile cu tăblițe interesante aveau lipsuri mari. Unele tăblițe erau sparte, din altele rămăseseră doar cioburi, iar multe nici nu se găseau. Așa povestirile ieșeau trunchiate chiar în părțile mai ispititoare. Datoria lui era să le întregească, fiindcă regina Barnamtara, deși nu știa să citească, de altfel ca și Samsu-Iluna, ținea negreșit să aibă o bibliotecă asemenea celei pe care o avea

marea școală de scriitori de la Sippar. În vreme ce Gungunum trăia în lumea legendelor, maică-sa Nim-Utumu stăruia să-l însoare. Pidur Libur găsea înțelepte gândurile femeii, mai ales că el era acuma veșnic la război și nu se știa ce soartă i-au hărăzit Marduk și Inurta, viață sau moarte.

De ani de zile Iluma-Ilum, regele Țării de la Mare, nu se astâmpăra. Se năpustea din țara lui mlăștinoasă asupra orașelor sumeriene, le jefuia, necinstea templele, omora oamenii.

Samsu-Iluna alerga cu oastea să-l lovească, dar Iluma-Ilum nu-l aștepta, iar când primea lupta, biruia, căci își spălase armele în apele mării și un kalamachu i-a proorocit izbânzi fără număr. Samsu-Iluna a făcut mare jurământ în fața lui Marduk că nu se va odihni până ce nu va jupui de viu cu mâna lui pe Iluma-Ilum, dar deocamdată dușmanul cuprinsese orașele Eridu, Ur, Kutalla, Uruk, din care n-a mai putut fi alungat.

Războiul, firește, urmează mai crâncen, dar sfârșitul cine să-l ghicească? De câte ori n-a văzut Pidur Libur moartea cu ochii? Într-o zi fără noroc poate să-i rămâie oasele pe câmpuri. Barem să știe pe Gungunum așezat, înainte de a pleca iar la război.

Numai în privința viitoarei nurori nu se puteau înțelege. Pidur Libur ochise pe Babilitum, fata lui Bel-Ilâni, pe când Nim-Utumu ținea morțiș la Nubta, fata văduvei Gaga, frumoasă, bogată și de neam mare. În cele din urmă lăsară să hotărască Gungunum. Auzind propunerea părinților, Gungunum se zăpăci. Nici nu se gândise până acuma la însurătoare. Le ceru voie să cumpănească, să caute a le cunoaște. Îi apăru în inimă chipul fecioarei Hamma, ca o mustrare. În aceeași noapte apoi o văzu mai bine în vis: îi poruncea hotărât să n-o părăsească, să aibă răbdare. În visuri el credea mai mult chiar decât în puterea zeilor, socotind că visurile sunt porunci divine misterioase pe care mintea omenească slabă nu le poate înțelege îndeajuns. Acuma nici tălmăcire nu-i trebuia. Simțea că, sub chipul fecioarei, i s-a arătat însăși zeița Iștar, binefăcătoarea.

Ululai îl însoțea mereu în palatul reginei, îi dădea ajutor mutând de ici-colo coșurile, ștergând de praf tăblițele. Visul lui era să fie măcar o lună stăpân peste Casa Femeilor regale sau mare preot al zeiței Iștar în mijlocul curtezanelor sacre.

A doua zi, mergând la slujbă, Gungunum îi spuse că are de gând să se însoare. Ululai râse:

— Stăpâne, femeia e duhul rău când o aduci cu tăbliță în casă! Ori multe, ori nici una, căci una singură e pacoste!

Gungunum zâmbi, dar nu mai vorbi. Iubirea lui tăinuită îl durea.

Regina Barnamtara, iubitoare a povestirilor din bătrâni, aflând din gura lui Gungunum despre lipsurile bibliotecii, porunci să găsească, oriunde ar fi, tăblițe întregi și să le ia pentru dânsa ori barem să le copieze. Gungunum se sfătui cu ceilalți doi scriitori ai casei reginei. Nu putu afla nimic, ei neînțelegând nici despre ce e vorba. Erau niște bieți slujbași buni numai pentru corespondența obișnuită. Întrebă apoi pe marele dupșaru al regelui, care avea faima unui mare învățat și cunoscător al tainelor magiei. Nu știa nimic. Atunci luă pe rând templele, să descoasă pe scriitorii tainelor. În Emah, în sfârșit, găsi un dupșaru bătrân, anume Lulana, care cunoștea povestirile. Le citise odinioară în biblioteca zeului Enlil, la Nippur, orașul sfânt. Adăugă că acolo s-ar mai afla multe tăblițe necunoscute, vechi din moși-strămoși, pe care nimeni nu le mai slovenește, fiindcă scrisul e foarte încurcat cu semne sfinte neînțelese acuma.

Bucuros de cele auzite, Gungunum se abătu în templul zeiței care, spre deosebire de toate celelalte, era alb pe dinăuntru ca fruntea munților înzăpeziți, având doar pe sus, lângă tavan, un brâu simplu de aur. Se apropie de altar cu mierea și uleiul ce le cumpărase de la diaconii negustori, să facă o jertfă de mulțumire. În vreme ce, cu fața la pământ, murmura obișnuitele cuvinte sfinte, simți deodată un glas limpede în inimă: „Du-te cu oastea să găsești pe Hamma!“ Se sculă plin de mirare. Primprejur nu mai era nimeni.

Însăși zeița Iștar, ocrotitoarea iubirii, i-a suflat dar porunca de plecare, fiindcă unirea lor e dorită de sfatul zeilor puternici.

Șovăirea dispăru din sufletul lui Gungunum. În aceeași seară dădu de știre tatălui său că zeița Iștar i-a poruncit să plece la război. Pidur Libur, războinic pătimaș, tresări de mândrie auzind rugămintea lui. Îi plăcea că Gungunum, ca și dânsul odinioară, râvnește gloria luptei cu dușmanul, cea mai frumoasă pentru un adevărat bărbat. Nim-Utumu însă se împotrivi din răsputeri și se boci amarnic că odorul ei se va prăpădi.

A doua zi Gungunum se duse întâi la regina Barnamtara și îi spuse ce a auzit de la bătrânul dupșaru Lulana. Pe urmă se înfățișă cu tatăl său înaintea regelui, îi sărutară împreună picioarele și Pidur Libur îl rugă să îngăduie odraslei sale să lupte împotriva vrăjmașului. Samsu-Iluna privi lung pe Gungunum, parcă l-ar fi cântărit dacă e bun de ostaș, apoi zise:

— Tu să mergi la Nippur, să scrii tăblițele pentru Casa Femeii mele Barnamtara! Așa e dorința ei și porunca mea!

Îi sărutară iar picioarele, fără a mai crâcni.

Regele însă bătu din palme să se aducă o tăbliță de corespondență și puse chiar pe Gungunum să scrie guvernatorului din Nippur: „Porunca regelui Samsu-Iluna către marele ișakku Uș, fiul lui Aplî, din Nippur, orașul sfânt. Eu sunt sănătos. Inima ta fie fericită. În ziua când citești tăblița aceasta a mea, să primești bine pe Gungunum, fiul lui Pidur Libur, scriitorul Casei Femeii, trimisul meu. Îndată să aduni pe toți scriitorii templului Enlil, să-i arate toate tăblițele bătrâne, cele despre viteazul Gilgameș, cele despre facerea lumii, cele despre coborârea zeiței Iștar și toate tăblițele de mare preț ce le aveți, caută-le și arată-le lui Gungunum. Și poruncește scriitorilor să asculte poruncile lui, să scrie ce poruncește el, să nu greșească. Așa să faci!“ Scriind, Gungunum înghițea noduri amare și stilul de trestie îi tremura în mână încât semnele se strâmbau ciudat pe lutul moale. I se părea că își scrie osânda la moarte. Două lacrimi i se rostogoliră pe obraji. Regele Samsu-Iluna le văzu și întrebă:

— De ce plângi?

— De bucurie, stăpâne, îngână Gungunum.

— Atunci du-te cu inima veselă! sfârși regele.

5

Chiar a doua zi, după ce făcu jertfa cuvenită zeului Nabu și zeiței Iștar, Gungunum porni pe Calea Sacră, însoțit de Ululai, care ducea un coș cu haine și merinde. La Buranun îi aștepta, gata de plecare, barca regală cu douăzeci și patru de vâslași, încărcată cu daruri mari pentru templele din Suruppak.

Până la Nippur, pe apă, era cale de cincisprezece leghe akkadiene. Merseră toată ziua, cu pânza înfășurată, căci vântul sufla de la miazăzi. Lopețile vâslașilor băteau neîncetat valurile tulburi ale râului sfânt. Seara poposiră la Dilbat. Dădură jertfe bogate zeului Gibil, cel ce păzește apele curgătoare împreună cu soția sa Nina, fiica lui Ea, de asemenea și zeului Adad, stăpânul văzduhului, implorându-le un vânt prielnic. Jertfele fură primite cu bunăvoință și Adad le trimise dimineața următoare vântul răcoritor care, umflând puternic pânza triunghiulară a bărcii, îi duse până seara la Nippur, încât nici nu mai opriseră la Kiș, cum era obiceiul.

Marele ișakku Uș al orașului sfânt Nippur sărută de șapte ori tăblița cu pecetea de lut a regelui, puse pe scriitorul său să o citească, o sărută iar și porunci îndată să se împlinească întocmai dorința stăpânului Samsu-Iluna.

Pe Gungunum, atât ca trimis al regelui cât și ca vlăstar al marelui nubanda Pidur Libur, îl găzdui chiar în casele sale. Peste trei zile însă veni poruncă nouă de la Samsu-Iluna: oștirea orașului Nippur să se adune degrabă și să pornească împotriva lui Iluma-Ilum.

Gungunum fu îndrumat de marele dupșaru al templului Enlil, mare cunoscător al tuturor tăblițelor. Acesta îi arătă șapte coșuri cu tăblițe vechi pe care erau însemnate cele douăsprezece cântece despre faptele mărețe săvârșite de către viteazul Gilgameș, rege din Uruk, împreună cu tovarășul său Enkidu, chiar și călătoria lui în lumea cealaltă, precum și povestea cu iarba tinereții veșnice. În alte cinci coșuri se găseau tăblițele cu facerea lumii și a oamenilor prin bunătatea și înțelepciunea marelui zeu Enlil care locuiește în orașul sfânt Nippur.

Se apucă de lucru, dar cu inima îndoită. Mai avusese nădejde, venind aci, că va sfârși repede și se va putea întoarce înainte de izbucnirea războiului, încât așa să împlinească și porunca zeiței Iștar, cea scumpă sufletului său. Acuma vedea că și nădejdea aceasta l-a înșelat. De altfel și copierea tăblițelor mergea greu. Trebuia să ceară mereu marelui dupșaru să-i tălmăcească semne și cuvinte bătrâne neînțelese. Erau lucruri scrise cu aproape o mie de ani înainte.

După ce plecă marele ișakku Uș cu oastea, Gungunum se simți cuprins de o tristețe din ce în ce mai apăsătoare. Avea visuri stranii, foarte întortocheate, care-l chinuiau noaptea și pe care le uita de cum deschidea ochii, parcă o ființă nevăzută i le-ar fi șters din minte.

Pe urmă îi pieri pofta de mâncare. Smochinele, rodiile, curmalele îi erau deopotrivă de nesuferite. Peștii cei mai buni, prăjiți în uleiuri fine, mâncarea lui favorită, acuma îl scârbeau.

Căzu la pat. Un așipu, cel mai înțelept, îi făcu toate descântecele și mai ales cele împotriva duhurilor limnuti.

Gungunum gemea și în somn vedea mereu pe Hamma, deseori de mână cu stăpâna Iștar care i-o arăta și-l dojenea că nu i-a ascultat îndemnul să plece la război, chiar peste voia regelui, căci regele însuși nu e decât servitorul ei. În sfârșit mărturisi neobositului așipu ce i-a poruncit odinioară Iștar. Atunci preotul îi recită un descântec deosebit și jertfi o vacă albă zeiței ca să-l ierte. Peste zece zile, după trei luni de bolire, Gungunum se sculă. Era însă ca o umbră.

Ululai, care îl slujea ca un câine, îi spuse într-o zi: prin oraș umblă vestea că regele Țării de la Mare ar fi zdrobit oștirile akkadiene și că regele

Samsu-Iluna de-abia a scăpat prin fugă.

— Poate că totuși zeii m-au ocrotit, se gândi Gungunum.

M-au scăpat de la moarte.

Peste câteva zile un sclav de-al casei reginei aduse o scrisoare pentru Gungunum. Nu era nici în plic de pânză, nici sigilată, ci o tăbliță simplă, scrisă în mare grabă. O citi cu spaimă: „Lui Gungunum, fiul lui Pidur Libur, spune: Așa vorbește Nim-Utumu, femeia marelui nubanda Pidur Libur, către Gungunum, copilul ei. Află că Pidur Libur, tatăl tău care te-a zămislit, în război a pierit. Regele Țării de la Mare cu mâna lui a ucis pe Pidur Libur, în luptă. Sclavul lui a adus vestea. Pleacă degrabă înapoi la Babilu. Trebuie bărbat în casă. Pământurile nu se muncesc bine, sclavii sunt leneși dacă nu e stăpân. Grăbește-te. Nu mai zăbovi.“ Gungunum răspunse, prin același sclav, că se va întoarce negreșit îndată ce va isprăvi lucrul, căci nu poate pleca cu mâna goală să supere pe regina Barnamtara. Făcu apoi cuvenitele jertfe pentru tatăl său din arallu, gândindu-se iarăși:

— Zeii m-au ferit, altfel aș fi acum și eu în locul de unde nimeni nu se mai întoarce.

Deși slăbit, începu să lucreze de zor. Cu ajutorul marelui dupșaru, credea că într-o lună va avea copiate tăblițele trebuincioase.

În oraș însă zvonurile cele mai crâncene se întreceau.

Soseau fugari care aduceau groaza. Șapte mii de ostași akkadieni au pierit în lupta cea mare, împreună cu Pidur Libur, iar alte mii au căzut în prinsoarea dușmanului. Regele Samsu-Iluna a fugit cu rămășițele oștirii pe dincolo de râu și vine spre Babilu, dar că oastea vrăjmașă se apropie pe dincoace de Buranun, dând foc orașelor și măcelărind locuitorii, vrând să taie calea akkadienilor ca să prindă de viu pe Samsu-Iluna.

Peste șapte zile sosi în oraș marele ișakku Uș cu două mii de oșteni prăpădiți, dinspre Isin, de peste râu, să oprească înaintarea lui Iluma-Ilum. Cetățenii fură înarmați grabnic, iar sclavii fură puși să întărească zidurile și porțile cetății ca să poată ținea piept oastei dușmane. Zidurile însă nu erau mai late de șapte coți și nici destul de înalte să înfrunte un asalt puternic.

Apoi uraganul veni. Oștile lui Iluma-Ilum împresurară cetatea din două părți, dădură foc semănăturilor și tuturor caselor de pe câmp. Fiindcă Uș nu deschise îndată porțile și nu alergă, împreună cu fruntașii orașului, să îmbrățișeze picioarele regelui dușman, porni bătălia. În zece zile o poartă fu siluită. Dușmanul răzbi în cetate. Lupta fu mai cumplită pe ulițele strâmte, care se umplură de cadavre. Ostașii ucideau fără cruțare bărbați, femei,

copii. Până seara orașul fu îngenuncheat. Marele ișakku căzu viu în mâinile vrăjmașului.

Iluma-Ilum puse stăpânire pe palatul marelui ișakku Uș. În grădina palatului se ținu ospățul de biruință. Începu seara și nu se isprăvi până în zori. Platani bătrâni aprinși luminau poiana în care regele Țării de la Mare, cu fruntașii oastei sale își întinseră mesele. La dreapta și la stânga regelui ședeau, goale și îngrozite, cele două fete-fecioare ale marelui ișakku Uș. Fete de-ale fruntașilor din Nippur, de asemenea despuiate, slujeau pe biruitorii care beau din vase grele de argint. În fața mesei regale fură aduși, cu mare alai, peste o mie de prizonieri, cu lanțuri de gât, cu coatele strânse pe spinare, cei mai mulți sângerând încă din răni proaspete. Între ei se afla și marele ișakku, încătușat ca și ceilalți, având în locul ochiului stâng o pată de sânge ce se scurgea pe obraz și în barba jumulită, iar în moalele capului altă pată de sânge închegat din care se burzuluiau smocuri de păr încâlcit. Ceva mai târziu un convoi nou de prinși: slujitorii templelor, în cap cu marele preot al zeului Enlil. Gungunum era în mijlocul lor. Templele și odoarele fuseseră cruțate, fiindcă lui Enlil se închina și Iluma-Ilum. Grupul preoților fu rânduit mai departe, să privească și să se umple de spaimă.

Băutorii zvârleau cupele goale în grămada de prizonieri răniți. Cei izbiți horcăiau prelung de durere, spre veselia mesenilor care, din ce în ce mai amețiți de vinurile tari, râdeau cu hohote sfidătoare și-și frecau bărbile negre muiate de bale. De altfel, pentru a spori mulțumirea chefuitorilor, ostașii alergau mereu de ici-colo printre prizonieri, lovindu-i cu bice sau sfârticându-le carnea cu săbii scurte strâmbe ca niște secere.

Înspre miezul nopții, regele Iluma-Ilum șopti ceva unui dregător care stătea necontenit la spatele său, cu brațele încrucișate, așteptând porunci. Dregătorul dispăru o clipă și reveni aducând o canapea akkadiană, așternută cu perne și covoare scumpe, pe care o așeză puțin mai la o parte, mai ferit de lumina torțelor. Atunci Iluma-Ilum se sculă de la masă.

Pe fața-i bărboasă, bronzată, lucea un surâs ciudat. Făcu semn cu degetul unei fete-fecioare de-a marelui ișakku. Fata înțelese și se întinse umilă pe canapea. Iluma-Ilum se repezi asupra ei.

Toată lumea se închină cu respect în fața spectacolului, iar țipetele fecioarei umplură de bucurie toate inimile supuse.

De-abia sculat de lângă fata aproape leșinată, Iluma-Ilum se îndreptă spre marele ișakku Uș, tatăl ei, și cu o apăsare de deget meșteșugită îi smulse din orbită și ochiul drept, aruncândul cu mândrie în obrazul altui

prizonier. Marele ișakku se prăbuși cu un răcnet sfâșietor care stârni nespusă plăcere tuturor fruntașilor de la mese. Regele se așeză iar la petrecere. Apoi, când vinurile îi ațâțară pofta, porunci celeilalte fecioare să se lungească pe canapeaua din umbră. În zori începu uciderea prizonierilor în fața învingătorilor sătui de vinuri, dar însetați mereu de sânge. Marele ișakku fu jupuit de viu, iar pielea lui fu dusă îndată să fie bătută în cuie pe poarta palatului. La fel fură chinuiți încă doisprezece fruntași din Nippur. În sfârșit o ceată de șasezeci de ostași porni să înjunghie pe ceilalți prizonieri. Corpurile fură târâte de sclavi afară din oraș, să slujească de ospăț câinilor pribegi și corbilor, capetele însă fură așezate în grămezi dinaintea mesei regale.

Când răsări soarele, Iluma-Ilum, istovit de plăceri și de beție, se retrase în palat, să se odihnească, poruncind ca grupul de preoți încătușați să fie închis deocamdată în templul zeului Inurta.

A doua zi regele Țării de la Mare se arătă mai milostiv.

Pe cele două fete ale lui Uș le trimise la Eridu, pentru Casa Femeilor sale. Prizonierilor care nu fuseseră omorâți le îngădui să-i sărute picioarele, dăruindu-le viața, dar lăsându-i în lanțuri.

Toți preoții fură scoși din fiare, afară de Gungunum care era babiluian. Fiind dupșaru, i se ceru, pentru răscumpărare, până într-o lună, să plătească cinci mâne de argint; altfel avea să fie ucis împreună cu alți câțiva oameni din Babilu, surprinși în Nippur de către oștirea dușmană.

Gungunum se simțea nespus de fericit că se află încă în viață, chiar așa încătușat. Nădejdea întoarcerii acasă îi stăpânea inima. Era sigur că va fi răscumpărat. Fie regele Samsu-Iluna, fie regina Barnamtara, fie maică-sa Nim-Utumu vor trimite cele cinci mâne de argint, numai să le poată da de știre. Ceru voie să trimită la Babilu pe Ululai, care scăpase din vălmășeală doar cu o bătaie zdravănă. Scrise o tăbliță frumoasă și jalnică chiar regelui Samsu-Iluna: „Stăpânului meu glorios în strălucire, vlăstarul cerului, lumina regilor mândră ca soarele, călăuzitorul domnilor puternici și spăimântători, hrana poporului, masa fruntașilor, eroul neamului, cărui Anu, Enlil, Ea și Marduk i-au dăruit neistovite bogății de milă și dreptate, stăpânului meu spune: Așa vorbește Gungunum, fiul lui Pidur Libur, scriitorul Casei Femeii, pulbere umilă și slujitorul care te iubește. Află, stăpâne luminos, că regele Țării de la Mare m-a prins viu în Nippur. În lanțuri m-a pus regele Țării de la Mare. Dacă aduce sclavul tău Ululai cinci

mâne de argint, viață îți dăruiesc. Dacă nu aduce nimic Ululai, peste o lună să mori ca un câine. Așa zice regele Țării de la Mare.

Trimite, stăpâne, cinci mâne de argint pentru viața mea, căci n-am venit la Nippur de bunăvoie. Mi-ai poruncit tu să viu negreșit. Povestirile bătrâne să le scrii pe tăblițe în Nippur. Așa mi-ai poruncit. Acuma m-a prins regele Țării de la Mare. Să nu se întoarcă Ululai cu mâinile goale. Dacă vine cu mâinile goale, câinii și corbii mă mănâncă. Nu mă lăsa să mor în casa ticăloșiei.

Trimite argint să-mi răscumpere viața, stăpâne." Cu tăblița sigilată, Ululai plecă îndată, pe jos, pe marginea râului sfânt Buranun, pe cărarea bătătorită de robi ce trăgeau la deal bărcile. Gungunum rămase liniștit. Își zicea plin de încredere:

— Nabu a fost milostiv și mi-a cruțat viața.

6

Prizonierii, câteva sute, fură aruncați în curtea porcilor din fundul grădinii orașului. Spatele temniței se rezema de zidul cetății lângă care se ticluise un coperiș de trestie pentru adăpostirea râmătorilor în vreme de ploaie și furtună. Curtea întreagă de altfel era mică, de-abia vreo zece sari, fiindcă nu se aduceau niciodată de la moșii decât vitele trebuincioase pentru șapte zile. Nu se rânise însă niciodată, așa că gunoiul și duhoarea stăpâneau aici înăbușitor.

Un pâlc de treizeci de ostași păzeau, pe dinafară, poarta temniței. Numai câte doi supravegheau pe dinăuntru numai ziua și numai câte un ceas, pe prizonierii legați, doi câte doi, cu lanțuri de gât. În zilele dintâi grupul de pază se schimba, pe urmă aceiași paznici fură uitați parcă acolo. Hrana celor închiși venea din mila oamenilor: curmale, ceapă, pâine, usturoi, castraveți, chiar smochine și uneori pește sărat. Din ce era mai bun se ospătau paznicii, iar rămășițele se azvârleau înlăuntru ca să se bată pe ele prizonierii ca niște câini flămânzi, spre veselia tuturor străjerilor.

Gungunum avea tovarăș de lanț pe un mușkinu bogat din Babilu care venise la Nippur numai pentru negoț și căzuse așa în vâltoarea războiului. Era gras și cu o rană de lance în coastă. I-o făcuse ostașul care l-a prins, numai din plăcerea de-a schingiui, căci el se trântise pe pântece umil și supus, fără gând de vreo împotrivire, ca omul ce n-a pus niciodată mâna pe armă. Negustorul gemea toată ziua și nu voia să se urnească de sub

adăpostul de trestie unde era ferit barem de soarele ce frigea cumplit. Îi era frică tare că va fi ucis în cele din urmă și se plângea lui Gungunum că ar fi mai bucuros să stea o viață întreagă în curtea porcilor, decât să moară, să ajungă pradă duhurilor rele din arallu și să se hrănească numai cu noroi și țărână. Gungunum îl îmbărbăta. Încrederea lui sporea cu cât se înmulțeau suferințele. Inima lui îi spunea că trebuie să trăiască.

Într-o zi veni marele dupșaru să vadă pe Gungunum, aducându-i mângâiere și merinde. Îl îndrăgise cât lucrase în templu și voia să-i fie acuma folositor în nenorocire. De la dânsul află Gungunum că regele Iluma-Ilum a plecat cu oaste spre Kiș, după ce a pus peste Nippur un nou ișakku. Totuși marele dupșaru credea că războiul are să înceteze curând, căci și Iluma-Ilum a avut pierderi grele. Poate că nici cetatea Kiș n-o va mai putea cuprinde, având ziduri groase, înalte și bine apărate.

De-aci înainte paznicii fură mai blânzi cu Gungunum. Nu-l mai loveau, ca pe ceilalți, ba stăteau și de vorbă cu dânsul, socotindu-l un mare machu care ar putea ajunge chiar sangu, dacă ar avea zile de trăit. Atunci Gungunum vru să întrebe despre Hamma. Minți că marele ișakku Ahnuri din Eridu a fost văr cu maică-sa, de aceea ar fi bucuros să afle ceva despre soarta lui și a familiei, cu toate că au trecut de-atunci peste zece ani. Căpetenia paznicilor, mai bătrân, voinic și înalt, cu o falcă purtând urmele unei răni vechi, luptase în toate războaiele regelui Iluma-Ilum. Îl chema Ahușunu, vorbea gros și se lăuda bucuros cu vitejiile lui.

— Eridu? făcu dânsul cu mare mândrie. Am fost acolo!

Acum zece ani!… Eu am urcat cel dintâi pe zidul cetății…

Am ucis cu mâna mea trei sute de dușmani!… Mult sânge a fost la Eridu, și multă pradă!… Tot am omorât și am aprins…

Templul zeului Ningirsu eu l-am aprins!

Paznicii și prizonierii făcură cerc, ascultându-l cu admirație.

Inima fruntașului se umfla de mulțumire.

— Rana asta, de la Eridu! strigă apoi mânios, parcă i-ar fi reamintit o durere crâncenă. Dar am răzbunat-o!… Toți morții dușmani i-am împrăștiat pe câmp să-i mănânce șacalii și păsările…

Gungunum rosti numele lui Ahnuri.

— Câine turbat a fost Ahnuri din Eridu! răcni Ahușunu.

Iluma-Ilum l-a prins viu și pe dată i-a tăiat amândouă brațele din coate!… Pe urmă l-a jupuit și l-a chinuit șapte zile!

Atunci Gungunum întrebă iar, cu glas tremurător:

— Ahnuri avea o fată, Hamma?…

Fața ostașului se descreți deodată.

— Ce fată! zise apoi, lingându-și buzele. Regele Iluma-Ilum a culcat-o degrabă în pat și i-a luat fecioria. Dar n-a ucis-o nici după ce și-a săturat pofta. I-a plăcut trupul ei și a pus-o în Casa Femeilor sale..

— Mai trăiește? făcu Gungunum cu ochii ieșiți din orbite.

— Trebuie să trăiască, răspunse Ahușunu. În Casa Femeilor lui Iluma-Ilum sunt fete multe, ca nisipul mării, toate frumoase, cu sclave să le slujească și cu mâncare bună. Regele iubește femeile, nu le omoară.

Gungunum aflase destul. În sufletul lui cântau mereu deacuma numai două cuvinte:

— Hamma trăiește!

Cuvintele acestea îi răsturnară deodată toate gândurile. Ce să mai caute el în Babilu, când Hamma nu e acolo? Ce preț ar mai putea avea viața lui trăită despărțit de ea? Mai bine să fie sclav la picioarele ei, decât chiar rege departe de ea.

Sub coperișul de trestie, în murdăria duhnitoare, în vreme ce tovarășul său de lanț se văita, el visa cu ochii deschiși. Se vedea iar la serbarea Akiti de odinioară, pe cheiul canalului Arahtu, așteptând barca divină. Între femei, la câțiva pași, umărul ei rotund, șoldul ei plin, apoi ochii ei cu privirea caldă în care își descoperea însuși sufletul lui ca într-o oglindă fermecată… Îi părea rău că a mai trimis pe Ululai după prețul răscumpărării din robie. Îi era frică să nu se întoarcă prea curând sclavul cu argintul, înainte de a fi descoperit un mijloc pentru a ajunge la curtea regelui Iluma-Ilum. Atâta râvnea acuma: să ajungă acolo. Orișicum, numai să se apropie de pământul binecuvântat pe care pășesc picioarele ei. Era sigur că, ajuns acolo, va întâlni pe Hamma, precum i-a făgăduit zeița Iștar, ocrotitoarea iubirii lor.

Când veni iar marele dupșaru să-l cerceteze, Gungunum îl rugă fierbinte să-i mijlocească favoarea de-a putea merge la curtea regelui Țării de la Mare. Bătrânul scriitor se miră și crezu că suferințele i-au tulburat mintea. Gungunum stărui. Spuse că știe, încă de pe când era în școala de la Borsippa, despre o bibliotecă bogată a lui Iluma-Ilum, unde s-ar găsi tăblițe cuprinzând învățăturile cele mai tainice. Ar vrea să petreacă în biblioteca aceea un răstimp, fie și ca sclav, numai să poată citi tăblițele sfinte. Marele dupșaru se înduioșă. Atâta dragoste de învățătură nu mai pomenise. Îi făgădui să vorbească negreșit marelui preot al lui Enlil.

Gungunum rămase fericit. Dacă marele preot va ruga pe Iluma-Ilum, dorința lui va fi împlinită. Cum crezuse până acum câteva zile în scăparea de robie, așa spera azi în revederea fecioarei de la Akiti. Încă nu umblase prin lume.

Despre Țara de la Mare știa doar atâta că e departe, fără canaluri, cu multe mlaștini și sălbătăcimi. Nu-l înfricoșa nimic.

Unde e Hamma, trebuie să fie bine. O visa iar, mereu. Iar când se deștepta, în gemetele tovarășului de lanț ori în răcnetele paznicilor, surâdea: toate acestea vor fi curând răscumpărate prin fericirea cea mare.

Avu, peste trei zile, o veste bună: marele preot a vorbit deocamdată cu noul ișakku care a făgăduit să tălmăcească regelui rugămintea lui Gungunum. De altfel Iluma-Ilum are să sosească la Nippur foarte curând. A curmat războiul și se întoarce cu oștirea, dând foc semănăturilor și satelor, nestânjenit de dușman.

7

Ululai sosi. Aducea argintul. Cinci mâne, măsurat din belșug în casa reginei Barnamtara. Povesti că Nim-Utumu e desperată, și-a smuls părul, și-a zgâriat pielea și nu va conteni cu plânsul până ce nu va vedea pe Gungunum în Babilu. Îi spuse că a fost cu argintul la marele ișakku, care l-a cântărit, i-a dat și tăbliță-chitanță de primire. El însă nu poate scoate din robie pe Gungunum, căci Iluma-Ilum singur hotărăște. Dar Gungunum să aibă răbdare. Scăparea e aproape. I-a adus și merinde, dar mai bine de jumătate i-au mâncat-o paznicii.

Gungunum fu cuprins de îndoieli. De ce a mai primit marele ișakku argintul, dacă are de gând să vorbească cu regele? Dojeni pe Ululai că s-a dus la ișakku, dar nu-i spuse nimic despre planul său, de teamă să nu-i pună vreo piedecă.

Ululai vru să rămâie să-l slujească. Paznicii îl goniră. Venea totuși de multe ori pe zi să-i aducă știri despre apropierea regelui Iluma-Ilum. În sfârșit, într-o dimineață sosi strălucitor de bucurie:

— Peste trei ceasuri Iluma-Ilum e în oraș. Se vede de pe coperișele caselor cum se apropie pe carul de argint tras de trei armăsari. Toată lumea e pe zidurile cetății. Stăpâne, a venit scăparea ta! Oamenii șoptesc că Iluma-Ilum e mânios, dar eu am adus argintul! N-ai grijă, stăpâne, s-a isprăvit

robia ta. Am jertfit o vacă zeului Nabu, pentru tine, cum mi-a poruncit maică-ta Nim-Utumu.

Nerăbdarea se încuibă în inima lui Gungunum. Tovarășul său de lanț începu să plângă, sigur că i-a sosit ceasul morții.

Gungunum îl compătimea și nu-l înțelegea. Din sufletul lui parcă s-ar fi stins cu totul frica de moarte. Groaza lui era că va fi izgonit din robie și că astfel va pierde pe Hamma pentru totdeauna.

Trecură ceasurile înăbușitor de grele. Apoi se auziră chiotele de bucurie ale norodului. Apoi se făcu tăcere și iar trecură ceasuri, mai apăsătoare. Gungunum ardea. Simțea limpede că acuma, în ceasurile acestea, se hotărăște soarta lui și îi tremura inima.

Și deodată se deschise cu zgomot mare poarta închisorii.

Gungunum respiră parc-ar fi scăpat dintr-o încleștare chinuitoare.

Ostași mulți intrară și legară la spate, cu lanțuri, coatele prizonierilor.

Gungunum iar se ului: „Dacă s-a sfârșit robia, de cemi leagă brațele la spate?“ Cu lovituri de bice și sulițe, fură scoși afară. Cotiră prin câteva ulițe până ce ajunseră la templul zeului Enlil. În curtea principală, regele Iluma-Ilum, pe tron de argint, era înconjurat de tartanii săi, de ostași și mulțime mare de akkadieni. Gungunum parcă se dumeri: „Înainte de a ne da drumul. regele vrea să se bucure văzând cum vom fi însemnați cu fierul roșu al robiei!“ Sosiră înaintea regelui Iluma-Ilum îngrămădiți, murdari și duhnind greu ca porcii. Gungunum apucă să vadă fața regelui, întunecată și cu ochii însetați de sânge.

„Acuma ne ucide!“ îi trecu prin gând ca o lumină orbitoare.

Un răcnet îi făcu pe toți să se prăvale cu fața la pământ.

Și numaidecât Gurgunum auzi, de-aproape, o lovitură scurtă ca și când se înfige între oase arma strâmbă care ucide mai repede. Lovitura fu urmată de un țipăt înfundat și apoi de un horcăit. Aceeași lovitură se auzi apoi din nou, însă însoțită de alt țipăt, mai puternic.

Acuma Gungunum, stând ghemuit cu obrazul la pământ, pricepu tot parcă i-ar fi spus cineva la ureche ce s-a întâmplat.

Iluma-Ilum vrea să răzbune neputința de-a lua cetatea Kiș, ca să împace pe zeii lui nesăturați de sânge. De aceea a adus pe prizonierii din Babilu în curtea templului. Sângele lor trebuie să curgă pe lespezile din casa zeului. Îl rodea să ridice puțin capul, să vadă ce se petrece, dar nu îndrăznea de frică să nu-l lovească vreun paznic. Tovarășul său de lanț ofta și plângea. Alții gemeau din ce în ce mai îngroziți, așteptâ ndu-și rândul. Și lovitura sabiei

strâmbe ca secera cădea mereu, în răstimpuri egale, cu același zgomot ciudat scârțâitor, urmată doar de țipete deosebite.

Apoi se simți o mișcare, ca și când o serbare solemnă e tulburată de o întâmplare supărătoare. Glasuri indignate se ridicară, printre care însă răzbea o plângere desperată:

— Argintul… plătit… Gungunum… răscumpărare…

Era Ululai care izbutise să se strecoare până la picioarele regelui Iluma-Ilum, întinzând tăblița-chitanță ca o protestare.

Ostașii se repeziră asupra lui. Câteva sulițe îl străpunseră deodată. Gungunum ridică puțin ochii și, printre picioarele păroase ale ostașilor, zări trupul lui Ululai zvârcolindu-se, fără a fi scăpat din mână tăblița doveditoare că a plătit argintul de răscumpărare.

Apoi iar se făcu liniște și iar porniră loviturile armei strâmbe.

Deodată tovarășul de lanț țipă și Gungunum simți pe obrazul drept stropi fierbinți. Înainte de a-și putea da seama, o mână puternică îl apucă de umărul stâng, ridicându-l puțin.

Gungunum zări ca o fulgerare lama săbiei strâmbe de pe care picura sânge. O izbitură ascuțită în coșul pieptului și apoi o sfâșiere parcă i-ar fi smuls inima. Aceeași mână îl îmbrânci la o parte, întorcându-l cu fața în sus. O sandală umedă de sânge îl călcă pe obraz. Mai simți apăsarea sandalei grele turtindu-i nasul. Apoi gura i se umplu de ceva cald. Apoi se făcu întuneric și gândurile se risipiră ca aburii în vânt…

* * *

Sufletul rătăci un răstimp, parcă și-ar fi încercat zborul spre o lume nouă. Conștiința pură se reînchega pe cât rămâneau mai departe urmele vieții materiale. Încet-încet sufletul își redobândi limpezimea. Mișcarea se intensifica mereu, prin planuri tot mai luminoase. Spațiul însuși se rotunjea în nemărginire până unde timpul se confundă cu imobilitatea.

O senzație albă stăpânea sufletul, cu atât mai vie cu cât deosebirea dintre lumea materiei și a spiritului se subția. În aceeași măsură însă creștea conștiința nedesăvârșirii care se transformă în simțământul singurătății dureroase…

CAPITOLUL IV - SERVILIA

… Conștiința singurătății râvnea existența pură. Golul încă era nemărginit și sufletul nu-și găsea calea desăvârșirii. Începu așteptarea

chinuitoare a unui destin ce se apropie și de care nu te poți feri.

Apoi așteptarea luă iar forma mișcării spre o țintă necunoscută, cu înălțări și coborâri, cu zigzaguri neînțelese. Spațiul se îngroșa, străbătut de curgerea timpului ca o țesătură din ce în ce mai deasă. Sufletul se zbuciuma în mrejele lumii noi, șerpuind neîncetat parcă în căutarea unui adăpost. Conștiința i se îndoia, se mlădia și se subția ca o flacără în bătaia vântului Apoi mișcarea se stinse deodată și conștiința se întunecă, parcă s-ar fi topit în strânsoarea unei vieți noi…

1

Al șaptelea copil nu era așteptat cu prea mare bucurie în casa din Antium a lui Nigidius Saturnius, cavaler roman.

Nașterea fu atât de grea, că era să pricinuiască moartea mamei, dacă n-ar fi avut ajutorul priceputei sclave, Atia.

Fericit că Lollia, soția lui mult iubită, a scăpat cu bine, Nigidius oferi un sacrificiu de vin și tămâie în templul Fortunei.

Copilului însă îi dădură numele Axius, în cinstea edilului Axius Sofronius, prieten scump al familiei, pe care bătrânul Caesar Augustus îl numise în slujbă chiar în acel an.

Totuși Axius deveni curând răsfățatul tuturor. Lollia îl iubea pentru că a suferit atât de mult dându-i viață și sperând că va rămâne ultimul ei vlăstar. Nigidius era mândru că mai are un fecior să-i perpetueze numele și să fie rezerva viitorului familiei. Dintre șase copii, numai cel dintâi, Nonius, fusese

Curând după ce îmbrăcă toga virilă, Nonius fu trimis la legiunile proconsulului Publius Quintilianus Varus, să lupte contra germanilor, ca apoi, întorcându-se acasă cu glorie militară, să obțină mai lesne onorurile ce i s-ar cuveni. Deși Nonius a plecat sub auspiciile cele mai favorabile, familia întreagă a rămas tristă și chinuită de îngrijorare. Vrând să afle știri mai dese și mai directe de la eroul lor, se mutară cu totul la Roma, în casa lor de pe Vicus Patricius. Mutarea de altfel era plănuită mai de mult, din pricina fetelor care trebuiau să fie mai în văzul lumii bune.

Axius însă rămase în Antium, în grija bunicii, o matroană pioasă, și a unui pedagog, Myro, cumpărat anume pe o sumă mare, având faima unui gramatic desăvârșit, cunoscând deopotrivă de bine limbile latină și elenă. Bunica avea să-i completeze educația religioasă, după tradiția romană, iar

pedagogul să-l inițieze în meșteșugul scrierii și citirii. Împlinea zece ani și era copil blând, ascultător. Iubea mult pe maică-sa Lollia, și despărțirea de ea îl amărî, mai ales în primele zile. Se simțea oropsitul familiei. Explicațiile bunicii îl împăcară puțin, iar libertatea deplină îl făcu să uite despărțirea. Casa din Antium era în mijlocul unei grădini mari, nu tocmai îngrijite, lângă mare, cu o priveliște minunată asupra orășelului de vilegiatură pentru patricianii și bogătașii romani. Nigidius o băiat. Grija pentru soarta celor cinci fete îl neliniștea, deși era bogat. Îl rodeau ambiții. Spunea că se trage dintr-o veche familie patriciană sărăcită. Prin muncă și noroc el s-a ridicat în rândul cavalerilor, dar n-avea pregătire destulă să poată juca vreun rol în viața publică. Zeii nu-l înzestraseră cu talent oratoric și nici barem nu învățase gramatica. Prin Nonius spera să ajungă și el, la bătrânețe, omul zilei. Îi dărui o creștere aleasă, punându-l să ia lecții numai cu maeștrii cei mai scumpi. Când Nonius va fi bărbat cu faimă în Roma, surorile lui se vor putea mărita, având și zestre mare, chiar cu senatori.

Axius sporea perspectivele familiei. Ce n-ar putea dobândi Nigidius prin Nonius, va înfăptui negreșit Axius.

cumpărase, împreună cu grădina, pe un preț de nimic, a restaurat-o, a împodobit-o cu colonade de marmură. Fusese casa norocului. Micului Axius îi era mai dragă marea în ale cărei veșnice frământări presimțea taine multe. Însoțit de pedagogul Myro și urmat de un capsarius, care aducea cele trebuincioase pentru scris, copilul petrecea toată ziua pe afară pe aleile și cărările umbroase. Îi plăcea să stea ceasuri întregi pe țărmul mării, cu cerata în mână, scriind, citind și mai cu seamă ascultând cu nesăturată curiozitate glasul pedagogului care-i povestea și-i explica faptele zeilor. Șoaptele spumoase ale mării, adierile răcoroase și alinătoare ale zefirului se îmbinau cu basmele minunate ca niște murmure misterioase din altă lume. Zeii trăiau în inima lui atât de vii, că se aștepta mereu să-i întâlnească. Deseori, în zare, i se părea că se apropie Neptun, plutind pe valurile verzi, despicând cu tridentul de aur adâncimile, în vreme ce pe malul nisipos, spălat de unduiri moi, ce lăsau în urmă îngrămădiri lăptoase de spume, se deslușeau contururile albe și ispititoare ale etern tinerei Venere… În trei ani, Nigidius a venit de multe ori prin Antium, totdeauna grăbit și fără a se interesa prea mult de Axius. Intrase în câteva mari combinații comerciale și era mereu pe drumuri. Lollia cu fetele soseau, în fiece an, la sfârșitul verii, pentru câte-o lună, înainte de-a trece la Baiae, unde se aduna, toamna, lumea cea mai aleasă.

Acuma însă, îndată după calendele lui noiembrie, într-o seară, pe neașteptate, pică toată familia în Antium, spre marea mirare a lui Axius. Toți păreau posomorâți, îngrijorați și-l îmbrățișau, pe rând, care de care mai călduros, chiar și tatăl său, rece și serios din fire. În cele din urmă Lollia nu s-a mai putut stăpâni, a izbucnit în hohote de plâns și, sărutând furtunos pe Axius, a strigat:

— Tu ești speranța noastră, unica speranță!

A doua zi Axius află de la Myro ceea ce se întâmplase, mai lămurit decât din șoaptele misterioase ale surorilor sale, căci Myro se informase de la sclavii ce întovărășiseră familia și care cunoșteau toate veștile romane. De câteva zile umblase prin Roma o știre pribeagă despre înfrângerea legiunilor lui Varus. Nu se știa cine a adus-o, dar creștea din ceas în ceas, se strecura în toate casele și în toate inimile. Apoi a sosit confirmarea: întreaga oaste romană a fost atrasă în cursă și măcelărită de către germanii lui Arminius. Imensul oraș a avut o tresărire cumplită. Zvonurile sinistre se multiplicau: germanii au pornit spre Roma, germanii au și trecut Alpii…

Se povestea că împăratul s-a închis într-o odaie unde plânge neîncetat și se izbește cu capul de pereți. Străzile gemeau de mulțimea îngrozită, alergând de ici-colo, fără țintă, doritoare de amă-nunte. Se găseau mulți care blestemau pe Caesar Augustus pentru că el ar fi pricina nenorocirii naționale. Paza orașului fu întărită. Erau temeri de tulburări și de revolte. Apoi alaltăieri, un edict îndurerat anunța poporului roman catastrofa, îndemnând pe toți să o suporte cu demnitate. Casa lui Nigidius s-a umplut de doliu. Nonius, fala familiei, se afla printre cei pierduți. În sfârșit, de frica unei răscoale a poporului, s-au hotărât brusc să părăsească Roma și să se stabilească, barem până se vor liniști lucrurile, în Antium, unde era și Axius, acuma singurul reazem pentru ambițiile lui Nigidius.

Viața lui Axius se schimbă cu totul de-aci încolo. Însuși Nigidius îi povesti, peste câteva zile, cum s-a prăpădit Nonius, atrăgându-i atenția că viitorul familiei se află în mâinile lui.

Copilul, deși nu înțelegea tocmai bine, se simțea mândru.

Familia nu rămase multă vreme în Antium. De îndată ce aflară că Roma s-a potolit, se reîntoarseră acolo cu toții luând acuma și pe Axius. Myro se bucură mai mult, dar bucuria îi fu scurtă, căci Nigidius, pentru a desăvârși educația copilului, îi tocmi un retor faimos, pe Caius Orbilius, care dădea lecții de oratorie tuturor odraslelor marilor familii romane. Așa, Myro rămase simplu pedagog însoțitor al lui Axius. Apoi, fiindcă Axius era cam

moleșit și visător pentru cei treisprezece ani ce-i avea, primi un atlet special care să-l învețe gimnastica și mânuirea armelor.

Primăvara aduse un eveniment mai important în viața lui Axius. Spre a-și pune în valoare averea și planurile de înălțare, Nigidius îl logodi cu Chrysilla Autronia, fiica de zece ani a lui Publius Autronius. Logodna era menită să deschidă imediat porțile caselor patriciene pe seama fetelor lui Nigidius.

Autronius, deși sărac, era înrudit de aproape cu câteva familii mari. El însuși se lăuda mult cu un străbun de-al său care ar fi fost consul cu vreo trei secole în urmă. Neamurile îl ajutau cât puteau; el însă disprețuia ajutoarele, primindu-le totuși.

Consimțământul de logodnă al lui Autronius l-a costat pe Nigidius un împrumut de două sute mii sesterții, fără dobândă.

Axius a îndurat ceremonia cu demnitatea cuvenită, asemenea și logodnica. Însemnătatea lui Axius, în sânul familiei, crescu mult pe urma logodnei. Chiar el se simțea bărbat, deși Chrysilla Autronia i-a rămas tot atât de străină ca și mai înainte. De altfel nici n-avea prilej s-o întâlnească decât rareori. Numai de la surorile sale află că Autronia e o fire orgolioasă, că îi place să vorbească grecește și că de aceea i se zice în familie Chrysilla.

Rezultatele logodnei lui Axius fură mai fericite pentru familie. Chiar în toamna următoare, două surori își găsiră norocul, măritându-se una cu un cavaler roman foarte bogat, cealaltă cu fiul unui senator.

2

Retorul Orbilius spuse în curând lui Nigidius că Axius nu e tocmai tare în controversia, dar că e eminent la suasoria, ceea ce dovedește o fantezie bogată. Cu același prilej, celebrul învățător făcu oarecare complimente și lui Myro pentru eleganța și puritatea pronunțării limbii elene.

Myro rămase confidentul lui Axius. Îl iubea din ce în ce mai mult. Împreună au cutreierat Roma, pe care Myro o cunoștea și care pentru Axius era încă o taină uluitoare.

Ceasurile libere le petreceau, la început, în splendidele grădini ale lui Maecena. Erau destul de aproape de casa lor din Vicus Patricius. Pe aleile adumbrite de platani și străjuite de statui, Myro încerca uneori să-i explice că diferiții zei sunt, în realitate, înfățișarea multiplă a unei divinități atotcuprinză toare. Axius clătina din cap, neîncrezător. Farmecul

multiplicității s-ar fi distrus prin reducerea la unitate. Mulțimea face armonia. Când la fiece pas întâlnești un zeu sau barem manifestarea unei divinități, lumea e mai bogată, mai încântătoare. Ce aridă ar fi viața pe pământ dacă nu s-ar amesteca printre oameni în permanență și zeii cu dorințele, pasiunile și ordinele lor. Pedagogul nu stăruia, dar îi prevestea tainic că va înțelege toate când va face cunoștință cu filozofii.

Mai târziu Myro îl obișnui să treacă aproape zilnic prin Argiletum, pe strada îngustă și îmbâcsită ce leagă Subura cu Forul Roman. Acolo sunt cele mai multe librării. Pancarte cu titlurile noilor cărți atârnau pe toate coloanele, iar din ușile deschise răbufnea afară mirosul greu de șofran și ulei de cedru care apăra de insecte rolele sau volumele păstrate în pungi de pergament ori în lădițe de lemn tare. Căscau gura pe stradă, privind după oamenii celebri, ascultând uneori convorbirile lor. Myro ar fi cumpărat bucuros câte-o noutate, despre care auzea mereu vorbindu-se, dar el n-avea bani și nici Axius.

Ca să-și astâmpere setea de-a citi, intrau din când în când în biblioteca publică, înființată de Augustus în templul lui Apollo.

Acolo a citit cu glas tare vestitul Metamorphoseon al lui Ovidiu, care încântă mult pe Axius.

În curând Nigidius, aflând că în toate casele mari se cuvine să fie o bibliotecă, porunci lui Myro să-i alcătuiască una vrednică de o persoană consulară. Se gândea în sine că Axius, cât e de deștept, ar putea să ajungă și senator, și chiar consul.

Urmă un an fericit pentru Myro. Cutreierară toate librăriile, răscoliră toate rafturile și adunară vreo două mii de volume, spre bucuria lui Nigidius care, deși nu citea nimic, se lăuda pretutindeni cu biblioteca. În acest răstimp, în schimb, Axius dobândi o pasiune pentru cărți atât de mare, că își neglija chiar studiile de retorică și exercițiile de gimnastică.

Până să îmbrace Axius toga virilă, se mai măritară și celelalte trei surori, făcând partide nu mai puțin strălucite ca cele două dintâi. Acuma Nigidius se gândea să-l trimită la legiunile lui Germanicus, să-și împlinească datoria militară către patrie, cum se cere unui viitor senator. Moartea împăratului îi încurcă puțin socotelile. I se părea de rău augur ca Axius să plece la oaste tocmai când se stinge un om mare și se temea să nu-l piardă cum a pierdut pe sărmanul Nonius.

Consultă un oracol egiptean din Alba, care-i spuse că Axius va trăi mulți ani și va muri în baie. Totuși Nigidius mai șovăi până în primăvara

viitoare. Atunci, prin Autronius, obținu permisiunea pentru Axius de-a pleca. Axius însă mai zăbovi câteva luni și porni de-abia în august. Când ajunse la poalele Alpilor, întâlni soli care vesteau că Germanicus a zdrobit oștirile lui Arminius în câmpiile Idifiaviso și la valul Angrivarilor.

Făcu un popas de șapte zile într-un orășel, cumpănind dacă trebuie să-și mai urmeze calea sau să se întoarcă acasă.

Se întoarse. Nu voia să fie ridicol ajungând la oaste când s-a isprăvit războiul, să creadă lumea că umblă doar să figureze și el în triumful lui Germanicus.

Sosi acasă numai prin noiembrie și găsi pe tatăl său pe moarte. Întoarcerea lui neașteptată fu socotită ca un semn misterios al zeilor care n-au lăsat pe Nigidius să se stingă înainte de a-și revedea feciorul. Bătrânul îi dădu sfaturi pentru viață. Îi lăsa o avere de câteva milioane de sesterții. Să profite de ea, intrând în serviciul republicii, să fie stăruitor, energic, activ. Axius îi făgădui solemn că-i va urma povețele. Îi și improviză niște planuri grandioase de viitor, care umplură de fericire inima muribundului.

Rămășițele pământești ale lui Nigidius fură transportate la Antium, unde le aștepta un mic mausoleu ridicat mai de mult prin grija răposatului. Bătrâna Lollia se hotărî să rămâie acolo, nemaiavând ce căuta de-acuma la Roma. Și Axius petrecu aproape toată ziua în Antium, discutând cu Myro asupra morții și a zeilor. Explicațiile sclavului filozof nu-l mulțumeau. Își puse în gând să studieze filozofia, să găsească răspunsuri satisfăcătoare la întrebările ce-l nelinișteau deseori. În martie trecu la Roma înadins ca să se inițieze în filozofie. Capitala era un adevărat furnicar de filozofi de toate categoriile. Chiar prin tavernele de pe Subura, epicuriani vagabonzi propovă-duiau filozofia plăcerilor, angajați în acest scop, cu lefuri grase, de curtezane care astfel cucereau mai mulți curtenitori bogați și darnici. Axius vorbi cu câțiva, la întâmplare. Fiecare îi glorifica altă înțelepciune și-i promitea alte fericiri. Se înfricoșă de perspectivele încurcate și amână pentru altă dată alegerea.

De altfel acuma Roma se interesa de triumful lui Germanicus, fixat pentru sfârșitul lunii mai. Pretutindeni și toată lumea numai despre învingătorul germanilor vorbea, cu un entuziasm care-l cuprinse curând și pe Axius. Se pregătea o primire măreață. Două cohorte de pretorieni fură trimise întru întâmpinarea eroului, dar plecară toate, fără ordin. În preziua sosirii zeci de mii de oameni porniră pe toate căile să salute mai degrabă pe salvatorul onoarei romane. Axius, întovărășit numai de Myro, se afla printre

cei mai însuflețiți. Seara însă se întoarse acasă cam obosit. În ziua triumfului, pe o vreme minunată, Axius ieși iar pe Via Lata până la Porta Flaminia și așteptă acolo două ceasuri până ce apăru în depărtare cortegiul.

Apoi, alături de carul triumfal tras de patru armăsari albi, în mijlocul mulțimii înflăcărate care cânta, dansa, asuda și se îmbrâncea, veni înapoi pe Via Lata, coti printre Saepta Iulia și Iseum & Serapeum și trecu chiar pe sub poarta triumfală.

De aici însă se despărți de alai și o luă pe Vicus Argentarius, sperând să ajungă mai repede pe Forum Romanum, să poată vedea sosirea în fața templului lui Jupiter. Strada era înțesată de oameni care toți se îmbulzeau în aceeași direcție. Axius izbuti să străbată până aproape de Carcer Mamertinae. Aici învălmășeala era cumplită. Oamenii se zvârcoleau care să răzbească înainte, care să se întoarcă înapoi, răcnind, înjurând.

Multe femei leșinară în înghesuială. După o adevărată și desperată luptă cu coatele, Axius se smulse din mulțimea înfierbântată. De altfel Germanicus trebuie să fi ajuns de mult pe Capitoliu, cel puțin după urletele de entuziasm ce se auzeau furtunoase și pe care le îngroșau țipetele celor ce își manifestau din depărtare bucuria.

Ocolind anevoie Capitoliul și Palatinul, de-abia târziu după-amiază reuși să se strecoare până la Vicus Patricius, acasă. Toga-i tivită cu purpură era sfâșiată și murdărită, iar corpul îi era vrâstat de vânătăi.

3

„Gloria militară nu se cucerește privind triumfurile altora, ci luptând!“ își zise Axius a doua zi, rușinat că s-a amestecat în mulțimea dornică de spectacole.

Nu simțea însă nici o chemare pentru viața ostășească.

Vru să se apuce de altceva și își dădu seama, curând, că nici o activitate nu-l ispitește. Avea dorințe vagi, nelămurite.

Îi lipsea parcă mereu ceva și întrebări tot mai ciudate îi apăreau în suflet.

Totuși, socotind că un cavaler roman tânăr și bogat nu poate sta degeaba, ceru sfatul lui Myro pe care îl privea ca pe un prieten.

— Să nu faci nimic, stăpâne, îi spuse sclavul. Cavalerul roman să trăiască, să petreacă și să mediteze. E cea mai frumoasă viață.

— Mă plictisesc îngrozitor, Myro! Am să mă sinucid dacă nu-mi voi găsi o ocupație sau barem un scop în viață! murmură Axius, amărât.

— Numai filozofia poate destăinui omului rostul vieții și al lumii! zise Myro.

Șase ani jerfi Axius filozofiei. Începu cu Seleucus, prietenul împăratului, epicurian faimos care-și vindea scump învățăturile numai odraslelor de patriciani bogați. Lui Axius i-a luat într-un an peste cincizeci de mii de sesterții. În cele din urmă Axius s-a săturat de lecțiile lui pomădate și i-a întors spatele.

A întâlnit un stoic bătrân, grec, foarte de treabă, l-a adus acasă și l-a ținut trei ani, crezând că a găsit calea înțelepciunii.

Atunci a cunoscut pe liberta Thesmina, a îndrăgit-o și a adoptat teoriile hedoniste ale lui Aristion care era nomenclatorul curtezanei și se lăuda că e discipolul lui Aristipp din Cyrene.

S-a scârbit însă și de el, mai curând decât de grațiile Thesminei.

În sfârșit a plecat cu Myro la Atena, în patria filozofiei adevărate, a ascultat câteva luni pe scepticul Chrysipp și s-a întors acasă nemângâiat. Golul din sufletul lui parcă se mărea cu cât încerca să se lumineze.

Se duse la Antium, să mai vadă pe maică-sa.

— Adu-ți aminte că ești logodit cu Chrysilla Autronia! îi zise Lollia.

Cuvintele mamei îl înviorară. Socoti că ea are dreptate.

În căsnicie va găsi fericirea și liniștea. Era de douăzeci și patru de ani. Îndată ce se întoarse în Capitală, se gândi cum să reia relațiile cu familia Autronius. Se simțea rușinat că, de vreo doi ani, nici măcar n-a trecut pragul casei lor. Autronius trebuie să fie supărat, deși Nigidius i-a lăsat prin testament un dar frumos de bani. Prea vinovat însă nu se găsea. Logodnica îi rămăsese aproape străină. În orice caz nu-l ispitea. I se păruse totdeauna rece, mândră și prefăcută. Își zisese mereu că are vreme destulă să trăiască cu ea. Până atunci să cunoască bine viața. Fiindcă în căsnicie avea de gând să păstreze virtutea veche romană, iubind numai pe soția sa și mama copiilor săi, se crezuse îndreptățit să guste toate voluptățile iubirii înainte de a se însura, încât să nu-l mai poată ademeni nici o femeie.

Nomenclatorul îl anunță și apoi îl conduse într-un atrium sobru și modest, unde Autronius îl aștepta, mirat și mustrător.

— Credeam că ți-ai uitat logodnica de dragul filozofiei!

— M-am pregătit numai ca să o pot respecta mai mult!

zise Axius cu un surâs blând care risipi repede supărarea bătrânului. În vestibul, un sclav ținea în mâini, cu mare grijă, o lădiță de lemn sculptat. Fiindcă Autronius îl privi nedumerit, Axius adăugă în semn de explicație:

— Pentru Chrysilla…

Ochii de oțel ai bătrânului avură o lucire de bucurie, pe care însă o stăpâni repede. Luându-l de braț, zise cu o nepăsare compusă:

— Chrysilla e în grădină cu maică-sa. Să mergem la ele!

Casa lui Autronius se afla în colțul dintre Clivus Mamuri și Vicus Longus, înconjurată de o grădină mică, foarte bine îngrijită. Un pavilion hexagonal, cu coloane subțiri de marmură, cu trepte albe, era fala stăpânului fiindcă îngăduia o priveliște frumoasă spre Viminal, spre Forul Cesarilor și spre Capitoliu. Statuete, colonade potrivite, câțiva platani și adevărate covoare de flori împodobeau grădina. În dosul pavilionului era chiar și o piscină în mijlocul căreia o nimfă speriată se ferea zadarnic de miile de fire de apă ce o stropeau din toate părțile. Câteva sclave tundeau iarba lălăind, în vreme ce grădinarul hirsut, german, plivea un rond de flori roșii.

Cei doi bărbați urcau spre pavilion, pe cărarea albă șerpuitoare.

De cum ieșiseră din casă, Axius zărise lângă pavilion două siluete. Pe când Autronius îi lăuda calitățile grădinarului, tânărul se uita numai la figura albă, cu mâna întinsă spre o căprioară care se apropia puțin și apoi fugea. O recunoscu.

Era Chrysilla. Autronius observă privirea lui și începu să-i spună cum căprioara a fost crescută de Chrysilla care a primit-o în dar, la Tusculum, de la administratorul unui senator, rudă dea lor, în vila căruia au fost găzduiți vara trecută.

— A venit Axius! strigă Autronius de departe, întrerupându-și povestirea.

Atât Chrysilla, cât și maică-sa rămaseră pe loc, nemișcate.

Amândouă văzuseră și recunoscură pe Axius. Fata scutura de pe degetele mâinii drepte firele de iarbă cu care momise căprioara. Autronius le povesti, cu mare lux de cuvinte, cum s-a mirat când nomenclatorul i-a vestit pe logodnicul rătăcit, cum nu-i venea să creadă… Axius examina, zâmbind, pe Chrysilla care se uita numai la tatăl ei, simțea că e privită și surâdea puțin cam disprețuitor. Avea ochii mari, negri și gene foarte lungi care le moleșeau lumina, și o gură mică cu buzele subțiri. Tunica albă îi mlădia formele corpului.

Când Autronius conteni, Axius luă lădița din mâinile sclavului și o oferi Chrysillei, murmurând:

— Frumusețea ta n-are nevoie de podoabe. Dar admirația mea simte nevoia unei mărturisiri.

Fata luă lădița, scoase darurile, mulțumi cu același surâs indiferent. Schimbară cu toții câteva vorbe banale. Atmosfera însă rămânea greoaie. În cele din urmă Autronius, sub pretext că are ceva cu grădinarul, plecă împreună cu bătrâna, lăsând singuri pe logodnici. După un răstimp de tăcere, Axius îi spuse că acuma, deplin pregătit pentru viața serioasă, dorește să-și împlinească obligația veche și atât de plăcută de-a o duce în casa lui și-a o face fericită, că, deși o cunoaște prea puțin, știe că ea îi va fi soție demnă, iubitoare și credincioasă.

Chrysilla îl asculta cu sfiala cuvenită, privindu-l însă mereu curioasă și cercetătoare, parcă ar fi vrut să-l încurce. Ținuta lui frumoasă, îmbrăcămintea elegantă îi plăceau tot atât ca și ochii lui blânzi în care dormeau mistere. Totuși voia să-l pedepsească pentru că a neglijat-o atâta vreme. De altfel i se credea superioară prin noblețea familiei și râvnea să-și păstreze superioritatea și în căsnicie. Îi răspunse calm, aproape rece, amestecând multe cuvinte grecești în fraze, ca să-i arate că are o educație subțire.

Axius plecă nemulțumit. Când ajunse acasă, era hotărât să o repudieze și să-și caute altă mireasă. Pe urmă se răzgândi. Trebuie s-o ia, tocmai fiindcă e orgolioasă. Are s-o îmblânzească, s-o subjuge. O adevărată femeie romană așa se cuvine să fie, mândră și nestăpânită. Până acuma a avut legături numai cu femei care, fie pentru averea lui, fie pentru frumusețea lui, parcă nu așteptaseră, pentru a-i cădea în brațe, decât să facă el primul pas.

Rezistența ei e o calitate.

Stabili cu Autronius ziua căsătoriei. Până atunci mai văzu pe Chrysilla de trei ori. O îndrăgi. Ardea de nerăbdare s-o strângă în brațe.

Bătrânul Autronius ținu să-și aducă el însuși fiica la templul lui Jupiter, spre a face acolo jertfa focului, după datină.

Aleseseră templul lui Jupiter Stator, de pe Velia, aproape de Via Sacra. Era un templu mic, foarte vechi. Se zicea c-ar fi fost clădit, cu trei secole în urmă, de consulul Attilius Regulus.

Avea șase coloane albe, cu fațada spre Capitoliu, iar pe fronton fascia cu fulgerele. În cella minusculă statuia marelui zeu, șezând, era vopsită în

roșu, ca și a lui Jupiter Capitolinus.

Axius aștepta acasă sosirea miresei. Însăși Lollia venise de la Antium să supravegheze și să se bucure. Toată casa era în fierbere. Sclavii, îmbrăcați de sărbătoare, umblau veseli după treburi. Se răspândise printre ei zvonul că, în cinstea Chrysillei, stăpânul avea să le dăruiască tuturor libertatea.

În atrium, împrejurul impluviului pătrat, Axius se plimba din ce în ce mai nerăbdător. Pașii lui răsunau lipicios pe pardoseala lucioasă, frecată cu ulei. În apa impluviului se oglindea de sus cerul foarte albastru. Sclavi alergători, iuți de picior, îl vestiră când a pornit cortegiul de la Autronius, când a sosit la templu. Acuma însă, de o veșnicie, nu mai venea nimeni să-i anunțe sfârșitul ceremoniei de-acolo. Se gândi că poate sclavul, căscând gura la lume, a uitat să-și împlinească datoria. Scrâșni mânios și-și zise că va pune să-l biciuiască până la moarte. În aceeași clipă apăru în vestibul sclavul grec, istovit de alergătură, gâfâind: „Au pornit…" și apoi prăbușinduse ca un mânz cu fierea plesnită.

Axius se lumină. Trecu în peristilul vast, sprijinit pe patru rânduri de coloane corintice. În fund, în oecus, se înălțase altarul împodobit cu flori, înconjurat de socluri cu statuetele de marmură ale străbunilor și figurile de lut ars ale zeilor Larii.

Lollia nu era aici. O găsi în triclinium unde o ceată de sclavi pregăteau ospățul nupțial. Îi spuse că a pornit cortegiul și, fiindcă mai era timp, se reîntoarse în atrium, reluându-și plimbarea în jurul impluviului.

În sfârșit auzi din stradă un zgomot surd, îngroșându-se mereu. De prin toate încăperile sclavi și sclave năvăleau afară să întâmpine mireasa. Axius aștepta pe Lollia, rezemat de o coloană. Ieșiră împreună.

Strada gemea de lume. Curioși și cerșetori se adunaseră, mulțime mare, să privească spectacolul. Liberții familiei rânduiau în semicerc pe sclavii cu flori în mâini.

Carul nupțial opri în fața porții. Chrysilla, în peplum alb, cu cununiță de verbină în păr, peste care se mlădia vălul de argint, coborî ca o zeiță în sărbătoare. Sclavii căzură în genunchi și cu fața la pământ. Mireasa pășea numai pe petale de trandafiri albi. Autronius o luă de mână și o duse întâi la Lollia, care o sărută pe frunte.

În peristil îmbulzeala era imensă. Toată lumea căuta să fie mai aproape, să vadă mai bine. Însuși marele flamin al lui Jupiter venise să slujească. Căciula-i conică albă, de piele de oaie, se ridica deasupra tuturor pe când, cu lingurița de aur, picura grăunțele de tămâie peste flacăra de pe altar,

murmurând cuvinte neînțelese într-o latinească arhaică. Mirii gustară din aluatul sacru, băură din aceeași cupă vin îndulcit cu miere și primiră binecuvântarea flaminului.

Pe urmă Axius se așeză cu mireasa pe un tron improvizat, acoperit cu o blană de miel. Îi cuprinse blând mijlocul. Brațul îi tremura atingând corpul ei cald. O privea cu ochi care o sorbeau.

Chrysilla era acuma fără văl și i se părea mai frumoasă. În zâmbetul ce-i înflorea în ochi și pe buze, el simțea o chemare tainică.

— Chrysilla, îngână dânsul cu o voce arzătoare, te iubesc!

Mireasa închise pleoapele ca și când ar fi vrut să-și ascundă sfiala. Axius nu înțelese gestul și avu o săgeată în inimă. Atunci însă simți mâna ei mică așezându-se pe brațul lui, mângâindu-l. Mâna era fierbinte și tremura. Axius tresări de fericire. Își alunecă degetele pe șoldul ei rotund, de-abia stăpânindu-și iubirea.

Începură felicitările…

4

Peste un an Chrysilla Autronia născu un băiat pe care îl numiră Nigidius, după tatăl lui Axius. Peste alți doi ani născu alt băiat, Balbus, și apoi, înainte de-a se împlini un an, o fetiță, Saturnina. Pe urmă trecură trei ani până ce născu iar băiat, pe Marcus.

Axius era fericit. Diviniza pe Chrysilla în care își zicea că și-a găsit rostul vieții. Fecunditatea ei i se părea o favoare specială a zeilor, mai ales că, după fiecare naștere, Chrysilla se făcea mai frumoasă. Se simțea iubit și simțământul îl măgulea, fiindcă vedea în soția sa o ființă superioară. Iubirea îi era tirană și exclusivistă. Din prima noapte i-a declarat că nu vrea să fie împărțită cu nici o femeie, precum ea nu-l va împărți cu nici un bărbat. Axius i-a jurat atunci credință eternă, fără să-i atribuie vreo însemnătate, știind că jurămintele de iubire sunt făcute anume pentru a fi călcate. Curând însă a trebuit să-și dea seama că Chrysilla ține morțiș la promisiunile ce și le-au făcut atunci. Îl urmărea mereu cu o gelozie pătimașă. Pe când fusese însărcinată cu Saturnina, a ucis cu mâna ei pe o sclavă blondă care i s-a părut că iubește în taină pe Axius. Gelozia ei era de prisos, căci Axius, într-adevăr, nici nu mai visa alte femei.

O singură neînțelegere le întuneca fericirea. Chrysilla, ațâțată și de tatăl ei, era nenorocită că Axius nu vrea să intre în viața publică, să dobândească

onoruri și glorie. Din pricina aceasta aveau deseori schimburi de vorbe neplăcute. Axius se împotrivea din răsputeri. Nu-și simțea destulă energie pentru a cârmui pe alții, când el însuși avea nevoie de cârmuitor. Spunea că gloria oferă mai multe primejdii decât mulțumiri. Îi scotea mereu pilda lui Germanicus și o întreba dacă invidiază soarta Agrippinei.

Ani de zile, Chrysilla n-a pierdut speranța că totuși îl va îndupleca. A pătruns și în intimitatea bătrânei Livia Augusta care, îndrăgind-o, de multe ori a vrut să intervie la împăratul Tiberius pentru Axius. În sfârșit se ivi o ocazie strălucită. Sosise la Roma o delegație de iudei cu o plângere împotriva procuratorului Pontius Pilatus care administra de șase ani Iudeea și Samaria cu o severitate excesivă. Consulul Camillus Scribonianus, prieten vechi al lui Autronius, înainte de a primi delegația, chemă pe Chrysilla și o întrebă dacă Axius ar vrea să meargă la Ierusalim în locul lui Pontius, cerându-i un răspuns până a doua zi. Atunci Chrysilla își puse în luptă toate armele: rugăciuni, lacrimi, amenințări… Zadarnic. Axius refuză categoric, mai ales că era vorba și de un prieten de-al răposatului său frate Nonius.

Femeia capitulă și de-aci încolo nici nu-i mai pomeni de slujbe și însărcinări. Pacea cea mai deplină stăpânea căsnicia.

Axius nu râvnea nimic. Dragostea ei și a copiilor îi umpleau viața. Ca să nu stea tocmai degeaba, își înfrumuseță casa din Roma, se interesa de moșia din Antium; numai la cea din Patavium nu se duse niciodată, era prea departe și chiar se gândea s-o vândă sau s-o schimbe. Încolo trăia cu cărțile.

Pentru biblioteca bogată îl invidiau mulți bibliofili. Pe Myro, fostul său pedagog, îl liberase din sclavie și-l făcuse bibliotecar, fericindu-l. Unii prieteni îl credeau moleșit de trândăvie și, în spate, îl disprețuiau ca pe un exemplar tipic al decăderii romane. Alții însă, mai puțini, ziceau că e un înțelept care știe să întrebuințeze viața spre binele său și al familiei. Într-o zi un librar șiret îi oferi în mare taină un volum în care, spunea el, un filozof grec din Alexandria dezvăluia cuprinsul celor patruzeci și două de cărți ermetice egiptene, împreună cu învățăturile dictate marilor preoți de către însuși Hermes Trismegistos. Prin acestea ei stăpâneau misterele vieții și ale morții. Volumul, nefiind multiplicat, stârni curiozitatea lui Axius care îl cumpără îndată pe trei mii de sesterții.

De cum începu să citească, Axius se simți cuprins de o emoție stranie, parcă i s-ar fi răscolit toate adâncimile sufletului.

Citind i se părea mereu că întâlnește lucruri care dormeau într-însul, pe care le-a visat cândva și apoi le-a uitat când s-a deșteptat. Și cu toate acestea era vorba de lucruri de care, știa foarte bine, nu mai auzise niciodată în viața aceasta. În trei zile isprăvi cartea și o trecu lui Myro, vrând să-și controleze prin el impresiile ciudate ce i le născuse. Myro însă nu găsi nimic deosebit. Ba, când Axius îi ceru părerea, libertul spuse că autorul volumului nu poate fi un filozof, deoarece a îngrămă-dit superstiții, prodigii și miracole pe care nu le iau în serios decât spiritele naive; el credea că, prin cartea aceasta, se urmărește doar o propagandă pentru cultul isiac.

Axius, auzindu-l, se supără, parcă l-ar fi jignit în ce avea mai sacru, strigă și apoi se înfurie într-atâta, că îl amenință cu flagelatorul. Bibliotecarul se spăimântă, îi imploră mila, scuzându-se că se obișnuise a vorbi deschis când stăpânul binevoia să-i asculte părerea. Axius se potoli îndată, rușinat de o ieșire pe care singur nu și-o putea explica.

Peste câteva zile se apucă să citească iar volumul misterios.

Cum îl deschise, impresia ciudată îl prinse iar în rețelele ei.

Era singur în bibliotecă. Amurgea și lumina slăbea. Pe când citea tocmai despre judecata lui Osiris, auzi brusc un glas care îl făcu să sară în picioare, parcă ar fi răsunat dintr-o adâncime necunoscută a sufletului său:

— Stăpâne… În fața lui, lângă una din coloanele ce despărțeau biblioteca de atrium, stătea o sclavă tânără, într-o tunică verde-mohorâtă, cu brațele goale, cu niște sandale brune de lână, cu părul blond-auriu împletit în două coade ce-i atârnau pe spate.

— Ce vrei?… Cine ești? întrebă Axius buimac, parcă-ar fi văzut o fantomă.

— Servilia…

— Servilia? bâlbâi Axius, mai nedumerit.

— Sclava stăpânei Chrysilla Autronia…

— Nu te-am mai văzut pe-aici, zise el, mereu încurcat.

— Sunt numai de trei zile în casa voastră, stăpâne. Am crescut în Patavium, pe moșia ta, și am fost învățată de mică meșteșugul de-a servi pe stăpâna mea când vrea să se împodobească.

Sclava vorbea foarte blând, cu glasul tremurat de o emoție mare, totuși limpede și grăbit, ca o lecție spusă pe dinafară.

Vorbind, privirile ei minunate și aprinse se înfigeau în ochii lui Axius, care o sorbea din ce în ce mai lacom. Ochii ei erau verzi și adânci ca un vârtej de ape și aveau o lumină fermecătoare.

— Ce vrei? o întrerupse Axius cu o asprime prin care căuta parcă să se apere de vraja ce-l înlănțuia.

Servilia plecă ochii, ca surprinsă asupra unei fapte nesocotite.

Buzele ei pline și umede șoptiră încet, umil:

— Chrysilla Autronia te vestește că…

— Bine! Du-te, du-te! strigă Axius, fără să mai aștepte să afle pentru ce a venit, simțind acuma că, de va mai sta în fața lui și de-i va mai auzi glasul, nu se va putea stăpâni să n-o ia în brațe.

Sclava, puțin speriată de vocea lui, ridică ușor pleoapele, îi întâlni privirea, se întoarse și porni spre atrium. Axius o vedea îndepărtându-se. Șoldurile ei se legănau chemătoare.

Pulpele plăpânde, goale, luceau în lumina stinsă a amurgului.

Și deodată fu cuprins de o teamă sugrumătoare, parcă plecarea Serviliei i-ar seca inima. Simțea că, nemaivăzându-i ochii și neauzindu-i glasul, lumea întreagă are să se sfărâme, iar el va rămânea singur, strivit între dărâmături.

Și atunci, fără să-și dea seama, murmură rugător:

— Servilia…

Ea se opri și întoarse capul. În ochii ei străfulgeră o bucurie pe care însă o înăbuși scurt. Răspunse supusă:

— Stăpâne…

În aceeași clipă Axius tresări, ca smuls dintr-un farmec, și zise cu o liniște stăpânită:

— Nimica… Du-te!

Servilia dispăru. În tăcerea deasă Axius mai auzi foșnetul molatic al sandalelor ei pe lespezile pardoselei. În bibliotecă, în aerul pătruns cu miros de șofran, pluteau undele unui parfum, ca și când urmele sufletului ei ar fi rămas să-l ispitească.

De-abia într-un târziu își veni cu totul în fire, întrebânduse cum s-a putut pierde așa în fața unei sclave. Până azi privise numai ca obiecte de muncă pe sclavele multe ce le avea aici, ca și la Antium sau la Patavium. Și tocmai o sclavă să-i zdruncine iubirea pentru Chrysilla și poate chiar toată fericirea vieții? Râse singur, ridică din umeri cu dispreț și se gândi că a fost o rătăcire neroadă întâmplarea cu Servilia aceasta. Dar imediat, peste gândul disprețuitor, se ivi o înduioșare: „Servilia… Ce nume și ce privire ciudată!“ Inima îi bătea ca în preajma unei bucurii mari. Văzu iar pe

Servilia, în același loc, parcă s-ar fi întors, și-i auzi glasul alinător. Își aduse aminte că nici barem n-a lăsat-o să-i spună de ce a venit. Îi părea rău.

Vrând să-și alunge din suflet părerea de rău, își zise că desigur Chrysilla a trimis-o și poate pentru ceva important.

Cum să fie atât de bădăran cu Chrysilla din pricina unei sclave necunoscute care l-a tulburat cine știe cum, poate printr-o vrajă? Trebuie să meargă, să vadă ce dorește Chrysilla.

Puse volumul cu tainele lui Hermes Trismegistos în raft, apoi trecu în atrium. Mergând și zicându-și că vrea să împace pe Chrysilla, își dădea seama că dorește pe Servilia și că numai pentru ea caută pe Chrysilla. Gândul i se păru jignitor, încercă să-l gonească, dar îi revenea neîncetat ca o muscă stăruitoare.

Găsi pe Chrysilla cu sclava care tocmai îi povestea cum a alungat-o, fără nici o vină, stăpânul. De cum o zări, tulburarea i se mulcomi, parcă s-ar fi înlăturat o mare primejdie. Inima însă îi bătea speriată, neputincios a o mulcomi. Se apropie de Chrysilla, căutând să nu se uite la sclava pe care totuși o vedea și chiar îi simțea privirile. Chrysilla îi zâmbi cu o mustrare drăgăstoasă:

— Vai, Axius, nici n-ai vrut să asculți pe Servilia? Auzind numele ei, iar se încurcă, mai ales că în aceeași clipă întâlni aievea, la spatele Chrysillei, ochii verzi ai sclavei.

Erau atât de adânci și-l chemau atât de ispititor, că trebui să facă sforțări dureroase să nu uite că la mijloc se află femeia lui. Vorbi ceva, chinuit numai de teama să nu-i observe Chrysilla zbuciumarea. Și totuși, vorbind, nu-și lua ochii de la Servilia care se retrăsese lângă ușă și acuma stătea, neclintită, cu corpul puțin plecat, cu brațele atârnate, cu capul în piept.

Axius simțea, de sub genele îmbinate, privirea ei arzătoare urmărindu-l neîncetat ca și când ar fi fost călăuzită de o putere supraomenească. În vreme ce inima lui o mângâia, fața i se schimonosea din pricina încordării de a-și înăbuși o pornire împotriva căreia rațiunea lui se revolta. Chrysilla îi văzu încruntarea și vru să i-o potolească încolăcindu-i gâtul cu amândouă brațele și murmurând:

— Lasă, nu mai fi supărat pe ea.

Cuvintele ei blânde îl întărâtară deodată, parcă i-ar fi descoperit taina ascunsă cu atâta chin. I se roșiră obrajii, vinele i se îngroșară pe tâmple strigând cu un glas răgușit ca și când o mână nevăzută ar fi încercat să-i înăbușe vorbele:

— Pleacă!… Pleacă!

Servilia ieși. Pe când închidea ușa, Axius repetă, dar cu altă voce, aproape chemătoare:

— Pleacă!

Când n-o mai văzu, se simți brusc atât de singur, parcă și-ar fi pierdut sufletul. Sărutarea Chrysillei, care căuta să-i astâmpere mânia, îl ardea ca o insultă.

— De ce ești rău cu Servilia? îi șopti Chrysilla. E o fată așa de blândă. Mi-e dragă ca o soră. Numai de trei zile o am și parcă am fi crescut împreună. De altfel libertul tău favorit mi-a adus-o, ca să-mi facă o surpriză cu ea. În ziua căsătoriei noastre a trimis poruncă la Patavium să crească pentru mine o sclavă și s-o învețe toate iscusințele unei bune slujitoare…

Cei de-acolo au ales pe Servilia, pe atunci o copilă. Libertul voia să mi-o dăruiască în ziua când vom împlini zece ani de căsnicie. Și mi-ar fi oferit-o de-acum o lună, dar sărmana fată a întârziat pe drum și apoi a mai ținut-o și libertul ascunsă, câteva zile, să se odihnească, s-o pună la încercare, s-o îmbrace înainte de-a mi-o arăta.

Vorbind îl dusese pe nesimțite până la un bisellium pe care se așezară amândoi. Femeia îi cuprinse mijlocul și-și lipi sânii plini de pieptul lui, vrând astfel, prin ațâțarea cărnii, să-i schimbe gândurile mânioase. Axius asculta bucuros lămuririle ei asupra sclavei, dar mângâierile amoroase îl supărau, parcă, răbdându-le, ar fi jignit pe cealaltă.

— Are o privire atât de stranie, zise dânsul încet, desfăcânduse din îmbrățișarea ei stăruitoare.

— Ți se pare, murmură Chrysilla cu alt glas, puțin vexată că avansurile ei n-au fost luate în seamă. Apoi ce mai atâta vorbă pentru o sclavă. Dacă te supără vederea ei, poruncește flagelatorului s-o bată bine, ca să te răcorești auzindu-i vaietele.

— Nu, nu! făcu Axius aproape îngrozit. Ar fi o nedreptate să fie biciuită fără vină!

— Sau spune-mi că dorești și chiar azi o trimit înapoi la Patavium, să nu te mai enerveze prezența ei în casă! adăugă femeia, în picioare, cu o mândrie rece.

— Nu, nici asta! se apără bărbatul, mai spăimântat. De ce să te lipsești tu de o sclavă bună pentru un capriciu prostesc al meu? Nu, nu vreau! De altfel nu mă simt prea bine și poate de aceea mă necăjesc toate nimicurile.

Îi veni în gând că, într-adevăr, poate să fie la mijloc, dacă nu o boală, cel puțin o vrajă. I-ar fi fost însă rușine să mărturisească temerea de vrăji, nedemnă pentru un om ca el, cu cunoștințe bogate filozofice. Superstițiile sunt bune numai pentru cei simpli și fără învățătură.

— Și tocmai ar trebui să plec la Antium, unde pare să se fi întâmplat ceva, căci mă cheamă mama, adăugă, după o mică pauză, cu un oftat de ușurare ca și când ar fi scăpat dintr-o primejdie.

Mințea. Nu-l chemase nimeni nicăieri. Gândul plecăierii îi răsărise acuma. Fiindcă Chrysillei nu-i putea spune că se simte fermecat de o sclavă, are să se sfătuiască cu Lollia care, obișnuită să se lupte mereu cu toate soiurile de vrăji, poate va ști o iarbă sau vreun descântec, să-i vindece boala ciudată ce-i zdruncină sufletul.

Auzindu-l că nu i-e bine, Chrysilla își uită îndată orgoliul rănit și îl imploră să nu plece, să nu se îmbolnăvească mai rău, să trimită pe un libert. Axius se încurcă și nu cuteză să se uite în ochii ei:

— Bine, bine… Să mai vedem!

5

Înserarea era caldă și veselă. Axius porni pe Via Suburana, înțesată de o lume gălăgioasă prin care puținele lectice de-abia își puteau face drum. Sub porticuri, curtezanele gătite și fardate ca și prostituatele cele ieftine, pândind pe amatori, râdeau și făceau semne obscene trecătorilor. O clipă Axius simți ispita de-a intra la vreo curtezană, să-și alunge în patul ei chipul obsedant al sclavei. Gândul însă pieri singur ca o impietate.

Mulțimea și îmbulzeala și mai ales bucuria de viață, ce înviora toate fețele, îl supărau. Coti brusc pe o stradă lăturalnică, ajunse sub Palatin, apoi se îndreptă spre Circus Maximus, o luă iar la dreapta spre Forum Holitorium, în spatele Capitoliului, rătăci pe Câmpul lui Marte până ce se pomeni lângă Tibru.

Umbla ca un lunatic, chibzuind și cumpănind, parcă nimic n-ar mai fi existat pe lume afară de gândurile lui. Încerca să-și explice motivele tulburării ce i-o pricinuiește o sclavă ca atâtea altele. Nu găsea nimic. Servilia nu era mai frumoasă ca Chrysilla și nici barem interesantă. Numai în ochi avea o licărire ciudată, sau cel puțin lui i se părea. Se disprețuia că se lasă învins de o slăbiciune și-și zicea că, de-ar fi ales o viață mai activă, n-ar fi ajuns aci. Îi trecea prin minte, ca o amăgire, râvna de-a lua pe

Servilia, de-a pleca cu ea undeva, să înceapă o viață nouă, adevărată. Alunga însă ispita care l-ar fi despărțit de femeia și copiii lui, făcându-l de ocara lumii, înjosindu-l în fața oamenilor. Socotea apoi că și-ar putea potoli simțurile culcându-se o dată cu sclava tulburătoare. Dar aceasta ar fi însemnat o umilire pentru Chrysilla, nemeritată, pe care ea n-ar ierta-o niciodată. Nu voia să se încovoaie sub jugul unei porniri degradatoare. I se păru rușinoasă chiar rătăcirea deacuma, pe străzi, ferindu-se de oameni ca un lepros.

— Trebuie să plec! bombăni, parc-ar fi vrut să se scuture de niște lanțuri.

Ajunse târziu acasă. Ducându-se la culcare, se întreba unde o fi dormind Servilia. O visă toată noaptea: erau numai ei doi, în toată lumea, uniți într-o fericire divină.

Se trezi abătut. În inimă îl durea dorința de-a vedea pe Servilia, întunecându-i orice alte preocupări. Se sili să nu se mai gândească la ea. Plecă îndată spre bibliotecă, dar în loc să meargă direct, trecu prin toate încăperile, călăuzit parcă de o putere mai tare decât voința lui, sperând inconștient că barem va zări-o undeva. Când își dădu seama, se rușină, traversă peristilul, uitându-se totuși mereu în dreapta și stânga.

În bibliotecă întâlni pe Myro și nu-i vorbi nimic. Luă cartea misterioasă, crezând că farmecul ei va destrăma vraja sclavei.

Mintea lui nu mai primea nici un înțeles. În fiece rând îi zâmbeau ochii Serviliei, ca o mustrare ostenitoare.

În sfârșit, pe la a patra oră, chemă pe libertul administrator și-i spuse că vrea să meargă imediat la Antium. Se duse repede să-și ia rămas bun de la Chrysilla, voios deodată că va putea vedea totuși pe Servilia. Chrysilla era singură. Prelungi convorbirea, în speranța că sclava va apărea. Trebui să plece fără a o întâlni. În fața casei aștepta un cisium cu două roți. Axius se urcă. Vizitiul galic dădu bice catârilor care porniră în goană.

În dosul marelui circ cotiră pe Via Appia, merseră un răstimp printre monumentele funerare. Catârii galopau arși din când în când de șfichiul sclavului. Axius întorcea mereu capul spre orașul strălucitor în bătaia soarelui, cu palatele, grădinile, arcurile, porticurile îngrămădite pe colinele care se micșorau din ce în ce. Cu cât se depărta, cu atât simțea în inimă mai adânc dorul sfâșietor.

Maică-sa, Lollia, îmbătrânită rău, se bucură văzându-l. El însă îi povesti îndată toată întâmplarea care i-a răscolit brusc liniștea. Bătrâna se

spăimântă. Era sigură că sclava l-a fermecat.

Trimise îndată după baba meșteră în vrăji și descântece.

În aceeași seară baba făcu, într-un loc dosnic și prăpăstios, pe malul mării, un altar mic de cărămizi vechi, sacrifică o puică neagră, topi pe jăratic mocnit o inimă de ceară, descântă o amforă cu buza spartă, în care pusese apă de mare și cine știe ce ierburi, apoi, exact la miezul nopții, dădu lui Axius să soarbă de trei ori din zeama afurisită și amară ca fierea stătută, bolborosind că tot astfel să se scârbească inima lui de farmecele negre ale sclavei blestemate.

Axius plănuise să rămână aici câteva zile. A doua zi de dimineață, în ciuda descântecelor, se simțea ca pe spini. Lollia îl descusu dacă i-a fost mântuitor leacul babei. Minți: da. Se zvârcoli toată ziua: ce să mai facă? Noaptea îi aduse o nouă dezlegare. E nevoie de o ruptură lungă. De mult plănuia să facă o călătorie mare în Orient, începând cu Grecia, continuând cu Asia Minoră și sfârșind cu Egiptul. A amânat-o an de an, mai mult din lene. Acuma călătoria aceasta poate să-l salveze de boala ce amenința să-i distrugă toată viața.

Cum sosi la Roma, de-abia avu răbdare să se odihnească puțin. Îmbrăcă toga laticlavă, porunci să-i vie lectica și merse la consulul Paulus Fabius, un prieten din copilărie de-al tatălui său, care i-a arătat totdeauna bunăvoință. Fabius știa mai de mult că Axius dorea să cunoască Orientul și chiar îl îndemnase să plece. Aflând acuma că s-a hotărât, îi făcu repede o scrisoare prin care îl recomanda călduros tuturor legațiilor și procuratorilor din provinciile răsăritene.

— Dacă îmi spuneai mai dinainte, adăugă consulul, îți obțineam o scrisoare de la Tiberius, căci imperiul meu se sfârșește peste câteva luni. Dar fiindcă te-ai hotărât să pleci îndată, e mai bine să te mulțumești cu recomandația mea. Altfel te pomenești că te răzgândești și rămâi iar acasă.

Îl bătu pe umăr și-i ură călătorie bună.

Chrysilla ceru să-l însoțească. Axius refuză categoric. De altminteri, în fundul inimii, îl plictisea și o învinovățea că numai din pricina ei trebuie să se ferească de Servilia. Chrysilla stărui, îl imploră, plânse. Atunci intră, nechemată, Servilia.

Axius n-o văzuse de trei zile. I se aprinse fața de o bucurie mare. Ochii lui o mângâiau. Voia să-i mai audă glasul. Dar Chrysilla gemea și-și frângea mâinile. Aceasta îl înfurie încât răcni deodată ca un nebun:

— Flagelatorul!… Să vie flagelatorul!

Servilia, speriată, alergă și aduse pe libertul pedepsitor.

— Douăzeci de vergi pentru Servilia!… Îndată!

Sclava se făcu albă. Chrysilla își curmă plânsul și se aruncă la dânsul, strigând:

— Axius, iartă-o!… Axius!… N-a mai fost biciuită niciodată!

Flagelatorul se uită o clipă la stăpânul care rămase împietrit, cu o încordare sălbatică pe față. Apucă de braț pe Servilia și o târî afară. Axius îi întovărăși, parcă ar fi vrut să supravegheze pedeapsa. În urma lui, Chrysilla îl ruga, plângând, s-o ierte. El nici n-o auzea. Într-un colț al grădinii, sub un copac, flagelatorul smulse tunica Serviliei. Rămasă goală din cap până-n picioare, fata își uită o clipă spaima și își acoperi sânii cu un braț, iar cu celălalt pântecele. Axius, la câțiva pași, privea ca ieșit din minți. Trupul ei era alb și fraged și tremura. Părul lung i se despletise și-i acoperea spatele ca o mantie de aur, iar sânii mici aveau sfârcuri trandafirii ca doi stropi de sânge. Libertul îi legă mâinile și petrecu sfoara peste o creangă, încât corpul sclavei se întinse. Chrysilla plângea, își sfâșia haina, se agăța de brațul lui Axius, s-o ierte. El părea de gheață. Cu ochii ieșiți din orbite, cu respirația reținută, se uita la trupul alb cu șoldurile puțin cambrate, cu pântecele plăpând, cu picioarele delicate, în care se concentrase parcă acuma toată lumea de la începutul începuturilor până la sfârșitul sfârșitului.

Apoi, brusc, flagelatorul își șuieră nuiaua.

Din gura Serviliei țâșni un țipăt ascuțit care se înfipse ca un ac lung în inima lui Axius. În aceeași clipă ochii ei îngroziți întâlniră ochii lui. Luminile lor se împreunară. Pe urmă sclava nu mai strigă, parcă n-ar mai fi simțit nici o durere. Doar boabele mari de lacrimi ce-i izvorau neîncetat și i se revărsau pe obrajii palizi, arătau suferința cărnii. Și alături, Chrysilla hohotea de plâns, gemând întruna:

— Iart-o, Axius, iart-o!

După câteva lovituri, Axius, deșteptat parcă dintr-o amețeală, mormăi:

— Destul!

Și se depărtă grabnic, aproape fugind spre casă, se ascunse într-o încăpere întunecoasă și izbucni într-un plâns amar.

6

În aceeași seară, întovărășit numai de Myro și de doi sclavi, Axius plecă spre Orient. Dacă ar mai fi pregetat, nimica nu i-ar mai fi putut stăvili

dragostea pentru Servilia aceasta fermecătoare și spăimântătoare.

Până la Brundusium nici nu deschise gura. Se îmbarcă pe o triremă pentru Corint. Myro avea să-i fie călăuză. Grecul era fericit că se poate întoarce prin țara lui și, de la Roma până la Brundusium, alcătui un itinerar de șase luni numai pentru Grecia. Pe corabie Axius nu-și mai putu ascunde suferința. De altfel Myro, fiind scribul și secretarul lui, îi cunoștea secretele. I se destăinui. Myro îl îndemnă să ceară un sfat Pythiei de la Delphi.

— Sunt mistere pe care nici un filozof nu le poate lămuri, ci numai zeii și inițiații lor, adăugă Myro ca o scuză că el, atât de încrezător în puterea științei, îl povățuiește totuși să recurgă la sprijinul credințelor populare disprețuite.

Trirema făcu escală la Delphi. Axius coborî fără multă încredere.

Trebui să aștepte șapte zile până i se primi jertfa. Văzu apoi el însuși pe bătrâna preoteasă, în hlamidă solemnă, bând din apa izvorului sacru, rozând frunze de lauri și apoi așezânduse pe trepiedul de aur, deasupra deschizăturii din care bolboceau aburii amețitori. Pythia, în extaz, bâigui crâmpeie de cuvinte, fără legătură și neînțelese. Profeții, dimprejurul ei, le însemnară cu grijă pe tăblițe de aramă. Și a doua zi primi povața zeului: „Ferește-te de puterea mâinilor tale!“ Axius nu se dumeri din răspunsul Pythiei, dar inima lui se liniști. Cutreieră toată Boeotia, trecu în Atica și stătu trei luni în Atena.

Când Myro îl văzu iar mai abătut, îi propuse să meargă la Oropos, la templul lui Amphiaraos. Axius se duse, ajună o zi și sacrifică un taur, dormi o noapte pe pielea animalului jertfit, într-o odaie de lângă altarul zeului și în somn îi apăru într-adevăr Amphiaraos, zicându-i numai atât: „Eros e zeul zeilor“.

Oracolul, în loc să-l mulcomească, mai rău îl tulbură. I se păru o chemare misterioasă și o dezaprobare a despărțirii de Servilia. Myro îl rugă atunci să mai încerce tămăduirea în cel mai vestit și mai vechi templu, unde s-au făcut secole de-a rândul nenumărate minuni, în Asklepieion din Epidauros.

Docil, Axius îl ascultă. Împrejurimile templului erau pline de bolnavi sosiți din toată lumea. Până să-i vie rândul, i se urî și renunță la leacurile zeului. Își zise că, pentru dânsul, singurul leac e uitarea, iar uitarea cere depărtare.

Pe la sfârșitul lui octombrie ajunse în Alexandria. Plănuise să petreacă aici mai multă vreme. În primele zile îi plăcu orașul tumultuos ca o a doua

Roma. Dar se sătură repede.

Încrucișarea pestriță a Europei, Africii și Asiei, cu vălmășagul de zei și de neamuri, furnicarul de curtezane luxoase și perverse care înlocuiau miilor de călători grăbiți soțiile, mamele și surorile, îi reaminteau necontenit iubirea ce căuta, dacă nu s-o stâr-pească, măcar s-o adoarmă în tainițele sufletului său.

Peste zece zile porni pe Nil în sus, poposi la Heliopolis și apoi se opri mai îndelung în Memphis. Recomandația consulară îi deschidea toate porțile și toate bunăvoințele. Ordine grăbite îl precedau, ca să poată vedea și cerceta orice ar dori. Se duse la mormintele Faraonilor, își zgârie numele pe un bloc din piramida lui Keops și pe creștetul sfinxului. Mai acasă se simți însă în orașul vechi, printre ruinele pe care le înmulțise și le răvășise cutremurul de pământ de-acum vreo șase ani. Parcă nici nu-i venea să mai plece. Din primul moment avu impresia că a mai umblat cândva pe-aci. Simțământul acesta era și mai ciudat pentru că se împerechea cu un dor mai mistuitor după Servilia. Printre uriașele coloane rupte și prăvălite îi apărea mereu, ca o fâlfâire eterică, privirea ei ademenitoare și mustrătoare. Îl chinuiau remușcări: de ce a pus s-o biciuiască? Loviturile parcă îi șfichiuiau inima. Auzea uneori șuieratul nuielei și zgomotul cărnos când atingea trupul fecioarei. Se rezema istovit de câte un zid străvechi. Fluturări tainice umpleau aerul în care nisipul fin, vâltorit de vânturi, plutea ca niște nourași albi.

Pe Myro îl exaspera șederea printre ruine, care se prelungea mereu. De câteva ori Axius, cuprins de o pornire năvalnică, se pregăti să plece acasă, la Roma, declarând fățiș libertului că nu mai poate trăi fără Servilia, că altfel ar trebui să se sinucidă.

După o lună se îmbarcă pe o corabie egipteană și porni spre sud. Impresia că cunoaște locurile continua. Nu voia să se oprească decât la Theba. Totuși la Abydos, împotriva sfatului corăbierilor cunoscători ai ținutului, zăbovi zece zile, simțindu-se foarte bine, visând mereu pe Servilia, o dată chiar sub înfățișarea unei prințese egiptene.

În Theba puterea farmecului slăbi. Nici aleea sfincșilor nu-l interesă. Trecu repede dincolo de râu, la cele două statui uriașe ale lui Memnon, voind să audă negreșit glasul oracolului care cânta dintr-un colos de când a umblat și pe-aici cutremurul cel mare. Își ridică un cort în apropiere. Câteva sute de oameni de toate neamurile așteptau ca și dânsul. De-abia a treia zi, dis-de-dimineață, colosul de granit începu să cânte aievea.

Întâi niște tonuri stridente, ca un fluier răgușit. Apoi o pauză până la răsăritul soarelui. Apoi, îmbinându-se cu adierea zefirului, porni un cântec nou, cu modulări stranii, ca o plângere de om bătut. În sfârșit, după o tăcere mai scurtă, urmă a treia strofă cu glas de femeie. Axius se cutremură: era chiar glasul Serviliei. Ghemuit pe soclul statuii, lângă piciorul uriaș, stătu toată ziua să mai audă oracolul. Colosul rămase mut.

Călătoria continuă pe Nil până la Elephantine, unde Myro văzu fântâna miraculoasă care înregistrează urcarea apelor binefăcătoare, apoi la insula Philae cu vestitul templu al Isidei.

Pe Axius nu-l mai interesa nimic. Cântecul uriașului de granit îi răsuna mereu în suflet ca o chemare poruncitoare. De-abia aștepta să plece mai degrabă acasă.

În Alexandria se mai liniști puțin. Se rușină să se întoarcă la Roma, după o lipsă de un an, fără a fi văzut barem pământul Asiei. Imperiul lui Fabius se terminase și deci recomandația lui nu-i mai folosea, ba mai curând i-ar fi stricat, fiindcă între Fabius și unul din noii consuli, Marcus Servilus, era o dușmănie veche, cunoscută de toată lumea. Se hotărî să cerceteze doar Palestina, unde avea pe procuratorul Pontius Pilatus.

Trecu pe mare la Caesarea și de-acolo porni îndată spre Ierusalim, pe drum lung și obositor, mai ales cât ține deșertul Saron. Văzu de departe turnul Antonia, reședința procuratorului imperial, dominator și greoi ca un pumn de gladiator.

Pontius Pilatus îl primi cu mare bucurie. Era de vreo patruzeci și cinci de ani, cu figura aspră, cu părul puțin nins.

Îl duse degrabă la soția sa Claudia Procula, mai tânără ca el cu aproape douăzeci de ani, foarte blândă și cu ochii visători ca o profantidă.

Procuratorul îi vorbi despre Nonius, cu care a fost odinioară camarad de arme. Îi povesti cum a scăpat el atunci de la moarte, printr-o minune. Apoi începu să se plângă de greutățile guvernării. Se simțea aici ca un exilat și n-avea dorință mai fierbinte decât să fie strămutat în altă provincie. Ura și disprețuia poporul iudeilor. Îl indignau superstițiile lor și veșnicele certuri cu care-l plictiseau.

— Sunt turbulenți și pârâtori! De două ori s-au plâns contra mea Cesarului, zise Pilatus scrâșnind din dinți.

Axius aprobă din cap. Despre o plângere știa și dânsul — când Scribonianus i-a oferit lui locul de procurator. Dacă ar bănui Pontius!

În sfârșit, procuratorul, ca să-i dovedească cât sunt de nebuni oamenii aceștia, îi spuse că, nu mai departe decât cu două săptămâni în urmă, au venit la dânsul, cerându-i zgomotos să condamne pe un anume Iehoșua pentru un sacrilegiu împotriva zeului lor invizibil. Cererea i s-a părut nedreaptă; totuși, ca să scape de gura lor și mai ales ca să nu-l pârască iar la Roma că ar favoriza pe un dușman al împăratului, deși asemenea dușman e mai mult o rușine decât o primejdie, le-a făcut pe plac și a răstignit pe Iehoșua. Iată însă că prietenii celui răstignit au răspândit zvonul că Iehoșua s-ar fi sculat din mormânt și s-ar fi înălțat în cer, alături de zei. Cei ce i-au cerut moartea s-au înfricoșat să nu prindă zvonul în popor și acuma umblă să condamne și pe prietenii mortului.

— Mai interesant e totuși că și Claudia crede basmul cu învierea din morți! sfârși Pilatus cu un râs din toată inima.

— Da, cred, murmură Claudia Procula, uitându-se cu încredere la Axius. L-am văzut. Avea în ochi atâta bunătate cum nu s-a mai pomenit în lume. Era zeul bunătății coborât pe pământ.

Axius se înfioră și răspunse:

— Toate minunile sunt posibile.

Le mărturisi durerea lui cu Servilia. Claudia, înțelegătoare și blândă, îl sfătui să nu mai șovăie, ci să asculte porunca zeilor care i s-a încuibat în inimă. Pontius Pilatus însă zise aspru, disprețuitor:

— Ar fi rușinos pentru un cavaler roman să-și izgonească soția de neam din pricina unei sclave ticăloase! Servilia trebuie ucisă fără întârziere și atunci se va sfârși vraja ei demonică asupra ta!

7

Cu cât se apropia de Italia, cu atât calea i se părea mai lungă. Cele câteva zile, de la Brundusium la Roma, fură o eternitate. Glasul colosului de granit îi cânta iar în inimă ca o poruncă supremă.

Sosi pe neașteptate. Nomenclatorul se minună văzându-l, parcă nu l-ar fi recunoscut. De altfel Axius slăbise; pielea i se întinsese pe obraji și se bronzase, iar în ochii măriți avea o lucire misterioasă ca o revelație.

Sclavii casei năpădiră în atrium, înconjurând cu o bucurie zgomotoasă pe stăpânul reîntors dintr-o călătorie atât de lungă.

Gălăgia neobișnuită chemă îndată pe Chrysilla. Îl zări din peristil în mijlocul sclavilor. Se repezi la dânsul cu o izbucnire de lacrimi, îl îmbrățișă

vijelios, pipăindu-l cu mâinile, parcă n-ar fi crezut că este el aievea. Sclavii dispărură. Rămaseră singuri.

— Axius, iubitul meu, bine-ai venit! Și nici nu m-ai vestit ca să te aștept, îngâna Chrysilla, sărutându-i când obrajii, când mâinile, plângând și râzând deodată.

Axius stătea nemișcat, căutând doar din ochi pe cineva, cum căutase mereu de când trecuse pragul vestibulului, prin mulțimea sclavilor, ca și acuma în singurătatea peristilului împodobit cu coloane de porfir și statui albe de marmură. Apoi, cuprins de o îngrijorare, întrebă cu glas stins:

— Unde e Servilia? Chrysilla, copleșită de bucurie, auzi întrebarea numai ca prin vis și totuși o simți în inimă ca o împunsătură de pumnal.

Își curmă brusc efuziunile de iubire și ridică ochii în ochii lui.

Văzând privirea ceea stranie, Chrysilla se retrase instinctiv.

Plin încă de pulberea drumului, cu fața murdară și barba nerasă de trei zile, Axius părea un barbar cu sufletul stăpânit de o taină cumplită pe care o trădează ochii aprinși într-o lumină sălbatică și totuși cuminte. Din privirea lui apoi înțelese deodată tot. Ca o rază de fulger, privirea aceasta evocă în sufletul ei crâmpeie din trecut care acum dobândeau o înfățișare nouă: ura lui nemotivată pe Servilia, biciuirea sclavei, călătoria însăși. În urechi îi răsună mai clar întrebarea lui Axius, parcă i-ar fi repetat-o, și într-însa simți o primejdie care-i pune în cumpănă toată soarta. Îngrijorarea lui o făcu să ghicească răspunsul ce se cuvine să i-l dea.

— Servilia? murmură ea cu un dispreț tăios ca o lovitură de sabie.

Ridică mândră capul, îl măsură de sus până jos, strângând puțin pleoapele și zâmbind cu silă. Era într-o tunică de culoarea șofranului, care-i mlădia corpul și o înălța. Adăugă din vârful buzelor:

— Hm!

Apoi întoarse spatele și se îndreptă spre ușa de stejar a încăperilor ei. În deschizătura neagră se mai profilă o clipă silueta ei galbenă, ca o amenințare.

Axius rămase pe loc, cu aceeași întrebare în ochi:

— Unde e Servilia? Simțindu-se singur, îngrijorarea lui se schimbă în groază.

De ce n-a apărut Servilia? Poate că nici nu mai e aici? Pentru ce n-a răspuns Chrysilla? De-abia acuma își aduse aminte că Chrysilla a spus ceva. Glasul ei acuma îl spăimântă. O văzu iar întorcându-i spatele, hotărâtă

parcă. În aceeași clipă o durere violentă îl zgudui, ca și când i s-ar fi împlântat un pumnal în piept.

Alergă desperat pe urmele Chrysillei. În cubiculum, la picioarele patului dublu, Servilia se zvârcolea, cu fața în sus, horcăind greu. La câțiva pași, alături, Chrysilla o privea rece, mulțumită, cu pumnii strânși. Auzind pașii lui Axius, întoarse ochii spre el și-i zise sfidător:

— Iată pe Servilia!

Axius se aruncă urlând de durere asupra sclavei, în pieptul căreia rămăsese înfipt pumnalul mic de argint cu mânerul de fildeș sculptat.

— Nu muri, Servilia, nu muri! strigă Axius, luându-i capul în mâini și privind acuma de-aproape lumina ochilor care de un an de zile a trăit în sufletul lui cu speranța eternității.

Pe fața Serviliei apăru o undă de bucurie, iar în ochii verzi, întâlnind ochii lui Axius, se aprinse o flacără vie de fericire nemărginită. Axius însă repetă în neștire, parcă prin cuvântul lui ar fi crezut că-i poate păstra viața:

— Nu muri…

Atunci atinse mânerul pumnalului. Se sperie și-l smulse din rană, sigur că așa are s-o salveze. Pe tunica verde a Serviliei se ivi o pată roșie de sânge care se înnegri repede. În ochii sticloși mai dăinui o clipă fâlfâirea de fericire, apoi se stinse.

Axius o chemă pe nume, din ce în ce mai deznădăjduit, până ce se prăbuși cu fruntea pe pieptul ei, într-un hohot de plâns.

Peste un răstimp auzi glasul Chrysillei care-l făcu să sară deodată în picioare. Parcă numai acuma și-ar fi dat seama că ea a ucis-o, avu o mișcare de furie. În mâna stângă strângea mânerul pumnalului însângerat. Femeia îl înfruntă cu o liniște care îi zdrobi chiar rădăcina mâniei. De altfel un gând îi spunea stăruitor că de-acuma ar fi de prisos orice.

Ieși năucit. Picioarele îl duceau singure. Când se pomeni în tepidarium, unde câțiva sclavi se întreceau să-i pregătească baia, își aduse aminte:

— Adevărat… trebuie să mă spăl. Sunt murdar de drum și de oboseală…

Un sclav cu trupul arămiu se apropie plecat să-i dezlege încălțămintea. Axius se dădu înapoi mirat. Zâmbi trist și făcu semn slujitorului să plece, că nu mai are nevoie de el. În baia de marmură trandafirie apa caldă se mai clătina ușor ca o oglindă de argint viu. Axius se uita curios, parc-ar fi văzut pentru întâia oară nu numai odaia, dar chiar lumea. Simți în stânga mânerul de fildeș și-i dădu drumul ca și când atingerea l-ar fi îngrozit. Pumnalul

căzu zângănind pe pardoseala lucioasă, săltă de câteva ori ca un șarpe lovit și pe urmă alunecă în baie, la fund. O bolbocire tulbură oglinda apei și se pierdu în rotocoale tot mai line. Axius avu o tresărire scurtă, apoi uită totul. În mintea lui gândurile se zbăteau neputincioase, nimicindu-se unele pe altele într-un vălmășag haotic. În suflet însă i se deslușea un simțământ dureros de zădărnicie.

Se răsuci din umeri, parcă s-ar fi smuls dintr-o încleștare, se cutremură și începu să se dezbrace în mare grabă. Coborî cele cinci trepte. Apa caldă și parfumată îi mângâia picioarele ca îmbrățișarea unei femei iubite. Când își scufundă tot corpul, se simți atât de bine, parcă nimic nu s-ar fi întâmplat.

Bâjbâind cu mâinile pe fundul bazinului, dădu peste pumnalul care pândea acolo. Îl scoase deasupra apei și-l privi un răstimp cu mirare, întrebându-se ce caută pumnalul aici.

Tăișul era spălat, cu stropi lucitori ca niște diamante. Apoi, ca și când și-ar fi adus aminte deodată, își deschise vinele, foarte liniștit, cu vârful de argint, întâi la brațul stâng cu mâna dreaptă, apoi la brațul drept cu mâna stângă, și așeză pumnalul pe marginea bazinului. Întinse picioarele, își rezemă spinarea pe treptele de marmură așa încât capul să i se odihnească pe cea de sus. Simțea cum i se scurge sângele și-și zicea că apa trebuie să se roșească, dar nu se uita deloc la oglinda ei, ci numai în sus, fără a vedea nimic.

Mai târziu auzi un zgomot ciudat, apătos și se gândi că pumnalul iar a alunecat în apă, parcă ar fi viu și l-ar ispiti mereu.

Apoi gândurile i se înșirară ca într-un cerc în care nu mai putea pătrunde nimic afară de Servilia. Remușcări și păreri de rău încadrau toate crâmpeiele de amintiri șoptindu-i că a scăpat din mâini un noroc ce nu se mai întoarce niciodată.

O oboseală mare îi îngreuia tot corpul. Pleoapele îi apăsau bulbii ochilor ca niște capace de plumb. Gândurile i se încurcau iar, din ce în ce mai palide. O lumină gălbuie îi stăruia în ochi, tot mai slabă, mai tulbure. Simțea cum i se subția conștiința mereu până ce se pierdu în ușurarea întunericului deplin…

* * *

Sufletul, slobozit din încleștarea materială, se înălță vertiginos ca spre o țintă sigură care-l ademenește și pe care totuși n-o poate atinge. Urmele vieții se pierd în golul nemărginirii.

Conștiința singurătății îl însoțește între planurile celor două lumi. Pâlpâirile palide ale existenței pure îi aduc îndemnuri și speranțe. Între infinitul trecutului și infinitul viitorului sufletul șovăie ca în fața unei imense porți închise…

CAPITOLUL V - MARIA

… Șovăirea sufletului părea o fâlfâire fără început și fără sfârșit. Prin conștiință i se perindau imagini diafane din alte existențe, trecute și viitoare. Nedesăvârșirea se lumina în suflet ca o senzație dureroasă care provoacă o râvnă nouă.

Și deodată mișcarea reîncepu ca o coborâre vijelioasă.

Poarta timpului se deschise și căderea continuă în linie dreaptă, mereu de-a lungul unui plan mărginitor de lume.

Sufletul își dă seama că trebuie să se scufunde în lumea aceasta și totuși alunecă cu teamă înainte, parcă nu și-ar fi găsit încă momentul.

Apoi în planul lumii nedorite se înfățișează deschizătura în care sufletul pătrunde călăuzit de o predestinație supremă.

Stăpânirea spațiului frământă formele materiei într-o schimbare neîntreruptă. Conștiința se zbuciumă cumplit sub apăsarea înconjurătoare, se mlădie, se subțiază până ce se împreună cu materia informă…

1

Fu botezat în bazilica mănăstirii, a doua zi după ce veni pe lume. Primi numele Hans și binecuvântarea abatelui.

Crescu oropsit de toți, fiindcă era slăbuț și fără spor la muncă.

Când împlini treisprezece ani, într-o duminică de primăvară, tatăl său îl luă de mână și porniră împreună pe drumul cu multe cotituri ce suie din satul Odenhain, așezat pe râulețul Wischnitz, spre mănăstirea Lorsch, ale cărei ziduri cu creneluri se văd de departe, dominate de cele trei turnuri ale baziliciei bătrâne.

Hans cunoștea bine calea. O bătuse de multe ori, mânând vitele la pășune prin poienile pădurilor de fag ce înconjoară mănăstirea. Niciodată însă nu i-a tremurat inima ca azi. De săptămâni de zile nu se vorbise în casa lor decât despre duminica aceasta. Toți îl învățau, îl speriau sau îl încurajau.

Tatăl său îl dăscălea și acuma neîncetat cum să sărute mâna abatelui, cum să răspundă cuviincios la toate întrebările.

Poarta mănăstirii era deschisă. Pe podul suspendat peste șanțul ce apăra zidul din afară, se îmbulzea o gloată de cerșetori și bolnavi în așteptarea pomenilor duminicale mai grase. Portarul, călugăr laic, cunoștea pe ţăranul Michel Boeheim, slujitor pe pământul mănăstirii, om de treabă și cu frica lui Dumnezeu. Îi și dădu mâna să i-o sărute și-l întrebă, prietenește, de sănătate. Țăranul îi povesti îndată, cu mare belșug de vorbe, c-a venit să dea pe Hans la mănăstire, c-ar vrea să-l facă negreșit călugăr. Portarul, fecior de țăran și el, foarte mândru de haina călugărească pe care o purta, clătină grav din cap, tăcu un răstimp ca un înțelept, apoi zise că s-au dus vremurile când oricine se putea călugări de azi pe mâine, că lui nu-i vine a crede că abatele va primi pe Hans în mănăstire. Totuși, ca să-i arate un semn de bunăvoință, îl sfătui să vorbească întâi cu celariarul, care e adevăratul stăpân al mănăstirii, mai puternic chiar decât abatele, și de care atârnă tot.

Celariarul Primin era un călugăr gras, roșcovan, cu fața rasă și părul tuns chilug. Avea în grijă toată administrația mănăstirii și era veșnic nervos și răgușit de cât răcnea. Acuma se necăjea cu câțiva călugări laici care potriveau porțiile pomenilor.

Văzând pe Michel Boeheim, deși altfel îi vorbea cu blândețe, se răsti:

— Ce vrei, Michel? Nu cumva ai venit și tu la pomană cu cerșetorii și ologii? Să-ți fie rușine, Michel! Mare rușine! Se vede că Satana vă împinge pe toți numai la blestemății!

Drept răspuns, țăranul se repezi plecat și-i sărută mâna grasă, zicând către copil:

— Ce stai, Hans? Sărută frumos mâna preasfântului.

Umilința lui Michel îl dezarmă într-atâta, că binevoi să mângâie obrajii și pletele bălaie proaspăt pieptănate ale copilului, mormăind:

— Spune ce dorești, Michel, spune degrabă, că, vezi bine, eu n-am nici duminică, nici sărbători, ca toți creștinii…

Michel Boeheim începu povestea de la Adam: că Dumnezeu i-a dăruit cincisprezece copii, că viața e grea, că multe păcate s-au abătut pe oamenii sărmani, că a venit vremea să ne gândim și la cele sufletești mai cu nădejde… De-abia după ce izbuti să enerveze rău pe celariarul Primin, își spuse verde păsul:

— Și așa ne-am sfătuit și ne-am socotit să dăruim pe Hans bunului Dumnezeu, să se roage și el pentru noi și să mijlocească o soartă mai

fericită pe lumea cealaltă pe seama părinților și fraților lui. De altminteri e copil sfânt, precum a fost de când a deschis ochișorii în lume, și plăpând, și supus, tocmai cum se cade să fie slujitorul celui Atotputernic. Ca mâine trec și cei șapte ani până se împlinește sorocul judecății din urmă și cel puțin să nu apuce ziua cea mare fără pic de apărător în fața Mântuitorului și numai înnegriți de păcatele ticăloșiei.

— Ce judecată din urmă, nerodule? se înfurie călugărul.

Ați înnebunit rău, Michel! Unde vezi tu sfârșitul lumii?

— Apoi să ne ierți, prea sfinte, așa merge vestea prin prostime, se umili țăranul. Că dacă se împlinesc o mie de ani de la venirea Mântuitorului, lumea asta păcătoasă trebuie să piară și să înceapă judecata tuturor, așa zice că scrie la Sfânta Scriptură. Noi carte nu știm, că nu-i de noi cartea, dar semnele sfârșitului se arată și orbilor: războaiele nu mai contenesc, molimele și blestemățiile se lăfăiesc alături de foamete și sărăcie, om pe om se năpustește mai cumplit de cum se spune c-ar fi fost pe vremea păgânilor…

Era atâta credință în ochii țăranului, că celariarul se mulțumi să-l dojenească cu bunăvoință, învățându-l să nu mai răspândească asemenea prostii păcătoase pe care numai diavolii le șoptesc oamenilor ca să-i ispitească și să-i prăpădească.

— De câți ani e copilul? întrebă apoi, examinând pe Hans cu luare aminte.

— Răspunde, Hans, îl îndemnă Michel. Să nu-ți fie rușine, Hans! Răspunde frumos, că doar ești băiat mare și cuminte.

— La Paști am împlinit treisprezece, făcu Hans cu glas cald și privind drept în ochii celariarului.

— Și poftești aievea să slujești cu frică pe Dumnezeu și numai pe Dumnezeu?

— Dumnezeu vrea și Sfânta Fecioară, răspunse copilul cu o lumină mare în ochii limpezi, uimind pe călugăr.

Atunci Michel se dădu mai aproape și șopti tainic celariarului:

— A spus de multe ori maică-si, că mie n-a îndrăznit, că eu n-am vreme să ascult palavrele copiilor, că, zice, i s-ar fi arătat mereu în vis Domnul nostru Isus Hristos, în haină albă până-n pământ și cu coroană de raze pe cap și cu semnele cuielor la mâini și la picioare, și l-a mângâiat pe obraz, uiteaș a, și i-a zis: „Vino după mine!“ Și a pornit copilul, dar pe urmă s-a trezit…

Călugărul Primin se închină ca în fața unei minuni. Îi fulgerase prin minte să primească pe Hans în tagma călugărilor laici, să-l aibă pentru muncă, fiindcă de meseriași harnici e mai multă nevoie în mănăstire decât de învățați. Avea șovăiri din pricina înfățișării costelive a candidatului. Întâlnind însă lumina stranie din ochii copilului, apoi mai auzind și cuvintele lui Michel, celariarul se înfricoșă. Slujba lui neîngăduindu-i o viață cucernică și ferită de păcate, trăia în groaza amară și a pedepsei lui Dumnezeu și a ispitelor Diavolului.

— Bine, bine, să mergem la…

Porni, fără să poată sfârși, spre bazilica severă, printre clădirile scunde cu coperișe țuguiate ale meseriașilor, ca pe o uliță, urmat de-aproape de Michel și Hans.

La intrarea bazilicii, celariarul se opri un moment și ridică ochii la cer, întrebător, căutând parcă o povață. Privirea lui alunecă peste bolțile portalului, peste cele șapte rânduri de ferestre ale turnului principal, până la crucea neagră, cu brațele subțiri. Apoi, lămurit și hotărât parc-ar fi primit o poruncă de sus, intră repede în atrium, își muie degetele în apa sfințită și își făcu cruce. Pe o ușă laterală ieși în curtea pardosită și acoperită ca un gang, trecu pe dinaintea vorbitorului și a școalei, ajunse la casa abatelui, lipită de bazilică și comunicând cu naosul printr-un coridor.

Locuința avea numai două încăperi mici ca și chiliile fraților. Abatele era în genunchi, în fața unui altar, adâncit în rugăciuni. Nici nu observă când intrară cei trei. Celariarul însă auzi foarte clar cuvintele.

— Benedictus qui venit in nomine Domini!

Fu cuprins de spaimă, parcă ar fi fost o întâmpinare cerească.

Plecă genunchii și bâlbâi înmărmurit:

— Părinte, a venit un copil sfânt în mijlocul nostru…

Michel îngenunche de asemenea, șoptind copilului:

— Aide, Hans, îngenunchează frumos, să vadă preasfântul cât ești de cuminte.

Abatele, ca și când n-ar fi auzit nimic, își urmă rugăciunile până la sfârșit. Apoi întoarse capul întrebător. Cu barba albă și capul tuns, cu ochii înflăcărați de o lumină pioasă, părea un pustnic sfânt, rătăcit printre oameni. Hans, parcă l-ar fi cunoscut de mult, se apropie, îi sărută mâna și rosti rugător:

— Tată…

2

Anul de noviciat fu greu ca un păcat de moarte.

Ispita tăcerii și a singurătății ținu șapte săptămâni. Închis în chilia dosnică, nu putea vorbi cu nimeni afară de Dumnezeu.

Un călugăr mut îl conducea, dis-de-dimineață, în capela novicilor, unde trebuia să asculte, în genunchi, o liturghie lungă urmată de predici nesfârșite. Apoi iar singurătatea chiliei în care de-abia pătrundeau câteva raze de lumină cenușie.

O revoltă crâncenă îl frământă în primele zile. Genunchii îl dureau, iar tăcerea și singurătatea îi vâltorau amintirile vieții de-afară, zgomotoasă, veselă, pestriță. Îl chinuiau păreri de rău și dorințe de evadare. Se simțea ca îngropat de viu într-o criptă străveche. Pe urmă amintirile se împuținau, cernute parcă prin site tot mai dese. Resemnarea i se coborî în suflet, înfrumusețată de așteptarea unei revelații care trebuie să vie și pe care trebuie s-o merite. Începu să dorească un semn de încurajare din altă lume, o vedenie sfântă care să-i oțelească inima. Umbla de ici-colo prin chilia ca o cușcă, murmurând neîncetat cuvinte de rugăciune. Patul de scândură cu perna de lemn îl întăreau.

O măsuță șubredă și un scaun fără spetează mai avea, și pe perete, la căpătâi, o icoană a Maicii Domnului, veche, cu rama mâncată de carii. În fața ei se oprea din ce în ce mai mult, ca înaintea unei ființe vii. Zugrăveala stângace arăta un cap frumos de femeie, cu ochii mari, cu privirea blândă și plină de mistere.

Și ochii ei îl urmăreau necontenit, oriunde se mișca în chilie, parcă s-ar fi întors după el, chemători și mângâietori. Privirea lor, cunoscută, parc-ar fi întâlnit-o de mult, ascundea taina revelației pe care o râvnea din adâncimile su-fletului.

De-acuma nu se mai simțea singur. Privirea icoanei îl însoțea pretutindeni, îi lumina sufletul chiar în bezna nopților petrecute pe patul de scândură. În rugăciuni invoca mereu pe Maica Precista, adăpostul și sprijinul vieții lui.

Când se isprăviră cele șapte săptămâni de încercare și fu mutat între ceilalți novici, zgomotoși și indiscreți, i se păru că s-a coborât în purgatoriu. Convorbirile lor lumești, întrebările lor necuviincioase îl răneau în suflet. Smerenia și cuvioșia le erau necunoscute. Sfiala lui ajunse repede bătaia lor de joc.

Începu școala: citit, scris, socotit, cânt, religie.

Celariarul recomandase pe Hans magistrului novicilor ca pe un sfânt care a vorbit cu Mântuitorul. Magistrul era sceptic în privința vedeniilor mistice, spunând că au devenit atât de numeroase încât primejduiesc bazele credinței adevărate.

Fiindcă Hans era ascultător și silitor în toate, îl luă cu blândețe, împotriva obiceiului său de-a bruftului pe novici spre a le strivi gândurile lumești.

Învățătura însă nu-l ademenea. Iubirea tainică pentru Dumnezeu îi epuiza toate dorințele. Numai cântul îi plăcea. Melodiile triste parcă-i răscoleau în suflet altă viață. Învăța totuși cu sârguință citirea și scrierea. Voia să știe latinește ca să afle din cărți, fără ajutorul oamenilor, viețile sfinților după care să-și călăuzească viitorul. La socotit mânca deseori bătaie, împreună cu ceilalți elevi, ca să le intre mai bine în cap misterele adunării și scăderii. Singur Hans plângea amarnic, ca o fată, spre uimirea și chiar disprețul colegilor. Pentru toate suferințele găsea alinare în privirea icoanei sfinte din chilia tăcerii. Ca să nu se despartă de ea, ceruse să rămâie acolo, și celariarul Primin, în mod excepțional, îi îngăduise.

De altfel celariarul se mândrea a fi protectorul novicelui Hans.

Îl ajuta unde putea și se gândea mereu ce nume să-i dea, sfătuindu-se în privința aceasta cu călugării mai bătrâni. Unii propuneau să-l numească Chrodegang, în amintirea piosului și întâiului abate care a sfințit mănăstirea Lorsch acum două secole și jumătate. Magistrul novicilor, consultat de asemenea ca mai învățat între toți, stărui pentru numele Lollus, purtat odinioară cu mare cinste de abatele care a slujit întâia oară în bazilica nouă, în fața împăratului Carol cel Mare. Celariarul șovăi și, în cele din urmă, se opri la Adeodatus, după numele în care și-a botezat copilul sfântul Augustin. În duminica dinaintea ceremoniei legământului solemn, celariarul chemă la mănăstire toată familia lui Michel Boeheim să-și ia rămas bun de la Hans, spunându-le:

— De-acuma Hans e ca și mort pentru voi! E numai al lui Dumnezeu și al nostru.

Țăranul zâmbi încurcat și înduioșat, mormăind ceva despre sprijinul ce-l vor avea, prin Hans, pe lumea cealaltă. Mama copilului însă se porni pe niște bocete de răsună vorbitorul cu tavanul boltit. Hans, alb ca varul stins, cu un surâs de resemnare pe față, sărută pe toți cei patrusprezece frați ai săi.

Ceremonia se făcu apoi cu deosebită pompă. Însuși abatele Kempten, deși bolnav, sluji liturghia și ținu chiar o homilie specială, aducând ca pilde, pentru novicele care intra în viața monacală, virtuțile marilor cenobiți și reamintind cele trei calități indispensabile celor ce vor să servească aievea biserica Domnului: stabilitas, conversio morum, obedientia.

După serbarea din bazilică, celariarul Primin, lăcrimând de emoție, îmbrățișă pe tânărul frate, murmurând:

— Adeodatus, roagă-te și pentru mine, căci multe greșeli îmi apasă sufletul!

Spre toamnă, ciuma cea mare care bântuise Italia, ajunse în câmpia Rinului ca o vijelie năprasnică, răspândind moartea și groaza. Satul mănăstirii rămase pustiu; oamenii ce nu apucaseră să fugă spre miazănoapte, pieriră în mai puțin de două săptămâni. Morții neîngropați putrezeau pe ulițe și prin case. Câțiva călugări, care coborâseră în sat să îngrijească pe bolnavi, nu se mai întorseseră, iar alții nu mai îndrăzniră să iasă dintre zidurile mănăstirii. Atunci Adeodatus se oferi să plece să înmormânteze cadavrele, și exemplul lui îmbărbătă și pe alții. Toată familia lui Michel Boeheim fusese secerată de moartea neagră; Adeodatus își îngropă plângând părinții și frații.

Rămas de-acuma singur pe lume, Adeodatus se simțea mai aproape de Dumnezeu. În tovărășia călugărilor, în dormitorul comun, în refectoriul comun, parcă era un străin. Ceru și obținu o chilie, chiar alături de camera flagelației. Își luă și icoana Maicii Domnului. În seara când o văzu în chilia sa, avu o fericire atât de mare, că el însuși se spăimântă. Visuri necurate îl chinuiră. Ispita Diavolului îi tulbură inima. Dori o ispășire aspră. Intră de dimineață în odaia torturilor cucernice. Rugă pe un frate să-l pedepsească. Trebui să stăruie mult până ce primi, pe spinarea goală, cincizeci de curele. Carnea i se învineți. Durerea îi potoli sângele. Se întoarse mulțumit în chilie, căzu în genunchi în fața icoanei bătrâne și plânse:

— Sfântă Fecioară, îndură-te…

3

Celariarul Primin socotea că Adeodatus e atât de sfânt, încât îi ajunge școala inferioară. De altă părere era însă magistrul care, cu încuviințarea abatelui, trecu pe tânărul călugăr în școala superioară, să studieze artele

liberale, de o parte gramatica, dialectica și retorica, iar de altă parte aritmetica, geometria, muzica și astronomia.

Adeodatus se supunea cu umilință tuturor îndemnurilor. Dragostea învățăturii îl cucerea cu cât înainta mai mult în cunoaș terea limbii latine. Magistrul, cărturar pasionat, îl încuraja, îi alegea cărțile potrivite, ba îl introduse și în biblioteca mănăstirii, aflată la stânga corului. Era o singură odaie vastă, cu dulapuri deschise de lemn înnegrit de vremuri, pe ale căror rafturi se odihneau, colbuite, feluritele volume legate în piele, scrise pe pergament cu litere greoaie. Îi povesti că biblioteca a fost adunată de primii călugări, toți cărturari mari care, din ordinul abatelui, copiau ziua-noaptea manuscrise împrumutate.

Acuma însă, de vreo sută de ani, patima învățăturii a dispărut din sufletul fraților și biblioteca e mai mult pustie.

Doar magistrul și un bibliotecar bătrân mai scormonesc arar prin foliantele uitate.

În trei ani, Adeodatus citi multe volume latinești, ferinduse de cele grecești, ebraice și arabe, pe care nu le pricepea.

Dintre toate însă mai mult îi ațâță curiozitatea o carte cu povestirea lui Siegfried, aflând de-acolo cu uimire că eroul ar fi îngropat chiar în mănăstirea Lorsch și că locul unde a fost ucis mișelește ar fi de asemenea prin apropiere. Ceru bibliotecarului lămuriri mai bogate. Bătrânul habar n-avea.

Magistrul însă îi spuse că volumul e o copie după colecția de legende eroice, făcută din porunca împăratului Carolus Magnus. Îi arătă, în dreapta altarului, crucea neagră pe o lespede sub care se odihnesc rămășițele pământești ale viteazului, între mormintele celor doi împărați Ludovic Piul și Ludovic cel Tânăr. Îi făgădui să-l ducă, într-o zi, să cerceteze ținutul unde s-a prăpădit eroul eroilor.

În sfârșit magistrul, după multe amânări, porni cu Adeodatus pe marginea râului, în sus, prin pădurea ce adumbrea dealurile line. Inima tânărului tresălta ca o pasăre scăpată din colivie. În vreme ce învățătorul îi povestea întâmplări de demult, Adeodatus se gândea că, de ani de zile, azi e întâia oară când a ieșit pe poarta mănăstirii. I se părea mai vesel aici soarele primăverii, mai frumos cântecul păsărilor, iar în foșnetul frunzelor auzea chemări ispititoare. Își aducea aminte zilele dinainte de-a îmbrăca haina călugărească: cum se ducea cu vitele la pășune, voios, împreună cu alți copii de vârsta lui. Parcă vedea iar pe Margareta Hippler, mai mică decât

dânsul, pierzându-și mereu vacile prin pădure și bocindu-se până ce alerga el să i le găsească.

Sosind la un pârâu, cotiră în dreapta. Urcușul era mai greu și magistrul, grăsun, gâfâia și-și ștergea întruna fruntea și capul pleșuv, cu mâneca sutanei. Se opriră la un izvor clădit cu bolovani ca o fântână. Magistrul se așeză, istovit, se odihni puțin și pe urmă explică: Uite, colo s-a plecat Siegfried să-și astâmpere setea; uite, colea teiul bătrân în care și-a agățat armele; pe-aici, s-a furișat Hagen, i-a luat lancea și l-a izbit în crucea spetelor; dincolo și-a sfărâmat scutul Siegfried; până colo s-a dus cu lancea înfiptă în spate; mai încolo și-a dat sufletul… Adeodatus se minuna. El mai umblase pe-aici, știa de la oameni doar că fântâna e fermecată și văzuse fete din Odenhain, venind în zorii zilei să ia apă de izvor, s-o dea de băut celor pe care doreau să-i înlănțuiască. Magistrul zâmbi: așa-i poporul, își uită eroii și schimbă necontenit legendele despre ei.

Adeodatus, ajuns iar în chilia lui întunecoasă și tăcută, se simțea vinovat în suflet și nu-și dădea seama pentru ce. Își ceru iertare de la icoana sfântă, dar noaptea visă numai viteji înarmați care se ucideau de dragul femeilor.

De-acuma se ducea deseori la izvorul din poiana de tei, singur, parc-ar fi căutat pe cineva. Visa cu ochii deschiși, copacii luau înfățișări omenești, vâjâitul codrului îl împresura când cu chiote de veselie, când cu plânsuri înfundate.

Apoi, într-o duminică, întorcându-se pe înserat spre mănăstire, întâlni pe cărare o femeie. Plecă fruntea, să n-o vadă.

Simți însă că ea s-a oprit și, ajungând în dreptul ei, îi auzi glasul care îl chema pe nume:

— Hans!

Glasul îi era cunoscut. Vru să treacă înainte și totuși se pomeni stând pe loc. Fără să vrea, ridică ochii. Era o fetișcană de vreo șaptesprezece ani. Ochii ei căprii îl priveau cu bucurie. Cozile ei groase, împletite, cânepii, coborau pe umeri în jos, pe lângă sânii plini care se rotunjeau, sub cămașa strâmtă, ca două mere pârguite. Adeodatus văzu tocmai sânii fetei și deodată i se aprinse sângele într-o văpaie ciudată, iar inima începu să-i zguduie pieptul.

— Nu mă mai cunoști, Hans? îi zise fata cu un surâs de mirare. Margareta… A lui Hippler… Nu ții minte când îmi pierdeam vacile prin pădure? Adeodatus nu auzea nimic. Privirea lui se frământa pe sânii

ademenitori și pe buzele ei umede care, vorbind și zâmbind, parcă-l dojeneau și-l chemau. Încerca să plece ochii, să înăbușe ispita clocotitoare. Nu izbutea. Și fata ciripea mereu:

— Știi, Hans, acum patru ani, când a venit moartea cea neagră, noi am fugit în lume și am stat doi ani departe, întrun ținut unde-s numai munți și păduri. Mult am pătimit peacolo, vai de sufletele noastre, dar pe urmă ne-am întors acasă.

Și acuma tata vrea să mă mărite cu Wendel, îl mai ții minte? Oamenii, prin sat, spun că tu ești un adevărat sfânt, zău, așa vorbește lumea. Se zice c-ai făcut și minuni. Apoi dacă mă mărit, să știi, Hans, că…

Călugărul își dădea seama că se pierde. O clipă de va mai asculta glasul ei și nu-și va smulge privirea de pe sânii ei, are s-o ia în brațe, s-o omoare în sărutări. Cu o sforțare cumplită închise pleoapele și îngână răgușit, desperat:

— Piei, Satano!… Satano!… Satano!…

Începu să alerge nebunește, cu pleoapele strânse, cu inima îngrozită, să scape din vraja pierzaniei. Nici nu cuteză să se mai uite înapoi, ca și când i-ar fi fost frică să nu-l întoarcă ispita.

În tăcerea chiliei se bătu cu pumnii în piept, implorând sprijinul Domnului împotriva Diavolului care încearcă să-i zdruncine cuvioșia. Pe când se ruga însă, prin inimă îi umbla, ca un tâlhar, regretul că barem n-a sărutat pe Margareta. Uluit, ridică ochii spre icoana Maicii Sfinte, dar și ea parcă-l mustra: de ce n-a sărutat-o? Se crezu pierdut și părăsit. Plânse multe nopți, nemaiștiind bine nici pentru ce plânge: că n-a strâns în brațe pe fata cu sânii ațâțători sau de teamă că o prăbușire mare îi amenință sufletul? Fură cartea cântecelor de vitejie și iubire, pândi o clipă când nu era nimeni în bucătăria cea mică și aruncă în foc volumul cu file îngălbenite, legat în piele de capră sălbatică.

4

Așa se liniști. Își zicea că toată tulburarea numai cărțile i-au pricinuit-o, deschizându-i ferestrele altei vieți, cu ispitiri și păcate. Cine trăiește pentru Isus, n-are trebuință de învățătură, ci numai de credință. Adevăratul suflet cucernic se ferește de prilejurile care-i pot zdruncina credința. Întocmai cum spuneau și ceilalți frați disprețuitori ai bibliotecii.

Peste câteva săptămâni amintirea Margaretei pieri ca un vis fără urme. De altfel gândurile îi fură întoarse spre grija cea mare ce stăpânea tot mai stăruitor sufletele pioase. Nici doi ani nu mai erau până la împlinirea miei de ani de la Hristos, care însemna sfârșitul lumii și judecata supremă. În mănăstire se vorbea mereu de apropierea vremii. Înfricoșarea sporea. Semne dese vesteau venirea Mielului. A fost moartea cea neagră, acuma amenința foametea, căci de trei ani seceta e așa de aprigă încât oamenii de-abia își mai trag zilele din rodul pământului. Totuși mulțimea nu părăsea calea păcatelor și nu se pocăia. Ticăloșiile lumii se întețeau încât duhoarea lor se ridica, sfidătoare, până la cer. Preoții și călugării se bălăceau în rele întocmai ca și slăbănogii și nemernicii vieții.

Episcopii și cârmuitorii se întreceau în încercări de-a lămuri poporul că credința despre sfârșitul lumii e păcătoasă.

Lămuririle lor mai mult măreau îngrijorarea.

Adeodatus credea puternic în apropierea sfârșitului când Satana cel încătușat va fi slobozit pe pământ să distrugă vița și sămânța omenească ticăloasă. Dormea cu Apocalipsul la căpătâi. Cu cât îl citea mai sârguincios, cu atât cuvintele întunecate i se înfățișau ca niște lumini strălucitoare. Compara cele ce auzea că se petrec în lume cu prevestirile din cartea sfântă și se cutremura de orbirea celor ce nu vor să vadă. Începu să-i roadă în inimă o îndoială: poate că păcătuiește stând la adăpostul zidurilor unde nu pătrunde ispita? Nu ferindu-se de încercări, ci înfruntându-le și biruindu-le se întărește credința slujitorului Domnului. E ușor să fii curat când mâna Diavolului nu te atinge. Binele n-ar exista în lume, dacă n-ar fi și răul.

De-abia în lupta cu răul se pot învedera binele și virtutea.

Vru să caute ispitele, să iasă în lume și să-și oțelească sufletul. Se gândi să facă un pelerinaj până la Ierusalim sau barem la Roma, să sufere chinuri și durere pentru credința lui. Celariarul Primin, aflându-i planurile, îl convinse să mai aștepte.

Apoi, în toiul iernii, aproape de Crăciun, se ivi pe cer o cometă care spăimântă toată lumea. Era atât de luminoasă, că se vedea și ziua, parc-ar fi umblat să înghită soarele.

Oamenii așteptau din ceas în ceas prăpădul. Chiar episcopii împărțeau binecuvântarea apostolică și iertarea păcatelor spre a mântui cât mai multe suflete pentru viața eternă. Țăranii dimprejur se adunară sub zidurile mănăstirii, să-i găsească lângă lăcașul sfânt trâmbițele judecății din urmă, se

îmbulzeau la spovedanie și se rugau fierbinte cu ochii în sus, spre cerul tăinuitor de primejdii.

După ce se stinse semnul ceresc și lumea reintră repede în făgașul vieții desfrânate, inima lui Adeodatus se umplu de amărăciune. Se simțea nevrednic de mila Atotputernicului pentru că el huzurea în chilie, în loc să propovăduiască prin vorbe și fapte credința binefăcătoare. Cum se desprimăvără, se înfățișă la abatele Kempten și-i mărturisi plângând zbuciumă rile, cerându-i voie să plece printre oamenii rătăciți, să-i întoarcă pe calea mântuirii. Abatelui îi plăcu gândul tânărului călugăr. Ca să-l pună la o încercare prealabilă, îl însărcină să-i ducă o scrisoare către arhiepiscopul Willegis din Mainz, să se înapoieze curând cu răspunsul și, dacă dorința de plecare îi va mai stărui în suflet, pe urmă să meargă încotro îl va îndrepta Dumnezeu.

Adeodatus coborî în valea Rinului, trecu prin sate și orașe, sosi într-o seară sub zidurile bătrânei cetăți Mainz și mase pe câmp, nevroind să se adăpostească prin hanurile ce se aflau în apropierea porților închise și despre care auzise că sunt cuiburi de pierzanie pentru sufletele cele mai tari în credință.

În noaptea aceasta, pe când se odihnea ghemuit sub un copac înmugurit, i se arătă întâia oară Diavolul, sub chipul unui cățeluș negru cu ochii ca doi cărbuni aprinși. Necuratul se apropia mereu, tiptil, dar dispărea în beznă îndată ce călugărul își făcea semnul crucii. Spre miezul nopții, ațipind puțin, văzu chipul Fecioarei Maria, coborând parcă din icoana lui scumpă.

Preacurata îi zâmbea blând. Pe buzele-i sfinte, Adeodatus citea cuvântul: „Iubește…“ În aceeași clipă se trezi, simțind aproape de obrazul drept o respirație caldă și văzând iar ochii ca doi cărbuni aprinși. Sudori reci îi broboneau fruntea. Brațul îi tremura încât de-abia putu schița semnul mântuitor al crucii.

Se ridică în genunchi și începu să se roage fierbinte. Așa îl găsi răsăritul soarelui.

Intră în Mainz împreună cu carele țăranilor care duceau merinde și dijme. Paznicii porții, văzându-l murdar de noroi, râseră:

— Uite, călugărașul, cum s-a tăvălit ca un purcel printre purcele!

Adeodatus roși, dar nici nu ridică ochii. Merse pe străzile întortocheate, printre casele cu coperișuri țuguiate și cu zidurile mohorâte, înainte, ca și când ar fi umblat toată viața numai pe-aici. Oamenii se opreau, se mirau de înfățișarea lui sălbatică și se închinau ori îl ocărau. Dădu peste un

halebardier ce se plimba sever prin fața unui palat. Își aduse atunci aminte că are de împlinit o misiune și că nu știe unde poate găsi pe arhiepiscopul Willegis. Halebardierul îi arătă, fără a scoate un cuvânt, un turn ascuțit și înalt care se ridica departe deasupra tuturor caselor. Călugărul porni într-acolo. Se rătăci.

Pe la amiază de-abia nimeri în piața dominată de reședința guvernatorului spiritual și militar al orașului. Pătrunse în clădirea greoaie și întunecoasă, cu ochii mereu în pământ, pe o scară cu treptele tocite, cuprins într-un vălmășag de oameni urcând spre aceeași țintă, își făcea cruce din când în când și murmura frânturi de rugăciuni. Vedea numai cizme mari cu pinteni lungi și sandale cu curele sub sutane castanii.

Apoi deodată se pomeni într-o sală vastă, cu ferestrele întocmai ca ale bazilicii din Lorsch și cu un tron strălucitor în care ședea un bătrân cu barba neagră pișcată abia de cărunțeală, cu obrajii roșii, îmbrăcat în haină scumpă de hexamiton cu ape mătăsoase și având în dreapta toiagul episcopal. Adeodatus își croi drum cu coatele prin mulțimea de preoți și ostași, și se prăbuși la picioarele tronului, parc-ar fi căutat acolo apărare și odihnă. Un lăncier îl apucă de umăr, vrând să-l arunce înapoi. Arhiepiscopul însă făcu semn să-l lase. Călugărul scoase din sân scrisoarea și o întinse, bâlbâind istovit:

— Abatele… sfântul… Lorsch…

Fața stăpânului orașului se însenină. Luă scrisoarea și începu să citească. Adeodatus îl privea și în privirea aceasta tremurau mii de speranțe tulburi. Văzu în ochii marelui păstor aprinzânduse o lumină ciudată, batjocoritoare, care-l spăimântă. Apoi auzi glasul lui compătimitor:

— Ei, sărmanul Kempten! A rămas tot cu nălucirile pioase.

Arhiepiscopul Willegis se uită zâmbind la cei dimprejur, clătină din cap și adăugă:

— Spune abatelui, tinere, să fie liniștit! N-a sosit încă sfârșitul lumii! Să citească mai cu luare aminte cărțile sfinte și să-și alunge din suflet îngrijorarea, așa să-i spui, tinere! De altfel îi vom trimite și răspuns scris, mai târziu.

Adeodatus nici nu mai sărută mâna arhiepiscopului. Fugi din sală, coborî pe scara de piatră, alergă pe ulițe, îngrozit, așteptând din moment în moment să se pornească o ploaie de foc și pucioasă care să nimicească cuibul nelegiuirii, precum au fost prăpădite odinioară Sodoma și Gomora.

Ieși din oraș plângând cu hohot. Paznicii se hârjoneau cu niște țărance și nici nu-l luară în seamă. Adeodatus, desculț, cu capul gol, alerga, parcă l-ar fi gonit. Spre seară ajunse întrun sat. Bătu la multe porți în zadar. Țăranii se fereau de călugării rătăcitori ca de diavoli. De-abia porcarul îl găzdui după oarecare șovăiri, fiindcă avea o fată mărișoară. Era evlavios și nevoiaș, cu o droaie de copii. Povesti călugărului mulțime de întâmplări destrăbălate și crime monstruoase care vesteau sfârșitul lumii. Îl îndemnă să se oprească negreșit la Niersteyn, să caute pe pustnicul sfânt dacă vrea într-adevăr să audă glasul Domnului.

Până la Niersteyn merse două zile. Un copil îl călăuzi la lăcașul schimnicului, sub o stâncă, lângă apele Rinului.

Copilul îi spuse că sfântul n-are nume, că trăiește acolo de ani de zile, singur, și că afurisește pe oricine încearcă să se apropie. Adeodatus se apropie umilit. Pe o lespede de piatră, în genunchi, pustnicul se ruga, scrutând cerul cu privirea înflăcărată, lovindu-și pieptul cu pumnii încât îi tremura barba încâlcită, plină de noroi și mărăcini. Cuvintele nu se înțelegeau, ci doar un mormăit prelung. Când simți pe Adeodatus, întoarse capul spre el, îl cântări și rosti răspicat:

— Vii să mă ispitești, Diavole, sub chip de om? Călugărul căzu în genunchi, se închină și tăcu. În ochi avea lacrimi și o privire atât de amărâtă, că sfântul murmură:

— Am fost și eu ca tine, iar acuma iată-mă mai ticălos, ne-vrednic să mă alinte lumina soarelui.

Își continuă apoi rugăciunile până se coborî întunericul, fără a se mai uita la tânărul călugăr care se simțea fericit că barem poate sta în apropierea unui sfânt. De câteva ori, în cursul nopții, Adeodatus se deșteptă în mormăituri mânioase: pustnicul alunga diavolii ce încercau să se apropie.

Șapte zile și șapte nopți petrecu Adeodatus în preajma anahoretului.

Nu-i află numele, dar îi descoperi povestea. Era dintre călugării de la mănăstirea Farfa, cei ce uciseseră pe abatele Dagobert, aduseseră acolo femei și trăiseră mulți ani numai în desfrâu și blestemății. Într-o bună zi, pustnicul de azi, cuprins de remușcări, a fugit dintre tovarășii criminali, a rătăcit prin Italia, a căutat să urce pe muntele Gargano în vârful căruia se zice că sihaștrii sfinți stau de vorbă cu îngerii, a fost însă oprit la jumătate cale de un glas care i-a poruncit să trăiască și să ispășească dacă vrea să dobândească iertare de la Dumnezeu. Atunci a plecat mai departe prin lume, s-a hrănit numai cu rădăcini și a nimerit aici unde vrea să-și încheie viața

păcătoasă vestind apelor cuvântul Domnului, căci oamenii, scufundați în noroi până-n gât, nu mai sunt în stare să se pocăiască și vor fi stârpiți curând de pe fața pământului. A început anul când se împlinește mileniul, se înmulțesc mereu semnele sfârșitului, dar nimeni nu ia seama.

Numai când vor suna trâmbițele arhanghelilor, se vor dezmetici păcătoșii, dar va fi prea târziu.

Adeodatus sosi la mănăstire împăcat și mângâiat. Avea singura grijă să-l găsească judecata cea mare cu inima curată.

Cuvintele arhiepiscopului stârniră indignare în Lorsch. Abatele Kempten muri înainte de-a veni răspunsul scris de la Mainz.

Călugării văzură în moartea cuviosului lor stăpân favoarea Mântuitorului care a vrut înadins să-l ferească de chinurile pierzaniei obștești.

Iar nu mai părăsea chilia Adeodatus, decât când se ducea la bazilică. Postea și ajuna și se ruga. Nu citea nimic. Chiar cărțile de rugăciuni le aruncase. Îi spusese și pustnicului: cartea e izvorul relelor, începutul și sfârșitul tuturor păcatelor de moarte.

Icoana Fecioarei Maria veghea asupra lui, neîncetat, cu ochii ei prea iertători. Uneori totuși se mai surprindea morfolind amintiri lumești: ba o scenă nerușinată zărită pe drumul spre Mainz, ba iarăși întâlnirea de odinioară cu Margareta Hippler…

Nu șovăia deloc. Trecea îndată în camera flagelației și își tortura carnea până i se potolea sângele.

Veni un abate nou în fruntea mănăstirii. Era tânăr, se îmbrăca îngrijit și iubea cărțile. Adeodatus nu vedea într-însul nici urmă de adevărată cucernicie. Începu în mănăstire o viață mai slobodă. Fură aduși câțiva frați învățați să reorganizeze școala, iar alții să cerceteze volumele bibliotecii și să le înmulțească.

Noul abate nu mai dădea voie călugărilor nici să vorbească despre sfârșitul lumii, deși era acuma aproape. Declară într-o homilie, de pe amvon, că e o erezie să se creadă în asemenea copilării, că nicăieri în cărțile sfinte nu se spune asemenea absurditate.

— Iartă-l, Doamne, că nu știe ce vorbește! bolborosi Adeoda-tus auzind vorbele abatelui care i se păreau un sacrilegiu.

Ultima zi sosi cu un semn îngrozitor. Pe cer se ivise brusc o cometă. Însuși abatele se sperie, iar călugării așteptau din clipă în clipă să răsune trâmbițele sfârșitului. Noaptea spori înfricoșarea. Se făcu în bazilică o

liturghie care avea să dureze până va începe judecata divină. Toți frații, chiar cei laici, se îmbulzeau să fie mai aproape de altar în momentul suprem.

Curtea mănăstirii se umpluse de țărani. Când înfloriră zorile în ferestrele multicolore, abatele încheie repede slujba și plecă să se culce, șoptind celor dimprejur:

— Nu v-am spus că n-are să fie nimic? Toată lumea respiră ușurată și se împrăștie. Adeodatus însă rămase în genunchi, în același loc, cu ochii la crucea de aur de pe altar, cu ghimpele dezamăgirii în inimă, așteptând totuși minunea. Lumânările se stinseră pe rând. Doar câteva candele mai pâlpâiau ici-colo. Era acuma singur în bazilica întunecoasă.

Inima îi tremura, sfioasă, într-o așteptare mare. Gândurile toate i se împletiră într-o fâșie luminoasă în care înțelesurile se pierdeau încet-încet. Avea simțământul că sufletul i se desprinde ușor și plutește lin deasupra vieții. Biserica se umplu apoi de o lumină viorie. Dintr-o firidă înaltă, Fecioara Maria în haină albă, cu surâsul blând pe fața-i albă, coborî de pe soclu și veni spre dânsul, cu brațele întinse, albe, îngânând cuvinte pe care inima lui le simțea, înțelegându-le. O fericire atât de mare îi cuprindea sufletul, încât își dădea seama că n-ar putea-o îndura dacă ar ține mai mult. Și deodată lumina se stinse, vedenia se risipi, iar Adeodatus se prăbuși în nesimțire pe treptele altarului.

Se deșteptă în chilie, pe patul de scânduri, întâlnind îndată privirea Fecioarei din icoană. Spinul îndoielii îi dispăruse din inimă. Acuma știa că a tălmăcit greșit proorocirea din Apocalips.

— Când se vor implini o mie de ani de la învierea Mielului, nu de la naștere! își zise cu încredere. Mila Domnului e nemărginită! Iată treizeci și trei de ani pentru pocăința deplină a oamenilor!

5

Totuși nu se mai simțea bine în mănăstire, sub oblăduirea tânărului abate care, în locul cucerniciei, punea năzuințele cărturărești, poruncind tuturor călugărilor să citească, ba chiar să copieze cărți păgâne. Apoi când, într-o zi, abatele își bătu joc de zbuciumările lui pioase, îndrăznind a le socoti exagerări sau prefăcătorii, Adeodatus nu se mai putu stăpâni, îl afurisi în fața mai multor frați, își luă icoana sfântă și plecă în lume.

Ani de zile pribegi de la Franconovurd până la Spira, oprindu-se când la o mănăstire, când la alta. Apoi îl cuprinse dorul de-a vedea Roma, orașul în care au suferit mai mult martirii și peste care azi domnește urmașul Sfântului Petru.

Trecu Alpii, desculț, cum umbla de altfel totdeauna. Când ajunse sub zidurile străvechi, era de treizeci de ani. Orașul însă îl nemulțumi. I se păru mai ticălos chiar decât Mainz.

Ruinele din vremile păgâne îl supărau ca niște sfidări. Rătăci pe străzile fără viață, călăuzit de un călugăr care cunoștea bine Roma și care-i spunea că acuma orașul nu adăpostește nici treizeci de mii de suflete. Îi arăta ulițe întregi, pustii, părăginindu-se văzând cu ochii.

Adeodatus ar fi pornit mai departe a doua zi, dacă nu l-ar fi reținut dorința de-a săruta mâna Pontificului. Ca să pătrundă însă la papa Sergius, trebuia să aștepte cel puțin o săptămână. Fu găzduit într-o casă veche, pe Viminal, anume pentru pelerini.

Locul i se păru cunoscut parc-ar mai fi umblat cândva pe-acolo.

În casă se simți deodată în puterea unui farmec ciudat. Crezu într-o ispitire a Necuratului. În odăița întunecoasă așeză icoana Fecioarei pe mescioara murdară, căzu în genunchi și rosti de câteva zeci de ori, cum obișnuia când voia să-și înalțe inima:

— Domine, Jesu, Rex pie, Rex clemens, Pie Deux…

Fecioara îi zâmbi. Și zâmbetul era atât de ispititor, încât Adeodatus luă icoana, cu amândouă mâinile, și o sărută pierdut, fără să-și dea seama că patima lui ar putea fi necurată.

Lemnul vopsit se încălzi de buzele-i arse. Inima îl durea.

Noaptea avu visuri de care se rușină dimineața și pe care totuși le alintă cu drag, parcă n-ar fi fost în stare să se despartă de ele. Fecioara Maria părea o femeie ca toate femeile, iar el însuși fără credința adevărată în

suflet. Și se iubeau cu o iubire păcătoasă: se îmbrățișau vijelios și își mușcau buzele cu o plăcere atât de drăcească, încât, trezindu-se, mai simți câteva clipe în tot corpul voluptatea pierzătoare de suflet.

Izbucni în plâns amarnic. Satana l-a biruit, murdărindu-i chiar icoana Fecioarei Maria. Toată ziua își biciui trupul, dar nu cuteză să se uite la icoană. Și noaptea următoare visul se repetă mai nelegiuit, lăsându-i în minte și niște cuvinte deale femeii: „Eu sunt perechea ta adevărată, numai eu…“ Și a treia noapte la fel.

Adeodatus își vedea prăbușirea, dacă va mai stărui în orașul ruinelor. Renunță brusc de a mai săruta mâna papei, își înfășură icoana și fugi din Roma, parc-ar fi săvârșit toate crimele lumii.

Pribegi fără țintă pe drumurile Italiei, huiduit de țărani și de mercenarii baronilor războinici. Îi trecu prin minte că dragostea exagerată pentru icoană poate să fie idolatrie și că, tocmai punându-și în ea toate speranțele de mântuire, păcătuiește statornic împotriva Sfintei Treimi. Poate că e chipul cioplit de care Domnul a poruncit să ne ferim? Nu cuteză s-o arunce, ci o dărui unei bisericuțe.

Peste trei zile însă se întoarse și o reluă, căci fără icoană îl încercau mereu gânduri de sinucidere și se temea să nu ajungă cu totul în mrejele Necuratului. Se abătu într-o mănăstire, învăță meșteșugul fierăriei și își făcu un brâu de cuie pe care îl încinse pe corpul gol ca să-i ciopârțească neîncetat carnea și astfel să alunge, prin dureri grele, poftele sângelui neostoit.

Totuși ispitele Diavolului îl urmăreau ca umbra, pretutindeni.

Cu cât se ruga mai mult, cu atât Satana se înverșuna mai tare împotriva lui. Începea să se gândească, desperat, că Dumnezeu o fi lăsat înadins omenirea în puterea Necuratului și că deci orice luptă ar fi deșartă. Se zvârcolea aprig să nu se scufunde în mocirla păcatelor în care se bălăcea pământul.

Douăzeci de ani se chinui, mai mult pe drumuri. Deseori, în ceasuri de mari încercări, a căutat să se refugieze pe Muntele Gargano. Nu l-a putut găsi și sfârși prin a se îndoi dacă într-adevăr există undeva pe pământ vreun munte sfânt.

Pustnicul de la Niersteyn spunea că l-a aflat, dar poate că vorbele lui au fost în pilde. Când în sfârșit își dete seama că vrea să suie pe sfântul munte numai pentru a putea sta de vorbă cu Fecioara Maria, se flagelă ca un nemernic și nici nu vru să se mai gândească la cuvântul Gargano.

Prin Sicilia se gândi că mai sunt de-abia trei ani până la împlinirea sorocului adevărat al sfârșitului lumii. Nu se poate să-l apuce în pribegie judecata cea dreaptă. În Lorsch trebuie să-l găsească glasul Domnului, acolo unde a făcut legământul de statornicie. Călători doi ani încheiați până ce ajunse iar în valea Rinului.

Nici celariarul Primin, acuma moșneag de peste optzeci, nu recunoscu în călugărul bărbos, sălbăticit, pe Adeodatus, fratele blând și înfocat de odinioară.

De altfel și mănăstirea Lorsch suferise schimbări multe.

Abatele cărturar era azi episcop la Spira. La Lorsch venise un stăpân evlavios, bătrân, căruia Adeodatus îi sărută mâna ca unui sfânt. Dintre frații de-atunci de-abia vreo zece mai erau de față. Ceilalți se risipiseră, care pe la alte mănăstiri, care morți, care rătăciți în lumea plăcerilor vinovate.

Lui Adeodatus i se dădu vechea chilie, de lângă camera flagelației, din care nu lipsea decât icoana luată de dânsul.

Nici aici nu găsi liniștea și pacea. Ispitele nu încetau.

Toate luptele lui parc-au fost zadarnice. Se simțea ostenit.

Groaza îi rodea inima ca un cariu. A avut treizeci și trei de ani pentru pocăința deplină și acuma sufletul e bolnav și mai nevrednic ca atunci când așteptase întâia oară sfârșitul. I se părea că Diavolul și-a făcut cuib statornic în chiar sufletul său și de aceea nu se mai poate feri de ispită nicăieri sub soare.

Era sfârșitul primăverii și ploua necontenit ca în preajma potopului. Câmpurile nu apucau să înverzească. Firicelele de iarbă de-abia răsărite putrezeau ca și mugurii copacilor. Pe cerul plumburiu soarele nu se mai arătase de șapte luni. Părea că Dumnezeu vrea să nimicească omenirea a doua oară prin apă și foamete.

Adeodatus înțelegea rostul ploilor pedepsitoare, dar cu cine vorbea despre apropierea sfârșitului acuma, strângea din umeri, necrezător. Unii călugări îi spuseră chiar pe față că a fost deajuns înfricoșarea de odinioară și că azi nici un om cuminte n-ar mai putea crede asemenea basme. O dată se poate înșela lumea, a doua oară se ferește. Adeodatus se întristă și își închise în suflet durerea pentru nesocotința omenească. Era sigur însă că Dumnezeu, înainte de a zdrobi pe păcătoși, va trimite un semn care să deschidă toate mințile, ca să fie cu atât mai crâncenă pedeapsa ce va urma îndată.

Într-a șaptea duminică cerul se însenină deodată și soarele străluci mai mândru ca altădată. Lume multă din împrejurimi se strânse la mănăstire să mulțumească Domnului că s-a îndurat de suferințele oamenilor. În câteva ceasuri câmpiile înverziră. Iarba creștea aievea văzând cu ochii și pomii înfloreau. Pe toate buzele fâlfâia același cuvânt:

— Minune!

Adeodatus văzu soarele cu un simțământ de resemnare. Se duse de-a dreptul în bazilică, unde îl întâmpinară numai fețe lucitoare de mulțumire. Se așeză în genunchi, la locul său, cu ochii în pământ, murmurând deznădăjduit:

— Doamne, Doamne, nu mă părăsi!

Până la sfârșitul liturghiei ferestrele bazilicii se întunecară din nou, încât oamenii de-abia se mai vedeau unii pe alții. Lumea năvăli afară, în curtea mănăstirii. Cerul era senin, de un vânăt întunecat, ca în amurgurile de vară. Soarele însă se zvârcolea sub zăbranic, împroșcând raze neputincioase în lumina cărora oamenii păreau cenușii la față și îmbătrâniți. Abatele căzu în genunchi, apoi întreg poporul, implorând mila Cerului.

Adeodatus ieșise cel din urmă. Curiozitatea îl îmboldea, dar o stăpânea, socotind-o un păcat. Ridică ochii în sus și avu un mormăit de satisfacție. Întunecimea soarelui era semnul suprem pe care îl râvnise inima lui întru mărirea Domnului.

Singur în picioare, în mijlocul mulțimii prosternate, cu sutana murdară, desculț și nespălat, cu părul și barba vâlvoi — nu mai voia să-și murdărească sufletul, îngrijindu-și trupul, — părea un profet mânios. În ochii negri avea o înflăcărare dojenitoare și rugătoare. Izbucni deodată cu glas tunător:

— Fraților, înglodați în păcate, fraților care în fiece clipă mâhniți pe Domnul, iată, a sosit începutul sfârșitului! În curând trâmbițele arhanghelilor vor scula morții, chemând pe toți la judecata cea mare. Fraților nelegiuiți, pocăiți-vă cât mai e vreme! Alungați din inima voastră pe Satana! Pocăiți-vă!

6

Cerul se înnoură iarăși înainte ca soarele să-și recapete strălucirea. Și ploaia porni iar, mai nimicitoare, înăbușind degrabă înmuguririle pământului.

Adeodatus se închise în chilia lui și petrecu toată ziua în rugăciuni fierbinți. Noaptea însă îi zdruncină toată mulțumirea zilei. În vis îi apăru Diavolul și, mai îndrăzneț ca totdeauna, încercă să-i fure icoana Fecioarei Maria. Adeodatus se aruncă desperat asupra Necuratului. Se deșteptă. Își făcu cruce și simți cum se golește repede chilia de urmele drăcești, cum se limpezeș te întunericul și cum i se coboară liniștea în inimă. Se zvârcoli un răstimp pe patul de lemn, mormăind cuvinte mântuitoare până ce adormi din nou. Diavolul îl mai trezi de câteva ori din somn, căutând parcă să-l biruiască prin hărțuieli necontenite.

Dimineața, obosit de ispitele Satanei, vru să mai stea în pat, să strângă puteri. Era o lumină tulbure, cenușie în chilia strâmtă și umedă. Adeodatus, cu ochii în tavanul boltit, se gândea la luptele ce le poartă de peste treizeci de ani cu vicleniile Diavolului care de atâtea ori erau să-l piardă, căci nenumărate sunt înfățișările răului și numai cel drept găsește mijloacele de împotrivire până la moarte. De câte ori n-a zărit dânsul prin copaci și pe lângă fântâni forme ciudate care se stingeau îndată ce le încerca cu semnul crucii. Își aduse aminte că odată, întrun sat din Alpi, a văzut pe Necuratul strâmbându-se chiar în vârful unei bisericuțe și zgâlțâind crucea de lemn până ce a mișcat-o din loc. Atunci el a scos un țipăt de indignare atât de crâncen, că demonul a intrat în pământ, dar crucea s-a prăvălit și a rămas împiedicată pe acoperiș. Preotul, când i-a spus vedenia, a zâmbit necrezător, explicându-i că lemnul crucii era putred și tocmai voise să o înlocuiască cu una nouă de fier.

Adeodatus se revoltă de atâta orbire necredincioasă. Avu însă mulțumirea să afle peste trei zile că preotul a căzut bolnav la pat. Pedeapsa Domnului a venit ca trăsnetul.

Pe când frământa în minte amintiri și temeri, Adeodatus auzi deodată un zgomot ușor, parc-ar fi intrat cineva în chilie. Coborî privirea și văzu, foarte bine, pe Satana chiar la picioarele patului. Era un monstru negru, mititel și cu chip de om. Avea gâtul subțire și lung, fața uscată, ochii roșii, fruntea îngustă și păroasă, nasul turtit, gura până la urechi și buzele lătărețe, o bărbiță bârligată de țap, urechile mari de catâr, părul ca țepile ariciului, colți de câine, o cocoașă în piept și alta în spate, hainele scârnave. Se zvârcolea furios și clănțănea dinții.

Adeodatus încremeni de groază, uitând să se închine. Așa de clar și aproape nu i se arătase Necuratul niciodată. Crezând că acuma l-a învins,

Diavolul, cu niște degete ca ghearele, apucă picioarele călugărului și strigă rânjind triumfător:

— Ești al meu!

Adeodatus își reveni, își făcu cruce, sări jos din pat și se repezi afară cu spaima în suflet, neoprindu-se decât pe treptele altarului, în biserică. Sudori îi curgeau pe tâmple. Rugăciunile salvatoare de-abia îi mai veneau în minte. Primejdia pierzaniei îi vâjâia în tot corpul.

Într-un târziu, mai potolindu-se, își aminti că același glas triumfător l-a mai auzit o dată, acum vreo trei ani. Era în Sicilia, într-o seară veselă, într-un orășel. Pe străzi se lăfăiau fără rușine păcatele dragostei. Atunci, dintre ruinele unei clădiri păgâne care servea de adăpost femeilor ce-și vindeau pe bani trupul, a auzit un glas vestindu-l cu mândrie că Diavolul a fost descătușat din temnițele iadului și că începe domnia lui pe pământ până la sfârșitul lumii. I s-a părut o nălucire, totuși clipa aceea l-a îndemnat să se întoarcă la mănăstirea Lorsch, reamintindu-i apropierea judecății.

Repetarea glasului îl puse pe gânduri. Poate că e vreun semn? Luă Apocalipsul și căută să dezlege prorocirile ascunse în pilde adânci. Răsfoi cărțile Sfântului Augustin în care știa că se află toate socotelile întâmplărilor viitoare, tălmăcite după cuvintele Mântuitorului și ale apostolilor. Citi că, între descătușarea Diavolului și judecata din urmă, patruzeci și două de luni va stăpâni Satana pe pământ, în care răstimp are să se aleagă grâul de neghină. Îi trebuiră câteva zile până ce își aminti ziua când Necuratul i-a vestit descătușarea. Fusese 13 octombrie. Patruzeci și două de luni se vor împlini la 14 aprilie 1034, iar 13 aprilie cade în sâmbăta Paștilor, adică tocmai când se încheie o mie de ani de la învierea Mielului din morți.

Descoperirea îl spăimântă întâi. Pe urmă însă înțelese favoarea cerească. O mândrie pioasă îi mângâie sufletul că Dumnezeu, chiar prin ispitele diavolești, îl deosebește din gloata păcătoșilor.

Acuma își dădea seama de ce s-au înmulțit sforțările Necuratului pentru a-l abate din calea virtuții. Iată, mai sunt doar câteva luni până se sfârșește stăpânirea lui ticăloasă și cine va fi rezistent, va dobândi aievea fericirea veșnică.

Satana i se arăta mereu, îl ademenea necontenit până și în bazilică. Adeodatus îl vedea rânjind uneori pe un capitel dintre două ferestre, alteori pe speteaza unei strane sau între ogivele unui portal. Nu-i mai era frică. Se închina cu încredere și Necuratul se depărta scrâșnind mânios.

Credința îi era acuma atât de vie în suflet, că începu să se amestece iar printre ceilalți călugări, dorind să le înmoaie inimile pentru a putea primi vestea cea mare. Îndoielile ce le întâlnea pe fața lor nu-l mai supărau și nici nu-l descurajau.

Asculta povestirile lor despre ticăloșirea lumii, despre fărădelegile urmașilor Sfântului Petru, despre ereticii care zăpăcesc mintea mulțimii și pentru a căror stârpire nu ajung toate rugurile, despre războaiele ce pustiesc în toate părțile, răspâ ndind foametea, desfrâul și moartea. În toate vedea semnele domniei Satanei și îndemna pe toți frații să se pregătească de judecata care bate la ușă. Într-o zi, un călugăr tânăr, anume Ioan, venit de curând de la Lyon, unde învățase multă carte, vru să dovedească lui Adeodatus că socotelile lui despre sfârșitul lumii sunt cu totul greșite. Tânărul era socotit în mănăstire ca un adevărat înțelept. Se spunea că ar fi citit toate cărțile sfinte și că ar cunoaște chiar învățăturile păgânilor.

Adeodatus zâmbi și primi discuția. Ioan susținea că Sfântul Augustin n-a precizat nimic. În cărțile lui și ale altor învățați creștini se spune doar că va fi o luptă cumplită între Isus și Anticrist, războiul dintre lumină și întuneric întrevăzut de profetul Daniel, proorocit de Sfântul Ioan și confirmat de Sfântul Paul. De-abia după aceasta va urma o mie de ani de domnie a Mielului pe pământ și numai pe urmă va începe judecata cea mare peste vii și morți. Sfârșitu-s-a oare lupta sau început-a? Numai Dumnezeu poate să știe. Adeodatus însă se înverșună cu cele patruzeci și două de luni, cu semnele care arată chiar orbilor voința Domnului, aruncă în cumpănă glasul Diavolului care i-a vestit descătușarea din iad.

Disputele ținură zile și săptămâni și luni. Călugării se împărțiră în tabere. În cele din urmă cerură cuvântul abatelui:

— Nimeni nu poate pătrunde planurile Atotputernicului, dar omul dator este să fie gata totdeauna!

Răspunsul nu mulțumi pe nimeni și discuția continuă până ce, într-o noapte, chiar în ajunul Crăciunului, tânărul Ioan fugi din mănăstire, lepădând haina monacală, începând o viață de plăceri desfrânate.

În loc să-și glorifice izbânda aceasta cumplită, Adeodatus își simți inima mai împovărată de întristare. Se credea vinovat pentru că n-a găsit cuvinte destul de puternice să deschidă ochii omului și să-l scape din ghearele Satanei. Se hotărî să-și jertfească de-acuma toate puterile pentru mântuirea celor rătăciți și slabi. În duminica a treia, chiar în timpul liturghiei, își aminti un imn pe care-l auzise undeva în pribegia lui. Se sculă

îndată și-l cântă spre uimirea tuturor, cu glas profetic, care răsuna în biserica vastă ca revărsarea unei dureri imense a unui suflet sugrumat de îngrijorare:

Audi, tellus, audi, magni maris limbus;
Audi, homo, audi, omne quodi vivit sub sole:
Veniet, prope est, dies irae supremae,
Dies invisa, dies amara;
Qua coelum fugiet, sol erubescet,
Luna mutabitur dies nigrescet,
Sidera supra terram cadent.

Heu miseri, heu miseri! Quid, homo, ineptam
Sequeris laetitiam?

Toată lumea fu cuprinsă de mare duioșie, parcă un avertisment ceresc ar fi vorbit oamenilor prin gura lui Adeodatus. Abatele porunci călugărilor să învețe pe dată imnul sfânt și să fie cântat apoi la toate liturghiile.

Ca și când glasul ar fi răsunat până dincolo de zidurile mănăstirii, peste șapte săptămâni Ioan fugarul se întoarse pocăit înapoi, cu cenușă pe cap, mărturisindu-și păcatele, cerșind milă și iertare. Întoarcerea păcătosului fu privită ca o minune.

Însuși Adeodatus îl îmbrățișă cu drag, mulțumind Cerului că i-a ascultat rugăciunile. Era întâia oaie rătăcită și scăpată din ghearele Diavolului.

7

Vremea ploioasă continuă până la sfârșitul lui februarie.

Lumea aștepta zăpada. Veniră însă niște călduri năbușitoare, parcă, în locul iernii, ar fi sosit vara pe pământ. Câmpurile și pădurile înverziră. Apoi într-o noapte, în postul Paștilor, se porni o ninsoare cumplită. Dimineața zăpada era de doi coți.

— Semnele se înmulțesc! zise Adeodatus către călugării îngroziți. Chiar vremea și-a ieșit din făgașul obișnuit, pentru a deschide ochii oamenilor și a-i întoarce pe calea pocăinței.

Prin zăpada aspră coborî în satul Odenhain să propovă duiască mântuirea apropiată și să întărească sufletele șovăitoare. Țăranii, speriați de

schimbarea vremii, îl ascultară cu umilință, încât inima lui se umplu de bucurie. Își puse în gând să meargă zilnic între ei, să-i mângâie. Și se ținu de vorbă. Oamenii însă se obișnuiră cu iarna ce începuse când altădată venea primăvara. Murmurau când Adeodatus le zugrăvea în culori strigătoare sfârșitul pământului. În cele din urmă un țăran bătrân îi și spuse cu un fel de imputare:

— Așa ne-au amețit călugării și acum peste treizeci de ani, și lumea-i tot lume!

Adeodatus nu se supără deloc, găsi chiar întemeiată observaț ia țăranului și îndată se sili să lămurească pe toți, prin amănunte multe, că atunci s-au greșit socotelile, azi însă nu mai încape nici o îndoială. Nu convinse pe nimeni. Margareta Hippler, văduvă bătrână și arțăgoasă, îi strigă în față cu dispreț:

— Dar dacă o fi și acuma vreo greșeală în socoteli? Ajunse să nu-l mai asculte nici copiii, ba unii răutăcioși asmuțeau câinii asupra lui când voia să intre în ogradă cu vestea Domnului. Decepțiile nu-l descurajau. Își zicea că puterea Diavolului descătușat e atât de mare, că rătăcește mințile cele mai agere. Trebuie multă răbdare celui ce vrea să-i smulgă prada din gheare. Așa, după ce fu alungat din satul său natal, își urmă învățăturile în satele vecine, fără preget, huiduit și batjocorit și bucuros că poate suferi pentru mărirea Sfintei Treimi.

Veni Săptămâna patimilor. Adeodatus își simțea trupul atât de trudit, că trebui să înceteze ieșirile din mănăstire. De altfel era ultima săptămână și se cuvenea să-și pregătească sufletul pentru ceasul izbăvirii. Stătu toate zilele în biserică, în geAdam și Eva nunchi, să fie mai ferit de orice ispită. Se spovedi abatelui, descoperindu-și mii de păcate și implorând cu lacrimi iertarea.

Vineri noaptea de-abia se mai târî până în chilie. Dorea să petreacă în rugăciuni penultima noapte a lumii. Slăbiciunea îl doborî la pat. Adormi istovit. Somnul îi fu greu, fără vise, dar cu gemete dureroase. Un călugăr din chilia vecină, care îi auzise vaietele, îl întrebă a doua zi dacă nu e bolnav.

Adeodatus zâmbi trist:

— Numai când se îmbolnăvește sufletul, numai atunci e primejdie.

Toată ziua de sâmbătă o petrecu în chilie, ajunând și rugându-se. Icoana Fecioarei Maria era pe lectoriu, rezemată de perete. Îl privea și azi cu ochii de odinioară, blânzi și iertători. Își aduse aminte ispitele trecutului și se

cutremură de rușine și de groază. Se uită lung la chipul sfânt, parcă ar fi vrut să-și încerce inima și, prin încercare, să șteargă amintirea păcatului cu gândul. I se născură în minte întrebări pe care însă le izgonea, zicându-și: „Ziua de mâine nu va mai fi.“ O întrebare alungată adăugă numaidecât: „Și dacă totuși va fi?“ „Eu sunt pregătit pentru orice va orândui Domnul, se mângâie, ca și când n-ar fi luat în seamă îndoiala vicleană.“O viață întreagă m-am luptat împotriva Satanei și l-am biruit.“ „O viață pierdută!“ îi fulgeră prin ascunzișurile minții. Își făcu cruce ca și când ar fi fost sigur că Diavolul îi suflă șoaptele neîncrederii. Se uită chiar împrejur dacă nu s-o fi pitind undeva Necuratul. Și, ca să-și redobândească liniștea deplină, aruncă patru cruci spre cele patru colțuri ale chiliei. Întrebările ciudate rămaseră însă ca niște bondari nevăzuți, rotindu-se mereu în jurul lui, când mai aproape, când mai departe.

Aștepta înfricoșat întunericul nopții din urmă. Căzu în genunchi, cu fața spre ușă, să vadă cum se va înnegri ochiul de lumină. Cu cât se îngroșa întunericul, cu atât inima lui se umplea de mulcomirea încrederii. Bătu trei sute de mătănii.

Brâul de cuie îi frigea carnea. Mila Domnului se apropia. O simțea. Sufletul i se deschidea s-o primească. Rămase cu ochii în gol, cu inima însetată…

Încet-încet chilia se lumină. Ușa se topi într-un potop de raze trandafirii. Fecioara Maria, albă și vie, pogora din ceruri, înconjurată de îngeri înaripați cu obrajii strălucitori de nevinovăț ie și cu părul de aur ca păpușile. Adeodatus auzea fâlfâitul aripilor de argint și o melodie dulce care-i picura în inimă.

Cu privirea din icoană, Fecioara, în haină albă, stătea în pervazul ușii și zâmbea. Călugărul se uita în ochii ei adânci ca tainele, dar vedea, în același timp, și pieptul rotunjit sub veșmântul mătăsos. Își dojenea în gând privirea scârnavă.

Fecioara, parcă i-ar fi citit gândul, se apropie cu pași fără zgomot. Numai haina fâșia mângâindu-i picioarele. Adeodatus întinse capul. Fecioara era acuma în fața lui, lângă el. Îi cuprinse gâtul cu brațele moi dezvelite și se plecă încet asupra lui. Adeodatus, într-un extaz de fericire, închise ochii, așteptâ nd sărutarea mântuitoare. Simți pe obraji o respirație fierbinte, apoi pe buzele-i crâmpoțite de rugăciuni se apăsă o gură voluptuoasă care îi sorbea sufletul, împrăștiindu-i în sângele aprins fulgerele unei fericiri necunoscute…

Un râs batjocoritor răsună deodată în chilie. Ridică pleoapele.

Acolo unde văzuse pe Fecioara Maria cu îngerii, rânjea acuma Satana înconjurat de o ceată de diavoli care se strâmbau și trepădau într-o lumină leșiatică. Adeodatus încercă să facă semnul sfintei cruci, dar nu-și putu mișca mâna, ca și când i-ar fi încremenit-o Necuratul care striga biruitor:

— Mă cunoști, Hans?… Eu sunt, Hans! Eu, cel mai puternic peste cei puternici, împăratul împăraților, stăpânul pământului!

Călugărul izbuti să întoarcă puțin capul, spre icoana mântuitoare.

Diavolul îi opri mișcarea, rânjind:

— Pe Maria o cauți, Hans? De ce n-ai căutat-o aievea până azi? Ți-ai pierdut viața împotrivindu-te voințelor mele, în loc să o urmărești numai pe ea! N-ai iubit niciodată, nefericitule, și doar nimic nu-i mai prețios în lume ca iubirea femeii!

Acuma ai să mori și simți că ai trăit în zadar.

Un zgomot colțuros întrerupse glasul Necuratului, parcă s-ar fi rostogolit ceva. Chilia se umplu de întuneric ca smoala.

Adeodatus, în genunchi, se zvârcolea cu o chinuitoare părere de rău în inimă.

„A căzut icoana“ — îi trecu prin gând și, fără să-și dea seama, se plecă și începu a pipăi cu amândouă mâinile, căutând-o.

Icoana, căzând, alunecase tocmai lângă dânsul.

„Poate că într-adevăr mi-a sosit ceasul morții“ își zise, ridicând icoana. „De altfel tot se sfârșește lumea acuma. Adică ce-mi pasă mie de lume?“ Părerea de rău îi sfredelea sufletul. Sărută prelung icoana.

Era rece ca un cadavru. O strânse apoi la piept, în neștire. O durere ascuțită i se înfipse în inimă, răsucindu-se adânc ca un cuțit. Îi venea să țipe. Buzele de-abia îngânară:

— Maria…

Glasul se topi în întunericul chiliei ca o șoaptă de iubire.

Se prăbuși cu fața la pământ, cu icoana sfântă în brațe.

Nasul, izbind podeaua, mai smulse o fulgerare de durere, apoi simțirea se stinse în întunericul fără margini…

* * *

Sufletul, ca o tremurare luminoasă, se înălță vertiginos prin sfere tot mai transparente. Urme de senzații străine se răsfirau din conștiința pură ca niște fulgi care îngreuiază plutirea în singurătatea nemărginirilor.

Apoi, peste ușurarea sufletului se așternu apăsarea așteptării dincolo de timp și spațiu. Speranțele lumilor se încrucișau în conștiință într-un echilibru dureros.

Cumpăna destinelor unea și despărțea existențele în liniile infinitului…

CAPITOLUL VI - YVONNE

… Linia destinului se întindea între două lumi. Echilibrul tremurător cumpănea în conștiința pură speranțele. Și așteptarea se lămuri într-o mișcare continuă spre o țintă nouă.

Sufletul plutea pe linia lumii ce se deschidea în planuri multiple.

Nemărginirea spațiului îl cuprinse în vârtejul timpului.

Conștiința se zbuciuma în transformări tot mai grele, se răsucea și se subția.

Ca o pâlpâire sfioasă, sufletul se mlădia mereu.

Apoi conștiința se topi într-o formă nouă, o licărire infimă într-un întuneric năbușitor…

1

Gaston Duhem deschise ochii asupra lumii în Rue des Rapporteurs, în farmacia L’Etoile Bleue, cea mai mică și mai cinstită din vechiul oraș Arras. De șaptezeci de ani dăinuia farmacia în aceeași casă cu ușă și fereastră spre stradă, cu coperișul greoi de țiglă, cu poarta monumentală de stejar care mărginea vederea în curtea largă unde se afla gospodăria spițerului Duhem, grădina de zarzavaturi și medicinală, acareturile bogate. Și copilul crescu printre borcanele cu alifii suverane pe care Duhem, în colaborare frățească cu doctorul Flavigny, le prepara întru vindecarea mai mult sau mai puțin promptă a diverselor boli ce bântuiau pe pacienții credincioși.

Duhem era mare admirator al științelor în general, citea uneori și stătea mereu de vorbă cu clienții și vecinii care-l socoteau om superior. Nașterea lui Gaston, în al treisprezecelea an de căsnicie, îl îndemnă să studieze în mare grabă și problema educației, fiind hotărât să-și crească odorul așa, încât Duhem se înverșuna numai pentru a-și spori autoritatea. A fi pentru Emile, când toată lumea e contra, i se părea o atitudine de efect. În realitate, Gaston creștea sub oblăduirea dnei Duhem, femeie evlavioasă și fără

învățătură. De altfel acasă și Duhem era bun catolic și, în fiece duminică după amiază, citea cu glas tare Biblia, spre bucuria soției sale.

Dădu pe Gaston la școala cea mai bună, ținută de călugării benedictini. Mai târziu, când un profesor îi spuse că băiatul e plin de speranțe, Duhem se înțelese cu nevastă-sa să-l facă preot. Planul lor fu zdruncinat din temelii de-abia peste câțiva ani, în urma unei pedepse grele ce o primea Gaston pentru că a scris pe tablă cu litere mari: „Ecrasez l'infâme!“ cu intenția vădită de a insulta pe profesorii clerici. Spițerul se zăpăci, consultă pe nevastă-sa. Îi era frică să nu fie eliminat copilul din școală. Avu o explicație gravă, între patru ochi, cu Gaston care împlinea cincisprezece ani. Băiatul îi făcu mărturisiri complete. Mai mulți prieteni și colegi, având aceleași convingeri, au hotărât să-și manifeste indignarea să-l invidieze toată lumea. Chiar atunci apăruse Emile. Spițerul dibui cartea, o citi și se umplu de entuziasm, decl-arând doctorului Flavigny, care n-o cunoștea, că Rousseau e un savant incomparabil. Scandalul ce se iscă în jurul operei îl făcu să șovăie puțin. Totuși în public se lăuda că, în ciuda tuturor prejudecăților, Gaston, atunci de vreo trei ani, va fi educat după preceptele înțeleptului Rousseau. Între timp citi cartea și doctorul. Începură controverse violente. Enciclopedist înflăcărat, Flavigny acuza pe Duhem de inconsecvență, spunând în gura mare, în farmacie, că un adevărat spirit științific nu se poate împăca cu ideile simpliste din Emile.

Spițerul, altfel și el enciclopedist dârz, riposta că doctorul na înțeles nimic din cartea proscrisă și-i demonstra că deosebirea dintre el și Rousseau e numai aparentă. Discuțiile continuară luni de zile, aruncând chiar o umbră de răceală peste prietenia lor veche, închegată din înclinări și interese comune.

împotriva profesorilor care încearcă, prin naivități popești, să le ascundă sau să le ponegrească adevărurile științei. Fiindcă deviza lor este sentința dlui de Voltaire, cu ea au vrut să protesteze. Au tras la sorți: Rigouard, Villeneuve-Esclapon; Robespierre, Taillefer… Soarta l-a desemnat pe el. S-a executat cu bucurie.

— Și nu ți-e teamă că te va bate Dumnezeu? se cruci Duhem.

— Cum să mă bată cineva care nu există? răspunse Gaston cu o seninătate glacială.

Spițerul rămase perplex. Apoi îl descusu de aproape și descoperi că Gaston îi citise în ascuns toate cărțile, cu predilecție pe cele mai periculoase, și că, în sfârșit, era un ateu îngrozitor, cam așa cum se fălea

Duhem în lume, dar cum el n-ar fi îndrăznit niciodată să fie aievea, ca să nu-l trăsnească Dumnezeu din senin. Bătrânul se simți vinovat, totuși îl dojeni aspru, îl amenință. Trebuia să-l smulgă dintre prietenii vicioși. Se plânse profesorilor, le ceru povețe și mută pe Gaston în altă școală.

Gaston câștigă prieteni noi, păstrându-i însă pe cei vechi.

Îl iubeau toți pentru firea lui deschisă și-l respectau pentru că era mai inteligent ca toți. Mai legat se simțea însă de frații Robespierre cu care a copilărit împreună, fiind aproape vecini.

Când a fost Maximilien bolnav de vărsat, de era să moară, Gaston nu s-a mișcat de lângă căpătâiul lui. Aveau proiecte de viitor comune; toți trei se vor face avocați și vor lupta pentru libertate și umanitate. Prietenia lor avea să fie pecetluită apoi prin căsătoria Iui Gaston cu Charlotte, sora celor doi colegi.

Sosind vremea alegerii carierei, planurile tinerilor se încurcară.

Duhem, fiindcă trebuise să renunțe la gândul de a-l convinge pe Gaston să îmbrățișeze taina preoției, dorea să-l lase barem urmaș în farmacia părintească. Doctorul Flavigny se amestecă: De ce n-ar studia tânărul medicina, în definitiv o știință mai nobilă? Iar se născură discuții între bunii prieteni.

Duhem apăra, cu energie, noblețea artei farmaceutice. Flavigny își dezvălui intențiile: voi să dea lui Gaston de soție pe fiica sa Antoinette, împreună cu pacienții lui siguri și credincioși.

Spițerul se îmblânzi, dar mai șovăi: Cum rămâne farmacia? Doctorul surâse șiret: farmacia o va păstra, luându-și un ajutor ieftin și harnic. Duhem capitulă bucuros. Gaston, medic și farmacist, era o culme. Apoi Flavigny are avere și toată va reveni Antoinettei, adică lui Gaston. Perspective mai strălucite pentru viitorul băiatului nici nu se pot închipui. E certat cu religia, iubește știința — tocmai bine!

Tânărul încercă să-l înduplece, zugrăvindu-i idealul lui de-a deveni emancipatorul celor ce tânjesc în întunericul robiei. Găsi urechi surde. Se supuse dorinței părintești. Plecă la Paris, îndrăgi medicina. Maximilien era acolo mai de mult.

Studia într-adevăr dreptul, dar avea ambiții literare și chiar obținuse câteva premii mediocre. Se întâlneau rar. Gaston rămase franc și bonom; Maximilien devenea din zi în zi mai grav, mai mohorât. Își închidea în inimă invidiile și visurile.

În ochii lui reci apăreau uneori străfulgerări ciudate. Întâlnindu-l odată, în Cartierul Latin, și prinzându-i o asemenea privire, Gaston îi zise glumind:

— Ești un fanatic, Maximilien!

— Dar tu? replică Robespierre cu un zâmbet.

— Eu sunt rațional! murmură Gaston.

2

Precum la moartea lui Voltaire purtase cu pietate doliul, tot astfel îi păstrase și lozinca: „Ecrasez l'infâme!“ În ea își înfășură chiar diploma de doctor cu care se întoarse acasă după studii strălucite.

Duhem dădu o masă mare în onoarea tânărului doctor. Printre invitați, cei dintâi fură Flavigny cu fiica sa Antoinette. La sfârșitul banchetului se făcu, o surpriză aranjată de bătrâni în toate amănuntele, logodna lui Gaston cu drăgălașa Antoinette. Elocința comesenilor se revărsă în numeroase discursuri de felicitare, stropite cu vinuri numai din anul nașterii logodnicului. Un orator indiscret și neinițiat își îngădui o aluzie la vârsta Antoinettei, cerând să guste din vinul anului ei care trebuie să fie mai nou și mai dulce.

I se astupă gura cu glume, dar Flavigny șopti spițerului să-l șteargă din lista invitaților la nuntă.

Antoinette era într-adevăr cu cinci ani mai mare ca Gaston.

Rămasă orfană de mamă la zece ani, Flavigny o crescuse la călugărițele ursuline în mijlocul cărora Antoinette s-a umplut de credință în Dumnezeu și de respect adânc pentru manierele nobleței. Înaltă, slabă, cu figura uscățivă și lunguiață, cu nasul subțire și ochii severi, avea înfățișarea unei abatise înăcrite. În copilărie, Gaston a disprețuit-o din pricina bigotismului ei încăpățânat. Mai târziu, când venea în vacanță de la Paris, s-au ciocnit deseori, totdeauna pe chestii religioase. Gaston n-o ura, nici n-o iubea. Iubiri sentimentale avusese el la Paris, mai mult sau mai puțin durabile, cu fete care vorbeau numai despre inimă. Pentru căsnicie iubirea nu o credea indispensabilă. O potrivire sufletească, bazată pe o comunitate de idei, i se părea mai rațional. Pe Antoinette o lua numai ca să nu amărască pe tatăl său. De-abia după ce se hotărâse să se însoare cu ea, își stabili ca scop convertirea Antoinettei la cultul rațiunii.

Tinerii căsătoriți își începură viața comună în casa spițerului.

Antoinette se înțelegea de minune cu mama lui Gaston și amândouă nu se înțelegeau deloc cu el. Încercară să-l convingă să meargă și el la biserică duminica; Gaston refuză surâzând. Dna Duhem nu stărui, fiindcă nici Duhem nu era mai bun. Antoinette se înverșună. De altfel ea își pusese în gând, din ziua când s-a hotărât căsnicia, să împace pe Gaston cu bunul Dumnezeu. Pentru a ajunge la acest rezultat pios, renunță, cel puțin deocamdată, chiar la ambițiile ei de noblețe. Când trebui să-și dea seama că toate sforțările directe se frâng de cerbicia lui, îi făcu imputări că-și pierde vremea cu studii nefolositoare în loc să caute a-și câștiga o clientelă serioasă. Se plânse și lui Duhem care, în privința aceasta, îi luă partea. În cele din urmă ținură un consiliu de familie spre a dezbate și remedia toate greutățile noilor căsătoriți. Sfatul fu udat de lacrimile Antoinettei și ale dnei Duhem, în fața cărora toți trei bărbații se dovediră niște păgâni primejdioși.

Avură însă o satisfacție când cei doi socri convinseră pe Gaston că trebuie să practice medicina efectiv, hotărând mutarea tinerilor în casa din Place des Espagnols, unde Flavigny îl va introduce printre pacienții săi statornici.

Nici în casa socrului său, Gaston nu se dădu pe brazdă.

Ce-i drept, tânărul spori grabnic clientela doctorului Flavigny, dar în aceeași proporție îi micșoră veniturile, refuzând sistematic onorariul de la pacienții care nu i se păreau în stare să plătească.

În câteva luni merse atât de departe că, în loc să prefere pe bolnavii nobili și bogați, floarea pacienților, cum zicea Flavigny, umbla să vindece pe calicii din cartierele mărginașe. Ba, întro bună zi, Flavigny află cu groază că Gaston ducea și medicamente unor nenorociți care n-aveau bani să le cumpere. Atunci alergă la Duhem și-i spuse tot. Spițerul se spăimântă, încât trebui să-l liniștească doctorul zicând:

— Excelent băiat, dar cu desăvârșire lipsit de simț practic!

Căzură de acord că ar fi cazul să-i facă niște mustrări blânde. Nici unul nu îndrăznea să se însărcineze a i le comunica, atât de serios li se părea Gaston, a cărui știință îi uimise de multe ori. Se gândiră o clipă să recurgă la dna Duhem care, ca mamă, i-ar putea vorbi chiar despre un lucru atât de grav. În sfârșit făcură apel la Antoinette să-i atragă atenția, foarte fin, bineînțeles, că sistemul lui îi va ruina în curând pe toți și că medicul adevărat, tocmai spre a servi mai bine interesele bolnavilor, trebuie să-și îngrijească în primul rând propriile-i interese.

Era de-abia a șaptea lună de căsnicie și Antoinette se simțea profund dezamăgită. Încă nu-și pierduse toate speranțele, dar își zicea în taină că va trebui să renunțe la multe. O jignea îndeosebi mentalitatea lui Gaston, în care predomina o gravă lipsă de deferență față de tot ce avea ea mai scump: noblețe, rege, Dumnezeu… Deși îi sângera inima, nu scăpa nici un prilej fără a-i învedera manifestările grației divine în lucrurile cele mai neînsemnate. Răspunsul lui însă era invariabil același: navem nevoie de grația divină câtă vreme știința oferă explicații mai plauzibile. Și urmau lămuririle științifice, uneori atât de clare, că aproape s-o ispitească și pe ea, dacă n-ar fi avut în suflet rezistența solidă a credinței.

Gaston o ascultă și acuma cu surâsul care o exaspera, fiindcă într-însul era și ironie și încredere, și chiar o amabilitate deosebită de cea practicată în societatea nobilimii. Când isprăvi Antoinette, el vorbi cu glas blajin și totuși hotărât:

— Draga mea, d-ta ești soră cu Isus și fiică credincioasă a bisericii catolice, și cauți să răstălmăcești preceptele lor elementare; eu rămân păgân, dar țin să-mi împlinesc obligațiile umanitare față de frații de azi ai lui Hristos!

Antoinette avu o clipă de ezitare. I se păru că în răspunsul lui ar fi o licărire de dreptate. Își reveni repede. Urmă o discuție, întâi calmă și împestrițată doar cu aluzii ironice. Pe urmă Antoi-nette se aprinse, îi imputădoar toate vinile trecute și viitoare, sfârșind prin argumentul lacrimilor. Gaston se înmuie, îi ceru iertare dacă ea crede că a jignit-o, jurându-i că o iubește.

— Ce folos că mă iubești, cât timp nu mă respecți? plânse femeia.

Bărbatul îi făcu îndată o declarație solemnă de respect.

— Dacă nu respecți pe Dumnezeu, cum să cred că mă respecți pe mine? insistă ea, tot nemulțumită.

— Dumnezeu nu există, draga mea, pe când d-ta ești aici în carne și oase! zâmbi Gaston, încercând să-i sărute mâna.

— Asemenea cuvinte merită Bastilia! strigă Antoinette ferindu-se cu indignare.

— Și chiar eșafodul! completă bărbatul cu o lucire în ochi, care consternă pe Antoinette. Dar nici Bastilia și nici eșafodul nu mi-ar putea schimba convingerea că Dumnezeu nu există!

Privirea lui ciudată zdruncină din temelie încrederea Antoinettei.

În loc să continue străduințele de a-l converti, se mulțumi de-aci înainte să se roage pentru dânsul, seara și dimineața, să-i ierte Dumnezeu păcatele.

Își compuse, și pentru viața de toate zilele, o înfățișare de martiră, prin care să-i dea o pildă vie și mută a superiorității virtuții creștine.

Rezultatul negativ al intervenției Antoinettei tulbură puțin pe Duhem și Flavigny. Se împăcară însă cu speranța că viața are să schimbe pe Gaston în bine. Până atunci farmacia va merge cu Duhem ca și înainte, iar Flavigny va îngriji singur de pacienții de seamă, ca în trecut, lăsând pe seama ginerelui numai sărăcimea.

Astfel stima lor pentru Gaston creștea tocmai din pricina ateismului său fără compromisuri. Încercau deseori să discute cu dânsul despre Dumnezeu. El se ferea. Când vorbea, era mai mult în glumă. Necredința lor de paradă îl plictisea ca și bigotismul Antoinettei. Își dăduse seama repede că armele lui sunt neputincioase față de fanatismul lor inconștient. Flavigny, în fiecare seară, după ce se încălzea în discuții cu prietenii, se fălea acasă că a părăsit definitiv pe Dumnezeu și că în știință găsește mângâierea supremă. Gaston zâmbea. O singură dată îi aminti că, deunăzi, când o răceală rebelă l-a trântit la pat, a chemat grabnic pe duhovnicul său benedictin.

Doctorul se supără, ripostă că atunci a fost vorba doar de împlinirea unei obligații sociale fără de care, în caz de moarte, ar fi rămas neîngropat.

Scăpând de bolnavii bogați, Gaston se bucură. Putea să-și dăruiască toată vremea și munca numai celor oropsiți. Umbla prin cartierele sărace, unde era așteptat ca Mântuitorul. Se simțea mândru seara când își putea zice că a dus o rază de mângâiere măcar într-o singură casă de nenorociți. Visa o societate în care toți oamenii să fie deopotrivă de fericiți.

Lumea începu să-l iubească. Deveni repede popular în tot orașul. Fu poreclit „doctorul calicilor“. Porecla îl măgulea, deși colegii îl batjocureau cu ea. Nu-i păsa de părerile lumii.

În toate își consulta numai propria-i conștiință care era mai severă cu dânsul decât toți judecătorii pământului.

— Omul e Dumnezeu! își zicea tot mai des cu un entuziasm ce-i dădea ochilor o strălucire deosebită.

Numai pe clerici nu-i socotea oameni. Avea o aversiune bolnăvicioasă pentru haina preoțească. Voia să și-o explice și nu găsea motive. Se gândea uneori că poate chiar ateismul lui izvorăște din ura împotriva castei clericale.

— Preoții sunt pricina tuturor relelor din lume! spunea atât de amărât, parcă ar fi suferit de pe urma clericilor cine știe ce nedreptate îngrozitoare.
Într-o seară de toamnă, târziu, după ce se culcase toată casa, Gaston fu

deșteptat din somn de zbârnâitul prelung al clopoțelului de la poartă. Afară de cazuri speciale, pacienții nocturni cădeau în sarcina lui, deoarece Flavigny, dacă își tulbura odihna, se resimțea câte două-trei zile. Zbârnâi a doua oară clopoțelul până să se urnească din pat Gaston, să-și ia halatul și felinarul. Trecu în odaia de consultații care comunica direct cu gangul dinspre poarta cea mare. Înainte de-a deschide, întrebă:

— Cine sună?

— Caut pe doctorul Duhem, răspunse o voce zgribulită.

Gaston deschise poarta. În piața întunecoasă ploua cu găleata. Un vânt aspru răbufni în gang. Doctorul ridică felinarul, ferindu-se de stropii ce pătrundeau înăuntru:

— Ce poftești?… Intră mai repede!

Străinul se strecură în gang. Avea în mână un felinar stins.

O glugă neagră îl îmbrăca din cap până la genunchi.

— Tatăl meu trage să moară… I-a venit rău adineaori…

Numai d-voastră îl puteți scăpa… Vă rog din toată inima…

Gaston lumină fața străinului. De sub glugă îl priveau doi ochi cenușii, înfricoșați. Doctorul se dădu înapoi, parcă s-ar fi speriat de privirea lui.

— Cine e tatăl d-tale?

— Dogarul Lebon.

— Bine. Mergem! zise Gaston, stăpânindu-și neîncrederea.

Îl pofti în odaia de consultații, aprinse o lumânare și-l lăsă acolo să aștepte până se va îmbrăca. Înainte de-a trece în dormitor, mai întrebă:

— Cum te cheamă pe d-ta?

— Joseph Lebon, murmură străinul, adăugând îndată cu un surâs de umilință și sfială: Ploaia m-a pătruns până la piele…

Mi-e frică să nu se scurgă apă, să murdăresc pardoseala… Mai bine să aștept afară, în gang!

— Nu, nu! Fii liniștit! Vin numaidecât! se rușină doctorul, dispărând.

Figura străinului îl obseda. I se părea cunoscută, inspirându-i o teamă ciudată. Când reveni, găsi pe Lebon cu gluga descheiată, cu felinarul aprins. De-abia acuma observă, sub glugă, haina preoțească.

— D-ta ești preot? făcu doctorul, uimit.

— Încă nu, zise tânărul. Sunt în ordinul Oratorienilor. Monseniorul de Talleyrand, episcopul din Autun, mi-a făgăduit însă o parohie pentru sărbătorile Crăciunului viitor.

— Așa? Acuma înțeleg… mormăi Gaston, parcă ar fi găsit explicația simțământului ciudat de adineaori! Bine! Gata!

Mergem!

Pe drum, prin ploaia care-i biciuia, Lebon vorbea numai despre Dumnezeu, cu glas de suferință cucernică. Gaston asculta tăcut; prin minte îi șerpuia neîncetat gândul că pe tovarășul lui de-acuma nu-l va mai putea uita niciodată…

Gândul i se părea bizar și superstițios. Încerca să-l alunge și nu reușea.

3

Duhem-tatăl și Flavigny erau tot mai mult cuprinși în afacerile publice care se încurcau și pasionau toată lumea. Flavigny, făcând vizitele zilnice la pacienții săi de seamă, afla tainele cele mai importante pentru mersul evenimentelor, iar Duhem primea în farmacie multe știri proaspete de la călători sosiți din Paris sau barem de la prietenii prietenilor acelora. Dată fiind însemnătatea vremilor, Flavigny se ducea după cină pe la cuscrul său, își împărtășeau noutățile zilei și le dezbăteau cu mare aprindere. Firește, amândoi erau partizani entuziaști ai libertății, dar fiecare ținea să se arate mai generos și mai înaintat. De aceea convorbirile lor erau animate de cuvinte aspre uneori, iar alteori se întrerupeau brusc prin supărări care însă se potoleau până a doua zi.

— Nu mai există Bastilia! strigă într-o zi Flavigny, năvălind în farmacie, urmat de Gaston și Antoinette, pe care-i adusese fără să le divulge marea veste.

— Nu se poate! se miră Duhem.

— S-a sfârșit! triumfă doctorul. Ieri, poporul din Paris a dat drumul tuturor prizonierilor, a măcelărit gărzile, a dărâmat zidurile… În sfârșit, Bastilia a fost și nu mai este!

— Cum, a dat voie regele? se amestecă Antoinette, aproape indignată.

— Poporul e suveran! decretă Duhem, solemn, ștergând cu un șervet curat un borcan pe care tocmai îl deșertase.

— Atunci avem revoluție! murmură Gaston mișcat, cu o licărire de satisfacție reținută în ochi.

— Revoluție! Revoluție! repetară cei doi prieteni.

Se îmbrățișară. Băură câteva pahare de vin în cinstea revoluției.

Peste vreo trei săptămâni, spițerul alergă la Flavigny:

— S-au dus privilegiile! Libertate, egalitate, fraternitate!

Fiecare zi aducea câte-o veste nouă. Gaston totuși, după primul moment de bucurie, ofta veșnic:

— Libertate adevărată nu va fi cât timp poporul e lăsat în ghearele popilor.

Flavigny și Duhem îl aprobau. Avea însă neînțelegeri din ce în ce mai serioase cu Antoinette care rămânea credincioasă regelui și lui Dumnezeu și găsea un sacrilegiu profund jignitor pentru sentimentele ei cele mai sfinte, în cuvintele lui. Pentru a restabili pacea în familie, Gaston declară spontan că, până la alungarea regelui, nu va mai deschide gura despre slujitorii Domnului. Antoinette se înfurie mai rău, amenință că se va retrage la o mănăstire… Gaston însă se ținu de cuvânt. Numai când se află de fuga regelui și de prinderea lui la Varennes, zise strălucitor:

— Ei, de-acuma pregătește-ți o rochie de doliu! Zilele tiranului sunt numărate!

Citea cu pasiune ziarele ce soseau, cam neregulat și cu mari întârzieri, din Paris. În L'Ami du Peuple găsea însă frazele care-i mulțumeau mai adânc sufletul. Dintre toți oamenii revoluției, Marat i se părea cel mai sincer. Îl iubea ca pe un zeu. Îi trimise scrisori de admirație și primi chiar un răspuns măgulitor.

Proclamarea Republicii stârni un delir de însuflețire. Flavigny și Duhem paradau de câtva timp cu cocarda tricoloră. Acuma și Gaston se împodobi cu insigna libertății și ieși în oraș, se amestecă în mulțimea zgomotoasă, având simțământul că a început raiul pe pământ.

Antoinette plânse din toată inima când auzi despre condamnarea și apoi despre ghilotinarea regelui. Flavigny povestea amănunte autentice, mișcat, fiindcă era din fire foarte milos, frecându-și mereu mâinile și râzând cu hohote scurte, ca să nu-și trădeze emoția. Duhem se mira și întrerupea:

— Bravo!… Bine i-a făcut!… Să se învețe minte toți tiranii din lume și să nu mai conspire împotriva poporului!

Gaston tăcea. Pentru el toate zvârcolirile revoluției, după proclamarea drepturilor omului, erau bune sau rele numai întrucât țințeau la stârpirea secerdotismului din lume. Convențiunea Națională i se părea însuflețită de multe intenții salutare în privința aceasta, dar lucra prea încet. Simpatiile lui îmbrățișau din depărtare cu căldură pe cei ce combăteau fanatismul religios.

Toate măsurile împotriva preoților și a religiei îi mângâiau sufletul.

În gazete încadra cu roșu pasagiile în care se arătau relele pricinuite omenirii de către reprezentanții lui Dumnezeu pe pământ. Citi în L'Ami du Peuple o frază rostită de un membru al Comunei din Paris: „Într-o țară liberă orice idee de superstiție și fanatism trebuie distrusă și înlocuită prin sentimentele unei filozofii sănătoase și ale unei morale pure“. O învăță pe dinafară, găsind-o demnă de lozinca lui Voltaire. „Pretutindeni unde se urzesc comploturi contra patriei sau contra rațiunii, trebuie să fie la mijloc preoții!“ scria în gazeta Révolutions de Paris, și Gaston simțea parcă ar fi vorbit cineva chiar din sufletul lui. De altfel atât în comitetul Instrucției Publice cât și în Comuna din Paris, descoperea tot mai mulți dușmani hotărâți ai clericalismului sub orice formă și care propovăduiau adoptarea Cultului Rațiunii.

Primea cu strângeri de inimă orice amănunte despre oamenii dragi. Știa că Romme și pictorul David își pierd sângele rece chiar numai gândindu-se la preoți, că Fourcroy strigă pretutindeni: „Trebuie zdrobită infama religie!“, că pentru Chaumette sutana preoțească e ca postavul roșu, că Lakanal a spus: „Preoții sunt obiect de execrație pentru oricine n-a fost transformat în bestie feroce!“ Totuși n-avea răbdare. Convențiunea chibzuia prea mult până să voteze legile care ar pune capăt tiraniei invizibile a religiei. Îi trebuia un simplu decret care să ordone arestarea și ghilotinarea imediată a tuturor clericilor.

Vestea uciderii lui Marat îl îngrozi. Era sigur că Charlotte Corday a lucrat din îndemnul preoților. Scrise un articol fulgerător și-l trimise gazetei Pÿre Duchesne. Nu apăru. Gaston era convins că manuscrisul s-a rătăcit în mâinile vreunui agent secret al fanaticilor, pripășit în redacția lui Hebert.

În aceeași vreme Antoinette, deși rămasă credincioasă regelui asasinat, începu să mustre pe Gaston că revoluția nu i-a dăruit nici o demnitate, când atâția alții, fără meritele lui, au ajuns în fruntea republicii. Zadarnic se apăra bărbatul că el nu dorește nimic, că el servește patria prin exemplul abnegației. Antoinette îi aducea pilda fraților Robespierre, prietenii lui din copilărie, pe care el îi socotise mult inferiori și care sunt azi stăpânii Franței.

— Dar Lebas, dar Hermann? Până și Lebon a izbutit să fie ales în Convențiune, numai d-ta ai rămas doctorașul calicimii!

se revolta Antoinette.

Gaston avu șovăiri. Le învinse fără greutate. Conștiința lui era împăcată. Nu râvnea nimic, afară de binele obștesc. Nu-și simțea puteri de

luptător și nici ambiții de mărire nu-l rodeau.

Îi era frică de ridicol, de aceea își stăpânea totdeauna chiar entuziasmul. Avea deseori impresia unei zădărnicii chinuitoare, parcă i s-ar fi golit inima. Câte-o dorință plăpândă după o iubire mare, visată cândva fără să-și dea seama, îi răsuna brusc în suflet, stingându-se însă tot atât de iute, alungată de răceala chibzuirilor lui nemiloase.

Amintirea lui Lebon i se așezase în minte ca un motiv de enervare. De câte ori se gândea la întâlnirea lor ciudată, la ochii lui cenușii, i se încleșta inima sub presimțirea unei primejdii inevitabile. Aflase cum a trecut de partea revoluției, când s-a cerut preoților să jure pe Constituție, apoi cum și-a părăsit parohia și, intrând în politică, cum s-a ales reprezentant suplinitor pentru Convențiunea Națională. Își amintea mereu vorbele lui pioase despre Dumnezeu și-și zicea că, împotriva tuturor aparențelor, fiul dogarului Lebon e un fanatic periculos.

Într-o zi apoi Gaston citi despre Clootz, un revoluționar cosmopolit, poreclit „amicul neamului omenesc“. Tot ce află i se păru extraordinar, dar mai ales că se consideră dușman personal al lui Isus Hristos, a cărui operă demoralizatoare pentru progresul omenirii vrea s-o nimicească prin foc și sabie.

Îl cuprinse o dorință arzătoare să meargă la Paris, să cunoască pe oamenii în sufletul cărora clocotește aceeași pasiune împotriva obscurantismului clerical, să-și întărească în apropierea lor convingerile… Nu mai ieșise din Arras de când se întorsese cu diploma de doctor. S-a prăbușit o lume întreagă și el nu cunoaște pe cea nouă decât din auzite sau din răsfrângerile ei depărtate.

Anii de practică provincială îl moleșiră.

Îi trebuiră câteva săptămâni până se se hotărască și altele până să găsească un pretext prin care să justifice Antoinettei nevoia plecării. Femeia se spăimântă totuși. O chinuiau de o vreme visuri urâte și era sigură că Gaston are să se piardă la Paris, unde oamenii au înnebunit și se omoară unii pe alții, ca o pedeapsă a Domnului pentru crimele fără număr săvârșite de către revoluționarii sângeroși. Temerile ei fură împărtășite deplin de soacră-sa și chiar de Flavigny și Duhem, al căror entuziasm republican se topea, transformându-se în groază, cu cât se înmulțeau veștile lugubre despre activitatea tribunalului revoluționar. În sfârșit, la l noiembre plecă, însoțit de rugăciu-nile Antoinettei, de lacrimile bătrânei și de urările timide ale lui Flavigny și Duhem să se întoarcă în curând cu noutăți bune.

4

Avu decepții la Paris. Nu izbuti să pătrundă, multe zile, la nici unul din cei doriți. Se duse la Tuileries, unde se țineau ședințele Convențiunii. Stătu înghesuit între oameni gălăgioși, ore întregi. Văzu pe capii revoluției, ascultă discursuri bombastice rostite de reprezentanți obscuri… Se plictisi. Nu nimerise o ședință interesantă. În ziua următoare merse la Palatul Justiției. Se judeca procesul lui Philippe-Egalité. Era atâta lume că nu putu străbate nici măcar până la scările palatului. Un necunoscut, văzându-i desperarea, îl mângâie îndemnându-l să vie mâine mai devreme, că e procesul dnei Roland, mai de seamă chiar decât cel de azi.

Gaston, a doua zi, încercă iar să ajungă la Chaumette. Îl așteptă la primărie. Aflase că, pe la ora unu, are să se întrunească consiliul general al departamentului împreună cu mai mulți delegați ai Comunei. Din fericire, Chaumette sosi printre cei dintâi. Gaston îi vorbi cu atâta însuflețire și admirație, încât Chaumette, deși bănuitor față de necunoscuți, îl îmbrățișă și-l introduse în sala de ședințe, zicându-i triumfător:

— Vei avea fericirea, cetățene, să vezi prăbușirea finală a sacerdotismului și zorile cultului măreț al rațiunii!

Gaston se simțea despăgubit pentru toate nemulțumirile. În sală era o mulțime nerăbdătoare, ca la spectacolele de zile mari.

În sfârșit ședința se deschise și numaidecât apăru episcopul Gobel, urmat de patrusprezece vicari și de un grup respectabil de preoți, toți cu insignele demnității lor. Se făcu tăcere adâncă și episcopul rosti o cuvântare lungă în care, renegând rătăcirile religiei creștine, preamărea puterea filozofiei. Îi răspunse Chaumette.

Gaston acuma îl văzu mai bine și-l îndrăgi mai mult. Era palid la față, cu părul lins, cu înfățișarea modestă; doar uneori avea în ochi scăpărări în care țâșnea o energie violentă. Gaston nu înțelese bine cuvintele, atât de mult îl fermecau inflexiunile ciudate ale glasului.

— La Convențiune! La Convențiune! răsună din toate părțile, când isprăvi Chaumette.

În fața Palatului Primăriei un cortegiu se formă în grabă.

Câțiva membri de-ai Comunei, cu Chaumette în frunte, conduceau mulțimea. Preoții veneau în urma lor, cu capetele în pământ, parcă s-ar fi dus la ghilotină. Ici-colo se auzeau strigăte de pe trotuare:

— A bas les calotins!

Conducătorii cortegiului explicau în dreapta și în stânga că nu e vorba de niște preoți fanatici, ci, dimpotrivă, de ecleziastici cumsecade, care merg să se răspopească în fața Convențiunii Naționale. Gaston de-abia acum pricepu rostul procesiunii. Tineri cu bonete roșii, cu obrajii înflăcărați, cântau Ça ira și Carmagnole.

Tribunele Convențiunii erau mai ticsite ca totdeauna. Un murmur de ușurare se încinse în sala imensă:

— Au sosit!

Deputați au pătruns în hemiciclu. Episcopul citi ceva de pe o foaie, cu glas stins. Din tribună porniră strigăte:

— Mai tare!

Gobel ridică glasul. Foaia îi tremura în mână. Fu aclamat cu frenezie de toată lumea. Președintele Adunării improviză un răspuns patetic, glorificând cultul rațiunii, singurul cult național al viitorului. Un deputat oferi episcopului o bonetă roșie. O puse în cap, în aplauzele furtunoase ale tribunelor.

Apoi lepădă crucea pectorală și inelul de păstor sufletesc, oferindu-le ca omagiu Convențiunii… Mai mulți reprezentanți cerură președintelui să onoreze pe vrednicul cetățean cu acolada republicană. Gobel se urcă pe estrada biroului și fu îmbrățișat pe amândoi obrajii de către președintele asudat de entuziasm. Sala clocotea de aplauze și răcnete de bucurie.

Istovit de emoțiile zilei, Gaston se simțea în culmea fericirii. În sfârșit i-a fost dat să vadă capitularea superstiției milenare în fața rațiunii victorioase! S-a împlinit visul și deacuma, orice s-ar întâmpla, fericirea nu i se mai poate smulge din inimă… Se gândi să se odihnească două zile, până la Sărbătoarea Rațiunii, care fusese fixată pentru 20 brumaire.

N-avu răbdare. Alergă la Chaumette, care îl duse la Clubul Jacobin, unde cunoscu și pe Clootz, și pe Lakanal, și pe Fourcroy, și chiar pe Fabre d’Eglantine, care îi explică îndelung și pasionat calendarul republican… Numai pe Maximilien Robespierre nu-l întâlni. Dar nu se mai neliniști. Are să-l găsească negreșit înainte de-a se întoarce la Arras.

Era tocmai duminică. O zi mohorâtă, cețoasă. Ploaia măruntă, plictisitoare, cernea neîntrerupt… Totuși pe străzi furnica lume multă, figuri voioase… Gaston se înființă de dimineață în fața Palatului Primăriei. La ora zece alaiul porni. Toți membrii Comunei erau aici, în haine de sărbătoare. În frunte mergea un șirag de fecioare în alb, cu centuri tricolore. Urmau cântăreții Operei și muzicanții, apoi autoritățile. Serbarea însăși se desfășura

în catedrala Notre-Dame, transformată în mare grabă în Templul Rațiunii. În fața altarului principal s-a ridicat, cu ajutorul unor schele combinate, o colină verde, în vârful căreia tronează templul rotund al Filozofiei, iar ceva mai jos, pe un soclu de argint, urna de aur din care se înalță Flacăra Adevărului. O cărare șerpuitoare, străjuită de busturile lui Voltaire, Franklin, Rousseau, urcă pe colină până la Izvorul Rațiunii.

Cortegiul defilă pe sub marele portal al catedralei. Cocarde albe fură oferite tuturor la intrare. În vreme ce lumea umplea nava, fecioarele în alb urcară pe cărare, ocoliră Templul Ințelepciunii, aprinseră la Flacăra Adevărului fiecare câte-o torță, coborâră în public, dăruiră torțele aprinse muritorilor, apoi se suiră pe colină și se așezară pe două rânduri… Urmară discursuri pioase slăvind binefacerile rațiunii suverane. Apoi artistele de la Operă, ca niște îngeri păcătoși, cântară Imnul Libertății. Drept răspuns la imnul scris anume pentru sărbătoarea aceasta de către poetul Chénier. Din Templul Filozofiei apăru Zeița Rațiunii, în veșmânt alb, lung, cu o mantie albastră pe umeri, cu boneta roșie în cap și cu o suliță în mână. Zeița, o actriță frumoasă, avea o înfățișare impozantă și grațioasă, inspirând respect și iubire. Coborî câțiva pași, se odihni pe un tron de lauri,“în vreme ce mulțimea extaziată, cu brațele întinse, cânta imnuri de slavă… Pe urmă zeița se sculă și se urcă spre templu, aruncând înainte de-a dispărea, o privire recunoscătoare amicilor ei de la poalele colinei.

După ce se termină aici ceremonia, cortegiul refăcut se îndreptă spre Tuileries să se închine Legii, precum s-a închinat Rațiunii. Incinta Convențiunii fu năpădită de grupuri de muzicanți și de republicani de toate vârstele. Toată lumea începu să cânte ariile scumpe revoluției până ce apăru în sală Zeița Rațiunii, înconjurată de o ceată de fete frumoase, șezând într-un fotoliu purtat de patru cetățeni.

— Fanatismul a murit! strigă Chaumette când se făcu o clipă de tăcere. Nu mai există popi, nu mai există zei! Trăiască Republica! Trăiască Rațiunea!

Președintele zdrobi, de asemenea, într-o cuvântare vijelioasă, hidra superstiției și la sfârșit îmbrățișă cu foc pe Zeița Rațiunii.

Ceea ce nu întârziară a face și secretarii biroului, spre mai marea mulțumire a zeiței.

Un deputat propuse îndată ca, unindu-se cu poporul, Convențiunea să meargă la Templul Rațiunii. Propunerea fu primită cu entuziasm… Cortegiul porni înapoi, prin ploaia mai deasă și ceremonia se repetă în

catedrală, împovărată de alte discursuri, isprăvindu-se de-abia după ce se înseră de-a binelea.

Gaston era frânt de osteneală de cât umblase, cântase și se entuziasmase. Totuși ziua cea mai înălțătoare din istoria omenirii, cum își zicea dânsul fermecat, vru s-o încheie frumos, printr-o emoție de artă. La teatrul din Rue Favart se juca Marat în subterană. Acolo se duse.

De-acuma se putea întoarce acasă. Inima îi era plină pentru tot restul vieții. Se gândi însă că e dator să vadă pe Maximilien.

Au fost atât de buni prieteni odinioară, că ar avea dreptul să se supere, aflând că a umblat prin Paris și nici măcar n-a venit să-i strângă mâna. Chiar a doua zi se repezi în Rue Saint-Honoré, unde îl mai căutase și cunoștea casa tâmplarului Duplay care găzduia pe Robespierre. Norocul îi surâse. Era acasă. Stătea întro odăiță aproape sărăcăcioasă. Îl primi cu bucurie. Gaston îi povesti cu însuflețire emoțiile de la Sărbătoarea Rațiunii, îi arătă și cocarda albă pe care o păstra ca o relicvă neprețuită. Încet-încet fața lui Robespierre se mohorî, iar în ochi îi apăru o lumină rece, puțin ironică. După ce se mai potoli avântul lui Gaston, gazda îi zise cu glas tăios ca cuțitul ghilotinei:

— Ai rămas același ateu înverșunat… Ateismul e dușmanul republicii și al omenirii!

Gaston râse zgomotos, răspunzând:

— Și tu ai rămas tot fanatic, Maximilien!

Întâlni privirea rece a lui Robespierre. Râsul i se curmă brusc, parcă i s-ar fi înfipt un pumnal în gât.

5

Ajunse acasă atât de schimbat la față, că Flavigny îl întâmpină voios:

— Uite cum s-a înviorat, Antoinette! E alt om, în sfârșit, e revoluționar!… Ei, degeaba, Parisul e inima libertății! Numai în Paris îți poți scălda sufletul în baia încrederii revoluționare!…

Noi aici nici măcar o ghilotină n-am văzut!

Vorbea patetic, cum de altfel vorbeau toți adevărații republicani revoluționari.

Săptămâni avu pe urmă Gaston să le povestească, până în cele mai mici amănunte, tot ce a văzut la Paris. Toți regretau, chiar și Antoinette, că

Gaston n-a căutat să asiste la nici o execuție sau măcar să vadă de aproape ghilotina.

Aveau și ei noutăți. Cinci zile în timpul cât a lipsit Gaston, a fost în oraș Lebon ca reprezentant al poporului, în misiune.

A fost foarte nemulțumit de cele ce a descoperit și, la plecare, a declarat că aici e un cuib primejdios de contrarevoluționari și fanatici, amenințând că se va întoarce curând să întroneze stăpânirea reală a republicii. Au fost arestați vreo două sute de oameni, mai cu seamă clerici. A întrebat de Gaston. De ce o fi întrebat? Apoi Duhem, ca să dea o pildă republicană, se gândi să schimbe firma farmaciei. „L'Etoile Bleu" mirosea a vremuri de tiranie regală. Și nu găsea o numire potrivită. Flavigny îi bătea capul să adopte „Geniul lui Marat". Duhem dorea ceva cu Brutus ori cu Mucius Scaevola, în sfârșit, ceva răsunător, încât toată lumea să știe că e vorba de o spițerie republicană.

De la el porni ideea să se transforme și numele străzii în „Rue de la Liberté". Nu se primi. Lingușitorii se gândeau să-i zică mai târziu „Rue Robespierre" în cinstea marilor bărbați care s-au născut și au copilărit pe ulița aceasta.

Pe urmă veni decretul cu calendarul republican, care le dădu mult de lucru. Flavigny și Duhem se luară la întrecere să-l întrebuințeze corect. Se încurcau, se corijau, se certau.

Gaston era arbitrul, ca unul ce avusese onoarea să stea de vorbă cu însuși creatorul calendarului. Totuși Duhem respecta duminicile citind Biblia, ca și mai înainte, soției sale, dar acuma într-ascuns.

Gaston își continua viața obișnuită, cu mai multă râvnă, considerându-se servitorul umil al Republicii și al umanității.

Amintirea Sărbătorii Rațiunii se păstra în sufletul lui ca o floare minunată care nu se ofilește niciodată. Cocarda albă o închisese într-o casetă împreună cu diploma de doctor și câteva hârtii pe care însemnase sentințele dragi despre triumful rațiunii. Deseori le scotea, le mângâia cum un avar își alintă o comoară ascunsă.

Chiar veștile din Paris puțin îl mai interesau. Citi discursul lui Robespierre care se sfârșea cu butada lui Rousseau că, dacă Dumnezeu n-ar exista, ar trebui inventat. Gaston zâmbi și-și zise: „Sărmanul Maximilien, tot fanatic!" Îi veni în amintire privirea cea sfredelitoare. Iar i se strânse inima, dar pe urmă se gândi cu compătimire: „Privirea fanaticului!" Pe la sfârșitul lunii nivôse se răspândi vestea că Lebon, trimis de Convențiunea

Națională, vine a doua oară la Arras, cu puteri nemărginite, să organizeze aici regimul republican și să combată fanatismul Sosi. Fu primit cu mare solemnitate.

Flavigny a fost de față.

— Iată un patriot strălucit! povesti doctorul acasă. A îmbrățișat pe toți reprezentanții autorităților, ca un adevărat fiu al libertății…

M-au năpădit lacrimile!… A stat de vorbă cu toți cunoscuții de odinioară. Nu i-e rușine de rudele sărace. Poporul striga cu însuflețire: Trăiască Lebon! Trăiască Republica!

Arestarea suspecților de toate categoriile, aristocrați, moderați, patrioți reci, începu chiar a doua zi.

Într-o decadă se umplură temnițele. Fură improvizate în grabă altele noi în clădiri clericale, încât adunarea proscrișilor să poată continua fără stânjenire.

În aceeași vreme reprezentantul poporului în misiune transformă tribunalul criminal în tribunal revoluționar. Își alese judecători de încredere, în frunte cu președintele Daillet. Puse pe o veche cunoștință, Darthé, în funcția de acuzator public. Numi șasezeci de jurați, cu salariu bun. Aștepta de la Paris o ghilotină nouă, perfecționată, însoțită de un călău experimentat.

Flavigny era speriat. Până în cele din urmă se temea să nu-l scrie și pe dânsul vreun dușman pe lista suspecților. Mai ales de când află că Lebon socotește vinovați nu numai pe cei ce-au greșit în contra republicii, dar și pe cei ce n-au făcut nimica pentru ea. Își căuta merite republicane și nu-și găsea.

Spițerul, prietenul lui, avusese grijă să se pună totuși la adăpost, adoptând firma „Les Triomphes de la Raison“… Nu mai știa ce să facă. Se gândea să rostească un discurs patriotic undeva, ca să-și manifeste în public sentimentele republicane.

Nu îndrăzni; câțiva oratori fuseseră arestați pentru că n-au avut expresii demne de orgoliul patriei. Dar și tăcerea era primejdioasă și putea fi luată ca semn de dezaprobare a regimului republican… Invidia liniștea lui Gaston, care își vedea de vizitele lui gratuite, parcă nici n-ar fi vrut să știe că în oraș s-a instalat domnia Teroarei.

Într-o zi Gaston se pomeni cu o invitație de la Lebon. Flavigny îngălbeni. Antoinette începu să plângă cu hohote de groază. El își păstră sângele rece și surâsul conștiinței mulțumite.

În piațeta cu arcade, în piața Palatului Primăriei, văzând mulțimea de oameni spăimântați care se milogeau să pătrundă și pe care îi bruftuluiau sentinelele gărzii naționale, Gaston avu o clipă îndoieli. Îi reapăru privirea seminaristului de odinioară, fanatică, stranie, ca un avertisment. Își redobândi repede calmul. Un gardist îl conduse la ofițerul care examină invitația și îl îndreptă spre cabinetul reprezentantului. Alt gardist, la ușă, îl opri:

— Cetățeanul Lebon are de vorbă acuma cu cetățeanul Duquesnoy din Béthune!

Pe ușă, Gaston văzu, scris cu litere mari, un aviz: „Cine va cere eliberarea vreunui arestat, va fi trimis imediat la închisoare!“ Peste un răstimp se deschise ușa cu zgomot. Gardistul încremeni.

— Azi nu mai primesc pe nimeni!… Absolut nimeni!

Gaston recunoscu glasul, înăsprit, umflat. Lebon era în cămașă decoltată, pantaloni albi și cizme înalte, cu sabie trenantă și, la centură, cu două pistoale, iar în cap un bicorn cu panaș înalt. Reprezentantul îl văzu, fața i se lumină; îi întinse amândouă mâinile, strigând bucuros:

— Cetățeanul Duhem!… Doctorul calicimii!

Îl luă de mijloc și-l duse înăuntru. În jurul unei mese lungi ședeau vreo opt inși cu pălăriile în cap, îmbrăcați aproape ca și Lebon, încinși cu săbii. Vorbeau foarte tare.

— Nu cunoașteți, prieteni, pe cel mai vechi republican din Arras? făcu Lebon, vesel, încântat. Iată-l! … A smuls din ghearele morții pe tatăl meu!… E doctorul Duhem!… Sunt fericit că am onoarea să-i dau, în fața voastră și în numele Convențiunii, acolada patriotică!

Îl îmbrățișă călduros. Ceilalți, de asemenea, pe rând, Lebon îi prezenta emfatic:

— Cetățeanul Duquesnoy, ci devant călugăr, inimă fierbinte de republican și prietenul meu scump!… Substitutul Caubirÿre, om de treabă, servitor devotat pentru binele patriei!… Célestin Lefetz, vice-președintele districtului, mâna dreaptă a mea și a republicii!… Jurații mei de mâine, dușmani neîmpăcați ai fanatismului superstițios: Gouillard, Leroux, Clément…

Apoi, fără ceremonie, îi dădu afară, spunându-le că dorește să rămână singur cu Gaston.

— Îți mai aduci aminte de mine? întrebă Lebon cu o duioșie în glas cam exagerată. Noaptea ceea ploioasă, urâtă, rece?…

Au trecut șase ani, sau aproape! … Îmi era frică de d-ta! Aveai reputația de păgân și eu aveam atâta încredere în bunul Dumnezeu cu care mi se împuiaseră urechile!… Îți amintești cum ți-am vorbit pe drum, prin ploaia mânioasă, numai despre Dumnezeu? Ei bine, află acuma că înfățișarea d-tale blândă mă încurajase să încerc a te readuce în sânul bisericii, ha-ha-ha!

Avu un râs atât de strident, că Gaston tresări. Lebon urmă:

— Revoluția a desțelenit mințile prostite de obscurantismul trecutului! Revoluția e mama mea adevărată! Revoluția…

Revoluția!

Fața lui frământată, rasă, fu inundată de extaz. Cu brațele ridicate, cu ochii în gol, plini de o strălucire stranie, părea că își înalță sufletul spre un geniu luminos. Își reveni și, rușinat că s-a pierdut, izbi cu pumnul în masă:

— Dumnezeu a creat o lume de sclavi, revoluția a zdrobit lanțurile sclaviei!

Vorbi apoi despre dușmanii revoluției, despre regii coalizați împotriva republicii, despre suspecții care complotează pretutindeni împotriva patriei.

— Nicăieri însă fanaticii nu sunt mai periculoși ca aici, în orașul meu natal! zise pe urmă scrâșnind furios. Arras a dăruit revoluției servitori credincioși, pe Maximilien Robespierre și pe Joseph, pe Herman, pe Lebas, pe atâția alții… Dar în Arras s-au cuibărit și dușmanii cei mai îndărătnici ai republicii…

Trebuie să-i dibuim și să-i zdrobim! Și am să-i zdrobesc eu, chiar dacă ar fi să ridic ghilotine în toate piețele orașului!

Cuvintele înflăcărate însuflețeau și îngrijorau pe Gaston în același timp. Se întreba mereu de ce-i spune Lebon toate acestea și unde vrea să ajungă.

— Dar îmi trebuiesc oameni, cetățene! strigă Lebon înfigându-și privirea în ochii lui. Oameni de încredere, oameni care iubesc republica mai presus de toate… De aceea te-am chemat!… D-ta ești un om!

Gaston se roși. Lebon îi oferi să fie jurat, sau judecător, sau acuzator, sau chiar președintele noului tribunal revoluționar.

— Îl alung pe Daillet, dacă primești d-ta locul! stărui reprezentantul.

Gaston nici măcar nu șovăi. Refuză. N-a dorit și nu dorește decât să servească republica prin munca lui liniștită. Nu simte nici o chemare pentru locuri care cer aptitudini speciale. Apoi prin meseria de medic s-a obișnuit să păstreze viața oamenilor, nu s-o scurteze. Un doctor care să rostească sentințe de moarte, chiar contra ticăloșilor, ar fi ceva bizar. În orice caz, el s-ar crede umilit.

— Republica are nevoie de d-ta! îl întrerupse Lebon.

— Fiecare cetățean numai la locul lui poate servi aievea republica! făcu Gaston liniștit.

— Și totuși, cine refuză un serviciu pe care i-l cere republica, săvârșește o crimă împotriva ei! rosti acuma Lebon, mai apăsat, cu o privire în care luceau bănuieli și imputări.

— Decât să servesc rău republica într-un loc nepotrivit cu puterile mele, prefer să fac crima de-a o servi bine acolo unde m-a găsit! declară doctorul cu un surâs în care înfloreau urme de orgoliu.

Lebon se înfurie. Porni cu pași mari în jurul mesei. Sabia zdrăngănea, izbind pardoseala. Strângea pumnii și, printre dinți, morfolea vorbe murdare.

— Când oamenii de treabă se încăpățânează să stea deoparte, republica ajunge pe mâinile sceleraților! îi șopti Lebon, oprindu-se brusc în fața lui, cu o mustrare aproape dureroasă.

Mai umblă un răstimp de ici-colo, mormăind, chibzuind.

Apoi scoase pălăria din cap, o zvârli pe masă, răsturnând călimări și răvășind hârtii, și răcni către Gaston:

— Pleacă!

Îi întoarse spatele cu dispreț. Gaston porni spre ușă, buimăcit, rușinat. Lebon se repezi după el, îi luă mâinile și i le strânse, murmurând:

— Iartă-mă!… Nu vreau să fii supărat, deși d-ta m-ai jignit refuzând să servești Franța!

Schimbă iar tonul, adăugând cu niște priviri aprinse:

— Și totuși, fără d-ta, împotriva d-tale, am să stârpesc fanatismul, chiar de-ar fi să iau în fiecare zi câte-o baie de sânge spurcat!

6

Ghilotina se ridică într-o zi în fața Palatului Primăriei. Piața se umplu de curioși. Bureala aspră, de sfârșit de iarnă, străbătea prin haine. Călăul, cu mânecile suflecate, umbla de ici-colo în jurul mașinii de ucis, dârdâind, mormăind cine știe ce…

Apoi se făcu o mișcare în mulțime. Capetele se întoarseră în aceeași direcție. Se auzeau răcnete voioase amestecate cu cântece, apropiindu-se. Careta înaltă apăru înconjurată de soldați, venind de la închisoarea Baudet, precedată de câteva zeci de entuziaști în bonetă roșie, urlând parcă ar fi

mers la o petrecere de carnaval. Condamnatul, în picioare, se sprijinea cu o mână de loitra umedă. Era un călugăr de peste optzeci de ani, gârbov. Deabia se putu urca pe cele cinci trepte ale eșafodului. Călăul îi făcu repede toaleta, dezvelindu-i bine gâtul și legându-i brațele la spate. Doi ucenici potriviră capul în gaura deasupra căreia atârna satârul greu. Zece tobe uruiau împrejur, acoperind chiar cântecele entuziaștilor. Apoi călăul smuci sfoara și cuțitul căzu. Capul se rostogoli în coșul de nuiele. Sângele țâșni din gâtul retezat, roși brațul călăului care apucă de păr capul tăiat și-l arătă mulțimii. Câțiva slabi de înger se înfiorară. Buzele însângerate parcă se mai mișcau.

Un spectator din primele rânduri se cutremură, parcă l-ar fi cuprins amețeala, gata să se prăbușească. Vecinii îl sprijiniră.

Era Flavigny, care, prin prezența lui la execuția unui fanatic bătrân, osândit pentru că dosise scripte incendiare, voia să-și demonstreze în public sentimentele republicane și să se pună astfel la adăpost de orice suspiciune.

Zăcu trei zile. Avu călduri și vedenii. Gaston îl îngriji.

Antoinette aduse în taină un duhovnic să-i citească rugăciuni.

Îndată se simți mai bine. Își scuza apoi slăbiciunea:

— Execuția în sine n-a putut să mă zdruncine, nu! Sunt doctor și moartea nu mă sperie, nici sângele… Numai femeile leșină când văd un cap tăiat!… Dar eu, republican până în măduva oaselor?… Cred însă că am răcit. A fost un frig viclean cum nu s-a mai pomenit… Multă lume trebuie să se fi îmbolnăvit.

Totuși nici nu mai trecu prin piața primăriei, parcă acolo l-ar fi așteptat și pe el ghilotina. Își potrivi treburile așa, încât să iasă cât mai rar și mai puțin în oraș. Pretextând că e obosit, cedă lui Gaston chiar și floarea pacienților. Veștile însă soseau acasă, zilnic, despre cele ce se petreceau. Află că numărul arestaților a trecut de o mie, că tribunalul reorganizat de Lebon condamnă mereu-mereu, că ghilotina lucrează neîncetat. Apoi auzi că ghilotina s-a mutat în Place de la Comédie, că alături s-a ridicat o gheretă de scânduri unde spectatorii entuziaști găsesc băuturi ieftine, că însuși Lebon privește execuțiile din balconul teatrului. De altfel reprezentantul poporului în misiune parcă și-ar fi pierdut mințile. Se zicea că toată noaptea o duce în chefuri cu judecătorii și jurații tribunalului revoluționar. Bătrânul Duhem povesti cazul marchizului de Vieux-Fort care, legat de scândura fatală, cu satârul deasupra capului, a trebuit să asculte așa o cuvântare a lui

Lebon, anunțând victoria de la Menin, ca să poată comunica tuturor fanaticilor din lumea cealaltă triumful republicii.

Gaston parc-ar fi fost de piatră, devenea tot mai tăcut.

Asculta și el povestirile despre faptele lui Lebon. Uneori avea remușcări. Poate dacă ar fi primit propunerile reprezentantului, nu s-ar vărsa atâta sânge în numele republicii și al libertății.

Se întorcea. Cine știe dacă ar fi putut împiedica el singur cele ce se întâmplă și dacă n-ar fi azi și el altul? Nu mai întâlnise pe Lebon de-atunci. Scena din cabinetul lui îl însoțea însă mereu, pretutindeni. Și, din ce în ce mai mult, i se părea că a vorbit atunci cu doi oameni deosebiți, deși cuprinși într-o înfățișare exterioară unică.

Cu cât se înfrumuseța vremea, cu atât activitatea tribunalului revoluționar se întețea. Pe la sfârșitul lunii germinal începură furneurile: într-o zi douăzeci de oameni, în altă zi doisprezece, apoi douăzeci și opt… Călăii, ca să nu-și piardă entuziasmul, luau masa împreună cu reprezentantul poporului în misiune. În primele zile de messidor se răspândi zvonul că se pregătește un proces extraordinar. Șasesprezece preoți, călugări și călugărițe vor fi judecați pentru fanatism. Spre mai mare solemnitate, tribunalul va ține ședința aceasta în catedrala transformată în Templul Rațiunii. Acuzații au și fost mutați, din diferitele închisori, la Baudet, anticamera morții.

Știrea tulbură pe Gaston, mai mult decât toate celelalte.

Se gândi să meargă și el la proces. N-a fost niciodată. Măcar de curiozitate face să meargă. Apoi acuzații sunt toți clericii urâți. Chibzui mai bine și hotărî să-și vadă de treabă, ca și până acuma. În dimineața de 13 messidor ieși, ca de obicei, pe jos, să viziteze pe pacienții care nu puteau veni la consultație. Era cald, plăcut. Soarele, pe cerul curat, râdea.

Gaston se uită la ceasornic. Mai avea vreme. Vru să facă o plimbare, să-și liniștească gândurile. De-abia ici-colo întâlnea câte-un om, parcă orașul ar fi fost sub călcâiul unui dușman de a cărui frică nimeni nu îndrăznea să iasă din casă. Cotea dintr-o stradă în alta, la întâmplare, fără țintă. Prin minte, oricât se silea să se stăpânească, îi umbla neîncetat, ca o chemare obsedantă: „Azi e procesul…“ Se pomeni în fața primăriei. Turnul se înălța spre cer ca un braț amenințător. Gaston nu-l văzu, precum nu vedea nici fațada gotică a palatului. Ochii lui căutau însă ceva cu înfrigurare.

„Unde-o fi fost aici ghilotina?“ își zise deodată.

Întrebarea îl spăimântă, atât i se păru de curioasă. Plecă repede, parcă ar fi vrut să scape de o urmărire. Străzile se schimbau. Nici nu-și dădea seama pe unde trece. Ajunse la Place de la Comédie. Clădirea teatrului îl ademenea. Îi veni în minte că n-a mai fost deloc la teatru de când s-a întors de la Paris. Ar trebui să meargă. Dar întâi să vadă ce se joacă.

Se apropie. De dincolo de scară îi apăru ghilotina. Uită de teatru, ocoli scara, cu ochii la pervazul înalt pe platforma largă, făcută parcă să cuprindă zeci de condamnați. Satârul lipsea. Un soldat plictisit păzea, rezemat de un colț. Mai încolo, în ghereta coperită cu pânză, niște oameni vorbeau tare.

„Am întârziat! își zise Gaston, ca și când s-ar fi scuzat că pleacă. Mă așteaptă bolnavii.“ Porni pe o stradă și nimeri la catedrală.

„La urma-urmelor de ce n-aș intra? se gândi pășind hotărât pe treptele largi și făcându-și loc printre cetățeni, să pătrundă.

De ce mi-ar fi frică? Republica trebuie să pedepsească pe vinovați.“ Se strecură până lângă băncile juraților. Procesul începuse.

Acuzatorul public cerea pedeapsa cu moartea pentru șase călugări vinovați de-a fi fanatici în toată puterea cuvântului.

Își împodobea rechizitoriul cu glume și sentințe. Publicul râdea cu hohote. Președintele râdea indulgent. Un jurat strigă ironic:

— Dacă acuzații sunt în stare să ne arate infernul, să fie achitați!

Acuzatorul sfârși patetic cu o perorație asupra binefacerilor republicii. Jurații votară pe față. Președintele rosti sentința de moarte, adăugând grăbit:

— Alții!

Fură introduși doi carmeliți desculți, apoi trei preoți. Atunci intră Lebon. Președintele îl salută ceremonios. I se oferi un fotoliu, și Lebon se așeză grav, fără a mulțumi aplauzelor care nu voiau să înceteze.

Apoi președintele ordonă să vie altă serie de acuzați.

Intrară cinci călugărițe. Gaston privea, parcă n-ar fi înțeles nimic. Asculta cu mare atenție și totuși nu se dumerea de loc.

Se întreba dacă aici într-adevăr e vorba de viața și moartea oamenilor sau se joacă doar o glumă sinistră. Se uita când la judecători, când la jurați, când la acuzator, căutând explicații.

Îl bucurase sosirea lui Lebon, dar în ochii lui nu găsi decât o ură atât de grea, încât îi schimba fața întreagă, dându-i o înfățișare sălbatică.

Se citea actul de acuzare a călugărițelor și Gaston auzi:

— Yvonne Collignon, optsprezece ani, necăsătorită…

Tresări. Numele i se agăță în minte ca o verigă într-un cârlig potrivit de mult. Cunoștea numele, deși era sigur că nu l-a mai auzit niciodată. Își răscolea amintirile cu o stăruință ce-l chinuia. Și în aceeași vreme se uita la grupul acuzatelor, toate în negru, să ghicească pe Yvonne. O recunoscu. Micuță, plăpândă, cu părul castaniu-deschis, cu obrajii ca varul. Se ținea ca un copil de brațul unei bătrâne, și, din când în când, se cutremura, parcă nu și-ar fi putut stăpâni o înfiorare.

Un răstimp, Gaston iar nu mai înțelese nimic. Tocmai întrun târziu îi răsună în urechi glasul președintelui:

— Alta!… Collignon… Numele tău?

— Yvonne Collignon de Gargan, auzi Gaston foarte limpede.

Președintele se înfurie, răcni că republica nu permite s-o sfideze aristocrația fanatică, amenință pe acuzată că o va exclude de la dezbateri. Toată sala fu indignată. Acuzata se agăță mai înfricoșată de brațul bătrânei și se uită împrejur, parc-ar fi întrebat ce a greșit. Gaston îi urmărea mișcările, îi întâlni ochii. Făcu doi pași spre Yvonne, uluit. Privirile lor rămaseră o clipă încrucișate. Avu și ea o tresărire ciudată, ca și când ar fi zărit un apărător căutat. Dar interogatoriul continuă.

— Crezi într-un ci devant Dumnezeu? întrebă președintele.

— Da, părinte! murmură acuzata.

Publicul izbucni într-un hohot de râs. Râseră jurații, judecătorii, până și Lebon. Yvonne își roti privirea desperată, întâlni iar ochii lui Gaston. Președintele reluă:

— Aici nu suntem la mănăstire, înțelegi?.. Răspunde la întrebare!

— Da, domnule! făcu acuzata, stârnind o nouă năvală de râsete.

Președintele îi explică, blajin, că republica, decretând egalitatea tuturor, nu cunoaște decât cetățeni, așa că el nu e decât cetățean-președinte.

Interogatoriul se încheie repede și acuzatorul începu un discurs fulgerător, subliniat pe-alocuri de aplauzele publicului și de aprobările lui Lebon. Gaston stătea pe jăratic. Ochii lui priveau pe Yvonne și inima îi spunea că are s-o piardă. Iar simțământul acesta îl umplea de o groază fără margini. Se gândea că trebuie să o scape negreșit. Mii de planuri fantastice îi răsăreau în minte și se stingeau. Apoi, câte-o clipire, uita tot, parcă ar fi dispărut lumea și ar fi rămas numai el cu Yvonne. Era o undă de fericire, ca o ispită din infinit, care se risipea înainte de a se putea închega. Teama că va trebui să se despartă de Yvonne îi copleșea inima. Îndemnurile s-o salveze reveneau mai poruncitoare.

— A bas les calotins! urlară deodată sute de glasuri în sală.

Rechizitoriul se sfârșise. Pe fața lui Lebon se vedea un surâs de mulțumire. O acuzată încercă să vorbească. Președintele strigă tăios, imitând pe acuzatorul din Paris.

— Tu n’as pas la parole!

Voturile juraților străpungeau inima lui Gaston ca niște pumnale.

Yvonne întoarse capul spre el. În ochii ei era o rugăciune plină de taine. Îi sorbi privirea, pierdut. Apoi se reculese ca trezit din vis și se repezi, printre soldații de gardă, în fața președintelui, strigând:

— Yvonne e nevinovată!

Judecătorii înlemniră pe scaunele înalte. În sală se încinseră murmure. Un soldat îl înșfăcă de umăr, oprindu-l pe loc. Lebon sări în picioare. Îl recunoscu. Șovăi o clipă, parc-ar fi crezut că e nebun. Apoi răspunse tare, cu o privire pătrunzătoare:

— E o fanatică mai periculoasă ca toți ceilalți!

— Tu ești fanatic, Lebon! Și asasin!… Asasin! răcni Gaston, desperat, zvârcolindu-se să se smulgă din mâinile soldatului.

Lebon îngălbeni. În ochi i se aprinse o lucire sângeroasă.

Rumoarea în sală se potoli, încât glasul lui, deși răgușit de mânie, răsună ca vâjâitul unui paloș care cade:

— În numele Republicii, una și indivizibilă…

Gaston fu judecat imediat. Lebon citi, pentru luminarea juriului, un pasaj dintr-o scrisoare primită de curând în care însuși Robespierre îi atrăgea atenția asupra doctorului Gaston Duhem, ateist primejdios. Acuzatorul improviză un rechizitoriu încărcat de indignare. Doi jurați se abținură, declarând patetic că acuzatul le-a redat odinioară sănătatea, îngrijindu-i frățește.

Fu condamnat la moarte considerând că a apărat o fanatică osândită de tribunal, a insultat republica în persoana reprezentantului ei inviolabil, a tulburat cu insolență ședința, s-a dovedit a fi propagatorul unui ateism feroce care periclitează sănătatea morală a patriei.

Ședința fu ridicată. Lebon luă de o parte pe acuzatorul Darthé, îi spuse că ține mult să-și arate recunoștința față de condamnatul care a salvat, acum șase ani, de la moarte pe tatăl său, și deci să pună, pe lista de ordine a execuțiilor, întâia pe Yvonne Collignon și imediat după ea pe Gaston Duhem.

Adăugă melancolic:

— Poate că se iubesc… Barem să treacă împreună în lumea cealaltă…

7

Careta cu două roți aștepta de mult la poarta catedralei.

Calul alb, cu spinarea ascuțită, se apăra alene de muștele ce bâzâiau roi în jurul lui.

Apoi toți cei șaptesprezece condamnați fură scoși pe scările bisericii. Lumea se îmbulzea să-i vadă deaproape. Unii le aruncau sudălmi sau ocări de care alții făceau haz. Ucenicii călăului se tocmeau:

— N-au să încapă toți în caretă!

— Careta asta poate duce și treizeci de persoane… Am dus odată douăzeci și opt și mai era loc.

Se pierdu timp până se urcară toți. Careta era înaltă.

Bărbații ajutau pe femei. Gaston luă în brațe pe Yvonne ca s-o poată sui, iar în caretă rămaseră alături.

Porniră. Multă lume se duse după cortegiu. Un ucenic bătea calul cu codiriștea biciului. Roțile uruiau. Careta se hurduca, încât condamnații trebuiau să se sprijine unii pe alții. Yvonne se lipi lângă Gaston. Se priveau ca și când s-ar fi regăsit după o despărțire. Își citeau în ochi taine vechi pe care le simțeau din licăriri ascunse. Inimile lor vorbeau și se înțelegeau mai desăvârșit decât prin cuvinte. Gaston îi cuprinse mijlocul și ea îi mulțumi cu un surâs în care flutura un regret.

Careta șerpuia din stradă în stradă, agale ca un dric. Când dădură în piața ghilotinei, un carmelit începu să cânte psalmul morților, cu glas cald de credință. Ceilalți îl întovărășiră cu o însuflețire pioasă. Cântecul răsuna în văzduhul însorit, tremura și unduia ca o chemare fierbinte. Soldații se uitau pieziș la condamnații cu ochii spre cer, parcă le-ar fi fost frică de o pedeapsă. Calul, speriat, iuți mersul.

Yvonne zări ghilotina și se cutremură. Închise ochii. Gaston îi simțea bătăile inimii. Șopti cu buzele uscate:

— Yvonne…

Muzica militară, lângă intrarea teatrului, porni să cânte Carmagnole.

Mulțimea se însufleți și îngroșă urletele. Văzduhul clocotea de vâltorirea glasurilor omenești cu sunetele tobelor și instrumentelor de alamă. Cântecul condamnaților se îneca întocmai ca un strigăt de ajutor în pustiu.

Careta străbătu prin cordonul dublu de soldați și se opri.

— Jos! Jos! răcni un ucenic către condamnații care cântau mereu, parcă nici n-ar fi băgat de seamă că au sosit.

Gaston sări din caretă ca să ajute pe Yvonne să coboare.

Apoi același ucenic strigă, arătându-le scara, să se urce toți pe platformă. Muzica însă cânta și poporul urla, încât nu se auzea nimic. Sus, condamnații se îngrămădiră în colțul cel mai deLiviu Rebreanu părtat de ghilotina care părea pervazul unei uși spre un lăcaș tainic. Gaston de-abia acuma o văzu și îi fulgeră prin gând: „Adineaori lipseau satârul și sfoara…“ Yvonne era lângă el și-i strângea mâna atât de tare, că i se infigeau unghiile în carne. Substitutul Daillet, uscat, înalt, urcă în fugă treptele platformei cu o foaie de hârtie în mână, se duse drept la călăul care, în cămașă, cu gulerul deschis și mânecile suflecate, cu boneta roșie în cap, potrivea al doilea coș de nuiele pentru adunarea capetelor tăiate. Substitutul îi dădu hârtia, spunându-i ceva. Atunci Gaston, văzându-i, își aduse aminte că a plecat de acasă fără să vestească pe nimeni și se întrebă ce va face familia când va afla vestea morții.

Poate c-au și aflat și acuma aleargă să-l scape, ori sunt undeva în mulțime, pe-aici, ascunzându-și durerea și neîndrăznind măcar să se apropie? Simți mâna fierbinte a Yvonnei și imediat se gândi că tot ce-a fost nu mai are nici o importanță și că viața lui a început numai în clipa când a cunoscut pe Yvonne.

Călăul mai aruncă o privire asupra ghilotinei, apoi se apropie de grupul condamnaților și strigă:

— Yvonne Collignon!

Ea se desprinse dintre ceilalți, parcă nici n-ar fi știut despre ce e vorba. Din ochii călăului înțelese, scoase un țipăt de spaimă și se aruncă în brațele lui Gaston, murmurând:

— Nu vreau să mor… nu vreau…

Dimprejur auzi același cuvânt, rostit de buze tremurate:

— Curaj… curaj…

Gaston o îmbrățișă desperat. Călăul făcu semn din ochi ucenicilor care se repeziră să-i despartă.

I-o smulseră din brațe, îi legară mâinile, îi răsfrânseră gulerul, o târâră pe scândura ghilotinei. Condamnații reîncepură cântecul morților. Muzica militară acoperea toate zgomotele. Călăul smuci de sfoară, satârul luci ascuțit căzând. Gaston, cu ochii ieșiți din orbite, auzi răbufnitura cuțitului și

simți o lovitură cumplită în inimă. Nu mai avea nici o putere. Ridică fruntea. În balconul teatrului, rezemat în coate, văzu pe Lebon, îi întâlni ochii și se cutremură. Era întocmai privirea din noaptea ploioasă și rece.

Întoarse ochii cu spaimă. Un ucenic scotea capul Yvonnei din coșul mic de la căpătâiul scândurii și-l zvârli în coșul cel mare de-alături. Alți doi luară corpul de mâini și de picioare și-l trântiră la marginea platformei, să nu încurce locul, în vreme ce călăul însuși ridica satârul însângerat.

Acuma Gaston își simțea inima atât de goală, parcă i s-ar fi scurs toată viața și ar fi rămas un cadavru fără rost în lume.

Dorea să moară mai repede, să sfârșească, să ajungă din urmă pe Yvonne. Ieși din grup, făcu câțiva pași spre călăul care tocmai se apropia.

— Tu ești Gaston Duhem? auzi dânsul foarte clar.

Nu răspunse, dar își descheie haina mașinal, o lepădă.

Ucenicii îi întoarseră brațele la spate. O durere îi strânse încheieturile mâinilor. Se pomeni pe scândură. Pe gâtul gol simți o umezeală caldă. Își zise că trebuie să fie sângele Yvonnei. Ochii vedeau numai un coș împletit din nuiele. Era stropit cu pete roșii, iar pe fund sângele închegat se înnegrea.

Se gândea că acuma trebuie să cadă cuțitul. Așteptarea îl supără. I se părea că aude un zgomot ciudat și-i trecu prin minte:

— Poate că totuși n-am să mor…

Gândul îl duru. Dacă a murit Yvonne, el nu mai are ce să…

Simți un început de lovitură tăioasă pe gât. Apoi simțământul se curmă înainte de a se lămuri vreo durere…

* * *

Sufletul se lumină ca smuls dintr-un întuneric înăbușitor.

Conștiința ușurată de cătușele spațiului și ale timpului își întindea stăpânirea peste planurile despărțitoare de lumi.

Singurătatea se împletea cu razele speranțelor într-o pânză de așteptare…

CAPITOLUL VII - ILEANA

… Pânza așteptării era străvezie. Palpitațiile lumilor se răsfrângeau într-însa, se încrucișau în esența sufletului ca întrun centru mobil al infinitului. Și sufletul avea strălucirile conștiinței atotcuprinzătoare în preajma marii mântuiri.

Apoi pânza începu să se destrame și sufletul își recunoscu iar singurătatea în coborârea bruscă pe linia transformării supreme. Conștiința își pierdea mereu luminile amestecânduse în șuvoiul timpului, rostogolindu-se în îmbrățișarea spațiului.

Întunericul primi scânteia spirituală a sufletului ca o sămânță de eternitate…

1

Petre Novac aduse trei profesori, șapte doctori și mai multe moașe iscusite. Plângea cu hohote văzând zvârcolirile femeii.

Toate fură în zadar. Femeia se prăpădi. Cu mari greutăți medicii izbutiră să salveze cel puțin copilașul.

Durerea bărbatului nu cunoștea margini. Săptămâni de zile fu urmărit de gânduri de sinucidere. Pierderea acestei femei parcă i-ar fi înjumătățit sufletul. Se mira lumea și nu înțelegea.

Cu doisprezece ani în urmă îi murise întâia nevastă și oamenii își aduseră aminte că Petre Novac nu s-a prăpădit cu firea, deși se știa că trăiseră împreună foarte bine. Cu a doua nevastă a avut două fetițe și totuși a alungat-o acum un an, din senin, încât mulți spuneau că trebuie să se fi cam smintit, mai ales când se află că se însoară a treia oară cu o servitoare. Indignată, fosta nevastă amenința pe unde putea că îl va pune sub interdicție ca să nu irosească moștenirea copilelor. Prudentă, rămase la amenințări.

Pe urmă toată dragostea lui Petre Novac se concentră asupra copilului. În Toma i se părea că supraviețuiește femeia iubită.

Copilul era plăpând. Îl îngrijea ca ochii din cap. Doici, guvernante, doctor, profesori roiau în jurul micuțului. Petre Novac spunea mereu tuturor că, dacă ar pierde și pe Toma, nimeni și nimic nu l-ar mai putea opri să-și facă seama.

Trecea drept mare bogătaș. Era aievea. În cartierul Făgădău, o stradă întreagă era proprietatea lui. Moștenise de la părinți numai cârciuma din colț. A apucat vremuri bune și a avut noroc.

Știa puțină carte, dar toate i-au ieșit în plin. A mărit cârciuma, a adăugat o băcănie, a cumpărat casa vecină, a dat bani cu camătă grasă. Acuma mai ținea un restaurant pe Bulevardul Carol, un hotel în apropierea Gării de Nord, o fabrică de apă gazoasă în Șoseaua Viilor și un magazin de galanterii pe Calea Victoriei. Locuia într-un palat cumpărat de ocazie, pe strada

Transilvaniei, unde ridicase, alături, o clădire specială pentru administrația centrală a „întreprinderilor Petre Novac“. Era om voinic, înalt, rumen la față și cu niște ochi de culoarea oțelului, în care sclipea o cuceritoare deșteptăciune firească.

Pentru copil ar fi fost în stare să dea foc Bucureștilor. Când Toma, ajuns de vreo cinci ani, se rătăcea prin birourile întreprinderilor, era sărbătoare, căci Petre Novac uita toate afacerile de dragul lui.

În fiecare seară, înainte de rugăciune, îi vorbea despre maică-sa. Și, vorbind, se înduioșa și mai totdeauna plângea, bolborosind pierdut:

— A fost o sfântă!… A fost singura bucurie a vieții mele!

Când se făcu mai mărișor, îi povesti cu de-amănuntul tot. Îi era frică să nu afle copilul de la străini și să se rușineze de maică-sa. A văzut-o întâia oară în curtea unei case, pe strada Toamnei. Trecea întâmplător. Ea spăla rufe, suflecată, aproape de poartă. Se oprise o clipă să-și odihnească spinarea. Și-a aruncat privirea spre stradă și a întâlnit ochii lui. A fost o încrucișare fulgerătoare. El a mai mers câțiva pași, apoi s-a Precauția bătrânului nu fuse de prisos. Fetele lui din a doua căsătorie, bune de măritat acuma, veneau câte o dată pe săptămână să-l întrebe de sănătate, să-i vorbească de proiectele lor și să mângâie pe frățiorul Toma care împlinea zece ani.

Copilul simțea că ele nu-l iubesc și le necăjea cât putea. De față cu bătrânul se stăpâneau, zâmbeau și făceau haz de Toma.

Într-o zi însă, fiind singure cu el, iar el obrăznicindu-se mai rău, cea mai mică izbucni cu ură:

— Astâmpără-te, neghiobule! adăugând disprețuitor către cealaltă: Se vede că e pui de slujnică!

Toma auzi, se repezi, îi sfâșie rochia, îi zgârie brațele.

Lacrimi, țipete. Trebui să vie bătrânul s-o scape de furia copilului.

În curând se măritară amândouă. Petre Novac le înzestră boierește și oftă ușurat. De-acuma îi rămânea numai Toma, grija lui cea mai dragă.

Îi luă profesorii cei mai buni. Îi împlinea toate dorințele.

Căuta să i le ghicească pe cele neexprimate. Nu mai râvnea întors, parcă l-ar fi tras cineva înapoi, și s-a apropiat de ea — „Cum te cheamă, fetițo?“ — „Florica!“ — „De câți ani ești?“

— „De optsprezece“. — „De unde ești?“ — „Din Valea Mare, de lângă Pitești“. — „Ești la stăpân aici?“ — „La stăpân…“ — „Vrei să slujești la mine?“ — „Vreau bucuroasă!“… Întrebând, citea în ochii ei o poruncă

tainică a soartei. A plecat de-abia smulgându-se de lângă ea. Până acasă a trebuit să facă sforțări să nu se întoarcă iar, cel puțin s-o mai vadă. Era atunci de patruzeci și opt de ani, însurat cu a doua nevastă, avea doi copii. Se zbuciumă toată noaptea. Servitoarea nu-i ieșea din suflet, parcă ar fi fost acolo de când lumea. Ceva îi șoptea neîncetat că asta e perechea lui adevărată. Se împotrivi încă două zile. În a treia se hotărî. Cheltui o avere și, în șapte săptămâni, fu divorțat, iar peste alte șapte zile Florica fu dna Novac. Inima nu l-a înșelat. Florica a fost un înger coborât pe pământ. Zece luni, cât le-a hărăzit Dumnezeu să fie împreună, au cunoscut fericirea întreagă. Au fost un singur suflet în doi oameni.

decât să-l vadă bărbat. Atunci, își zicea, se va putea duce liniștit în lumea cealaltă, să se unească pentru totdeauna cu Florica.

Nu-i fu îngăduit să i se împlinească dorința. Căzu la pat, într-o zi, din senin. El era de șasezeci și trei de ani, Toma de cincisprezece. Îi zise îndată:

— Acum am să mor, Toma! N-am fost bolnav niciodată, se vede că mi-a sosit ceasul. Tu să n-ai grijă și să nu mă plângi! Am trăit destul și am cunoscut fericirea pământească.

Ești mare și poți înfrunta viața! Înainte de a chema doctori, trimise după Costică Brebenaru, om cu stare, foarte de treabă și cel mai bun prieten al lui, deși mai tânăr cu aproape douăzeci de ani. Avea și un băiat de vârsta lui Toma. Se încuiară o întreagă după-amiază, împreună, se sfătuiră. Pe seară avocatul lui Novac sosi cu un magistrat. Bătrânul își făcuse testamentul, lăsând toată averea pe seama lui Toma și dăruindu-i, până la majorat, ca tutore, pe Brebenaru.

Pe urmă veniră medicii. Îl asigurară că nu-i nimic serios, îi prescriseră diferite prafuri și zemuri. Petre Novac surâdea necrezător.

Zăcu șapte zile. Începu agonia. Medicii se mirau. „Un caz excepțional“! Muribundul ceru să vie Toma lângă pat, să-l vadă până va închide pe veci ochii. Copilul îi sărută mâna și rămase în picioare, privind ultimele clipe ale tatălui său. Îl podidiră lacrimile. Brebenaru îi șopti să se stăpânească, altfel îi îngreuiază moartea. Petre Novac respira din ce în ce mai rar și mai horcăit, ridicând și coborând pleoapele peste bulbii în care lumina se răcea mereu. Apoi gura i se strâmbă puțin și trupul încremeni. „A murit! Dumnezeu să-l ierte!“ murmură Brebenaru apropiindu-se și închizându-i ochii. După o clipă însă muribundul mai oftă o dată prelung, deschizând larg pleoapele ca și când ar fi vrut să soarbă toată lumina lumii.

În ochii lui se aprinse un briliant care străluci îngrozitor o secundă. Strălucirea aceasta i se păru lui Toma o chemare din altă lume. Izbucni într-un hohot de plâns, căzu în genunchi și-și lipi buzele pe mâna rece a mortului.

2

Brebenaru îi descoperi o vagă mătușă bătrână, ca să nu rămâie Toma singur în casa părintească. Mai târziu, părându-se că totuși e cam melancolic, îi dădu de tovarăș pe fiul său Mihai, cu care era bun prieten mai de mult. „Întreprinderile Novac“ prosperau neîntrerupt sub conducerea lui Brebenaru, ambițios să binemerite marea încredere a răposatului și recunoștința copilului.

Când aflară cuprinsul testamentului, cele două surori vitrege ale lui Toma se revoltară. Găsiră degrabă avocați care să le ațâțe mânia. Cerură dărâmarea actului, propunând să dovedească tribunalului că tatăl lor a fost nebun și când s-a însurat a treia oară cu slujnica, dar mai ales când și-a formulat ultimele dorințe. Procesul ținu patru ani, făcu senzație în lumea judecătorească și testamentul rămase neatins.

Toma Novac era acuma student. Urma filozofia, deși Brebenaru îl povățuise să învețe dreptul ca și fiul său, în interesul întreprinderilor pe care va avea să le administreze în curând. Era o fire potolită. Simțea o adevărată repulsie față de zbuciumările pătimașe ale oamenilor de drept și de afaceri.

O singură dată a intrat în Palatul de Justiție și atmosfera de acolo l-a îngrozit. Iubea cărțile. Citea mult și cu plăcere. Avea o bibliotecă bogată și aleasă, pe care o sporea neîncetat. Îl urmăreau întrebări răscolitoare. Și întrebările se înmulțeau de îndată ce i se părea că a găsit un răspuns. Încerca uneori să-și deschidă sufletul cu Mihai Brebenaru. Trebui să renunțe.

Mihai era plin de siguranță în toate direcțiile. Necunoscutul, care trăia ca un mister în inima lui Toma, pentru Mihai nici nu exista. O formulă sau chiar un simplu cuvânt îl mulțumeau deplin, în vreme ce Toma căuta în dosul lor certitudini și descoperea același gol amenințător ca o prăpastie. De altfel Mihai, gălăgios, întreprinzător, disprețuia în sinea lui sentimentalismul intelectual, cum îi zicea dânsul, care încurcă zadarnic pe om și-l abate din calea vieții adevărate.

Majoratul nu-i schimbă întru nimic traiul. Fiindcă nu se simțea în stare să se ocupe de afaceri, se înțelese cu bătrânul Brebenaru să continue a

conduce „întreprinderile Novac“, ca el să se poată dedica studiilor.

Îl chinuiau atâtea îndoieli, că deseori îl cuprindea deznă dejdea. Profesorul îl liniștea, repetându-i întruna patetic:

— Îndoiala e zeița filozofiei!

Profesorul era om între două vârste, încântat de propria-i știință, mândru de catedra lui universitară. Se plimba prin toate sistemele filozofiei ca într-un apartament străin cu multe odăi, în care nu putea zăbovi prea mult. Filozofia i se părea o meserie minunată. Îndemna pe Toma să stăruie, îl asigură că are „cap filozofic“ și-i făgăduia, pentru viitor, că ar vrea să-l aibă de urmaș la catedră. Același lucru îl spunea însă mai tuturor elevilor săi, socotind că astfel stârnește mai mare emulație între dânșii.

Avea doruri vagi de călătorii lungi, parcă i-ar fi fost dat să găsească negreșit ceva în lume. Se gândea să înconjoare pământul și să se oprească mai mult în India, unde spera să afle cheia înțelepciunii. Luni de zile l-a pasionat gândul acesta, încât a început să învețe limba sanscrită ca să poată citi în original Mahabharata. Voia să vadă imensa câmpie de ruine de la Delhi, să descopere urmele cetății străvechi Hastinapur și pe ale legendarei Indraprastha.

Își luă licența și apoi vru să trăiască tihnit, ca toată lumea.

Nu mai citi nimic. Se interesă de mersul întreprinderilor. Se plictisi repede. Începu o viață de petreceri, cu prieteni și femei.

Iubirile lui nu țineau mai mult de câteva zile. Toate femeile îl decepționau. Dorea o anume femeie și, fiindcă nu-i ieșea în cale, i se părea că nu merită s-o caute. Chefurile îl scârbiră.

După trei ani de asemenea viață, se simți sătul de lume și se întoarse, ca un fiu rătăcit, în mijlocul cărților părăsite, unde se putea regăsi pe sine însuși.

Gândul morții îi apărea din când în când ca o întrebare care cerea dezlegare. Moartea nu poate fi sfârșitul sfârșitului.

Ar fi o absurditate. Atunci pentru ce ne-am născut! Întâmplarea oarbă nu explică un necunoscut. Cel mult complică. Dincolo de moarte trebuie să fie ceva, precum și înainte de naștere trebuie să fi fost ceva. Sufletul nu poate începe și nici sfârși într-o întâmplătoare viață pământească. Concluzia îi plăcea, dar, chibzuind mai bine, o înlătură ca prea puțin științifică.

„Cine se naște, trebuie să moară!“ își zise într-o zi, bucuros, parcă ar fi descoperit o taină mare.

De-aci înainte, de câte ori îl cuprindea neliniștea, își repeta fraza cu o mulțumire care izbutea să înăbușe sau să alunge îndoielile, măcar pentru un răstimp.

În sfârșit se hotărî să plece în străinătate, să-și continue studiile, să dobândească adevărata știință mântuitoare.

Șapte ani petrecu în Germania. Deveni doctor în filozofie, tot atât de stăpân pe sistemele altora, ca și profesorul său de la București. Îndoielile însă îi rămaseră, înmulțite. Din ele alcătui Filozofia necunoscutului. Cartea fu primită cu interes, nu pentru soluția sceptică în care culmina, ci din pricina preciziei în fixarea semnelor de întrebare ce mărginesc rațiunea omenească.

Pe urmă se duse la Paris. Se simți mai acasă. Dintru început avu impresia limpede că a mai umblat cândva pe aici. De altfel aceeași impresie îi mai strânsese inima, cu câțiva ani în urmă, când se oprise în Mainz o săptămână.

După patru ani trecu în Anglia. I se urî și, peste opt luni, se gândi să se întoarcă în țară. În clipa când era mai hotărât, își schimbă planul. Are să meargă în America, să cunoască și civilizația lumii noi, iar de acolo va porni mai departe, în jurul pământului, să-și împlinească dorința care-i înflorise odinioară în suflet.

În New York stătu două luni și se sătură.

Își făcu itinerariul pentru călătoria de mai departe. Avea să dureze cel puțin doi ani, cu popasuri mai lungi în India, în Mezopotamia, în Egipt, în Italia. Izbucni războiul european și-i răsturnă gândurile. În loc să meargă spre apus, se întoarse spre răsărit, acasă.

Găsi pe Mihai Brebenaru așezat, cu trei copii, cu clientelă mare, fruntaș al baroului. Bătrânul Brebenaru împreună cu noră-sa îl luară de a doua zi să-l însoare.

— Ești de treizeci și cinci de ani, băiete! stărui bătrânul.

Trebuie să-ți faci cuib! Pe urmă îmbătrânești și nu mai găsești fată! Unde mai pui că eu am bătut șaptezeci și doi, mâinepoimâine închid ochii, și nu vreau să mă întâlnesc pe lumea cealaltă cu tatăl tău, fie iertat, până nu-i voi putea spune că are și el un nepoțel!

Toma se codi că întâi vrea să aibă o meserie serioasă.

— Ce meserie!? se înverșună Brebenaru. Se poate mai bună meserie ca „Întreprinderile Novac“? Dar în sfârșit dacă vrei și meserie neapărat, să te facem mare profesor, că doar ai destule diplome și învățătură!

Brebenaru alergă, se zbătu, își mobiliză toate cunoștințele și prieteniile. În cele din urmă Filozofia necunoscutului dobândi catedra universitară.

Noul profesor însă nu mai apucă să-și inaugureze cursul, cu atât mai puțin Brebenaru să-l vadă însurat. Veni războiul.

Toma Novac era ofițer de rezervă. Brebenaru încercă să-l ferească de front, cum făcuse pentru Mihai al său. Toma se împotrivi categoric. Ținea să-și împlinească datoria întreagă.

3

Toma Novac se întoarse din război cu o urmă de rană și mai multe decorații. N-a mai găsit însă pe bătrânul Brebenaru; închisese ochii pentru totdeauna în a treia lună a războiului, cu singurul regret de a nu fi apucat căsătoria lui Toma pe care îl iubise ca pe copilul său. Mihai, rămas în teritoriul ocupat, a îngrijit cât s-a putut averea prietenului.

Războiul reînviase în sufletul lui Toma încrederea copilăriei.

Dumnezeu și îngerii, care îi înfrumusețau odinioară visurile și pe care îi spulberase cântarul științei, își reluară locul de veghe și de mângâiere din prima clipă când primejdia morții i s-arătat întreagă. Își făcea cruce și implora ajutorul lui Dumnezeu înaintea fiecărei bătălii, cu atâta credință, că i se stingea în inimă teama și, în loc, se aprindea însuflețirea.

După ce trecu primejdia, scepticismul, ca o haină de purtare, îi reveni. Îi era chiar rușine că el, cogeamite filozoful, tot în Dumnezeu a căutat mângâiere, fără măcar să se gândească la luminile științei. Se consola că aceasta s-a mai întâmplat și altora, și o explica prin legile psihologiei mulțimilor.

Nevasta lui Brebenaru socotea drept obligație pioasă față de memoria socrului ei să continue insistențele pentru însurătoarea lui Toma:

— Trebuie! Trebuie! Trebuie!

În cele din urmă își zise și el că trebuie.

Era acuma de patruzeci de ani. Părea mai tânăr. Părul negru și lins n-avea nici urme de fire cărunte. În ochii mari, negri, obosiți, răsăreau deseori scântei ca dintr-un foc ce mocnește de mult. Purta o mustață subțire, tunsă englezește.

Înalt, zvelt, avea totuși o ușoară timiditate care-i ședea bine.

Doamna Brebenaru spera să mai aibă un copil și dorea să i-l boteze Toma, dar numai dacă va fi însurat până atunci. Se oferi să-i găsească o

mireasă după pofta inimii. Îl introduse în toate familiile cu fete de măritat. Toma șovăia mereu, deși era convins că trebuie. Când doamna Brebenaru își epuiză cunoștințele, Toma mărturisi că ar prefera o ardeleancă. Bănuind un subterfugiu, doamna luă energic apărarea bucureștencelor, printre care se găseau destule fete, și modeste, și cinstite, și încântătoare, și bune gospodine. Pretendentul nu se lăsă convins. Atunci, din ordinul soției ambițioase, trebui să intre în joc Brebenaru. Prin prieteni, prin clienți, descopereau fetele bune în diferitele colțuri ardelene.

Cutreierară multe orașe, de la Sighetul Marmației până la Timișoara și de la Oradea Mare la Brașov, în zadar.

— Mai bine spune drept că nu vrei să te însori, decât să-l porți degeaba pe drumuri pe bietul Mihai! zicea doamna Brebenaru după fiecare întoarcere.

— Ba vreau, dar nu mă pot lega pe viață cu cine nu-mi place! răspundea Toma invariabil, cu un zâmbet în care zeloasa doamnă nu știa dacă e ironie sau tristețe.

În sfârșit doamna Brebenaru nu mai putu aștepta. Copilul veni. Toma se oferi să-l boteze. Doamna refuză ca să-i arate cum înțelege o femeie să-și respecte cuvântul. Spre a împăca pe mama supărată, Toma Novac dărui copilului, de botez, un loc de casă pe Bulevardul Carol. Mama se înduioșă și plânse gândindu-se că locul face aproape o jumătate de milion, cu toate că la averea lui nu înseamnă mare știrbire. Primi cadoul și, vrând să-i dovedească deplin că i-a trecut mâhnirea, îl tocmi să fie nașul întâiului copil pe care trebuie să i-l mai dea Dumnezeu.

Făcură botez cu alai. Toma iar supără pe mama fericită, venind cu mare întârziere. Și doar îi pregătise o surpriză: copilul avea să se numească Toma.

— Așa ești d-ta, îți face plăcere să mă necăjești, îi imputá doamna Brebenaru de mai multe ori în cursul serbării.

Toma se scuză că a avut curs la universitate, dar nu se mai prăpădi de grija ei. Îl preocupa o cunoștință nouă ce o legase aici, Tudor Aleman. Descoperise în ochii lui strălucitori de iluminat și chiar în vorbă, cu toate că spunea numai naivități, ceva neobișnuit.

După ce se despărți de bătrânul ciudat, Toma crezu că i-a dat o importanță exagerată. Îi păru rău că s-a grăbit a-i primi invitația. Ce poate să-i spună deosebit un om care întoarce ochii pe dos, sporovăind misterios despre Dumnezeu ca un călugăr dornic de minuni? Poate să se facă și de râsul colegilor dacă sar afla că s-a lăsat ademenit de cine știe ce sectator

nenorocit și fanatic. Mai are patru zile răgaz să se gândească, dar chiar mâine îi va scrie două rânduri politicoase, anunțându-l că nu poate merge la întâlnirea făgăduită. A doua zi îi fu lene:

— Nu-i scriu, dar nu mă duc.

Pe urmă își zise că, neducându-se, înseamnă a-și mărturisi frica sau cel puțin inferioritatea față de un om care se laudă cu înțelegerea adevărată a tainelor lumii. Omul poate să fie un simplu sectator, precum ar putea fi și un înțelept căruia experiențele vieții i-au revelat orizonturi noi. Un convins face cât doi îndoielnici. Gânditorul n-are de ce să se sperie de o idee, oricât ar fi de curioasă.

Șovăi până în clipa din urmă, dar se duse.

Aleman îi dezvălui o construcție în care el găsea explicate fără rost tainele necunoscutului. Toma îl ascultă cu toată atenția și nu se dumeri. Ajuns iar în stradă, i se părea c-a visat, că Tudor Aleman e doar o născocire a lui, deși numai adineaori se despărțise de el.

Senzația îl enerva. Toate câte i le înșirase Aleman, parc-ar fi dormit de mult în adâncimile sufletului lui, îi răscoliseră gânduri proprii.

Merse de-a dreptul la Brebenaru. Trebuia să afle precis cine-i în definitiv acest Tudor Aleman. Avocatul surâse:

— Aleman te interesează? Te-am văzut la botez cum vorbeai cu el și chiar îi spusei nevestei mele. Credeam că-l cunoști mai de mult! Întâi și întâi e un om foarte cumsecade, dintr-o familie bună, cu relații multe. E bine primit pretutindeni. A fost prieten cu tata și venea uneori, rar de tot, pe la noi. Sunt sigur că și pe tatăl tău l-a cunoscut. Să-l întrebi numai! A fost mult timp profesor la Liceul Lazăr. Era și pe vremea noastră, dar tu, ca particular, n-ai prea cunoscut pe profesorii noștri. Nu cred totuși să nu fi auzit de Aleman. Poate că ai uitat. Era foarte iubit și stimat de toți elevii. Se purta blând și știa multă carte. Mi se pare că a fost de filozofie sau așa ceva. Trebuie să aibă peste șaizeci de ani, da, da, negreșit… Auzisem odinioară că ar fi avut multe și grele nenorociri de îndurat. A fost însurat de vreo trei ori și, dacă nu mă înșel, n-a avut parte de fericire în căsnicie, căci nici una din nevestele lui n-a murit de moarte naturală. Lumea vorbește multe. Sunt chestii delicate în care un străin n-are să se amestece. În orice caz pe Aleman suferințele parcă l-au oțelit și i-au sporit încrederea în viață sau în Dumnezeu, nu mai știu bine, că pe mine asemenea lucruri încă nu mă interesează. Poate când voi mai îmbătrâni. Sunt mulți oameni foarte serioși, care îl consideră un apostol și cred fanatic în învățăturile lui, deși el e

zgârcit și nu-și destăinuiește înțelepciunea decât celor pe care îi găsește capabili și dornici să-l înțeleagă. Se vede că pe tine te apreciază deosebit, dacă te-a poftit și acasă la dânsul. Dar ce să mă mir! Sentimentalismul intelectual a fost și slăbiciunea ta încă din copilărie!

4

Toma Novac nu voia să se mai gândească la Aleman și la naivitățile lui grămădite într-un sistem cu aparențe serioase.

Se gândea totuși neîncetat. Descoperea goluri, crăpături tot mai multe.

„E un joc de fantezie și nimic altceva!“ își zise la urmă.

O clădire în vânt, de vreme ce toată construcția e fără posibilități de verificări reale.

Când credea că a terminat, îi apăreau alte obiecții, numai obiecții. Presupunând admisibilă existența unei lumi spirituale și a alteia materiale, admițând chiar interpenetrația bizară, de care vorbește Aleman, și geneza sufletului omenesc ca o simplă transformare a unui principiu spiritual pentru nevoile unei regenerări reclamate de esența eternității, rămâne totuși întrebarea: de ce șapte vieți pământești, tocmai șapte? De ce nu mai puține ori mai multe? Declarând pe șapte număr sfânt sau misterios, nu se rezolvă nimic.

Apoi într-o zi, înarmat cu argumente zdrobitoare, bătu iar la ușa lui Aleman pe neașteptate. Bătrânul, parc-ar fi știut pentru ce vine, îi zise îndată:

— Îndoiala e bună, dar cu măsură! Căci, să nu uităm, îndoiala e totdeauna începutul negației și negația înseamnă distrugere! Numai credința întărește sufletul și-l deschide pentru adevărurile eterne!

— Atunci fericiți cei săraci cu duhul, căci ei sunt mai plini de credință și de prostie! făcu Toma fără a-și ascunde o decepție disprețuitoare.

Aleman se înflăcără numaidecât:

— Da, domnule profesor! Da! Fericiți! D-ta îți închipui că cel ce știe mai mult, înțelege neapărat mai mult? Sau că știința merge de mână cu fericirea? A, cum te înșeli! Dar ce are a face progresul științelor cu sufletul omului? Toate invențiile și descoperirile din lume au fost oare în stare să netezească pentru vreun om calea fericirii adevărate, să-i dăruiască o merinde pentru clipa când trece poarta necunoscutului? Și crezi că ar fi mai multă fericire în omenire dacă toți oamenii, printr-o minune, ar deveni

filozofi ca d-ta sau savanți ca, să zicem, colegii d-tale de la universitate? Toma Novac zâmbi îngăduitor.

— Adică înapoi, la caverne!

— De ce atâta ironie? urmă Aleman, mai potolit. A nu te bizui pe infailibilitatea științei, poate că nu e tocmai o crimă, când știința însăși își recunoaște neputința de a pătrunde acolo unde sufletul ar avea nevoie de sprijinul ei.

Rechizitoriul bătrânului nu-l interesa. Erau lucruri rezolvate de mult pentru dânsul. Îl asculta totuși, nevroind să-l umilească prin afișarea unei superiorități nerăbdătoare. De altfel Aleman vorbea cu atâta foc, că-i plăcea să-l asculte. Numai când încercă să treacă la altă ordine de idei, Toma îl opri:

— D-ta ești mulțumit cu soluția pe care ai găsit-o. Se poate.

Dar soluția e nefolositoare câtă vreme nu poate servi și altora aceeași mulțumire. Orice religie oferă credincioșilor măcar motivele generale care pot lămuri puțin mântuirea și care astfel devin convingătoare. Sau soluția d-tale e atâta de hermetică, încât trebuie să rămâie inaccesibilă celor mulți? Tudor Aleman stătu câteva clipe pe gânduri, apoi vorbi cu o răceală aproape respingătoare:

— Soluția mea, cum zici d-ta mereu cam ironic, s-a născut din dureri sufletești și numai sufletului se adresează. Savanții pot s-o numească naivitate, ca d-ta, sau chiar mai rău. Cine însă vrea s-o pătrundă, poate găsi într-însa mângâiere. Viața nu mai e zadarnică. Sufletul e pregătit să îndure toate durerile, căci îi rămâne veșnic înainte râvna și speranța de a întâlni perechea sa spirituală. Moartea însăși devine un accident în viața adevărată a sufletului și nu mai poate îngrozi pe omul care are credința renașterii și, la sfârșitul liniei pământești, a eternității în lumea cealaltă!

Toma își dădu seama că a atins o rană în inima bătrânului. Îi păru rău. Aleman protestă. Schimbară vorba. Toma îi povesti îndoielile care au făcut dintr-însul, fiul unui mare om de afaceri, un profesor preocupat de combinații mintale condamnate să rămâie mai mult sau mai puțin sterile.

— Bietul tata știu că s-ar cruci, văzându-mă veșnic cu gânduri despre alte lumi, în loc să mă interesez de „Întreprinderile Novac“! adăugă Toma.

— Te înșeli! strigă Aleman. Eu am cunoscut puțin pe tatăl d-tale, adevărat, dar pot mărturisi că nu era tocmai așa de insensibil pentru problemele sufletului, cum îți închipui!

Ajunseră să vorbească despre moartea lui Petre Novac.

Aleman ținea minte că a avut o înmormântare impozantă.

Toma îi spuse cum s-a îmbolnăvit, cum și-a presimțit sfârșitul, îi zugrăvi ultimele momente și mai ales lucirea stranie ce i s-a aprins în ochi în clipa când și-a dat sufletul. Tudor Aleman se făcu deodată roșu, sări de pe scaun și, cu o solemnitate neobișnuită, declară:

— Iată o verificare, domnule profesor!

Toma Novac îl privi nedumerit. Solemnitatea bătrânului îi apăru cam ridicolă.

— Ce verificare? mormăi dânsul după o pauză.

— Nu cereai d-ta verificări? făcu Aleman grav. Ei bine, una ai avut-o d-ta însuți și n-ai priceput-o: briliantul care spui c-a strălucit în ochii părintelui d-tale în clipa morții!

Îi dădu explicații mai ample. A șaptea viață pământească e sfârșitul carierei materiale a sufletului. În viața a șaptea deci bărbatul trebuie să întâlnească pe femeia care întrupează perechea lui sufletească și să se unească negreșit cu ea. Rodul material al acestei uniri va fi animat de asemenea de un suflet care își începe a șaptea existență materială. Moartea ce încheie ultima viață pământească înseamnă însă izbăvirea cea mare a sufletului. De aceea în clipa despărțirii de învelișul material, sufletul dobândește conștiința pură atotcuprinzătoare, prin care, ridicându-se deasupra timpului și spațiului, poate contempla simultan toate viețile sale în afară de lumea spirituală. Contemplarea, fiind preludiul eternității, se manifestă în ochii muribundului ca o străfulgerare de lumină incomparabilă. E culminația vieții pământești în revelația fericirii veșnice.

— Toate acestea mi le-ai spus data trecută, zise Toma cu ton glumeț, dar nu știam că vrei să mi le aplici chiar mie și tatălui meu!

Necredința lui supără pe Aleman. Îi făcu imputări, adăugând la urmă:

— Am acum un mare regret: că sunt prea bătrân și voi muri înaintea d-tale. Sunt sigur că strălucirea pe care ai văzut-o în ochii tatălui d-tale în clipa morții, se va constata și în ochii d-tale când vei muri!

— Moartea nu cere certificat de vârstă, așa că nu se poate ști dacă n-ai să-ți poți verifica teoria și asupra mea! vorbi Toma cu același glas.

Se pregăti să plece. Era mai înviorat, parcă explicația lui Aleman, prin extravaganța ei, i-ar fi alungat gândurile serioase.

Strângându-i mâna, mai întrebă totuși:

— De ce tocmai șapte, domnule Aleman?… De ce numărul sfânt?

— Crezi că numărul are o importanță atât de mare? răspunse bătrânul neclintit. Eu cred că șapte, fiindcă șapte e un număr considerat sfânt în toate timpurile, la toate popoarele și în toate ocaziile. D-tale nu-ți ajunge explicația asta? Nu te obligă nimeni s-o primești. Adoptă orice număr vrei! Nu numărul, ci principiul e totul! Numărul nu-l poate verifica decât fiecare om în clipa când s-a despărțit definitiv de ceilalți oameni. Principiul însă se poate verifica din strălucirea pe care ai văzut-o și d-ta, care ți-a tulburat sufletul, de vreme ce ai păstrat-o vie, și pe care acuma, din vanitate, vrei s-o ridiculizezi puțin. Așa, domnule profesor! Și la revedere!

Plecând, Toma Novac recunoscu în sine că are dreptate Aleman. Îi era chiar rușine că a venit cu asemenea obiecții ridicole, când ar fi putut să respingă temelia construcției fantastice pe care un filozof ca el nici n-ar trebui să-și piardă vremea s-o asculte. Pe urmă își zise că ridicol e însuși interesul ce-l arată lui Aleman și se hotărî să sfârșească și să-și vadă de ocupațiile obișnuite.

Cu toate acestea continua să combată în gând, mereu, pe bătrânul Aleman și găsi o întrebare care îl îndemnă stăruitor să-i facă o nouă vizită:

— Mai este ceva, domnule Aleman… Încă nu mi-ai spus.

Se vede că ți-a scăpat sau că nici d-ta nu ești lămurit. Ce se întâmplă cu sufletul omului între sfârșitul unei vieți și începutul celei noi, între moartea trecută și nașterea viitoare? Tudor Aleman, parc-ar fi așteptat de mult întrebarea, îi servi o explicație foarte amănunțită: planul lumii materiale, planul lumii spirituale, planul intermediar… Toma își pierdu răbdarea:

— Planuri, mereu planuri! Dar de unde iei certitudinea existenței planurilor d-tale? Un cuvânt explică alt cuvânt…

— Certitudine nu există, firește! răspunse bătrânul, liniștit.

Nici chiar în planul lumii materiale în care trăim acuma! Ai d-ta barem certitudinea propriei existențe? Simțurile singure le avem ca dovezi ale existenței. Dar arată oare ele realitatea, când însăși materia din care sunt alcătuite are o realitate problematică, de vreme ce esența ei e energie, adică un cuvânt, adică nimic? Mai reală existență au ideile răsărite din suflet, deci dintr-o esență spirituală. Ele nu cer dovezi palpabile, fiindcă nu poți dovedi spiritualitatea prin materialitate. Dovada realității lor o oferă ele însele prin apariția lor spontană.

— Tocmai spontană nu s-ar putea zice, întrerupse Toma Novac. Ca să apară o idee, se cere mai întâi un creier, deci tot o materie.

— Crezi d-ta că ideile n-ar putea avea o existență independentă de vreun creier oarecare? întrebă Aleman repede.

— Dar atunci ce nevoie mai ai de suflet? Atunci între suflet și idee ar fi identitate!

— Și n-ar fi oare mai realistă explicația complexului sufletesc? se bucură bătrânul. Închipuiește-ți și judecă: celula inițială să fie temnița unei idei. Cu cât se dezvoltă trupul material, cu atât ideea crește, se complică, se ramifică, până ce redobândește conștiința existenței sale proprii independente sau până ce se ridică din nou la ideea pură ce a fost înainte de unirea cu materia. Nu se poate? Ți se par mai plauzibile explicațiile materialiste care, când dau de vreo dificultate, o lichidează cu o strângere disprețuitoare din umeri, ca d-ta acuma, sau cu o vorbă magică: subconștient, eu, transformări? Toma nu se putu stăpâni să nu-i spuie:

— Bine, dar d-ta nu bagi de seamă că, ironizând știința, care lucrează cu noțiuni, nu încetezi totuși a-ți demonstra înțelepciunea tot prin cuvinte, că toată construcția d-tale nu e în realitate decât o cetate de cuvinte? Aleman se roși, parcă l-ar fi pălmuit. Tăcu. Într-un târziu zise:

— Dacă d-ta te-ai oprit numai la cuvinte, atunci ți-am vorbit în zadar și-mi pare rău că ne-am pierdut vremea!

Se despărțiră într-o atmosferă de răceală. Toma Novac însă n-avea păreri de rău. Își zicea că nu se putea lăsa până la capăt amăgit de niște fantasmagorii de bătrân fără ocupație. Ar fi fost și umilitor pentru un profesor de filozofie. Și nici măcar nu are să-și impute nimic, deoarece i-a arătat o indulgență excesivă, l-a ascultat, a încercat să-l convingă fără a-l jigni. Dar fanaticii așa sunt, egoiști!

Peste câteva zile însă se pomeni cu Tudor Aleman. Venea ca un pocăit. Toma se înduioșă și se gândi că a fost brutal cu bătrânul.

— Să nu mai vorbim despre lucruri care!… murmură Aleman, ridicând ochii în sus fără a sfârși gândul.

Totuși vorbiră mereu. Se supărau, când unul, când altul, reveneau, reîncepeau. Se vedeau din ce în ce mai des. Erau prieteni. Aleman îi povesti cum a ajuns să creadă în ceea ce disprețuise totdeauna. De multe ori plângea, socotind că viața i-a fost zadarnică și va trebui s-o reia cine știe unde și când.

— Asta înseamnă că nici soluția d-tale nu fericește pe om!

triumfă Toma.

— Nu fericește, dar cel puțin consolează! riposta bătrânul, înviorându-se îndată, parcă ar fi încercat să-i smulgă pământul de sub picioare. Dacă n-am putut avea parte de fericire în viața aceasta, am cel puțin siguranța că fericirea mă așteaptă negreșit într-o viață viitoare. A recunoaște și a plânge zădărnicia unei vieți întâmplătoare e tocmai încrederea în dreptatea providenței divine! În orice caz moartea nu mai are nici o putere asupra mea și o pot privi în față fără strângere de inimă!

Toma Novac îi vorbea despre zbuciumările tinereții, despre călătoriile făcute și plănuite. Aleman și aici descoperea posibilităț i de verificare:

— Ai dorit să călătorești prin India, Mezopotamia, Egipt, Italia… Ei bine, ai dorit, fiindcă unele din viețile d-tale trecute le-ai trăit pe acolo! De ce ți se pare așa curios?

— D-ta în toate găsești dovezi fanteziste pentru sistemul d-tale! zâmbi Toma. Am dorit să cunosc anume țări pentru că mă interesează, și mă interesează pentru că am citit despre ele, despre trecutul lor, mai mult decât despre altele!

— Bine, bine, dar nu te gândești: de ce ai citit mai mult despre unele decât despre altele?

— Așa s-a nimerit, întâi, și pe urmă fiindcă științele noastre s-au ocupat până azi mai de aproape de piramidele din Egipt decât de cele mexicane de la Teotihuacan, de pildă!

Nu se înțeleseră, firește. De altfel Aleman, când nu răzbea cu argumentele, îi preciza tot mai des că se va convinge în clipa morții și a verificării supreme. Toma socotea cam tardivă verificarea, dar, pentru salvarea armoniei, o admitea și chiar îi făgăduia că are să-și aducă aminte neapărat atunci de sistemul Aleman. Apoi râdeau amândoi, împăcați.

Veni primăvara. Toma Novac parcă întinerea. Nu mai avea răbdare să stea în casă. Toată ziua hoinărea ca un ștrengar.

Și mereu i se părea că trebuie să se întâlnească cu cineva, încât uneori se gândea înveselit:

— Te pomenești că-mi găsesc mireasa și fericesc pe dna Brebenaru.

Într-o dimineață de început de mai ieși de-acasă pe jos.

Era așteptat de niște colegi, la universitate. Pornise însă cu o oră mai devreme, să aibă răgaz să se plimbe. Îi bătea inima.

— Parcă m-aș duce la o întâlnire amoroasă! își zise, ajungând în Calea Victoriei. Și doar nu mă așteaptă decât niște discuții plicticoase.

În piața palatului avu o tresărire ciudată. Își aruncase ochii pe celălalt trotuar și zărise o femeie necunoscută la brațul unui bărbat necunoscut. O vedea numai din spate și totuși simțea că o cunoaște. Iuți pașii, trecu dincolo, pe urmele perechii străine. Un val de rușine apăru și se stinse într-însul:

— Parc-aș fi copil… Unde-i demnitatea? În aceeași clipă, ca și când ar fi făcut-o înadins fiindcă îl simțise, femeia opri pe bărbatul ei, se întoarseră înapoi spre o vitrină.

Toma Novac o văzu mai bine. Era într-o haină albă, cu pălărie albă. Sânii rotunzi tremurau ca de o bucurie neașteptată.

Cârlionți blonzi îi gâdilau obrajii. Buzele surâdeau. Privirea însă îi alerga de ici-colo, iscoditoare. Toma știa că pe el îl caută.

Oameni nepăsători îi despărțeau, treceau, se îmbulzeau. Totuși privirile lor se găsiră. Ochii ei erau verzi, mari, cu o lumină tainică, moale și învăluitoare ca o îmbrățișare. Sufletul lui se înfioră până în temelii, parcă i s-ar fi lămurit deodată o lume în care până azi a bâjbâit ca orbul fără călăuză. Pe fața ei se ivi o umbră de uimire. Era semnul că în inima ei s-a petrecut aceeași revelație.

Ciocnirea privirilor ținu mai puțin de o secundă. Femeia cu bărbatul se apropiau. Toma, în neștire, se opri la aceeași vitrină, lângă ea. Îi auzi glasul, dulce și mătăsos, tremurând.

Vorbea o limbă străină. Bărbatul răspundea rar, gros, indiferent.

Era înalt, ras, cu figura tăbăcită și blândă. Toma îl ura.

Apoi perechea porni înainte. Novac mai rămase la vitrină până se depărtară câțiva pași. Îi urmări. Lumea era tot mai deasă pe trotuar, încât trebuia să dea din coate ca să se poată ține după ei. Din când în când îi vedea silueta, cu șoldurile legănându-se ritmic, chemătoare. Nu îndrăznea să se apropie prea tare. Îi era frică să nu facă o prostie. Își surprindea uneori gândul de a o smulge de la brațul străinului, cu orice risc. Se stăpânea zicându-și întruna:

— Și totuși o cunosc de undeva… Am mai întâlnit-o…

Se pomeni iar lângă ei. Trebuia să-i mai soarbă privirea.

Voia să-i întreacă și apoi să se întoarcă, să-i încrucișeze.

Deodată însă auzi la doi pași:

— Domnule Novac!… Toma!… Ce Dumnezeu! Nici nu mai vrei să-ți cunoști prietenii de treci așa? Era dna Brebenaru, zgomotoasă, încălzită. Tocmai ieșise dintr-un magazin. Toma trebui să stea pe loc, mai aruncând o

privire spre necunoscuta care, auzind glasul dnei Brebenaru, întoarse capul, parcă ar fi vrut să profite de un pretext. În ochii ei era aceeași lumină caldă, acum însă muiată într-o tristețe.

— Mi se pare că ești ștrengar? îl dojeni dna Brebenaru, prinzând privirea lui pierdută. Și eu care mă zbat mereu să te însor! Vasăzică, de aceea fugi dta de ofițerul stării civile ca dracul de tămâie! Îți plac mai bine ștrengăriile, nu-i așa? Uite cum înșală aparențele. Eu te credeam nevinovat ca o fată mare! Dar acuma bine că te-am prins! Să poftești să-mi faci curte și mie și să mă însoțești până…

Toma stătea pe spini. Zâmbi de nevoie, se scuză că are o conferință și chiar a întârziat.

— Atunci du-te, du-te! se milostivi doamna. O fi conferință, o fi vreo cucoană, iacă te las! Să nu zici că din pricina mea…

Îi sărută mâna parcimonios, blestemând în gând ceasul când a cunoscut-o. Alergă până în colț, uitându-se îngrijorat în toate părțile… Oamenii se îmbulzeau, râdeau gălăgioși, veseli, mereu alții și parcă mereu aceiași. În mijlocul lor, Toma Novac, cu ochii umflați de spaimă, era ca un naufragiat care pierde, clipă cu clipă, orice speranță de salvare. Se repezi pe Bulevard în sus și în jos, apoi iar pe Calea Victoriei, revenind tot în același loc, tot mai deznădăjduit. Se învârti acolo până târziu. Ajunse acasă zdrobit. Izbucni în plâns zguduitor. I se părea că și-a pierdut inima.

5

O zi întreagă își măcină durerea în taină. Încercă toate șireteniile să-și înșele sufletul. A fost o femeie ca atâtea mii de mii. A dispărut? Îi va ieși în cale alta, cum i-a ieșit asta.

Dar ca asta nu e nici una în lume! Era frumoasă? Sunt altele mult și mult mai frumoase. N-are decât să întindă mâna. Dar tainele din ochii ei!

A doua zi veni Aleman, de dimineață, parcă ar fi bănuit ceva. Toma îl îmbrățișă, plânse și-i mărturisi desperarea. Îl înăbușea taina iubirii. Bătrânul își freca mâinile, vesel, încântat și numaidecât începu să-i explice că poate să fie chiar femeia pe care trebuie s-o întâlnească într-una din cele șapte vieți.

— Domnule Aleman, izbucni Toma îndurerat, te rog, te implor, nu mă mai chinui acuma cu viețile d-tale! Lasă-mă!

Crede-mă! Ce vieți!? O iubesc, înțelegi? E singura femeie pe care am iubit-o, e…

— Asta spuneam și eu! întări Aleman, netulburat. E perechea divină…

— Trebuie s-o găsesc, chiar de-ar fi să răscolesc toate casele din București! jură apoi Toma.

Două zile nu făcu însă decât să se tânguiască. Aleman venea să-i ție isonul și, profitând de ocazie, amesteca pe necunoscuta tulburătoare în rețeaua concepției lui asupra lumii, întrebuințând apariția și dispariția ei ciudată ca motive demonstrative pentru anume amănunte complementare. Toma se îmblânzea îndată ce în vorbele lui prindea speranța de a o revedea. Atunci îi punea și întrebări care pe Aleman îl umpleau de bucurie fiindcă în ele simțea în sfârșit începutul credinței.

Evident că trebuie să fie o evoluție a sufletului în ascensiunea celor șapte vieți terestre! se înflăcăra bătrânul. Dar, firește, nu una conformă cu logica umană, ci potrivită legilor divine pe care mintea noastră numai în momente rare le poate simți. Astfel diferitele vieți alcătuiesc una singură, cu suișuri și coborâșuri, cu bucurii și suferințe puse în slujba aceleiași râvne supreme.

De aceea, peste secolele sau mileniile ce despart în timp și spațiu viețile pământești ale aceluiași suflet, scântei de amintiri înnoadă fire care vibrează uneori în inima omului. Reminiscențe stranii răsar brusc, doruri vagi, visuri ciudate, uri inexplicabile — toate mărturii ale existențelor vechi din noi. Experiențele grele dintr-o viață nu rămân fără efecte în alta următoare. O decepție adâncă trebuie să aibă repercusiuni în privința caracterului general al vieții viitoare…

Toma Novac își dădu seama că, stând cu mâinile în sân și visând, n-are s-o mai găsească niciodată. Poate dacă ar fi mers a doua zi și ar fi așteptat pe același drum, ar fi și întâlnit-o!

Se înființă în Piața Sărindar și stătu la pândă, rezemat de bara unei vitrine, între tineri spilcuiți și fără rost, care cochetau cu femeile ușoare ce-și plimbau, neobosite, fardurile și decoltajele pe trotuarul înțesat de lume. De câte ori zărea o pălărie albă, tresărea. Pleca de-acolo cel din urmă, deși venea cel dintâi.

Erau șase zile de când o pierduse. Seara veni acasă mai abătut. Așteptarea, în același loc, i se părea că a fost o copilărie.

Cum să iasă ea, ca o funcționară comercială, la aceeași oră, pe Calea Victoriei? A trecut o dată? A fost o întâmplare. Cine știe când va mai trece?

Ar trebui să încremenească în fața vitrinei de dimineață până seara ca să se mai repete întâmplarea, dacă cumva n-o fi plecat undeva chiar de-atunci.

Se culcă târziu și adormi îndată. Avu visuri numai cu ea.

I se arătă sub înfățișări diferite, ca o ademenire, și se pierdea mereu în clipa când era s-o dobândească. Alerga după ea prin țări necunoscute, în epoci bizare, aci păstor indian, aci mare dregător egiptean, apoi scriitor într-un templu babilonian, sau cavaler roman, călugăr medieval, revoluționar provincial… Și ea îi apărea mereu, îl chema, îl îndemna.

Iată efectele fanteziilor lui Aleman! se gândi când se deșteptă, simțind totuși în inimă mai vie icoana ei, parcă visurile l-ar fi purtat prin lumi reale.

Deși nu mai avea încredere în așteptarea înșelătoare, deocamdată până va găsi un mijloc mai bun, se duse tot acolo, chiar mai devreme ca zilele trecute. Stătu. După amiază răbdarea îl părăsi din ce în ce. Se înseră. Lumea se rărea. Se hotărî să plece și nici să nu se mai întoarcă în piața blestemată.

Mai așteptă totuși un răstimp. Apoi porni într-o doară, până în colț. Și deodată îi apăru atât de aproape, că îi atinse rochia albă cu pulpana hainei. Se opri, fulgerat. Îi întâlni ochii, în care văzu clar aprinzându-se o fâlfâire de bucurie. Era tot la brațul străinului. La marginea trotuarului își încetiniră mersul, așteptând să treacă niște mașini, pe urmă traversară Calea Victoriei, repede, și coborâră pe Bulevard. Toma Novac își reveni și se luă după ei, cuprins de o fericire care-i fierbea sângele. Se ținea la o distanță potrivită, să nu bage de seamă că-i urmărește și totuși să nu-i piardă din ochi. Intrară într-un restaurant. Toma se plimbă de câteva ori prin fața ușii. Îi veni în minte că sala poate să aibă și altă ieșire, încât în vreme ce el așteaptă aici, ei vor dispare fără să-i zărească. Năvăli înăuntru, desperat. Se uită împrejur. Îi văzu. La câțiva pași găsi o mescioară liberă. Se așeză, trăgând cu coada ochiului spre ea. Îl privea cu o uimire plină de mulțumire. Un chelner îi puse o listă dinainte.

— Dă-mi ce vrei, orice, indiferent!

Chelnerul stărui. Îl goni. Îi aduse mâncăruri. De-abia le atinse. O vedea numai pe ea, deși nu se uita într-acolo deloc.

Apoi deodată simți că ei s-au ridicat de la masă. Se îngrozi.

Strigă răgușit:

— Plata!… Iute, iute!

— Imediat vine, imediat! îl liniști chelnerul, mângâind nota.

Toma îi văzu la ieșire. Întâlni privirea ei. Se socotea pierdut. Nici măcar n-avea bani mărunți. Aruncă o bancnotă de o mie și alergă, bolborosind:

— Oprește restul!

Chelnerul se închină până la pământ, mulțumi fericit. Îl credea nebun.

În stradă, Toma se potoli. Pertractau cu un șofer, care nici nu catadicsea să-i privească. Porniră tot pe jos, pe unde veniseră. Toma Novac binecuvântă indolența șoferului.

Din Bulevard apucară pe Strada Batiște, apoi pe niște ulicioare scurte, tăcute. Toma, ca să nu fie observat, mergea mereu pe celălalt trotuar, ascultând uneori ecoul pașilor lor.

Dispărură iar într-o stradă. Toma alergă până la colț. Se opriseră în fața unei case. Se apropie tiptil. Auzi scârțâit de chei în broască și pe urmă poarta trântindu-se cu zgomot de fier.

Peste drum era o băcănie cu cârciumă. Toma trecu într-acolo, hotărât să întrebe cine șade în casa unde a intrat ea.

Două ferestre se luminară deodată. O văzu scoțându-și pălăria, zâmbind, apoi veni la geam să tragă transperantul. Brațul ei se înălța și se cobora parcă ar fi făcut semn de chemare către Toma pe care îl simțea în întunericul nopții. Lumina se mai filtră gălbuie prin perdelele închise poate o jumătate de oră.

Pe urmă se stinse.

Toma Novac se gândise să vegheze aici până a doua zi, să nu se întâmple s-o piardă iar. În clipa când se întunecară ferestrele, își luă seama. De-acum i-a găsit cuibul. N-are nici un rost să-i păzească. Mai bine să vie mâine dis-de-dimineață, odihnit. Casa o cunoaște: două ferestre în stradă, poarta de fier împletit îngrădind o curte cât palma. În colț, un felinar lumina tăblița indicatoare: Strada Albă.

A doua zi, Toma Novac fu primul client al băcăniei din Strada Albă. Se așeză lângă fereastră să poată observa orice mișcare în casa de peste drum. Târgui lucruri la care nu se gândise niciodată, bău câteva pahare de vin acru și înghiți diverse gustări rămase de ieri. Trebuia să-și justifice șederea îndelungată în prăvălie.

În sfârșit pe la zece poarta se deschise. Străinul cu pălărie de paie și baston apăru. Toma îl recunoscu și se înfricoșă. Încă nu se hotărâse ce are să facă, deși avusese atâta timp. Îl văzu pornind spre colțul străzii, pe unde au venit aseară. Peste drum un transperant se ridică într-o fereastră. Nu se zărea însă nimeni.

Toma se sculase în picioare. Plăti. Îi tremurau mâinile. Apoi se repezi afară, parcă ar fi întârziat de la o întâlnire. Făcu câțiva pași pe trotuar, șovăi.

În sfârșit trecu grăbit strada, intră pe poarta de fier, urcă scara și bătu la ușă. În aceeași clipă ușa se deschise, parcă ar fi fost așteptat și nici n-ar mai fi fost nevoie să bată. Se trezi într-un vestibul puțin întunecos. Auzi în urma lui învârtindu-se cheia de două ori, dar nu se uită înapoi. Simțea că trebuie să fie ea și parcă nu îndrăznea s-o privească. Fâșâit de stofă mătăsoasă alunecă pe lângă dânsul și un parfum discret de verbină.

După singurul transperant ridicat, Toma recunoscu odaia dinspre stradă. Apoi toate gândurile îi pieriră și sufletul lui rămase gol în fața ei. Numai pe ea o mai vedea, parcă ar fi dispărut lumea întreagă. Și ea stătea, sprijinită de speteaza unui fotoliu, dreaptă, uimită, înfășurându-se cu amândouă brațele goale în haina ușoară, de frică să nu-i alunece. Un val de soare o încadra într-o aureolă viorie. Pieptul alb se zbuciuma.

Se priveau. Privirile lor vorbeau. Așteptări, doruri, deznădejdi și bucurii străvechi înviau în sufletele lor, înseninându-le fericirea. Se cunoșteau dintru începutul începuturilor și cunoștința era pentru eternitate.

— Tu! murmurau buzele ei cu un glas dulce ca un strop de miere proaspăt.

— Tu! șopti Toma, înăbușit, ca dintr-o altă lume.

Apoi brațele ei se deschiseră într-o așteptare mare. Haina alunecă în jos de pe umerii ei rotunzi, mângâindu-i corpul ca o sărutare prelungă. Toma Novac îi cuprinse mijlocul. Ea, cu brațele calde, îi înfășură gâtul.

6

Ileana!… Ileana!… murmură Toma îndurerat de fericire.

Își aflaseră numele, de-abia după ce, într-o îmbrățișare vijelioasă, sufletele lor s-au topit într-unul singur. Își povestiră trecutul și povestirea o întrerupeau prin sărutări care le spuneau mai mult decât toate cuvintele născocite de mintea omenească.

Ileana era de douăzeci și patru de ani și de șase ani măritată cu Ștefan Aleksandrovici Poplinski. Mărturisi că l-a luat din dragoste și l-a iubit numai pe el până ce a zărit deunăzi pe Toma. E un om foarte bun, blând și sentimental.

A fost ofițer în garda imperială și, în vremea războiului, aghiotant al țarului. Avea mari proprietăți în Ucraina apuseană și e unicul descendent al unei familii nobile de origine poloneză. S-au căsătorit în al doilea an al

războiului, la Moscova, unde Ileana, orfană, trăia în casa unor rude bogate, moldoveni. Când a izbucnit revoluția, a început calvarul lor.

Poplinski fusese amenințat mereu cu moartea. În sfârșit, după ce au ajuns bolșevicii la putere, au trebuit să fugă în străinătate. S-au oprit la Berlin. Au trăit trei ani cum a vrut Dumnezeu.

Din toată averea lor, rămăseseră numai cu bijuteriile. Rând pe rând, în așteptarea vremurilor mai bune, s-au dus colierele, inelele, brățările. Nu mai aveau nici o speranță. Atunci s-au hotărât să vie în România. Ileana se născuse în Basarabia. Moșia părintească din județul Bălți era zestrea ei. Deși tatăl său fusese funcționar superior, în casă au vorbit moldovenește. Dacă ar izbuti să salveze măcar o parte din pământurile strămoșești, viitorul lor ar fi asigurat. Sosiră la București să se intereseze de soarta moșiei. Se gândeau să se stabilească aici, mai ales dacă ar avea noroc să-și redobândească averea.

Erau acum de două luni în Capitală, fără a fi ajuns să descurce lucrurile. Moșia fusese împărțită la țărani, afară de conac și câteva zeci de hectare primprejur. Poplinski, prin emigranți ruși, făcuse oarecare legături, dar dificultățile păreau de neînvins. Neștiind decât rusește și nemțește, se înțelegea anevoie, deși altfel câștiga iute simpatii. Ar fi trebuit să se repeadă pe la Chișinău, chiar la moșie, să pornească de-acolo firul afacerii. Se izbea de greutăți bănești și nici pe Ileana nu se îndura s-o lase singură. Aici trăiesc foarte cumpătat. Nu au nici un servitor. Ea singură îngrijește apartamentul mobilat.

Pe urmă Toma se oferi să le fie de ajutor.

Ileana îi ceru să facă întâi cunoștință cu Poplinski. Toma refuză și-i spuse că-l urăște. Ea insistă:

— Aveți să vă împrieteniți, ai să vezi! E o inimă de aur.

Îi făcu ea planul cum să intre în vorbă fără să-i trezească bănuieli. Toma se încăpățâna. I se părea o nedemnitate ceea ce i se cerea. Se gândea cum s-o smulgă din mâinile lui, nu să se apropie de el. În sfârșit trebui să plece. Când ajunse acasă, își aduse aminte că nici cel puțin nu s-a înțeles cu Ileana când s-o mai vadă. Despărțirea de ea îl chinuia. Îi venea să se întoarcă, să înfrunte pe Poplinski.

Seara nu se mai putu stăpâni. Se duse la restaurantul de pe Bulevard. Nu intră până nu se convinse că Ileana cu Poplinski sunt înăuntru. Întâlni în treacăt privirea ei, care îl îndemna. Se apropie, ceru voie să se așeze. Apoi se prezentă.

Planul ei se împlinise.

Poplinski era într-adevăr simpatic. Vorbeau nemțește, dar Ileana nu înțelegea bine. Cu ea vorbea românește. Râdeau.

Toma îi invită să-i vadă casa, să prânzească o dată împreună.

Poplinski primi numaidecât, mărturisind fără înconjur că ar fi fericit să scape de restaurant măcar o zi.

Se împrietenîră, precum prevestise Ileana. Se ducea și Toma pe la ei, veneau și ei pe la dânsul. Cu cât se legau însă, cu atât Toma își vedea nădejdea mai întunecată. Cu ea singură de-abia se mai putea întâlni. Trebuia să umble cu Poplinski pe la ministere, pe la avocați. De câte ori i se plângea, ea zâmbea și șoptea:

— Lasă, Toma, fii răbdător…

Avea glasul moale și îndulcea cuvintele moldovenește.

Toma era ca un câine care, când se uită în ochii stăpânei, pierde orice îndârjire. În sfârșit, după cinci săptămâni, îi ceru energic să se despartă de Poplinski. Ea se înduioșă și plânse.

Îi mărturisi că n-are curajul să-l părăsească tocmai acuma când e atât de nenorocit. Poplinski s-ar sinucide, dacă cumva n-ar omorî-o mai întâi pe ea. E blajin, dar desperarea cine știe ce-ar face dintr-însul? Toma cunoscu iar ceasuri de chinuri, ca în zilele când o pierduse întâia oară. Îndoieli îi rodeau inima. Dacă Ileana îl ține în cumpănă cu celălalt, înseamnă că el nu e mai mult pentru ea decât Poplinski. Atunci toate închipuirile lui despre o iubire extraordinară au fost deșertăciuni bolnave.

Peste câteva zile însă găsi pe Ileana veselă, zburdând ca o pasăre:

— Acuma îl las, Toma, pe Poplinski! Acuma trebuie să-l las! Îmi pare rău că va suferi din pricina mea, dar nu se mai poate!

Toma se zăpăci de bucurie. Nu mai voia să-i dea drumul.

Să vie în casa lui și se însărcinează el să se descurce cu Poplinski. Nu-i pasă nici de scandal, dacă ar fi să fie! Ileana îl mulcomi cu o vorbă care îl făcu mai fericit:

— Pentru copilul nostru trebuie să fii cuminte…

Până azi Toma Novac își tăinuise iubirea chiar față de Aleman. Acuma sufletul îi era atât de plin de mândrie, că nu și-o mai putea ascunde. Bătrânul nu se miră deloc. Bănuise că a întâlnit-o, tocmai fiindcă nu i-a mai vorbit despre ea.

— Dacă e într-adevăr perechea d-tale și v-ați unit, înseamnă că vi s-a împlinit destinul divin! declară Aleman cu ochii înlăcrimați. Fericirea d-

voastră e fericirea adevărată!

Toma râse și-l bătu pe umăr:

— Veșnic cu sistemul d-tale! Veșnic! Ești un romantic incurabil, domnule Aleman!

— Pe d-ta nici fericirea nu te poate convinge? întrebă, serios, bătrânul.

— Să mă convingă? se minună Toma. Adică îți închipui că omul fericit trebuie să se gândească la moarte? Parc-ai fi dricar, prietene!

— Atunci, în ciuda tuturor dovezilor, nu crezi?

— Cred, cred tot ce vrei! strigă Toma Novac deodată cu o strălucire pe față. Fiindcă vreau să-ți fac plăcere, vreau să fii și d-ta fericit, să fie toată lumea fericită! Iubirea e taina tainelor, domnule Aleman!

Poplinski trebuia să plece negreșit la Chișinău. Numai ziua urma să se hotărască. Planul lui Toma era gata. ÎI făcuse Ileana. Îndată ce va porni el în Basarabia, ei vor pleca în străinătate pentru o vreme, până se va împăca Poplinski cu situația. În sfârșit se hotărî: Poplinski va pleca în seara de 6 iulie. Mai erau trei zile. Toma Novac obținuse pașapoartele.

Fierbea. Ileana mai avea o teamă: dacă Poplinski se va înverșuna s-o ia și pe dânsa la Chișinău? În ajun ținură toți trei sfat. Poplinski părea posomorât și avea tremurări ciudate în priviri. Se plângea că vor fi mari cheltuieli, dar arăta multă încredere. Toma, cu discreția cuvenită, îi oferi un împrumut până se vor aranja cu moșia.

Ileana protestă, dar Poplinski primi cu un surâs amar:

— Emigrantul poate să împrumute de la prieteni. Altfel ar trebui să piară.

Se uită la Toma, lung, scrutător. Toma plecă ochii și spuse repede că, între prieteni, nu se cuvine să fie neîncredere ori sfială, că e fericit să poată face un serviciu atât de neînsemnat lui Poplinski, un om încântător…

— Încântător, exact! mormăi Poplinski, întunecat.

Ileana aștepta acuma întrebarea de care îi era frică. Veni, dar atât de moale, parcă însuși Poplinski ar fi făcut-o numai de formă. Ea începu să explice că nu se simte tocmai bine, că o călătorie lungă ar îmbolnăvi-o de tot. Poplinski se împăcă îndată și nu mai stărui. Toma se înfricoșă de bătăile inimii sale, își mușca buzele să-și stăpânească bucuria.

Pe urmă Poplinski își aduse aminte că nu poate pleca la drum fără nici o armă. De la Chișinău va trebui să meargă pe la Bălți, pe la moșie. Cum să umble cu mâna goală? Toma crezu că e un pretext prin care vrea să amâne

plecarea, să le răstoarne toate planurile. Se înfioră. Îi dădu dreptate și-i spuse că el are arme acasă.

— Dacă ai vrea să-mi faci o plăcere, ți-aș aduce eu un revolver bun, urmă dânsul, frecându-și încurcat mâinile. De altfel mă gândeam să te însoțesc până la gară…

Poplinski îi mulțumi, strângându-i mâna și îmbrățișându-l:

— Ești un prieten adevărat!

Toma n-avea nici o armă, afară de o carabină nemțească stricată pe care o păstra ca amintire din campanie. Trebui să alerge, să cumpere un revolver. Se felicita pentru ideea ce a avut-o. Petrecându-l la gară, va fi sigur că a plecat.

Veni mai devreme. Ileana pregătea geamantanul și plângea.

Toma vru să-i arate lui Poplinski cum se mânuiește revolverul.

— Mulțumesc… cunosc! râse emigrantul. Suntem prieteni vechi!

Se apropia ora trenului. Ileana se aruncă în brațele lui Poplinski, hohotind, parcă i-ar fi cerut iertare. Poplinski o strânse la piept, mișcat, bolborosind:

— Ileana, Ileana… Fii cuminte!… Nu plec departe… Și apoi nu mai ești singură…

Toma se simți obligat să murmure:

— Dacă doamna îmi dă voie, am să mă interesez din când în când…

— Te rog eu, mult! zise Poplinski, fără să se uite la el, mângâind spatele femeii.

Apoi coborâră în curtea mică, pavată. Din ușă, Ileana strigă blând, făcând semn cu mâna:

— Să nu stai mult, Sașa! Să te întorci numaidecât!

— Da, da… Mă întorc numaidecât! răspunse Poplinski.

Se înserase. Până la gară se întunecă. Trenul era încărcat.

Poplinski de-abia găsi un loc pe coridor:

— N-are a face. Pot sta și în picioare.

Se îmbrățișară și se sărutară. Toma rămase pe peron până ce trenul dispăru în noapte. Atunci fu cuprins de remușcări.

Se simțea umilit și ticăloșit. Purtarea lui față de Poplinski i se părea murdară. Regreta că a ascultat pe Ileana și a legat cunoștință și prietenie cu el.

— Acuma e prea târziu! Acuma ce-mi mai pasă de Poplinski? zise apoi scuturându-se de gândurile negre. Ileana mă așteaptă!

O găsi puțin întristată, parcă și ea ar fi avut remușcările lui.

— Bietul Sașa! murmură Ileana. Ce mâhnit are să fie când se va întoarce și eu nu voi mai fi aici!

Se priviră adânc în ochi și uitară îndată pe Poplinski.

Simțeau că nimic nu are importanță în lume afară de iubirea lor. Se vedeau, unul în ochii celuilalt, ca în oglinda veșniciei.

Toma îi spuse că vor pleca mâine dimineață, deocamdată în Italia. Dar nu mai vrea să fie despărțit de ea nici noaptea aceasta. Să-și strângă ce dorește și pe urmă vor merge la el acasă. Ileana se apucă bucuroasă să-și adune nimicurile la care ținea. El îi ajuta. Se opreau deseori și se îmbrățișau mereu, parcă s-ar fi văzut întâia oară. Își împrospătau amănuntele trecutului.

— Sunt tocmai șapte săptămâni de când am intrat aici, necunoscut! zise Toma, suspinând de bucuria amintirii.

— Te așteptam, deși nu te cunoșteam, îngână Ileana. Inima mea te dorea de mult, parcă de când lumea!

Ședeau pe divanul larg care adăpostise întâia lor îmbrățișare.

Se doreau ca și atunci. Toma îi înlănțui mijlocul și ea se lăsă pierdută pe spate, cu buzele însetate.

— Ileana, iubirea mea divină! șopti Toma, sorbindu-i respirația într-o sărutare dureroasă.

Odaia se umplu de suspinele iubirii, încât nu se mai auzi zgomotul ușii care se deschise și se închise. De-abia într-un târziu, Ileana văzu în pervazul dormitorului, încremenit ca o stafie, cu ochii teșiți din orbite, pe Poplinski. Groaza îi înăbuși glasul o clipă. Toma înțelese din privirea ei primejdia. Săriră amândoi în picioare. Poplinski mormăi atunci calm, parcă și-ar fi pregătit de mult vorbele:

— Bănuiam. Adică nu, știam!… De aceea m-am întors.

În mâna dreaptă atârnată în jos, Toma zări revolverul pe care i-l dăduse el cu câteva ore în urmă. Și, într-o secundă, pricepu că Poplinski a simțit de mult iubirea lor, că plecarea în Basarabia a fost născocită înadins ca să-i surprindă. Întâlni privirea lui și acolo își văzu osânda. N-avea putere să rostească nici un cuvânt, dar buzele i se mișcau neputincioase.

Când Poplinski ridică arma, Ileana strigă frângându-și mâinile:

— Nu-l omorî, Sașa!… Nu-i el vinovat!… Eu sunt vinovată…

Îl iubesc, Sașa!… Iartă-mă, Sașa!

Toma Novac, parcă nici n-ar fi auzit strigătul ei, se gândi cu groază că muscalul ar putea să omoare pe Ileana. Se repezi desperat înaintea ei,

acoperind-o cu corpul lui. În aceeași clipă odaia răbufni cumplit de patru împușcături în care se amestecă țipătul femeii, ascuțit de spaimă, ca și când i s-ar fi sfâșiat sufletul.

„A lovit pe Ileana!“ îi trecu lui Toma prin minte.

Vru să se întoarcă spre ea, să vadă, dar se simți deodată clătinându-se pe picioare, parcă i s-ar fi îngreuiat corpul și i-ar fi slăbit genunchii.

„Pe mine m-a izbit!“ se gândi atunci. Unde m-o fi izbit, unde? I se tulbură înaintea ochilor. Se prăbușea. Își dădea seama, voia să se împotrivească și nu era în stare. Își pierdu cunoștința.

7

Se deșteptă într-o odaie străină. Numai când văzu sora de caritate, înțelese că se află într-un sanatoriu. Își simțea zdrobit tot corpul. Nu era în stare măcar să-și amintească ce s-a întâmplat și cum a ajuns aici, parcă și amintirea i s-ar fi sfărâmat.

Pe urmă, încet-încet, se reculese. Din haosul minții i se dezvălui întâi Ileana, apoi răbufniturile de revolver. Odată cu gândul morții îi apăru și Aleman, vorbindu-i despre sistemul lui, numai despre sistem, ca un moment funebru.

Când se mai liniști, auzi intrând pe Ileana cu Aleman și doctorul. Ascultă cu mare atenție explicațiile doctorului. Ei îl credeau pierdut, în vreme ce dânsul era plin de speranțe.

Glasul Ilenei îi mângâia inima. Nu se putu stăpâni. Trebuia să deschidă ochii să-și vindece durerile citindu-i în priviri iubirea. Fericirea însă îl osteni într-atât, că nu mai putu închide pleoapele. Vedea pe perete calendarul și pendula.

„Numărul sfânt!“ se gândi cu înfiorare blândă în inimă.

Pe urmă Ileana și Aleman vorbiră ceva, în același timp, dar cuvintele lor i se înjumătățiră în urechi, parcă i s-ar fi smuls brusc rădăcinile auzului.

Pe urmă limba pendulei rămase suspendată în stânga, parcă în ochi i s-ar fi stins izvorul luminii.

Pe urmă se gândi că poate a venit momentul verificării supreme, despre care îi tot vorbise Aleman, dar și gândul se frânse, parcă sufletul i s-ar fi întunecat făcând loc unei conștiințe în afară de timp și spațiu…

SFÂRȘITUL

„… Și totuși nu se poate asemenea verificare! … Ar fi absurdă!“ Toma Novac își dădu seama că e completarea gândului care i se frânsese. Geana de lumină i se aprinse iar în ochi și limba pendulei coborî încet, trecu greoi în dreapta, ca și când ar fi vrut să-i demonstreze că într-adevăr timpul nu s-a oprit în loc. Apoi auzi glasul Ilenei și pe al lui Aleman sfârșind cuvintele întrerupte:

— Scapă-l, doctore, scapă-l!… Te implor!

—… Ai văzut ce imensă fericire izvorăște din contemplarea eternității? Cadranul pendulei, lucios de alb, arăta aceeași oră, parcă minutarele nici nu s-ar fi clintit.

„Asta ar însemna că n-a trecut nici o secundă, poate nici o miime de secundă de când…“ Gândul îl supără. În minte îi reveneau desfășurările de vieți, despărțite între ele de secole. Le simțea și nu înțelegea.

Își aduse aminte cum se zice că, în clipa morții, omul își retrăiește, într-o străfulgerare, întâmplările vieții.

„Da, ultima, da! își zise istovit. Am fost eu, Toma Novac!…

Dar Mahavira și Unamonu, și Gungunum, și Axius, și Adeodatus, și Gaston?… Tot eu? Același eu? Atunci Navamalika, Isit, Hamma, Servilia, Maria, Yvonne ar fi tot Ileana?… Adică precum spunea Aleman?… Și dacă toate astea sunt închipuiri care s-au smuls acuma din subconștientul meu?… De ce însă tocmai acuma?“ întrebările roiau în creierii lui ca scânteile dintr-un cărbune peste care a căzut un strop de ulei. Îl dureau și-l oboseau. Mișcă puțin bulbii ochilor, parcă privirea ar fi căutat singură pe Ileana.

Zgomotele amuțiră împrejur ca retezate cu briciul. O tăcere rece îl înfășură, înțepată doar de tic-tacul pendulei, rar, înăbușit.

Mișcarea îi risipi întrebările, dar îi aprinse o durere în inimă, ca și când un clește greu ar fi strâns-o din ce în ce mai aspru. Auzi alături plâns înfundat și recunoscu sufletul Ilenei. Plânsul era ca o chemare la care nu mai poate răspunde. Chemarea îi picura în suflet o fericire nemărginită, o merinde pentru o cale necunoscută și nesfârșit de lungă.

Ochii lui încremeniți priveau acum numai pendula și calendarul din perete. Vedea minutarele care însemnau ora șapte și foaia albă cu un șapte roșu roman și altul negru arab.

„Numărul sfânt al lui Aleman“ se gândi Toma Novac.

Și îndoielile cu șiraguri de întrebări începură iar să-l chinuiască.

Limba pendulei se strâmbase în forma unui semn de întrebare.

Apoi din adâncurile sufletului îi răsări, ca o mântuire, un val de credință naivă, vrăjindu-i în minte pe Dumnezeu așa cum îl avusese în copilărie, înainte de a se fi ivit întrebările scormonitoare. Și deodată o ușurare mare îi umplu inima.

Compasul minutarelor se șterse pe cadranul pendulei și în ochii lui Toma Novac rămase numai albul din ce în ce mai lucitor, ca o lumină mare, blândă, mângâietoare.

Ileana se prăbuși lângă pat, gemând desperată:

— Doctore… moare! Scapă-l, doctore!… Doctore!

Tudor Aleman strângea în palma stângă măciuca de argint a bastonului și se uita țintă în ochii lui Toma, așteptând un răspuns. Dincolo, sora de caritate, Dafina, își ștergea mereu lacrimile, cu o privire de compătimire spre Ileana.

— Ia vezi, doctore, vezi! murmură Aleman, după o tăcere lungă.

Doctorul Filostrat tresări încurcat. Se apropie de pat și apucă ușor mâna lui Toma. Era rece. Parcă nu i-ar fi venit a crede, se plecă și se uită adânc în ochii mari ai pacientului.

Clătină din cap, nemulțumit. Apoi cu vârful degetului, încercă să coboare pleoapa ochiului drept. Era rece și țeapănă.

— Ce zici, doctore, spune? întrebă Aleman, înfrigurat.

Filostrat ridică din umeri în semn de nedumerire. Ținea să arate că lucrurile nu s-au petrecut după toate bunele reguli ale științei medicale, care ar fi prescris lui Toma Novac să mai trăiască cel puțin câteva ceasuri. După ce astfel își îndeplini datoria față de știința lui, își luă cuvenita poză de întristare și rosti grav, aproape teatral:

— S-a sfârșit.

Aleman se cutremură, parcă ar fi primit o veste din altă lume, și, uitându-se iar în ochii sticloși ai lui Toma, bolborosi ceva cu buzele crispate, încât nu se înțelese decât începutul:

— Dumnezeu…

Doctorul auzi cuvântul și avu un surâs îngăduitor. Ileana cuprinse mâna rece a mortului, o acoperi cu sărutări, suspinând în neștire:

— Toma…! Toma!…